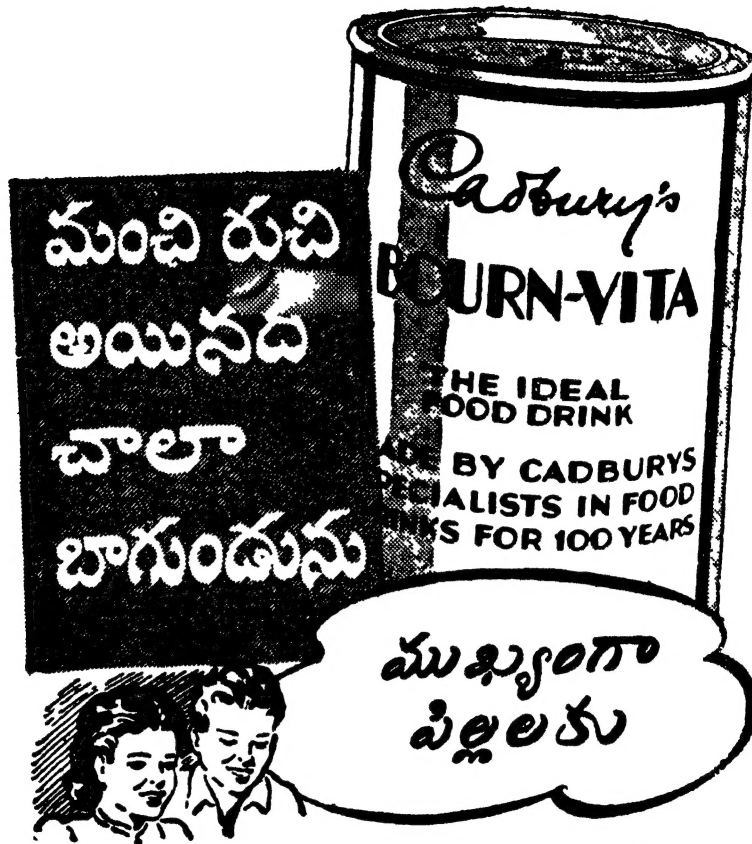

2790

బోర్న్-విటాలో ఉన్న కాలేసియం, విటమినులు పెరిగేపిల్లల కేవలం దృఢమైన ఎముకలను నిర్మించి, బలమైనకండ పట్టేటట్లుచేసవి. శైద్ధవారికూడా ప్రకారమైన గాఢవిద్ర పట్టుతుంది. విశేషమైన బలంవస్తుంది.

బోర్న్-విటా

బోర్న్-విటా

కాలేసియం విటమినులు ఎక్కువగా ఉన్నవి.

కాడ్ బర్నీ శ్రేష్ఠతకు ప్రసిద్ధం

విషయానుక్రమణిక

నవంబరు, 1911

సానుభూతి—బెల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తిగారు	...	437
శిగ్గోళ్ళిత్న—బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు	...	438
ఆంధ్రులు - సంగీతనాట్యాలు—నావిలాల సోమయాజులుగారు	...	439
ప్రాక్ - పాణిని—శివశంకరశాస్త్రిగారు	...	445
పాలకురికి సోమనాథుడు—చిలుకూరి నారాయణరావుగారు	...	453
తీర్థవిభాగ—గోల్ల మూడి లక్ష్మీనారాయణగారు	...	462
ప్రాచీనఖగోళము ౧౦—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	...	469
కృష్ణరాయబారము—పున్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు	...	477
నేటి లలితకళలు—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	483
ఆంధ్ర దేశపు జానపదగీతములు—కవికొండల వెంకటరావుగారు	...	487
గర్భకవి-అక్కరలు—దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు	...	491
అన్నదమ్ములు—బలివాడ కాంతారావుగారు	...	493
ఇష్టియాగము-దర్శపూర్ణమానలు—నిర్వికల్పనందస్వామిగారు	...	499
వెలుగు - చీకటి—“సంపత్”	...	506
శైవపరీక్షమము—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు	...	507
రుచీదేవి—‘పో. శా.’	...	509
లేములవాడచాళుక్యులు—నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...	513
మధురస్మృతి—వేదాల తిరువేంగళాచార్యులుగారు	...	521
మమకారం—గోపీచంద్ గారు	...	523
భూప్రదక్షిణము—మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు	...	529
పట్టాభి—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు	...	538
కలసూరగంప	...	539
విమర్శనము—	...	542

త్రివర్ణ చిత్రము : రోహిణి చంద్రులు—రాగి వెంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు
సాధారణ చిత్రములు : సూరస రాష్ట్రపతి భోగరాజు పట్టాభిషేకారామయ్య;
నేలూరుకోట దేవాలయములోని ఒక విగ్రహము.

నూతన రాష్ట్రపతి శ్రీ డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసేతా రామయ్య

సంపుటము 25

నవంబరు, 1948
సర్వధారి ఆశ్వయుజ, కార్తికములు

సంచిక 11

సా ను భూ తి

శ్రీ బెళ్లూరి శ్రీవివాసమూర్తి

తరుణము వేచి నీ మృదుపదమ్ముల దాపున వ్రాలిపోవ ము
మృగమగు కాంక్షతో పయనమైతిని, నాదగు రాచబాటలో
పరచిన దోయి లోకము నవప్రథ లొల్కగ పుష్పమాలికో
తగ్గరములు స్వామి ! నా హృదయతాపము పైఁని సానుభూతితోఁ .

తరుణము వేచి నీ మృదుపదమ్ముల దాపున వ్రాలిపోవ ము
మృగమగు కాంక్షతో పయనమైతి, విహదవిశీర్ణపత్రముల్
బిరిబిర రాల్చి నాహృదయవీధుల నవ్యవసంతమాధురీ
భరము వెలార్చి వీచె, తొలివాయువు లత్యనుకూలరీతులగా.

తరుణము వేచి నీ మృదుపదమ్ముల దాపున వ్రాలిపోవ ము
మృగమగు కాంక్షతో పయనమైతిని, నాహృదయమ్ములో వ్యథా
భరిము నహింసనోపని కృపామయి కోకిల బాల పంచమ
స్వరమున నాలపించినది చల్లని పాటల నాడుత్రోవలోగా.

శ ర జ్యో త్స్న

శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వర్లు

౧

వెండికొండను గరఁగించి విశ్వకర్మ
వైపుణి యెసంగఁ జంద్రమండలములోన
మూఁడు పాల్లించి శేషము భూమిరూఁదఁ
జల్లె ననఁబోలు నీ శరచ్చంద్రికఁ గన.

౨

విపులనకలప్రపంచదుగ్ధృత్తవేళఁ
గనికరముతోడ లోకముల్ గన్నతల్లి
పిండివంటలతో విందుపెట్టఁ బ్రజకు
ఆరఁబోసిన పిండి నా నలరు జ్యోత్స్న.

౩

లప్పరోభామినీదివ్యహాసశోభఁ
బుణికి పుచ్చుకొని శశాంకపూతజీవి
భూప్రజానీకకృతపురాపుణ్యమునకుఁ
జంద్రికారూపమునఁ జూపు నరణి తోఁచు.

౪

మల్లికాసుమజాలంపుఁ దెల్లఁదనము
కమ్రకలహంసికాపక్షకాంతిజాల
మమల నీహారరుచియు సౌమ్యప్రదీప్తి
దాఁచుకొనఁబోలు నీజ్యోత్స్నఁదమశిరములు

౫

విరహిరోగులవట్టున వెజ్జతనము
యోగులయెడటమున మహాయోగగురుత
సర్వజనములపట్టులఁ జల్లఁదనముఁ
జూపి నెలుఁగొందు నీ శరజ్యోత్స్న ప్రయత.

ఆంధ్రులు - సంగీతనాట్యాలు

శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు

‘దేవానా మివ మామనంతి మనయః
కాంతం క్రతుం చాక్షుషమ్.’

—మౌళవికాగ్నిమిత్రము.

‘Music is a moral law; it gives a soul to the Universe, wings to the mind, flight to the imagination, a charm to sadness, gaiety and life to everything.’

—Plato.

భారతజాతివలెనే దాని సంగీతనాట్యకళలూ అతిప్రాచీనాలు. వేదకాలంనాటికే మనకు సంగీత నాట్యాలతో నిరుపమానమైన పరిచయం ఉన్నట్లు స్పష్టమౌతున్నది. నేటి పురాతత్వవేత్తల మొహంతో దాలో, హరప్పాలలోని చరిత్రాత్మకపరిశోధనల మూలంగా ఈ రెండు కళలూ ప్రాగ్వైదికయుగం లోనే భారతదేశంలో విశేష వ్యాప్తి పొందినట్లు వ్యక్తమౌతున్నది. వేదవాఙ్మయంలోని యమయమి ఊర్వశీపురూరవాది సంభాషణలు ప్రాచీనభారతీయ వాగోవాక్యసంపత్తికి (Dialogue) ప్రబలనిదర్శనాలు. శిష్యస్మృతులలో కొందరు దేవతలను ఆరాధించేటప్పుడు గృహస్థులకులపురోహితుడోనూ, భార్యతోనూ కలిసి కొన్ని గేయాలు పాడవలెననీ, కొన్ని నాట్యాలు చేయవలెననీ నియమాలు కనిపిస్తున్నవి. గృహస్థులు, పురోహితుడూ పాడుతుంటుంటే యజ్ఞఘోషాలు విజ్రాంత్రాలు మేళవిస్తూ శ్రుతి కలపవలెనట! అటువంటి వీణను ‘పిఠో’ అని వర్ణనహరించేవారట. దీనికి ‘బౌదుంబరవీణ’ అనే నామంకూడా కనిపిస్తున్నది. ఇది జంత్రివాద్యాల ప్రాథమికస్థితి అని చెప్పవచ్చును.

సామవేదంలోని ‘కృష్ణ’లలోనే సంగీతశాస్త్రంలోని స్వరాలను మనం గుర్తించవచ్చును. నేటి శాస్త్రాని కంఠటికీ మూలరూపాలని అనిపించుకోతగిన శుద్ధ, భిన్న, గౌడ, వేసర, సాధారణాలు అనే అయిదు గీతాలూ సామవేదంలోని ప్రస్వర, ఉద్గీత, ప్రతీహార, ఉపద్రవ, నిధానాలలోనుంచి వచ్చినవేనని సంగీతశాస్త్రపరిశోధకుల అభిప్రాయం. ప్రస్తారం చేసి చూస్తే తదుపరి వ్యాప్తిలో ఉన్న సమస్త రాగాలూ ఈ అయిదింటిలో దేనికో ఒకదానికి చెందుతవి. సామలను స్తోభలంటారు. వాటిని ఉదాత్త, అనుదాత్త, స్వరితాది విభేదాలతో గానం చెయ్యటం మన కందరికీ తెలిసిన విషయమే. సంగీతంతోటిపాటిదే నాట్యంకూడాను. దేవతాప్రీతికోసం సామగానం చేసి టప్పుడు నృత్యం, గీత, వాద్యాలు మాడూ కలిసి ఏర్పడే తౌర్యత్రికము (Symphony—Union of Song, Dance, and Instrumental music) కలిగితేగాని రసనిష్పత్తి కలగదని ప్రాచీనుల అభిప్రాయము.

భరతశాస్త్రంమీద వ్యాఖ్యానం వ్రాసిన తిక్కాకర, అభినవగుప్తపాదు రిద్దరూ భరతాచార్యుల వారికి పూర్వమే భరతశాస్త్రాన్ని గురించి కాశ్యప విశాఖాది ఆచార్యులు ప్రవచించినట్లు వ్రాసి ఉన్నారు. వారి గ్రంథాలు కాలగర్భంలో కలిసి పోవటం కారణంగా భరతర్షి ఈ శాస్త్రాన్ని నిబంధించి శ్రమమార్గంలో లోకంలో ప్రచారం చేయవలసి వచ్చింది.

భరతాచార్యులవారి నాటికే ఆంధ్రులు గాంధర్వ విద్యాప్రవీణులనీ, నాట్యశాస్త్రజ్ఞులనీ తెలుస్తున్నది. ఈ ఆచార్యమహాశయుడు ౧౩ వ అధ్యాయంలో (౧) అనంత (౨) దాక్షిణాత్య (౩) పాంచాల

(౪) మౌగధీరీతు లని నాట్యాన్ని విభజించి దక్షిణ దేశానికి ఎల్లలు చెపుతూ 'దక్షిణముద్ర వింధ్యమధ్య దేశమ్' అన్నాడు. ఆయనమతంలో కోసలులు, కళింగులు, ద్రావిడులు, ఆంధ్రులు, మహారాష్ట్రీలు దాక్షిణాత్యులు. మీరు బహుస్పత్యగీతాభిమానులట! చతుర మధురలలితాంగాభినయులట!

ఆంధ్రజాతి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యంక్రిందకు వచ్చి కళాప్రియంభావుకమైనది ప్రప్రథమంలో శాతవాహన రాజుల కాలంలోనే. ఈ రాజవంశంకంటే ప్రాచీనము లనిపించుకున్న జగ్గయ్యపేట, భట్టిప్రోలు మొదలైన కొన్ని ప్రదేశాల్లోని శిల్పఖండాలను పరిశీలిస్తే ఆ నాటికే ఆంధ్రులు సంగీతనాట్యకాస్త్రాలో అంచె వేసిన చేతు లని అవగతమౌతుంది. శాతవాహన రాజు లలో మూడవవాడు కృష్ణుడు. జగత్సృజకత్తిగన్న సాంచీ స్తూప స్తంభంమీద ఇతని ప్రాకృతశాసనం ఒకటి కని పిస్తున్నది. సాంచీశిల్పాలలో కొన్ని ఆంధ్రులవి. నాటిలోని నాట్యభంగిమలూ, జంత్రివాద్యసమ్మేళనాచిత్రములూ శాతవాహనలనాటి ప్రాథమిక స్థితి లోని ఆంధ్రుల సంగీతనాట్యవైభవాన్ని ఊహించటానికి చక్కని ఉదాహరణలు. కొంతకాలానికి సాతవాహనరాజులు యావద్భారతాన్నీ కైవసంచేసుకొని మగన రాజధానిగా రాజ్యపాలనం చేశారు. వారిలో ప్రసిద్ధుడు హేమమహారాజు—గాథాసప్తశతీసంగ్రహిత, 'బృహత్కథ' కర్త గుణాధ్యపండితుడు, కామనూత్ర కర్త వాత్సయిన మహర్షి ఈ కాలంవారు. గాథాసప్తశతీలో అనేకగాథలు ఆనాటి ఆంధ్రుల సంగీత, నాట్య, చిత్రలేఖనాదికళాప్రియత్వాన్ని జెల్లడి చేస్తున్నవి. మహర్షి వాత్సయ్యుడు కామనూత్రాలలో అనేకసందర్భాలలో సంగీతనాట్యాలకు సంబంధించిననూత్రాలు వ్రాసినాడు. ఆయన విద్యాసముద్దేశం లోని నాగరకవృత్తంలో నాగరకులు యక్షరాత్రి, కువసంతక, మదనోత్సవారి గోష్ఠుల జరుపవలె నని నాడు. వీటిలోని కువసంతక, మదనోత్సములు కేవలము నృత్యగీతవాద్యప్రాయాలైన వని కామనూత్ర వ్యాఖ్యాత జయమంగళుడు 'కువసంతో' మదనోత్సవ, తత్ర నృత్యగీతవాద్యప్రాయః' (౧-౪-౪౨) అని వ్యా

ఖ్యానించినాడు. 'పక్షస్య మాసస్యవా ప్రజ్ఞాతేఽహని సరస్వత్యా భవనే నియుక్తానాం నిత్యసమాజః, కుశీలవా శ్చాగంతుకాః ప్రేక్షణకమేషాం దద్యుః, ద్వితీయేఽహని లేభ్యుః పూజానియతం లభేరయన్, తతో యథా శ్రద్ధ మేషాం దర్శన ముత్సర్గోవా. ఆగంతుకానాం చ కృతసమవాయానాం పూజన మభ్యుపపత్తి శ్చేతి గణభర్తృః' (౧౯౧-౧౯౨) మొదలైన మూల నూత్రాలలో మహర్షి వాత్సయ్యుడు 'ప్రఖ్యాతమైన పండుగ దినాలల్లో నగరానికిచ్చేసటులూ, సంగీతజ్ఞులూ, మొదటిదినం సమస్తప్రదర్శనాలల్లో పాల్గొని, మూడవ దినం క్లిప్తదానం అవుతుంది కనుక రెండవదినమే వారి కోసం ఏర్పాడైన ప్రేక్షకమూల్యంలోనుంచి కొంత ధనాన్ని బహుమానంగా పుచ్చుకోవలసిందనీ, దానికి ఇష్టంలేని సందర్భంలో ప్రేమపూర్వకంగా నాగరకులు ఇచ్చిన కస్తూరిభరణాలతో తృప్తిపొంది జరిగిన నాటక ప్రదర్శనాన్ని ప్రేక్షకులు తిరిగికోరినట్లయితే ప్రదర్శించవలసిందనీ, నగరాలల్లో ఉండే కుశీలపులకూ, నాగరకులకూ, పరిషత్తులకూ ఆగంతుకులుగా వచ్చిన నటగాయకాది కళాభిజ్ఞులను గౌరవించడం ధర్మమనీ శాసించినాడు. దీనినిబట్టి క్రీ. శ. పూర్వమే ఆంధ్రజాతి సంగీత నాట్యాదికళాభిజ్ఞత సంపాదించి కట్టుబాట్లతో వాటిని పోషించుకున్నదని క్లృప్తమౌతుంది. అంతకు ఎంతోపూర్వమే భారతదేశంలోని సమస్తప్రాంతాలలోనూ స్త్రీపురుషనాటకసంఘాలు ఉన్నట్లు వార్షికిమహర్షి రామాయణంలోని 'సరాజకే జనపదే ప్రధూత నటనర్తకాః, ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధంతే రాప్తృ వర్ధనాః' ఇత్యాది అశ్లేషాదశాలపల్ల తెలుస్తూనే ఉన్నది. మహర్షి శయనోపచారికాలోనూ, చతుష్పత్తినిర్దాపణములోను వైశికమునను మరీకొన్ని నూత్రాలు వ్రాసినాడు. ఆనాడు ఉదకవాద్యములు, భాండనృత్యములు నున్నట్లు తెలియుచున్నది. హేమమహారాజు నాటిదనే చెప్పదగ్గ కామదీమహాత్మన నాటకంలో మరీకొన్ని సంగీతనాట్యప్రశంసలు కనిపిస్తున్నవి. హేమమహారాజుతదనంతరం సాతవాహన రాజులలో గౌరమిపుత్ర, వాసిష్ఠీ పుత్రులు ప్రసిద్ధి కెక్కిన రాజులు. మీరు ధాన్యకటకము రాజధానిగా ఆంధ్రదేశాన్ని పాలించి అమరావతి, రామిరెడ్డిపల్లి,

గంటుపల్లి, గోల్లీ, బుద్ధాం, సమాధానపురం, మంచి కల్లు మొదలైన అనేక ప్రదేశాలలో శాధత్రైతనిర్మాణానికి కారణభూతులై అనేకయజ్ఞయాగాదిక్రతువులొనర్చి పూర్వరాజన్యప్రకృతి పొందినవారు. మైన చెప్పిన యజ్ఞగూగాదిక్రతులక్షణాలను పరిశీలించి నప్పుడు దేశంలో సంగీతనాట్యాలు అత్యుత్తమస్థితిని పొందినవిని చెప్పవలసివస్తుంది. పూర్వోక్తాలైన శాధత్రైత్రాలలోని శిల్పఖండాలను పరిశీలించినప్పుడు ఈ అభిప్రాయం దృఢమౌతుంది. అతీర్థప్రత్యాభీధాది పాదవిన్యాసాలూ, పతాకాదిసుద్రలూ, కోమలకరణాంగహారాలూ వాటిలో శిల్పితాలైనవి. జంత్ర, చర్య, వాంశికాది వాద్యాలతో ఆనాటి ఆంగ్రులకు పరిచయ మున్నట్లు స్పష్టమౌతుంది. వేయితీగలుగల 'గయిటర్'ను పోలిన ఒకవాద్యవిశేషశిల్పం ఒకటి అమరావతిగూడవచిత్రాలలో కనిపిస్తున్నది. సాతవాహనరాజులనాటి సంగీతనాట్యాలనూ, శాస్త్రవిస్తృతిని స్మరించటానికి శిల్పఖండాలు తప్ప మరొక ఆధారం ఏమీ కనిపించటంలేదు.

సాతవాహనరాజులకు తరువాత ఆంధ్రదేశాన్ని, ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు, సాలంకాయనులు మొదలైన ఆంధ్రభృత్యులు పరిపాలించారు. శాతవాహనరాజులు చేతికిచ్చిన కళాసంపత్తిని వ్యర్థం చేయకుండా వన్నెలు చిన్నెలు దిద్దుకుంటూ, పూర్వప్రభు మార్గాన్ని అనుసరించి పోషించారు—ఈ రాజవంశాలలో జన్మించిన ప్రభువులు. మాధ్యమికశాధవాదానికి పట్టుకొమ్మ అయిన నాగాగ్గునాచార్యుడు ఇక్ష్వాకు వంశకులపురుషుడు—శాంతిమాలుని సమకాలికుని చరిత్రజ్ఞుల అభిప్రాయము. ఇది సత్యమైనట్లైతే ఆ మహావిజ్ఞాని వ్రాసిన సంగీతశాస్త్రం ఏ టిలెపు భాషలోనుంచో జయటపడినప్పుడు ప్రాచీనాంధ్ర సంగీతవిద్యావిశేషాలు మరికొన్ని బయటపడవచ్చును. నాగాగ్గునకొండశిల్పాలలో కొన్ని ఖండాలను పరికించినప్పుడు ఆనాటి సంగీతనాట్యాలను గురించి కొంత ఊహాగానం చెయ్యటానికి అవకాశం ఉంటుంది.

సాతవాహనపతనానంతరం ఇక్ష్వాకులతో పాటు పల్లవులూకూడా ఆంధ్రదేశంలో కొంతభాగాన్ని

పాలించారు. వీరు పశ్చిమంనుంచి చాళుక్యరాజులెడవ పులకేశి వచ్చి దక్షిణానికి తరిమివేసేటంత వరకూ దేశాన్ని పాలించి సంగీతనాట్యాలకు దోహదమిచ్చారు. పల్లవమహేంద్రవిక్రముడు దక్షిణానికి వెళ్లిపోయేటప్పుడు అనేకకవిగాయక శిల్పిగ్రంథాలను ఆంధ్రదేశంనుంచి ఆయనవెంట తీసుకొని వెళ్లినాడు. వారిలో సుప్రసిద్ధుడు మేధావిరుద్రుడనే నామాంతరమున్న రుద్రాచార్యులు. ఈ మహానుభావుడు తన కాలంలో ఉన్న తానాలను సరిదిద్ది నిబంధిస్తే ప్రభువు మహేంద్రవర్య 'కుడిమియమలై' అనేచోట శాసనస్థం చేయించాడు—శిలాస్తంభాలమీద. ఇక్ష్వాకుల పతనానంతరం ఆంధ్రదేశం విష్ణుకుండినుల హస్తగతమైంది. ఉండవల్లిగుహలు వీరు తొలిపించినవే నని శ్రీ భావరాజు కృష్ణరావుగారి అభిప్రాయము. అందులోని వీణాదివాద్యజంత్రాలనూ, నాట్యభంగిమలలో నున్న శ్రీవేణులనూ పరికిస్తే ఆనాడుకూడా సంగీతనాట్యాలు రెండూ ఆంగ్రులకు ఆదరణపాత్రలైన కళలుగా ఉన్నవని వ్యక్తమౌతుంది.

'అందీ అందని భావశేఖల ప్రసన్నా గారతక రేత పూతక తీపారగ తీర్చి దిద్దిన అజంతాగహ్వర శ్రేణులు' నా కటకరాజులనాటివి. కానీ శిల్పులాంగ్రులు. ఎల్లోరా, కైలాసము, అజంతా శిల్పఖండాలనూ, భిత్తిచిత్రాలనూ పరిశీలిస్తే సంగీతనాట్యాలకు ఆనాటి రాజన్యరెంత ప్రాధాన్యము నిచ్చారో వ్యక్తమౌతుంది. శివతాండవాదిదేవతానాట్యభంగిమలను నిరూపణ చేసే సందర్భంలో శిల్పులు ఉపయోగించిన తీగలనూ, సంగీతపస్తువులనూ గమనిస్తే అజంతాశిల్పసామ్రాట్టులకు సంగీతనాట్యశాస్త్రాలలో ఉన్న పరిచయం దోహతిత మౌతుంది.

శ్రీ. శ. ౬౧౦ లో రెండవ పులకేశి పూర్వ దిగ్విజయయాత్ర బయలుదేరి ప్రాగాంధ్రాన్ని జయించి తమ్ముడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని నూతనరాజ్యాధిపతిని చేసి తిరిగి వెళ్లిపోయినాడు. అతని వంశకులు కొంతకాలం అంతఃకలహాలతో కాలం వెళ్లబుచ్చి తరువాత కళాపోషణకు పూనుకున్నారు. వీరితోబాటు పశ్చిమాన రాజ్యంచేస్తున్న దిల్లిగుహకవిశిష్యుడు

సోమేశ్వరుడు నాట్యకాస్త్రాభిమాని. మహారాష్ట్రం నుంచి వచ్చిన ఒక గోండుకన్యకకు స్వయంగా 'చరణచారణము' చెయ్యటానికి సింహాసనం దిగివచ్చేవాడు. ఆ మహారాజు నేర్పిన నాట్యభంగిమమే తరువాతకాలంలో 'గోండ్లి' అనే ప్రసిద్ధనామాన్ని పొందింది. నృత్యరత్నావళిలో జాయపనేనాపతి ఈ విషయాన్నే—

“కళ్యాణకటకే పూర్వం భూతమాతృమహోత్సవే సోమేశః కాతుకే కాంచీన్ ఢిల్లీవేష ముషేయషీమ్ నృత్యంతీ మథ గాయంతీం స్వయం పావ్యమనోహరమ్ క్రితో నిర్మితవాక్ చిత్రగాండినీ విత్యయమ్ స్వతో భిల్లీ మహారాష్ట్రగాండినీ త్యభిధీయతే”

అని పలికినాడు.

పశ్చిమచాళుక్యులలోని సోమేశ్వరాధికారాధకులను చూచి కీర్తిస్పర్ధతో కొందరు పూర్వచాళుక్యులు నాట్యసంగీతకాస్త్రాలకు చేయూత నిచ్చి పోషించారు. అందు మొదటివాడు మొదటి చాళుక్య భీముడు. అతని మనుమడు గెండువ అమ్మరాజు. చాళుక్యభీమునికి (క్రీ. శ. ౮౯౦-౯౧౭) 'గాంధర్వ విద్యాప్రవీణ' బిరుద మున్నది. ఇతడు చెల్లవ అనే నట్టువరానికి అత్తిలివిషయంలో గెండు ప్రదేశాలను దానం చేసినట్లు అత్తిలి శాసనంల (Attili C. P. grant 14 of MER 1917-18) తెలుస్తున్నది. అందులో చెల్లవ 'నట్టువరాం ద్రనే కలువలకు సూర్య కాంతి' అని వర్ణిత వినది. గెండువ అమ్మరాజు (క్రీ. శ. ౯౪౫-౯౭౦) 'కవిగాయకల్పతరు' బిరుదనాముడు. ఇతని కీర్తిని కవిచక్రవర్తి, పోతన భట్టు అనే ఇద్దరు కవులు గానం చేసినట్లు చరిత్రజ్ఞులు తెలుపుతున్నారు. ఇతడు పట్టవర్ధనికులసంజాతనూ, సంగీతనాట్యకాస్త్రాలలో నిష్ణాత అయిన చామె కాంబు పోషించినట్లు తెలుస్తున్నది. (Kaluchambarru grant in E. I. Vol. VII, PP, 117-192) క్రీ. శ. ౧౧ వ శతాబ్దాదిలోనే నన్నయ మహాకవి భారతకృత్యాదిన కవిగాయకసమితులకు నమస్కరించాడు. రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుడు కులోత్తుంగచోళదేవుడు మాతామహారాజ్యాన్ని పాలించ

టానికి పితృరాజ్యాన్ని వదిలి దక్షిణానికి వెళ్లిన తరువాత నెల్లూరుచోళులు, నతవాడిప్రభువులు, పొత్తపి చోళులు, కోటవంశీయులు, కాకతీయులు స్వతంత్రించి ఆంధ్రదేశాన్ని భిన్నభిన్నప్రదేశాలలో ముఖ్యపట్టణాలు ఏర్పరుచుకొని పాలించటం ప్రారంభించారు. తరువాతికాలంలో కాకతీయులు ప్రముఖులై మహాసామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించారు.

కాకతీయులలో మొదటి ప్రతాపరుద్రుని కాలమునాటికి వీరశైవము ఆంధ్రదేశంలో విశేషప్రచారాన్ని పొందింది. వీరశైవభక్తులు పరమేశ్వరసన్నిధానాన్ని పొందటానికి సంగీతనాట్యాలను సహాయకారులుగా స్వీకరించారు. కాకతీయులనాటి సంగీతనాట్యాల స్థితిగతులను తెలుసుకోటానికి పండితారాధ్య చరిత్ర, బసవపురాణము, తిక్కనభారతప్రయోగములు, క్రీడాభిరామము, పల్నాటివీరచరిత్ర ముఖ్యమైన సాహిత్యాధారాలు.

పాల్కురికి సోమన పండితారాధ్యచరిత్రములో ఒకచోట విపులమైన నాట్యప్రసంగము చేసినాడు. అందులో మార్గ, దేశవిభాగాలను పేర్కొని లాగు, వంజశము, ధాళము, వళి, తిపురు, బాగు, వాహిణి, సాళి ఇత్యాదిదేశభేదములను చెప్పినాడు. గతులలో అడ్డము, తివుటము, సన్ననమిలి, ధ్రుమరము, జలచరము, కోతి, గజ, సింహ, భుజంగములనూ, బంధములలో భారణ, దొర్లు, ద్రుక్కరము, మలపము, జల్లణము, బొల్లవణి, జోనారి మొదలైనవాని నెన్నో ఉటంకించినాడు. వీణోత్తమము, బ్రహ్మవీణ, సారంగవీణ, రావణవీణ, గౌణవీణ, కాళ్యపువీణ, భుజంగవీణ, భోజవీణ, త్రిసరవీణ, సరస్వతీవీణ, రావణ హస్తవీణ మొదలైన మార్గవీణలనూ, దివిరి, సకిన, వళి, విట, సాగరిక, విపంచిక, సర, మల్లరి, గోల్కాష్టి, హాహవతి మొదలైన దేశవీణలనూ, జాతివాస, విజాతివాస, పక్షవాస, రుద్రవాస, నిధివాస, ఋషివాస, కార్తికవాస, ఘోరవాస, త్రిపురవాసాది వాంశికాలనూ, ఆవజము, కాహళము, రుండము, తోలు తప్పటము, తారుమద్దెలు మొదలైన వాద్యాలనూ పేర్కొనినాడు.

వీరశైవులు భక్తిరసోన్మాదావస్థకు సాధనంగా సంగీతసృష్టాదులను గ్రహించిన విధానం బసవ పురాణంలోని క్రిందిపంక్తులవల్ల గోచరిస్తుంది :
(బసవ పురా. పే. ౬౨)

“అక్క మహాదేవి! అల్లమడైలలు
జక్కొల్పి వేగంబ సంధించు కొనుడు ;
సర్వమానమున బసవ ప్రమథవ్వ !
కర మర్థి పట్టుడు కాహళిలోలి
సకలవ్వ ! నీవును సంగళవ్వయును
నొకరితి నిలువుడు సుకరమ్ముగాను,
బాల్చుద్రమ ! ఎత్తుపట్టగ వాళె
గ్రోలు వాయించును గుడ్డవ్వ ! నీవు
సట్టన నృత్యంబు సరసం బెరింగి
సంగు దాసమ ! మహేశ్వరి ! వీరభద్ర
లింగవ్వ ! మీరు కేలికలు నేయందు ;
రమణమహాలాంబరమును గంచుకము
నమరించుకొని చల్లడము బిగియించి
ఏతెమ్ము నీవు పురాతమ్మ ! కీఘ
మాతతమ్ముగ నృత్య మాడుదు గాని ;
తాళముల్ పట్టుడు తాళిగింపుండు
నాళతి వేళకు నందరు ననుచు,
నవిరళంబుగ నంత నార్పటం విచ్చి
జవనిక రప్పించి సరసమై నిలచి,
పాలపగు ముఖరసంబును పావనమ్ము,
లలియు, భావంబు, ధూకలియు, ఝంకలియును
మరియు శేవయు, విద్రమమును రేఖయును
నెరయంగ నీరీతి నృత్యంబు సలుప”.

బసవపురాణంలో సకలేశ్వర మాదిరాజయ్య కథలోనూ, నాట్యనమిత్తిండికథలోనూ ఇట్లే మరి కొంత విపులముగా గాంధర్వప్రళంస కనిపిస్తున్నది. భక్తులు శ్రీశైలపర్యతారోహణం చేసేటప్పుడు, తుమ్మెదపదములు, ప్రభాతకంకరాదిపదములు పాడుకొంటూ ఆరభణీపత్రిలో అంగలు వేస్తూ చాళీవా రని సోమన చెప్పినాడు. ఆనాటికే యక్షగాననాటకాలూ, తోలుబొమ్మలాటలూ తెలుగుదేశంలో

ప్రసిద్ధంగా ఉన్నట్లు సోమన రచనలవల్ల తెలుస్తున్నది. “శతకంబు, శివతత్వసారంబు, దీపకలిక, మహానాటకము నుదాహరణములు, రుద్రమహిమయు, ముక్తకామములు, ప్రమథేశపురాతనపటుచరిత్రములు, క్రమమొంద బహునాటకము లాడువారు, భారతాదికథల చీరమరుగుల నారంగబొమ్మల నాడించువారు” అన్నవి ఆయన మాటలు. మహాకవి శ్రీనాథుడు కాకతీయప్రథమ ప్రతాపుని సమకాలికుడైన నలగామరాజు పలనాటిని పాలిస్తూ సింహాసనం ఎక్కిటప్పుడు ఒకానొక నర్తకి వచ్చి నాట్యంచేసిన విధానాన్ని కంటికి కట్టేటట్లు—

“ఘనవైభవంబున కామవిభుడు
నవ్వుచు నెల విచ్చె నాట్యంబు నేయ,
వరమృదంగము లెస్స వాయించు మేటి
కుడిభాగమందున గుదురుగా నిలచె,
దాళమానజ్ఞులు దాపటి దిశను
నిలచి యుత్సాహంబు నేరుపుమీర,
ముఖవీణ వాయించు ముఖ్యు డొక్కండు
రాగ మాలాపించు రమణు లిద్దరును,
నిండువేడుకతోడ నిలచిరి చనుక
గంజలోచనయును ఘనమైన పాత్ర
మదచుపట్టపుదంతి మంజులవాణి
...నిలచి నాట్యమునకు నేర్పరియైన
వేత్రపాణికి తన వినయంబు నూపి,
అత డొసంగిన గజ్జె లలిభక్తితోడ
బాదములం గట్టి, పంచవర్ణముల
కానె గట్టిగ గట్టి కడు జపం బడర
మడైల తాళాల మధ్య నిలుచుండి
యోరజాపున రాజు నొయ్యన జూచి
సమపాదయుతమైన సానికసిరిని
దాతృర్యమున దేవతలకును మ్రొక్కి
పుష్పంజలి యొసంగి పూని నాట్యంబు
సమకట్టి నాదంబు సభయెల్ల గ్రమ్ము
గైకొలు విడుదలల్ ఘనకళాశైలి
కైముడి కట్టుముల్ కనుపింప జేసి
చలయంగ దొమ్మిది విధము లైనట్టి
ఘోరారి నాట్యంబు పొందుగా సల్పి

పదునారు విధములై పరగిన యట్టి
యాకాశచారియు నమరంగనాడి,
గతిచారి భేదముల్ కనుపడునట్లు
భ్రమణసంయుతదీప్తపటిమ మిరంగ
బాణిభేదములను బాటించి చూపి
స్థానకసంచయసంయుక్త మమర
ప్రేరణి దేని ప్రేంఖణ శుద్ధ
దండికా కుండలి తగు బాహుచారి
సప్తతాండవములు సల్పె చిత్రముగ..."

అని వర్ణించినాడు. ఇంత విపులంగా నాట్యోప
క్రమోపసంహారాలను విశదీకరించిన పట్టు ఆంధ్ర
సాహిత్యంలో మరొకటి కనిపించటం లేదు. కాక
తీయుల కాలంలో ఏకవీరాదేవిజాతరులు జరిగేవి.
అందులో జనసామాన్యనందానభవంకోసం ద్వీపద
ప్రబంధాలను పాడేవారని వినుకొండ వల్లభామాత్యుడు
క్రీడాభిరామంలో—

“ద్రుతతాళంబున వీరగుంఫితకథల్
గుంఘం కిటక్కారసం
గతి నాయీపుచు నాంతరాళికయతి
గ్రామాభిరామంబుగా
యతిగూడక ద్వీపదప్రబంధమున వీ
రానీకముల్ బాడె నొ
క్కిత ప్రత్యక్షరముక గుమరకులు ఫీ
ట్రారంబునక దూలగక”

ఒక కోమలి వీరగాథలు పాడుతూంటే జనం
పొంగి పరవశులై పోతూ ఉండేవారని వల్లభ
రాయడు—

“గర్జించి యరసి జంఘాకాండయుగళంబు
వీరసం వెట కొల వ్రేయు నొకడు,

యాలీఘపాదవిన్యాస మొప్పుగ వ్రాలి
కుంతాభినయము గైకొను నొకండు
బిగువు కన్నుల నుబ్బు బెదరు చూపులతోడ
ఫీట్కూర మొనరించు పెలుచ నొకడు,
పటుభుజావృంధపరిపాటి ఘటియిల్ల
ధరణి యాస్ఫోటించి దాటు నొకడు,
యుద్ధి ప్రకటింప నొక్కరుం డోలనాడు
బయలు గుర్రంబు భంజిల్లు పరువు నొకడు
కొడుము దాటింపుచును పెద్ద కొలువులోన
బడలి పల్నాటివీరుల బాడునవుడు”

అన్నాడు. గుర్రపు భంజిల్లు మహాకవి పింగళి
సూరనార్యుని విశేషంగా ఆకర్షించినవి. అందువల్ల
ఉదాత్తనాయకుడైన ప్రద్యుమ్నునిచేత ప్రభావతీ
ప్రద్యుమ్నులో ఆయన గుర్రపుభంజిల్లు త్రొక్కిం
చాడు. దేశీయనాట్యమూ, సంగీతమూ విస్తారంగా ఆ
దినాలల్లో ప్రచారంలో ఉండటంచేతనే కవిబ్రహ్మ
లిక్కినామాత్యుని దృష్టి వాటిమీద నిలిచింది. ఆయన
అర్జునుణ్ణి విరాటరాజు కొలువులో ప్రవేశపెట్టే
టప్పుడు ‘ఒండు పనులకు నెలవు లేకునికేసి యభ్య
సించితి శైశవ మాదిగాగ, దండలాసకవిధమును గుండలి
యును, బెక్కణంబు తెరంగును ప్రేరణంబు’ అని
ఆ వీరుడినోట పలికించాడు. ఈ కవిబ్రహ్మ తననాటి
తోలుబొమ్మలనుంచి ఏన్నో ఉపమానాలు గ్రహిం
చాడు. ‘కీలుకా డెడలింప గెడసిన బొమ్మలకైవడి
బటుతురంగప్రజంబు క్రాలి’ (ద్రోణపర్వము—
ఆ. 3) ‘చలమున దుస్సనేనుడును సౌబలుడుకొ మిముబట్టి
యార్వ బొమ్మలక్రియ నాడుచుండుదురు మానక నీవు
సుయోధనుండు’ (ఉద్యోగపర్వము).

[సశేషము]

ప్రాక్ - పాణిని

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి

చాక్రవర్తణీయ వ్యాకరణము

అథో వ్యాకరణం జాతం యచ్చాక్రవర్తణాహృతమ్.

అష్టాధ్యాయీలో “ఈత్ చాక్రవర్తణస్య”

(౬-౧-౧౩౦) అను సూత్రమున చాక్రవర్తణుని

నామము గోచరించుచున్నది. కాలేంద్రపరిశిష్టములోని

“ఇథో వా” (సంధి రకే) సూత్రముపై పృథ్విలో

శ్రీపతిదత్తుడు చాక్రవర్తణుని శేర్కొన్నాడు.

శకటి-శకటి-శకటాయనీయ త్రియిని వ్యాకరణ

మున “కప శ్చాక్రవర్తణస్య” (ఉదా ౩-౧౧౪) అను

సూత్రము కలదు. దానిపై వ్యాఖ్యలో ఉజ్జ్వలదత్తుడు

“కపాలే రేప చాక్రవర్తణస్య ఆచార్యస్య మలేన

కపప్రత్యయః సంప్రసారణంచ. కుపాపః సవిన.

స్వరేతు విశేషః” అని వివరించినాడు. దీనినిబట్టి యితడు

శకటాయనీకి పూర్వపని ఉపపన్న మగుచున్నది.

ఈ సూత్రములను, వృత్తులను జూచుచో తత్కాలమున

నీతని వ్యాకరణము తప్పక యుండె ననిపించును.

“కపః చాక్రవర్తణస్య” పలన చాక్రవర్తణునకు

మహర్షి శకటాయననకు పూర్వమే ప్రాతిపదికమాత్ర

ములకు ధాతుజత్వకల్పన సమ్యక్తమని తేలుచున్నది.

అది కానిచో ఔకాదిక సూత్రమున ఈతని

నామ మేల నిబడమగును? ఈయనవ్యాకరణమున

ద్యయశబ్దమునకు సర్వవిభక్తులలో సర్వనామత్వము

స్వీకృతమయినట్లు ప్రతీతి. అందుచేతనే మాఘకవి

“వ్యథాం ద్యయేషా మపి మేదిసిద్ధృతామ్” (౧౨-౧౩)

అనుటయు, భట్టోజిదీక్షితుడు భండించుటయు సంభ

వించినది.

చాక్రవర్తణుడు చక్రవర్తపుత్రుడు. వాయు

పురాణప్రకారము చక్రవర్త కశ్యపదనాయకుల

పౌత్రుడు. దానవసంబంధ ముండుటచేతనే ధర్మశాస్త్ర

కారులలో నతని నామము కానరాదు. కశ్యపుడు

బహుప్రాచీనమహర్షి. ఆయనప్రపౌత్రుడనుట చేత

చాక్రవర్తణుడు ప్రాచీను డనవలసివచ్చినది.

ఆపిశల వ్యాకరణము

ఆపిశలం తతో జ్ఞేయం య త్సురాపిశలస్మృతమ్.

అష్టాధ్యాయీలో “వాసుపాపిశలే” (౬-౧-౧౨)

అను సూత్రమువలన శబ్దాధికారమున పాణినికి ఆపిశలి

ప్రామాణికు డని తోచును. “ఆపిశల స్యానంతరాపత్వ

మాపిశలిః. ఇథో ఆద్యచో వృద్ధిః” అని శబ్దాధి

కారులు. అందుచే ఆపిశలుని పుత్రుడు ఆపిశలి.

అతడు సామంతత్రప్రణేత యని ప్రసిద్ధి. పౌరాణిక

మతప్రకార మీతడు యాజ్ఞవల్క్యునికి శ్వశురుడు.

యాజ్ఞవల్క్యుడు వైశంపాయనుని మేనల్లుడు,

శిష్యుడు.

“కృత్వా చాధ్యయనం తేషాం

శిష్యాణాం శత ముత్తమమ్

విప్రియార్థం సశిష్యస్య

మాతులస్య మహాత్మనః”

(మహాభారత. కాం. ౩౨౩ అ.)

అని యాతడు స్వయముగా జెప్పినాడు. తరుణ యాజ్ఞవల్క్యుడు వృద్ధకాల్యనితో బ్రహ్మవిచార మున ప్రవృత్తు డయినాడు. (బృహ. ఉప.) కావున ఆపిశలి, కాకల్య, వైశంపాయనాదులు సమకాలికులు. కురుక్షేత్రయుద్ధకాలమున ఆయన యుండెనని యూహించుట పురాతత్వవేత్తలకు బసమృతము కాదు. శ్రీ హేమచంద్రరాయ చౌధురి 'Political History of Ancient India' అను గ్రంథమున ౧౩౧ పుటలో నిట్లు చెప్పినాడు :

"The Malloi : They occupied the valley of the Hydraotes (Ravi) on both banks of the river. Their name represents the Sanskrit Malava Weber informs us that Apisali, one of the teachers cited by Panini speaks of the formation of the compound — 'Khandraha-Malava'. Dr Smith pointed out that the Mahabharata coupled the tribes in question as forming part of the Kaurava host in Kurukshetra war."

భారతముద్ధానంతరము యుద్ధిష్ఠిరుడు ప్రభు వయినాడు; అప్పుడే కల్యబ్దులు ప్రారంభమయినది. క్రీస్తుశకము ప్రారంభ మగునప్పటికి ౩౧౦౦ కల్యబ్దు ములు గడచినవి. మత్స్యపురాణప్రకారము ఆపిశలి భృగువంశమున నొక గోత్రప్రసర్తకము; ఒకప్పుడు పార్వతీదేవి పుణ్యకవ్రతమునకు నిమంత్రితుడు.

ఆపిశలిప్రోక్తవ్యాకరణనామము ఆపిశలము (పాణిని ౪-౩-౧౦౧, ౧౦౫). ఈ గ్రంథమును లక్ష్యమున నుంచుకొని కాశికాపృథ్విలో "ఆపిశలపాణినియే కాస్త్రే" (౬-౨-౩౬) అని రిఖితమయినది. శ్రీ తత్త్వ నిధిమతప్రకారము ఉల్లేఖయోగ్యము లగు నవవ్యాకరణములలో ఆపిశల మొక్కటి.

"అష్టకా ఆపిశలపాణినియా" అని అమోఘ పృథ్విలో అభినవకాకటాయనుడు రిఖించినాడు. పాణిని వ్యాకరణమువలెనే ఆపిశలము నూత్రాత్మక గ్రంథ మనియు, అది అష్టకమనకొని, అష్టాధ్యాయ

యనికాని ప్రసిద్ధి చెందెననియు దీనివలన గ్రహింప వచ్చును. "ప్రాక్తాల్లక్" (౪-౨-౬౪) నూత్రముపై కాశికాదిస్థులవలన, ఆపిశలవ్యాకరణపఠనపాఠములు చేయువారి కర్తవ్యమునకు ఆపిశల మను పేరు వచ్చిన దని చెప్పవగును.

బహుకాలముక్రిందటనే ఆపిశలము పోయినది. అయినను వివిగ్రంథములలో ఆపిశలినూత్ర మేదో యొకటి కానవచ్చుచుండును :

(౧) "తుకుస్తశేమ్యముః సార్వధాతుకాసు చ్ఛందసి" — కాశికలో వామనాచార్యుడు "ఆపిశలాస్తకుస్తశేమ్యముః సార్వధాతుకాసు చ్ఛందసీతి పఠంతి" (౭-౩-౯౪) అన్నాడు. శ్రీపాదకృష్ణపండితుడు ఈ స్థానమున "A rule of Apisali is given by the Kasika 7-3-95 (S. S. O.)" అని వ్రాసినాడు.

(౨) "శతాచ్చ తన్యతావగ్రంథే" — కైయటుడు స్రదీపములో దీనిని వివరించుచు, నిది ఆపిశలి వచన మున్నాడు. వేంకటాచలపండితుని యధిపాయముకూడ నిట్టిది.

(౩) "సమయాదీనాం కర్మప్రచచనీయత్వమ్" — కాతంత్రకారకప్రకరణములోని "ద్వితీయైవేన" (చ. ౨౨౮) అను నూత్రముపై డిక్కా దుర్గసింహుడు "ఆపిశలియవ్యాకరణే కర్మప్రచచనీయత్వం దృష్ట విలిమతమ్" అని వ్రాసినాడు.

"ఆపిశలవ్యాకరణమున సమయా నికమా హా ధిక్ అంతరా అంతరేణ శబ్దసూహము కర్మప్రచచనీయమని నిగారితము. తిదుసారముగా శర్వవర్మయు 'కర్మప్రచచనీయైశ్చ' (౨౨౯) అను నూత్రమున ఈ శబ్దము లన్నియు ఆపిశలిమతప్రకారము కర్మప్రచచనీయాంతర్గతము అని చెప్పినాడు" అని భావము.

(౪) "ధేయ రనభి క ముత్పాదయతి" — పదమంజరిలో హరదత్తపిత్రుడు "ధేయ రనభి క ముత్పాదయతి ఇ త్యాపిశలేః నూత్రమ్" అని వ్రాసినాడు (పద. ౪౦౬. ౨. ౧౩౬పుట). "జ్ఞాపకం స్యాత్ తదం తత్వే తథాచాపిశలే విధిః" (౪-౨-౪౫) అని కాశికా

వృత్తి. ఆపిశలివిధి యేదియో తెలుపుటకు హరదత్త గ్రంథమున ఈ నూత్ర ముద్ధృతమయినది.

(౫) “మన్యకర్మణ్యనాదర ఉపమానాన్ విభాషాఽప్రాణిషు” — ఈపాతము శ్రీపతిసమ్మతము. (కాతంత్రపరిశిష్టము. కారక. ౩౯ నూత్ర) “మన్యకర్మణ్యనాదర ఉపమానే విభాషాఽప్రాణిషు” అను పాతము కైయటాచార్యసమ్మతము (౨-౩-౧౭ నూత్ర ప్రదీపము). హరినామామృతవ్యాకరణమున కాంక ప్రకరణములో శ్రీజీవగోపాస్వామి “మన్యకర్మణ్యనాదర ఉపమానే విభాషాఽప్రాణిషు-ఇత్యేవాపిశలనూత్రం చ. జయాదిత్యాదయ న్తూపమానా దితిచ నాద్రీయంలే ప్రత్యుదాహరంతి చ” (ఖండ ౧. ౮౪౨ పుట) అని వ్రాసినాడు.

(౬) “ధాత్వంతరయోగేవా” — ఇది ఆపిశల నూత్రము కావచ్చును. కాతంత్రప్రదీపమున “ఆపిశలియమతే ధాత్వంతరయోగే పాక్షికం కర్మత్వం తదపసారేణ సంగత మి త్యదోమః” అని యున్నది. (విద్యాసాగరీయప్రదీపము. కారక ౭౮౯ పుట.)

“తదర్హస్” (౫-౧-౧౧౭) అను పాణినీయ నూత్రము: ఇది నూత్ర మేదియు ఆపిశలమున నేదని వినికెడి. “తదర్హ మితి నారబం నూత్రం వ్యాకరణాంతరే” అని భర్తృహరియ్యు, “వ్యాకరణాంతరే ఆపిశలే కాశ కృష్ణేచ” అని హేలరాజును వ్రాసినారు. కాని భర్తృహరి యేగ్రంథమును జూచి, ఏ కిం.దంతి విని యిట్లు రిఖించెనో తెలియదు.

సంప్రదాయనిష్పత్తికయి కేవలనూత్రపాతమే కాక, ధాతుపాతప్రాతిపదికపాతము (గణపాతము), శిష్యాశ్రమముకూడ ఆపిశలి రచించినాడు. అందు శిష్య మూత్రము నేటికేని కలదు. అది ఆపిశలియశిష్య యని బహుస్థానములందు ముద్రితము. కాతంత్రమున నామ ప్రకరణములో ౧౪౩ నూత్ర క్షలో దుర్గసింహు డిట్లు రిఖించినాడు: “ఆపిశలియంతు—

పాద స్వర్గమాప్తిర్వాక్ష్మేయౌ వృత్తస్య వాపునః
మూర్తికస్య చతుర్భుగః పాద ఇ త్య్. ధీయతే.”

దీనినిబట్టి ఛందస్సంబంధమున ఆపిశలి ముని యేదో గ్రంథము రచించినట్లు తుహింపవచ్చును.

ఆపిశలిధాతుపాతము లభింపలేదు. కాని ఒకా నొకకాలమున అది ప్రచారములో నుండె ననుటకు సందేహము లేదు. “సమకప్రవిభక్తిః స్థః” (౧-౩-౨౨) అను నూత్రముపై భాష్యమున “అస్తిం సకార మతిష్ఠతే” అని స్మరించినాడు. దీనిపై మహాభాష్య దీపికలో “ఇహక్ష్తేః కేచిత్ సకారమూత్ర ముపదిశ్యేపిత్ స్వరాగమం విద్యతి” అని భర్తృహరి రిఖించినాడు. (మహాభాష్యము, ద్వితీయఖండము, *Kielhorn intro.*) భర్తృహరివాక్యమును పరిస్ఫుటము చేయుటకై కాశికాన్యాసమున జినేంద్రబుద్ధి యిట్లు వ్రాసినాడు: “సకారమూత్ర మస్తీధాతు మపిశ్లా చార్యః స్రుతిజానీతే. తథాహి న తస్య పాణినే రి వాస భువీతి పాతః. కిం తస్మిన్ స భువీతి. సర్వేవాగమా నుద్యుద్ధీ ఆతిష్ఠతి ఇతి. ఏ.ంహి స్రుతిజానీత ఇత్యర్థః” (౧-౩-౨౨). అమోఘశృతికారుడు కాటాయనాదును జినేంద్రబుద్ధి రితే చెప్పినాడు. భర్తృహరి కిందు మించుగా సమకాతికుడు స్కందస్వామి “ఉపి-జఘ్నీ చాందసౌ ధాతూ. వ్యాకరణస్య కాఖాంతర ఆపిశ లాదౌ స్మరణాత్” అని నిమగ్తభాష్యమున రిఖించి నాడు. ఈ ప్రాచీనోక్తులవలన ఆపిశలిధాతుపాత ముండె ననవచ్చును.

ధాతుపాతముపలేనే ఆపిశలగణపాతముకూడ లభింపదు. గణపాతమనగా ప్రాతిపదికపాతము. ఆపిశల సర్వాదిగణపాతము వర్తమానగణపాతముకంటె క్షిన్న మని దీపికలో హరి వ్రాసినాడు. పాణినీకి పూర్వమే సర్వాదిగణపాత మొకటి భాష్యాదికమునండి యుప పన్న మయి యుండును. పాణినీయసర్వాదిపాత మిట్లున్నది: “సర్వ విశ్వ...నిమ...పూర్వపరావర... వ్యస్తాయా మసంఖ్యాయామ్...స్వమఖ్యాతిధనా ఖ్యాయామ్...అంతరం బహిర్లోగోప సంఖ్యా నయో...త్యక్ తద్ యద్...కిమ్...సర్వాది” ఆపి శలియసర్వాదిగణపాత మిట్లుండె ననవచ్చును: “సర్వ విశ్వ...నిమ త్యక్ తద్ యద్...కిమ్...పూర్వ పరా వర...వ్యస్తాయా మసంఖ్యాయామ్. స్వమఖ్యాతిధనా ఖ్యాయామ్. అంతరం బహిర్లోగోపసంఖ్యాతయో. సర్వాది.”

అష్టాధ్యాయులలోని “పూర్వ పరావర...”
(౧-౧-౩౩) నూత్రభాష్యమున, నూత్రప్రయోజనాధి
కరణప్రసంగమున మూడుపక్షము లుపన్యస్తములయినవి.
పతంజలి ప్రథమద్వితీయపక్షప్రత్యాఖ్యానపూర్వక
ముగా తృతీయపక్షమును గ్రహించినాడు.

(౧) ఇదం తర్హి ప్రయోజనం వ్యవస్థాయా
మసంజ్ఞాయా మితి వత్స్యామితి. ఏతదపి నాస్తి ప్రయో
జనమ్. ఏవం విశిష్టా న్యే చైతాని గణే సత్యంలే.

(౨) ఇదం తర్హి ప్రయోజనం ద్వ్యవిదిపర్యుదా
సేన పర్యుదాసో నూభూ దితి. ఏతదపి నాస్తి ప్రయో
జనమ్. ఆచార్యప్రవృత్తిః జ్ఞాపయతి వైస్తం ద్వ్యవిది
పర్యుదాసేన పర్యుదాసో భవతీతి. యదయం పూర్వ
త్రాఽనిద్ధమితి నిపాతనం కరోతి. వార్తికకారశ్చ పతతి
జగ్భావా దితి (౨-౩-౧౩: ౨ వార్తిక) చేత్
శత్రుత్రాఽభావా దపవాద్ధప్రసంగ ఇతి.

(౩) ఇదం తర్హి ప్రయోజనం—జసి విభాసం
వత్స్యామితి.

వర్తమానసర్వాదిగణపాతము మనములో నుంచి
కొని ప్రథమపక్షమును, ఆచార్యప్రవృత్తిని
భావించి ద్వితీయపక్షమును మనూర్ని ప్రత్యాఖ్యానము
చేసినాడు. కాని, వర్తమానసర్వాదిగణపాతముకంటె
భిన్నపాతము లేనియేడల “ద్వ్యవిదిపర్యుదాసేన పర్యు
దాసో నూభూ దితి” అని యేల చెప్పవలసివచ్చినది?
దీనిని వివరించుచు కైయటుడు ప్రదీపములో నిట్లు
వ్రాసినాడు: “...త్యదాదీని పతిత్యా గణే కైచ్చిత్
పూర్వాదీని పతితాని. తత్రాఽద్వ్యవిదిభ్య ఇతి తసిలా
దీశాం ప్రతిషేధః ప్రాప్నోతి. తత్ర పునః సర్వనామ
సంజ్ఞా తసిలాదినిధానార్థం విధీయతే. లేన ద్వ్యవిది
పర్యుదాసో బాధ్యతే.” పాణినీకౌలమునగూడ అపి
శలము వ్యాప్తిలో నన్నట్లు పదమంజరిలో వారదత్తు
డిట్లన్నాడు: “తత్ర యే సాధన క్తే...కథం పున
రాచార్యేణ పాణినీనా అనగత మేతే సాధన ఇతి?
అపిశలేన పూర్వవ్యాకరణేన.” అపిశలగణపాతమును
గూర్చియే యాచివయము లన్నియు సంభాధితము
లయ్యె ననవచ్చును.

అపిశలసంప్రదాయ మొకటి. ప్రబలముగా
నుండెను. ఇప్పటికిని వివిధగ్రంథములలో ఏతత్సంప్ర
దాయోక్తులు కానవచ్చును.

(౧) కారంత్రిసంధి ౮ - నూత్రపంజియంధు
త్రిలోచనదాసు డిట్లన్నాడు: “తథా చాపిశలీయాః
పతన్తి—

సామీప్యేఽథ వ్యవస్థాయాం
ప్రకారేఽవయవే తథా
చక్షుర్న వృద్ధేషు మేధావీ
ఆదిశబ్దంతు లక్షయేత్...ఇతి...”

(౨) కారంత్రిసంధి ౨౪ నూత్రముపై టికలో
దుర్గసింహు డిట్లు లిఖించినాడు: “తథా చాపిశలీయా
శ్లోకః—

ఆగమోఽనుపమానేన వికార శ్చోపమర్దనాత్
ఆదేశస్తు ప్రసంగేన లోపః సర్వాపకర్షణాత్...”

సుపద్యములోని సు బం త ప్రకరణమున కర
నూత్రముపై ‘మకరందమున’ విష్ణుమిత్రుడు నీశ్లోకము
నుద్ధరించుచు “ఇ త్యాపిశలీయాః” అన్నాడు. అపి
శలీ వ్యయముగా దీనిని చెప్పెనో, లేదో అవసంధానము
చేయవలెను. దీనిని సంప్రదాయోక్తిగా ప్రస్తుతము
గ్రహింపవలెను.

(౩) నవీనకామారమతమున నిట్లున్నది:

“గత్యర్థాదిమ కర్తవ్యం నీఖ్యాద్యాదిమ కర్తృతా
శేషే కర్మచ కర్తాచ యథాసంభవ వివ్యతే.”

ఇది అపిశలసంప్రదాయశ్లోకము. కాని
శ్రీపతి, లోచన, దుర్గసింహుల ప్రాచీనకామర
గ్రంథములలోగాని, అన్యసంప్రదాయప్రాచీనరచనలో
గాని యీ శ్లోకము కానరాదు. ఇయ్యది అపిశల
సంప్రదాయములోని దని యూహించుటకును వీలు
లేదు. పాణినీయనూత్రములు—“గతిబుద్ధి.....సజ్ఞా”
(౧-౪-౫౨) “హృత్రో రన్యతరప్యామ్” (౧-౪-౫౩)
అను ౭౦డిటిలో మొదటిదానిపై లఘువృత్తిలో పురు
షోత్తము డిట్లు వ్రాసినాడు: “తతశ్చ గత్యర్థాదివ్యతి
రిక్తానా మణోకర్తృత్వా వృథానం భవతి కర్తృత్వం
కర్మత్వం చేతి కదంతః కేచిత్ పాదయ త్యోధనం

దేవదత్తం దేవదత్తే నేత్యాద్యపిభవతి త్యాహుః. ఏవంచ హృక్రోర్యతి ప్రపంచార్థం వేదితవ్యమ్.”

ఉత్తశ్లోకమును పురుషోత్తము డెరుగదు. కాని చెప్పినవిషయము తాత్పర్యశ్లోకోపబధమయియుండును. కాతంత్రప్రతిపక్షమున శ్రీపతి యిట్లు లిఖించినాడు: “తథా హృక్పంచో ర్వాచచన మకర్మకాభ్యుపహారా రయో ర్మిత్యం మాధూ దితి, కథం ప్రపంచార్థమితి లఘు వృత్తికృతోక్తమ్.” (కారక ౧౦ నూ). శేషోక్త నూత్రము అనర్థకప్రపంచార్థకము కాదని యిప్రా యము. అందుచే దీని వ్యాఖ్యలో గోపీనాథతర్కా చార్యుడు తొలుత ఆపిశలీయసం ప్రదాయమును పేర్కొని యిట్లు వ్రాసినాడు: “తథా చాహుః గత్య ర్థాదిమ కర్తృ... అ తైవ మాపిశలీయదితా నా హృ క్పంచో ర్మిత్యనర్థకమ్; తథాచ పురుషోత్తమో వాచచన మనర్థక మి త్యాహ తజ్జి... హీనమపి మత్వాత్ లఘు వృత్తి ర్నాల్పాక్షరా దితి భావః.” అక్కడ చెప్పిన శ్లోకమును శ్రీపతి వినలేదనికాని, ఆపిశలీవాద మాత డెరుగ డనికాని పిప్పట యుక్తము కాదు. ప్రసంగాం తరములో నతడు ఆపిశలీని పేర్కొని “మన్యకర్మ గ్ణినాదరే...” ఇత్యాదినూత్రము నుద్ధరించినాడు (కారక ౩౯). ఏమయినను శ్రీపతిగోపీనాథుల వాక్కులనుబట్టి కామరసంప్రదాయములోని పుండలికవిద్యాసాగరుడు కాతంత్రప్రతిపక్షములో నిట్లు వ్రాసినాడు: “ఆపిశలీయ మతే హృక్పంచో ర్వాచచనం ప్రపంచార్థ మితి పురు షోత్తమః. అత్రాకర్మకర్తృభ్యోపహారార్థే సాఫల్య మితి శ్రీపతిప్రమాదో నిరస్తః” (కారక ౨౯). కలాప దీపికయందును భట్టియిక్లే వ్రాసినాడు.

అష్టాధ్యాయలోపరేచే చాంద్రమునందును “గతి హోధాహారకశబ్దార్థా నా ప్యా నాం ప్రయోజ్యే” (౨-౧-౪౪) అనియు, “హృక్రోర్యా” (౨-౧-౪౫) అనియు నూత్రము లున్నవి. ఆపిశలీయశ్లోకమును నర్థరహిణి, తాత్పర్యరహిణి యెరిగియున్నచో చంద్రగోమ యేల యూరకుండును? శ్రీపతికి పిమ్మటను, గోపీనాథుని పూర్వమునను ఆపిశలీయ సంప్రదాయసంబంధి యని యీ శ్లోకము నెవరో వృణంబియుండురు. మండనాచార్యుని దౌర్బటిప్పటి

యీశ్లోకమున కాకరము కావచ్చును. మండనా చార్యుడు శ్రీ. క. ౧౩, ౧౪ శతాబ్దులలోనివాడు. కావున నతడు శ్రీపతికి పరవర్తి, గోపీనాథునకు పూర్వవర్తి.

వ్యాడీయ వ్యాకరణము

మనినా వ్యాడినా గ్రంథః ప్రణీత స్తదనంతరమ్.

వ్యాడినామకు లగు నైయాకరణు లిరువురు కలరు. వేదనిధియగు శానకభాగ్యపుని శిష్యు డొకడు; ఆయన పాణినికి పూర్వుడు. ౯౦వయూతడు పాణిని శిష్యుడు, మాతులపుత్రుడో పాత్రుడో యగు దాక్షయణ వ్యాడి. అష్టాధ్యాయలో పీరి పేరులు కానరావు. పేరు కనబడుచున్నను పాణినికి ముందునెనకల నన్న వివిధ గ్రంథములనలన వృద్ధవ్యాడినామధేయ ముపపన్న మగును. దాక్షయణవ్యాడి సంగ్రహకారు డని ప్రసిద్ధి. మహాభాష్యములోను, దీపికాగ్రంథముల లోను ఆయననామము గోచరించుచున్నది.

వికృతశ్లోలో వ్యాడి యిట్లు చెప్పినాడు:

“తై శిరీయే సమామ్నాయే వ్యాడినైవ మహర్షిణా జటాద్యా వికృతీ రచ్చే లక్ష్యంలే నాతివిస్తరమ్.”

వ్యాడి మహర్షి యని లేలినది. “శానకాదిభ్య శ్చందసి” (౪-౩-౧౦౬) అను నూత్రమున పాణిని శాన కుని పేర్కొన్నాడు. శానకుని ఋక్ ప్రాతిశాఖ్యలో వ్యాడిపేరు కలదు. శునకశలశకుంబె అర్వాచీనుడు (గృహపతికాని, కులపతికాని) శానకుడు పాణినికి పూర్వుడు. ఆయన ఋక్ ప్రాతిశాఖ్యలో నిట్లు కాన వచ్చును—“ఉభే వ్యాడిః సమస్వరే” (౩-౧౩); “పరేషాం న్యాస మాచారం వ్యాడి స్థాచేత్ స్వరా పరా” (౩-౮); “వ్యాడేః సర్వ త్రాభిధానలోపః” (౬-౨౧) ఇత్యాదులు. ఉపటా చార్యుడు “పరేషాం.....” అను నూత్రవ్యాఖ్యలో “అనార్నా దితికరణాత్ పరేషా మక్షరాణాం న్యాస ముదాత్తత్వ మాచారం మన్యతే వ్యాడి రాచార్యః” అన్నాడు. వీనివలన శానకోక్తవ్యాడి పాణిని పూర్వు డని యుపపన్న మగుచున్నది.

వ్యాడివిరచితమగు వ్యాకరణగ్రంథ మేదో యుండవలెను. శానకీయఋక్ ప్రాతిశాఖ్యలో—

“సమాపాద్యం నామ వదంతి వత్సం
తథా గత్వం సామవశాంశ్చ సంధీకా
ఉపాచారం లక్షణతత్త్వ సిద్ధ
మాచార్యా వ్యాధిశాకల్యగాఢ్యాః” (౧౩-౧౨)

అను శ్లోకము దానికి ప్రమాణము. వ్యాకరణాధికారమున సుప్రసిద్ధులగు శాకల్యగాఢలతోపాటు వ్యాధి నామముకూడ లిఖితము. బహుశః వ్యాధివ్యాకరణములో వైదికతాకికభాగము లుండువచ్చును. పూర్వముద్దరించిన వచనములు వైదికభాగమునకు ప్రమాణములు. “ఇకాం యణా వ్యవధానం వ్యాధిగాలవయో రితి వక్తవ్యమ్” అన్నాడు పురుషోత్తముడు. “యణాఽవ్యవధానం వ్యాధిగాలవయోః” అని సుపవ్యమున పద్యనాభుడు లిఖించినాడు. గాలపీయవ్యాకరణమున తాకికభాగము నుండి పాణిని వివిధవాదములను గ్రహించినాడు (౬-౩-౬౧; ౭-౩-౯; ౮-౪-౬౭).

“ఇకాం యణోభి ర్వ్యవధానమ్” అనునదియు తాకికనియమసంబంధినూత్రము. కావున గాలవ వ్యాకరణములోవలె వ్యాధివ్యాకరణమున తాకికభాగమున్నట్లు భావించుట అసంగతముకాదు. పాణిని-అష్టాధ్యాయితోకూడ తాకికవైదికభాగము లున్నవి. వ్యాధివ్యాకరణముగాని, గాలవవ్యాకరణముగాని అష్టాధ్యాయవలె నుండెనని యూహింపవచ్చును. అష్టాధ్యాయితో తాకికభాగము ప్రధానము, గాలవాదులలో వైదికభాగమే ప్రధానము. వద్దురుశిష్యు డిట్లు చెప్పినాడు :

“అసీన్ గృహపతి ర్యోవై
నైమిశారణ్యవాసివామ్
శతానీకాయ రాక్షో వై
జనమేజయనూనవే.”—ఇత్యాది...

శానకు డనగా ఋక్సౌత్తిరాఖ్యకారుడు, కులపతి గృహపతియగు శానకుడు. ఈయన పితామహుడు ఇంద్రోతనైవాపశానక భాగ్యవుడు. శానక భాగ్యవునకు వేదనిధి యని ఓరు దుండెను. ఆతడు పెద్దవ్యాధిగిరువు. వ్యాధి వ్యయముగా—

“నత్యాఽఽదా శానకాచార్యం
గురుం వేదమహానిధిమ్

మునీంద్రం సర్వవేదజ్ఞం
బ్రహ్మజ్ఞం లోకవిశ్రుతమ్,
అని క్తుతించినాడు.

ఋక్సౌత్తిరాఖ్యకారుడగు శానకుడు జనమేజయ పుత్రుడగు శతానీకుని కాలమున నున్నట్లు వద్దురు శిష్యుడు భావించినాడు. అందుచే తత్పితామహ శిష్యుడు వ్యాధి జనమేజయుని కాలమునగాని, పరీక్షిత్తు కాలమునగాని ఉన్నట్లు తలంపవచ్చును.

“స్వాగతాదీనాం” (౭-౧-౪౮) అను పాణి నీయనూత్రస్వాగతాదిగణమున వ్యవహారము కాన వచ్చుచున్నది. వ్యవహారము అపత్యము వ్యాధి. ఈయన గోత్రప్రవర్తకమునలలోనివాడు. అత్రిగణమున వ్యాధి గోత్రపాతముకూడ కలదు. ఆశ్రేయ, ఆర్చనానస, శ్యావాశ్యమునిత్రయ మీ గోత్రప్రవర అని గ్రంథాంతరమునలన తెలియవచ్చుచున్నది. వీరందఱును వేద మంత్రద్రవ్యలు, పాణినికి పూర్వులు. స్వాగతాదిగణము లోని వ్యవహారమునపుత్రుడు వ్యాధియు పాణినికి పూర్వుడు. ఈయన శానకశిష్యుడగు వ్యాధి యయినను కావచ్చును.

“స్వరూపాణా మేకశేష ఏకవిభక్తా” (౧-౨-౬౪) అను నూత్రముపై “ఆకృత్యధానాద్వైకం విభక్తా వాజప్యాయనః” అని కాల్యాణయనవార్తికమున్నది. దీనిపై పతంజలి యిట్లు వ్రాసినాడు : “ఆకృత్యధానాద్వైకం శబ్దం విభక్తా వాజప్యాయన ఆచార్యో న్యాయ్యం మన్యతే. ఏకా ఆకృతిః, సా చాభీధీయత ఇతి.” ఈ నూత్రముపై కాల్యాణయనకుడు “ద్రవ్యాధానం వ్యాధిః” అను వేరొక వార్తికము రచించినాడు. దీనిపై పతంజలి “ద్రవ్యాధానం వ్యాధి రాచార్యో న్యాయ్యం మన్యతే ద్రవ్య మభిధీయత ఇతి” అన్నాడు. దీని యభిప్రాయ మీది. ప్రస్తుతినిష్ఠుత్తిభేదముచే శబ్ద మయిదువిధములు : జాతి, ద్రవ్య, లింగ, సంఖ్యా, కారకములు. వానిలో వాజప్యాయనకుడు జాతిపదార్థవాది; వ్యాధి ద్రవ్య పదార్థవాది. ఉభయాలలో ఈ మతభేద మున్నది. అనంతరము పాణినియుని ఉభయపదార్థవాది. కావున గోత్ర యాభాగము వినవచ్చుచున్నది :

“ఇహ జగతి సంసారే

పదార్థో భిద్యతే ద్వయమ్. ”

క్వచిత్ శక్తిః క్వచిత్ జాతిః

పాణినే న్నూభయం మతమ్.

శక్తి యనగా ద్రవ్యము. పాణినికి పిమ్మట కార్యాయముని జాతిద్రవ్యలింగపదార్థవాది, ఆయన తరువాత వ్యాప్తుపాదుడు చతుష్టయవాది. అనంతరము పతంజలి పంచికవాది.

అందుచే వైయాకరణభూషణసారములో—

“ఏకం ద్వికం త్రికం చాథ

చతుష్కం పంచమం తథా,

నామార్థా ఇతి సర్వేఽమీ

పక్షాః శాస్త్రే నిరూపితాః.”

అని యున్నది.

ఏకపదార్థవాది వాజపాయనడు యాజ్ఞవల్క్యుని సమకాలికుడు. కావున పాణినికి పూర్వుడు. వాజపాయనుని మొదలు పతంజలివరకును ఉత్తరోత్తరోక్తులను ముని పూర్వపూర్వోక్తుని కంటే అర్వాచీనుడు. వాజపాయనునివలె వ్యాపికుడ ఏకపదార్థవాది. కావున వ్యాపి పాణినికి పూర్వుడనవలెను. ఏకపదార్థవాది యగు వ్యాపి వైయాకరణుడని కార్యాయనుడు చెప్పినాడు. ఈ సంగతులను బట్టి శానకోక్త వ్యాపియే కార్యాయనోక్తవ్యాపియని తోచును.

వ్యాకరణాధికారమున ‘సంగ్రహ’మను గ్రంథము బహుకాలమునుండి ప్రచారములో నున్నది. “సనాత్ర వృత్త్యర్థం పదం మహర్థం ససంగ్రహం సిగ్యతి వై కసింద్రః” (ఉత్తరకాండ, ౪౧-౪౫) అను శ్లోకము రామాయణమున కలదు. లక్షణసంబంధమున ప్రాచీనులు “బహుర్థకవాక్యానా మేకత్ర సంకలనం సంగ్రహః”

* వ్యాఖ్యపరచిత మనుచోట నౌకానౌక విమర్శకుడు వ్యాఖ్యపరచితమ అన్నాడు. “ఉపరచితం ప్రతిసంస్కృతమ్” “ఉపచరిత మారాధితం సేవితంనా”. ఉపచరిత—approached, attended అని Monier Williams వ్రాసినాడు. నష్టము లేదు.

అన్నారు. పతంజలికాలమునగూడ సంగ్రహ మను గ్రంథ ముండెను. ఆయన మహాభాష్యమున నిట్లు లిఖించినాడు: “సంగ్రహ ఏతత్ ప్రాధాన్యేన పరీక్షితం నిత్యోనా స్యాత్, కార్యో వా స్యాత్... సంగ్రహే తావత్ కార్యప్రతిద్వంద్వభావో మన్యా మహే నిత్యపర్యాయనాచిన్ గ్రహణ వితి.” ఈ గ్రంథ రచయిత యేశరో మహాభాష్యమునుండియే గ్రహింపవచ్చును. “ఉభయప్రాప్తా కర్మణి” (౨-౩-౬౬) అను నూత్రవ్యాఖ్యానసరమున పతంజలి “శోభనా ఖలు దాక్షయణస్య సంగ్రహస్య కృతిః. శోభనా ఖలు దాక్షయణేన సంగ్రహస్య కృతిః” అన్నాడు. పతంజలి చూచిన సంగ్రహకృతి దాక్షయణునిది. ఆత డెవరు? మహామహాపాధ్యాయ కిచత్తశేర్మమతమున దాక్షయణుడు పాణినికి మేనమామకొడుకు. దీనిని విశ్వసింపవచ్చును. దాక్షిపుత్రుడగు పాణినియుని దత్తని దాహి శ్రుడు. దాక్షిపుత్రదాక్షయణుడు ఆయనపౌత్రుడు. పాణిని దాక్షయణశిష్యు డని కొంద రందురు. మహాభాష్యదీపికలో భర్తృహరి యిట్లన్నాడు: “సంగ్రహో ప్యప్యైవ శాస్త్రై వైకదేశః. తత్రైకతంత్రత్వాత్ వ్యాజేచ్ఛ ప్రామాణ్యా దిహితి తత్రైవ సిద్ధశబ్ద ఉపాత్తిః.” సంగ్రహకారదాక్షయణుడు కూడ వ్యాపినామప్రసేధిడనియు, తత్సంగ్రహాదీని ‘సిద్ధ’శబ్దమును జూచి కార్యాయనుడు వారికపాతప్రారంభమున సిద్ధశబ్దము ప్రయోగించె ననియు దీనివలన సుపపన్నమగుచున్నది.

“సంగ్రహో వ్యాపిక్యతో లక్షణోకసంఖ్యా గ్రంథ ఇతి ప్రసిద్ధిః” అని నాకేశభట్టు వ్రాసినాడు. “చతుర్దశసహస్రాణి వన్తాని అస్మిక్ సంగ్రహగ్రంథే” అని భర్తృహరి లిఖించినాడు. వాక్యపదీయద్వితీయ కాండలోని “ప్రాయేణ సంక్షేపదుచ్చీ నల్పవిద్యాపరిగ్రహే.....” ఇత్యాదిశ్లోకవ్యాఖ్యలో పుణ్యరాజు “ఇహ పురా పాణినీయేఽస్మిక్ వ్యాకరణే వ్యాఖ్యపరచితం * లక్షణోకపరిమాణం సంగ్రహాభిధానం నిబంధ మాసీత్” అన్నాడు. స్మృత, ప్రణీత, రచితప్రభృతిశబ్దములకు బదులుగా పుణ్యరాజు ఉపరచిత అనికాని, ఉపచరిత అనికాని యేల ప్రయోగించెను? ఒకవేళ దాక్షయణుడు సంగ్రహగ్రంథ

మునకు ప్రతిసంస్కృత యగునా? అయినను చిక్కులేదు. సామాన్యజీవితకాలములో పదునాలుగు వేల విషయములనుగూర్చి లక్షశ్లోకాత్మకగ్రంథము రచించుట సహజము కాదు. కావుననే వృద్ధుడయిన వ్యాశిగ్రంథమును చేకొని, పాణినీనయానుసారముగా తత్కాలలోపకారకముగా దాక్షయణివ్యాశి ప్రతి సంస్కారము చేసియుండవచ్చును. ఇట్టి యుదాహరణములు కలవు. దృఢబలప్రతిసంస్కృతవర్తమానచరక సంహిత, చంద్రబలపరిశోధితవర్తమానసుశ్రుతము, చంద్ర గోమిప్రతిసంస్కృతవర్తమానచంద్ర వ్యాకరణము, దుర్గసింహాదికర్తృకప్రతిసంస్కృతపరివర్ధితవర్తమాన కలాపము, జుమరనందపరిశోధితక్రమదీప్తిరీయ రసవతి వృత్తి ఇత్యాదులు కలవు.

మహారాజువార్ష వర్ధుడు, వామనాచార్యుడును వ్యాశిప్రణీతలింగానుశాసనమును జూచినారు. వార్ష వర్ధుడు “వ్యాశేః శంకరచంద్రయో ర్వరరుచే ర్విద్యా నిధేః పాణినేః సూక్తాం లింగవిధీం విచార్య.....” అన్నాడు. వామనీయలింగానుశాసనమున నిట్లున్నది : “వ్యాశిప్రణీత మథ వారరుచం సచాంద్రమ్..... య ద్వ్యాశిప్రముఖైః ప్రపంచబహులం లింగస్య లక్ష్యో దితం తం సంహృత్య మయా యథా నిగదితం వ్యాఖ్యా యతే జానతామ్.” ఈ వ్యాశి పాణినికి పూర్వ వర్తియో సమకాలికుడో చెప్పట కష్టము. కాని యీతడు దాక్షయణివ్యాశికాని, చృద్ధవ్యాశికానేరడు.

వ్యాశివిరచితమైన ఉత్పలీనీకోశము చిర కాలముక్రిందనే లోపించినది. కాశ్యకల్పలతా పరి మళమున అమరచంద్రుడు “వ్యాశికృ తో త్పలీనీ మధ్యాత్” అన్నాడు. ఉత్పలీని ప్రామాణికకోశము. అభిధానచింతామణివ్యాఖ్యలో “హే మ చంద్రుడు “ప్రామాణ్యం వాసుకేః వ్యాశేః...” అన్నాడు. మహేశ్వరుని విశ్వప్రకాశములో “భోగీంద్రకాత్య

యనసాహసాంకవ్యాశిపురస్స రాణాం.....” అని యున్నది. టీకాసర్వస్వమున సర్వానందసంధ్యో పాధ్యాయుడు బహువారములు వ్యాశీయకోశమత మును, వచనములను ఉద్ధరించినాడు. “నామః || దివిః స్మృత ఇతి వ్యాశినా దీర్ఘ ఉక్తః” (అమర. కాండ ౨) “ఆశ్వేచ ఘృతమ్—

అయాచితే యజ్ఞ శేషే నిర్వాణేచాపి సుందరే అమృతం వారిణి ప్రోక్త మతిహృద్యేచ వస్తుని. ఇతి వ్యాశిః.”

దీనిని లక్ష్యముం దుంచుకొని త్రికాండశేషమున పురుషోత్తముడు “వ్యాశిః వింశ్యస్థో నందినీమూతః” అన్నాడు. ఈతడు పాణినికి పూర్వవర్తియగు వ్యాశియో, దాక్షయణివ్యాశియో తెలియదు. లింగాను శాసనము ఉత్పలీనిలో భాగము. ఇట్లుచో నీతడు దాక్షయణివ్యాశియే యగును.

పండితప్రచరశ్యామాచరణ కవిరత్నమహోద యుడు తాను వెలయించిన ముగ్ధబోధవ్యాకరణమున ఉత్పలమానిని ఉత్పలీనిగా భావించి—

“క్రోడా దారా తథా హారా
త్రయవీలే యథాక్రమమ్,
క్రోడే దారేషు హారేచ
శబ్దాః ప్రోక్తా మనీషిభిః.”

అను శ్లోకము వ్యాశిప్రణీత మన్నాడు. ఇది యుక్తము కాదు. సంక్షిప్తసారరససతిలో ౧౨వ శతాబ్దిలోని మహారాజజుమరనంది యీశ్లోకము సద్ధరించుచు “ఇ త్యుత్పలమాలీనీ” అన్నాడు. (కృత్. ౩౭౬ నూ.) ఉత్పలమాలీనీకోశము శుభాంగకర్తృకము. శుభాంగుడు క్రీ. శ. ౧౦వ శతాబ్దిలో ధారానగరమున వాక్యలిమంజ ప్రభుసభలో నుండెడివాడు. సర్వానందుడు టీకా సర్వస్వములో ఈశ్లోకము శుభాంగుని దని స్పష్టముగా వ్రాసినాడు. శుభాంకశబ్దము శుభాంగుని నామాంతరము.

పాలకురికి సోమనాథుడు

శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు

“విమర్శకాశ్రీసర” బండారు తమ్మయ్యగారి పెరుగని ఆంగ్లం లుండరు. వీరు దేవరలు, వీరమాహేశ్వరాచారసంపన్నులై వీరశైవ మతమును గురించిన అభినివేశము నిండుకొన ఆంగ్లమున గల వీరశైవవాద్యమును లోకమునకు పరిచితముగా చేయడానికి నేటికి 30, 31 ఏండ్లుగా పరిశ్రమ చేస్తూ, దానినిగురించిన ఎన్నో విషయములనే కాక గ్రంథములనుకూడా బయటికి తీసి, వాటి ప్రచారము కోసము బహుముఖముల కృషి చేసి, చేస్తూఉన్న పండితపరిశోధకులలో ప్రథములు, ముఖ్యులు, ప్రామాణికులు అయినవారు. వీరి నిరంతరకృషిగూలముగానే ఆంగ్లమున వీరశైవవాద్యముకాఖికు గొప్ప స్థానము లభించినది. ఆ వాద్యప్రాముఖ్యమును వీరు బయట పెట్టకపోలే అది యే జంగమపాటలక్రిందనో నామ రూపాలు లేక పడిఉండేది.

వీరశైవవాద్యసప్త పాలకురికి సోమనాథుడు. ఇతడు రచించిన బసవపురాణ, పండితారాధ్యచరిత్ర, వృషాధిపతీతకములు సుప్రసిద్ధములు. ఈ మూడును ఆంగ్లగ్రంథములలో ప్రకటితములయినవి. బసవపురాణమును శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలు గారును, పండితారాధ్యచరిత్రమును నేలమ, వృషాధిపతీతకమును కీ. శే. కళాప్రసాద్ద జ్యోధారక కాశీ నాథుని నాగేశ్వరరావుగారును సంస్కరించి ఖీకలతో సిద్ధముచేసినాము. సోమనాథుడు రచించిన ఆంగ్లగ్రంథము లింకా ఉన్నవి. వాటి స్వరూపమును

శ్రీ తమ్మయ్యగారు లోకమున కరుకచేస్తూనే ఉన్నారు.

పాల్కురికి సోమనాథుని జీవితవిశేషములను గురించిన్ని, ఆతడు పాదించిన కార్యములను గురించిన్ని బసవపురాణపీఠికలోను, పండితారాధ్యచరిత్ర పీఠికలోను విపులముగా నిరూపింపబడిఉన్నది. ఈ జీవితవిశేషములనుగురించిన్ని, మతాధికవిషయములను గురించిన్ని కొన్ని అభిప్రాయభేదము లుండడము సహజము; ఉండకపోవడ మసహజము. అభిప్రాయభేదము లున్నంతమాత్రముచేత ఒకరి నొకరు తక్కువచేసుకోనక్కరలేదు. ఎవరికి తోచిన అభిప్రాయములను వారు, తమకు నిష్పక్షపాతము లని తోచినవానిని కల్లకించడాని కధికార మున్నది. ఒకరి కిష్టములు కావన్న భీతితో స్వీయాభిప్రాయముల నణచిపెట్టడము తప్పు. అందులో ఏనాడో గతించిన ఒక క్లిష్టతనిగురించి ఇటుగాని, అటుగాని ప్రత్యేకాభినివేశముతో ఇప్పటివారొకరిపైనొకరు దుముకుటకు కారణ మగవడదు.

పాల్కురికి సోమనాథుడు మహాకవి. మహాశైవ భక్తుడై, వీరమాహేశ్వరవీరాచారసంపన్నుడై, జంగమ గురువై, దేశాటనముచేసి, అన్యమతములను ఖండింప సమకట్టి, తన యనన్యవాచాపాండిత్యములచేత వీరశైవ మతము నాంధ్రదేశమున నిండజేసి కర్ణాటకములోనికి పొంగిపోజేసిన దీక్షా నిష్ఠాదిగుణగర్భుడు. అట్టివాని చరిత్రమునుగురించిన విశేషములను కొన్నిటిని గ్రంథ పీఠికలలోను, పత్రికావ్యాసములలోను చదువుకొనవలసిన కష్టమును తొలగించడానికి శ్రీ తమ్మయ్యగారు “పాల్కురికి సోమనాథుడు” అనే యీ కష్ట గ్రంథమును రచించి, ప్రకటించి ఆంగ్ల పాఠకలోకమునకు మహాపకారము చేసినారు.

* శివధర్మగ్రంథములు—౧౨ టిల్యము, మటికె నాగయ్య ధర్మనిలయము, సికింద్రాబాదు. గ్రంథకర్త: “విమర్శకాశ్రీసర” బండారు తమ్మయ్యగారు. 33౫ పుటల్లు, వెల రు ౨-౮-౦ లు.

శ్రీ తమ్మయ్యగారి లేఖని చాలా బలమైనది. అదియే ఆయనపాటిటి లింగవసాయితభుజ్జము. దానితో సమయము చిక్కించుకొని దెబ్బకొట్టడములోనేమి, వేటుతగులకుండుతప్పించుకొనడములోనేమి ఈయన ఆరి తేరిన సాముకాడు. సామునేర్చినవాని కెవరితోనైనా సాముచేస్తూఉండనిదే ఉండబట్టదు. అత డెవరినైనా సరే పోరితమున కాహ్వనిస్తూఉంటాడు. ఓసికగలవారట్టి యోధులతో వాగ్లడాయికి దిగితే లోకానికి కొంత వినోదముగా ఉండి ఊసుపోతుంది. సహజవీర శైవులయిన శ్రీ తమ్మయ్యగారి కి ఫీరత్వ ముగ్గు పాలతో నలవడినదే కాని క్రొత్తది కాదు.

శైవ మనేదే ఆవేశము కలిగించేది. “ఆవ గింజంత బూది మై నలదికొనిన, నెలది, గుమ్మడి కాయంత నెట్టివుట్టు”నని శ్రీనాథు డన్న మాటలో ఎంతో సత్య మున్నది. ఇది సాధారణశైవుల విభూతి ధారణముమాట. బూదికితోడు రుద్రాక్షలు (శివుని మూడోకళ్లు), దానికి తోడు లింగముకూడా ధరించిన వారి మాట వేరే చెప్పవలెనా? ఇది వీరశైవము విషయ ములోనే కాదు, ఏ మతము విషయములోనైనా తనస్వతాభినిష్ఠుల కందరికిన్ని ఇదే అవధి. ఇట్లు మతా విష్టలయినవారికి పరమతసహిష్ణుతమాట అటుంచగా, పరమతములవారు తమ మతమునుగురించి ఏపాటి ప్రస్తావించినా సంతయమే, సంచేహమే, అపనమ్మకమే. ఇతరులు తమ మతమును పొగడినాసరే అనుమానమే; ఇక విమర్శిస్తే చెప్పే దేమున్నది?

పాల్కురికి సోమనాథుడు వీరశైవుడు; ఆంధ్ర దేశములోనేమి, కర్ణాటక దేశములోనేమి అతని మూలము గానే వీరశైవము వ్యాపించినది. శ్రీ తమ్మయ్యగారు వీరశైవులు. నేను వీరశైవుడనుకాను; తుదకు శైవుడ నయినా కాను. పండితారాధ్యచరిత్రము వీరశైవ పాఠ్యములలో ఉత్తమాత్మకావ్యము; కావ్యము మాత్రము కాదు; వీరశైవమతగ్రంథము; వీరశైవసర్వస్వము. అట్టి గ్రంథమును నేను తప్పలులేకుండా సవరించడ మొకతప్ప; దానికి పీఠిక వ్రాయడము రెండోతప్ప. ఆ వ్రాయడములో అంతకుపూర్వము శ్రీ తమ్మయ్యగారు నిర్ణయించిన సిద్ధాంతములకు విలక్షణముగ,

విరుద్ధముగ అభిప్రాయములను దెలుపడము తప్పాతితప్ప లలో మహాతప్ప కాదా! నా కేమి అధికార మున్నది?

నిజమే—తప్పే— ఒప్పుకొంటున్నాను. సుమారు ౫౨ తాటాకుప్రతుల నెదురుగా పెట్టుకొని పాతభేదములను గుర్తించి, సరియైన పాతములను నిర్ణయించి సాధ్యమైనంతవట్టుకు నిగ్గుప్రముగా సంతరించి, ఎన్నో వీరశైవమతగ్రంథములను డిప్లొచ్చి కొని, చదివి, ఎన్నో చరిత్రగ్రంథములను, శాసనములను పరిశోధించి సత్యచరిత్రముకోసము రాత్రింబవళ్ళు శ్రమించి ౩౫౦ పుటల పీఠికను, ౨౦౦ పుటల అకారాదిపదనూచికలను ఘటించి, ప్రతిఫలాపేక్షరహితుడనై చేసిన పనిచేత దృష్టిమాంద్యమును సంపాదించుకొన్న నాది తప్పకాక మరేమవుతుంది? వీరశైవమతము శ్రుతి, స్మృతి, పురాణేతిహాససమ్మతము కాదనీ, అది హిందూమతము కాదనీ ఒకానొక వీరశైవనిరాచారిమతము ధనకాంతా ప్రేరితమై కోర్కె కెక్కి తెలివితక్కువగా సంచరిస్తున్నప్పుడు నే నడ్డుపడి కతాధికగ్రంథపరిశోధనము చేసి వీరశైవమతవైదికత్వమును ౫౦౦ అరటావుపుటలలో ఇంగ్లీషున వ్రాసి కోర్కెఎదుట పెట్టి, బోనులోని కెక్కి సాక్ష్యమిచ్చి వీరశైవవైదికత్వమును చిరస్థాయిగా నిలబెట్ట వోడ్పడడము తప్పకాదా!

అవును—నేను వీరశైవుడను కాను, నిజమే. కాని, వీరశైవలోకము నేను వీరశైవుడ నని భ్రమించి, అట్లే సంబోధిస్తూ లేఖలు వ్రాయడముకాక, వారి మతసభలలో అధ్యక్షత వహించవలసినదనీ, ఉపన్యసించవలసినదనీ పిలువడాని కాస్పదము కలిగే అంతటి వీరశైవత్వము నారోపించుకొనడము తప్పకాదా?—తప్పే.

కాని, ఇందులో వింత, ఏమిటంటే: నే నేకోర్కె ఎదుట నిలబడి వీరశైవమతము శ్రుతిస్మృతిసమ్మతమని సాక్ష్యమిచ్చినానో ఆ కేసులోనే నాకు ప్రతిపక్షిగా నిలబడి, తాను వీరశైవుడయి, తన వీరశైవము శ్రుతి, స్మృతి, పురాణేతిహాసవిగ్గుధ మనిన్ని, అది ఆర్యసమ్మతము కాదనిన్ని వ్రాతమూలకముగా వాఙ్మూలము

నివ్వడమేకాక, ప్రమాణపూర్వకముగా, శివునితోడుగా నోటిసాక్ష్యమునుకూడా ఇచ్చిన టి. హెచ్. ఎమ్. సదా శివయ్య ఎమ్. ఏ., బి. ఎల్. గారిచేత తమ గ్రంథమునకు శ్రీ తమ్మయ్యగారు Foreword (తొలిపలుకు) వ్రాయించుకొనడము. శ్రీ సదాశివయ్యగారు సబుజ్జి గారు. ఎవ రేమి చేయగలరు?

ఇంతకుంటే వింత ఏమి టంటే, తాము తమ వీర శైవమతాత్మకమైన ప్రకటనమునకుగాని, వీర శైవ వాఙ్మయప్రాశస్త్యప్రచారమునకుగాని ఎట్టి కృషిని చేయకపోయినా వారి వీరశైవ వాఙ్మయములో శ్రేష్ఠగ్రంథము లని ప్రసిద్ధికెక్కిన బసవపురాణమును శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారున్ను, పండితా రాధ్యచరిత్రమును నేనున్ను, శివతత్త్వసారమును కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారున్ను, వృషాధిపతీకమును కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారున్ను పరిశ్రమించి ప్రచారమునకు లేగా ఆ కృషినిగూర్చి ఒక్క మంచి మాట అయినా తమ 33౫ పుటల గ్రంథములో పొందింపలేకపోవడము. పోనీ, తక్కిన ముగ్గురమున్ను భవుల మయితే అయినాముగాని, నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు కూడా భవులేనా అట్టి ఉపేక్షాభావముతో చూడబడడానికి? అబ్బే! ఇతరులు తమకోసము చేసిన పనిని గుర్తింపనీయని మతావేశము నిండుకొన్న వారిల్లనే ఇకముం దిట్టి జోక్యములోనికి పోగూడ దని విరక్తి పుట్టిస్తుంది. పండితారాధ్యచరిత్రమువలెనే పిడుప రివారి ప్రభులింగ లీలనుకూడా అనేకతాళపత్రప్రతులు పరిశోధించి సరియైన పాఠములను నిర్ణయించి షీకీతో ముద్రణము నకు సిద్ధముచేసిఉంచినాను. తమ్మయ్యగారి ఈ గ్రంథమును చదివినతరువాత “వృథా! వృథా! ప్రకటించ కూడ” దనిపిస్తున్నది. కాని, ఇంతమాత్రముచేతనే విరక్తి పుట్టగలవాడను కాను. భ్రమరకీటన్యాయము చేత నేనున్ను జంగముపైపోవలసి:స్తుండేమా!

తమ్మయ్యగారి పుస్తకములో సుమారు సగము భాగము ‘విమర్శ’తో నిండిఉన్నది. ‘విమర్శ కాగ్రసర’ విరుదాంచితులగువారి గ్రంథములో

ఆపాటి విమర్శ లేకుంటే అది గ్రంథమే కాకుండేది. ఆ విమర్శకు వేటూరివా రీసారి చాలవరకు గురితప్పి నారు. అమృతచిక్కిన మేకును నేను గురి అయినాను. నాకు విమర్శ అంటే భయమని కాదు. సరియైన విమర్శ అయితే నాడిహా తప్పయినప్పుడు తప్పక ఒప్పుకొంటాను. కాని, మీదికి దూకుడుగా వస్తే కొంచె మాత్మరక్షణము చేసుకోవలసివస్తుంది. పండితా రాధ్యచరిత్రషీకీలో తమ్మయ్యగారి అభిప్రాయము ప్రకారము నేను చేసిన సేరములు ముఖ్యముగా మూడు. అవి (౧) సోమనాథుని జన్మస్థానము మైసూరుసంస్థానము, తుమ్మారుజిల్లా, తిప్పటూరు తాలూకాలోని పాలకురికి అనే గ్రామము అనడము; (౨) సోమనాథుడు వీరశైవబ్రాహ్మణుడుగా జన్మించి వర్ణాశ్రమాతీతుడైన జంగముగా వీరశైవముతప్రచారము చేసినాడనడము; (౩) ఆతడు కాకతీయ మొదటి ప్రతాపగుడుని కాలములో లేడనిన్ని, గణపతిదేవ, రుద్రాంబా, ద్వితీయప్రతాపరు ద్రుల కాలము లో ఉన్నవాడనిన్ని అనడము. —ఈవిషయములనుగురించే కాక ఇంకా కొన్ని స్వల్పవిషయములనుగురించి కూడా నామీద చెబుకు లున్నవి. నీటి కన్నీటికీ సమాధానమును సంగ్రహముగా చెప్పకొంటాను. కాని, శ్రీ తమ్మయ్యగారికిన్ని, పాఠకలోకమునకున్ను చిన్న మనవిమాత్రము ముందుగా చేసుకొంటున్నాను. తమ్మయ్యగారన్నట్లు (పుటలు ౬౯, ౭౦) నాహృదయమును అభిమానమాత్సర్యము లాచరింప లేదు. నేను దురభిమానమునే ప్రధానముచేసికొని సత్యదూరములగు నభిప్రాయములను వెలువరించడము లేదు. నేను వీరశైవుడను కాను. కాబట్టి అభిమానము గాని, దురభిమానముగాని, మాత్సర్యముగాని ఉండ నవకాశమే లేదుగదా. వీరశైవము ‘వీరుల’ శైవ మని నాకు తెలియకపోలేదు. ఆ వీరత్వము జౌద్ధ యైవములను భరతఖండములో నేమిచేసినదో నాకు తెలియకపోలేదు. అందుచేతనే దానినిగురించి వ్రాయ వలసినప్పుడు చాలా జాగ్రత్తగా, సమస్త విషయము లను పరిశీలించనిదే, స్పష్టముచేసుకొననిదే నే నొక్క భాగ్యమును వ్రాయ సాహసించలేదు. నాకు తెలియని దానిని తెలియ దని చెప్పినాను. నాకు సందేహముగా

తోచినదానిని సంక్షేపముగానే నిరూపించినాను. నాకు సత్యముని తోచినదానిని తగినకారణములను నిరూపించి నిర్భయముగా ప్రకటించినాను. అభిమాన, దురభిమాన, మాత్సర్యాదులు తమమయ్యగారి కంటే ఉండవచ్చునుగాని నా కుండదాని కావశ్యకత లేనేలేదు.

ఇంతకు ఏమి మహావిషయములుగలక అభిమానమాత్సర్యములు ప్రకటించడానికి? పాల్కురికి సోమనాథుడు మైసూరుప్రాంతములో పుట్టితే నా కేమి? ఓరుగల్లుప్రాంతములో పుట్టితే నా కేమి? క్రీ. శ. ౧౧౮౫లో ఉంటే నా కేమి? ౧౩౦౦ సం.ర ప్రాంతములో ఉంటే నా కేమి? అతని కులగోత్రములుకూడా నా కంతటి ముఖ్యమైనవి కావు. పండితారాధ్యచరిత్రమును దానిలో విస్తరింపబడిన మతముకోసము పరిదిద్ది ప్రకటించి, దానికి వీరిక వ్రాయలేదు. దానిలోని కావ్యత్యమును నే ననుభవించి ఆంధ్రులచేత అనుభవంపజేతామనే ఉద్దేశము తప్ప నాకు మరొక ఉద్దేశము లేదు. అయినా, నేను మైవిషయములనుగురించి తెలిసిన అభిప్రాయములను శ్రీ తమమయ్యగారు అనవసరతీత్ర సపయోగించి “కోచనీయము, కోచనీయము” అని పదపదే వక్కాణించినారు కాబట్టి వారి విమర్శకు ప్రతివిమర్శగా కాకుండా సవినయనివేదనముగా సంగ్రహించి చెప్పకొంటున్నాను.

(౧) పాలకురికి

లోకములో ఉన్న ‘పాలకురికి’ ఒక్కటే ఉన్నది. అది మైసూరు సంస్థానము, తుమ్మూరు జిల్లా, తిప్పటూరుతాలూకాలో ఉన్నది. దానికి ప్రాచీనకన్నడశాసనములలో పాలకురికి అనిన్ని, హొల్కూరిక అని తరువాతిశాసనములలోను పేరున్నది. అది కుగ్రామము కాదు. తాలూకా హెడ్ క్వార్టర్సు కాకపోయినా కొన్ని ప్రభుత్వ కార్యాలయములున్నవి. ఆ గ్రామములో తెనుగువారవాదిగా ఉన్నారు. ఇటీవల రాజభాష కన్నడము కావడముచేతను, తెనుగుబడుల నెత్తినీ కన్నడపుటలను

మాత్రమే ఉంచడముచేతను కన్నడమున కెక్కువ ప్రచారము కలిగినా ముఖ్యవృత్తుల నవలంబించి ప్రాత కాపురై అచ్చట నున్నవారు తెనుగువారే. వీరి తెనుగు భాష గోదావరిజిల్లావారికి కొంతము వీసగా కనిపించవచ్చును. ఒక మండలపు వ్యవహారభాష ఆప్రక్క మండలమువారికే వీసగా కనబడేటప్పుడు, దూరముగా ఉన్నవారికి కనబడడము వింతకాదు. కాని, అది తెనుగుభాషే. అందుచేతనే తెనుగుభాష ఇంకా మైసూరురాజ్యములో మిగిలిఉండగానే దానిలోని తుమ్మూరు, బెంగుళూరు, కోలూరు, చిత్రదుర్గము జిల్లాల నాంధ్రదేశములో వెంటనే కలిపివేయవలె నని ఘోషిస్తున్నాను. పాలకురికిలోనే కాక తిప్పటూరు తాలూకా అంతటా తెనుగు ప్రచారములో ఉన్నది. ఇక్కడి జనులు సాధారణముగా లింగాయతులు, వీర శైవులు. సోమనాథుని జన్మస్థానములో వీరశైవము ప్రబలవ మొక వింత కాదు. ఈ పాలకురికిలో జన్మించి పరదేశములకు పోవడముచేతనే సోమనాథునికి పాలకురికి సోమనాథుడనే పేరు కలిగినది. కాకుంటే అట్టి యింటిపేరే కలుగదు. ఈ పాలకురికి తన జన్మస్థానముకాబట్టే సోమనాథుడు తన వృద్ధాప్యములో అచటికే చేర తొందరపడి ఓరుగల్లు, శ్రీశైలము మొదలయిన ప్రాంతములను విడిచిపెట్టినాడు. కాక తీయరాజ్యము అచిరకాలములో తురుష్కాక్రాంతము కావోతుందని తెలుసుకొనితన నిష్ఠకు భంగము కలుగకుండా జన్మస్థానమును చేరుకోవలెనని వృద్ధుడయిన సోమనాథునికి తొందర పుట్టవచ్చు సహజమే. అతడు తిరిగి తన పుట్టినడోరయిన పాలకురికికి చేరుకొన్నాడో లేదో తెలియదుగాని, దానికి దగ్గరగానే ఉన్న ‘కల్లె’ (కల్లె?) ములో సమాధి అగుటనుగురించి సాక్ష్య ముండనేఉన్నది. తమమయ్యగారు రచ్చటి సోమనాథుని సమాధికి తీసిన ఛాయాపటమునుగూడా అచ్చొత్తించినారు. కాబట్టి మైసూరుసీమలోని పాలకురికియే సోమనాథుని జన్మస్థాన మనడానికి సందేహము లేదు.

ఓరుగల్లుప్రాంతములో ‘పాలకురి’ అనే గ్రామమున్నది. అదే పాలకురికి అని నమ్మకలసిన దని శ్రీ

తమ్మయ్యగారూ రంటున్నారు. 'క్రొత్త ఒక వింత, ప్రాత ఒక తోత' అని వారు నామిదికి ప్రయోగించిన సామెతనే వారిమిదికిప్పుడు నేను ప్రయోగింపవలసి వచ్చినందుకు విచారిస్తున్నాను. చిదిమతము వీగభద్ర శర్మగారితోబాటు తమ్మయ్యగారు పాలకురియే పాలకురికి అని చెప్పేవరకున్న ఎవ్వరున్న అట్టి అనుమానము పడలేదు. వీరేశలింగముగారు సోమనాథుడొరుగల్లుప్రాంతమువాని ధ్వనింపజేస్తే, ప్రభాకరశాస్త్రిగారు గవడో అనామధేయుడు పాలకురికి ఓరుగల్లుప్రాంతములో ఉన్నదని చెప్పినదానినిబట్టి ఉన్నదట అని వ్రాస్తే, దానినిబట్టి వీరభద్రశర్మగారు పాలకురికిని పట్టుకొని పాలకురికి అని చెప్పితే, దాంగుభా! అని తమ్మయ్యగారు దాని నామిదిస్తే, పోతన్నతోబాటు మరొక్క ప్రసిద్ధాంధ్రకవి అయినా నైజాములోనికి రాసే అని శేషాద్రిరమణకవులు వెనుకతాళము వేస్తే, దానిని స్థిరపరుచుకొని అచ్చట సోమనాథాలయములోని సోమనాథలింగము పాలకురికి సోమనాథుని సమాధిపై నిలుపబడినదని చిన్నకథ లేవదీస్తే, పాలకురియే పాలకురికి అని లోకము నమ్మే సిథిలోనికి వస్తూ ఆ సోమనాథాలయమును, మతమును బాగుచేయించడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతూఉంటే, ఇంతలో ఆ పాలకురికి పాలకురికి కాదు, పాలకురికి మైసూరురాజ్యము తుమ్మూరుజిల్లాలో ఉన్నది అని రుజువులతో చూపేసరికి ఎంతమందికో ఆశాభంగము కలిగిఉంటుంది. దానికి నే నేమిచేయగలను? 'పాలకురియే 'పాలకురికి' అని అప్రోత్తరేశ్వరవారములు జపముచేసినా కావడానికి సాధ్యమా? . పాలకురికి పాలకురికే, పాలకురికి పాలకురే. పాలకురికి అనేది పాలకుర్రు అనే పదానికి ఔపవిభక్తికవ్యైకవచన రూపము. పాలకురికి కేవలప్రథవైకవచనరూపము. పాలకురికి పాలకురికి అనే వ్యవహార మున్నట్టు ఇంత ఆర్థాటము చేసి 'శోచనీయము' అనకపోతే ఒక్క, ఒకటిఒక్క ప్రమాణము చూపిస్తే ఎంత బాగుంటే! తమ్మయ్యగారు రంతటి ఆవేశముతో అన్నిపుటల నింపడము వ్యర్థమేకదా! సోమేశ్వరాలయమునకు దగ్గరగా ఉన్నదిగదా అని దానికి సోమనాథలింగ మని పేరు

పెట్టి, సోమనాథలింగము పాల్కురికి సోమనాథుని పేరనే, అతని సమాధిమీదనే నిలుపబడినదని ఒక కథను లేవదీస్తేమాత్రము పాలకురికి పాలకురికి అవుతుందా?

సోమనాథనామము కనబడినచోట్లన్నెల్ల పాల్కురికి సోమనాథమయము చేయవలెనా? ఇంకా నయము— గజనీమహమ్మదు పగులగొట్టిన సోమనాథలింగముకూడా పాల్కురికి సోమనాథుని పేర వెలసినదే అనలేదు? తమ్మయ్యగారి నీ సందర్భములో అడుగవలసిన ప్రశ్న ఒకటి ఉన్నది: పాల్కురికి సోమనాథుని సమాధి శివగంగకు సమీపమున 'కల్యే' (కల్యే) ములో ఉన్నదని తెలియగానే పాలకురికి సుంచి పాలకురికి సోమనాథుని సమాధి పరారీఅయి, ఆ సమాధిస్థానములో ఒక తొమ్మిదిఅంగుళముల ఎత్తుగల 'గద్దె' వెంటనే తయారయినదే? దానిమీద పాలకురికిసోమనాథుడు తపస్సుచేసుకొనడానికా? గ్రంథములో ౧౯ పుటలో సమాధిగా వర్ణింపబడినది ౩౨౫ పుట వ్రాయవారంభించేసరికి, అకస్మాత్తుగా గద్దెగా ఎట్లు మారినది? ఈమధ్యకాలములో పాల్కురికిసోమనాథుని మాహాత్మ్య మేమయిన వెలసినదా! ఇట్టి కల్పనములను చేసి ఏమి సాధించినట్లు?

(౨) సహజవీరశైవత్వము

తమ్మయ్యగారు సోమనాథాదులను సహజవీరశైవులననుంటారు. సహజవీరశైవులంటే ఏమిటో? ఈపదమును తమ్మయ్యగారు సృష్టించినట్టు కనబడుతుంది. తమతోబుట్టిన వీరశైవులు కలవారు, వీరశైవులు తమకు తోబుట్టువులుగా గలవారు; తమతోడబుట్టిన వీరశైవము గలవారు; పుట్టుకతోడనే వీరశైవులు; వీరశైవులైన తదిదండ్రులకు పుట్టినవారు; తమలోపలనుంచి పుట్టుకొనివచ్చిన వీరశైవము గలవారు; తమకు పుట్టిన వీరశైవులు గలవారు; తమకు తాము పుట్టినవీరశైవులు — ఇటువంటి ఆర్థములను ఇంకా చెప్పవచ్చు నీ సమస్తపదానికి. ఈ ఆర్థముల ప్రకారము వీరశైవులందరున్న సహజవీరశైవులే అవుతారు. (తమకు తాము పుట్టినవా రంటేనే ఆర్థము నరికొడు.) ఇక అసహజవీరశైవు లేవరేకా ఉంటా

రని తమృత్యుగారి అభిప్రాయమా? ఉంటే, వారెవరు? ఇదేమిటో అగమ్యగోచరముగా ఉన్నది. సహజవీరశైవులంటే అచ్చమైన వీరశైవులనిన్ని, అచ్చమైన వీరశైవులు కాని, అవాంతరముగా వీరశైవరక్షును పుచ్చుకొన్న, ఇతర మతములను విడిచి లింగదీక్షను పుచ్చుకొన్న వీరశైవులు ఆరాధ్యబ్రాహ్మణుల వంటివారుకూడా ఉంటారనిన్నీ తమృత్యుగారి అభిప్రాయమేమో! ఆ అర్థమేమిటో స్పష్టముగా బయటికి చెప్పివేస్తే ఎంత బాగుండేది!

పాల్కురికి సహజవీరశైవుడే; అసహజవీరశైవుడు కాదు. ఇక తమృత్యుగారు సంతోషించవచ్చు. అత సహజవీరశైవుడని ఎవరన్నారు గనుక ఇంత ఆర్వాటము చేయడానికి? అంతటి వీరశైవుడు అతడే అనీ, అతనిమూలముగానే ఆంధ్రకర్ణాటదేశములలో వీరశైవులు ప్రబలినదనీ నేను చెప్పినానుగా! ఇంక ఏవిషయములో నాతో తమృత్యుగారికి విప్రతిపత్తి? వీరశైవుడు కానివాడు వీరశైవమునుగురించి వ్రాయడాని కధికారమేముంది అనే అభిప్రాయమా? తమృత్యుగారు వీరశైవమును గుర్తించలేదుగా!

అదేమో కొందరు తమ మతమును గురించి యితరులు తలపెట్టితే చాలును తుక్కుకుప్పడుతారు. నీడను చూచుకొని భయపడుతారు. తమ మతమునకు న్యూనత కలుగుతుండేమో అని దిగులుపడుతారు. లేనిపోని అనుమానాలు కల్పించుకొని, ఆక్షేపణల నాకాంక్షించుకొని, ఎక్కడనూ లేని డివిద్దుల నిదురుగా నిలబెట్టుకొని ఆ కల్పితపురుషులతో కొట్లాటకు దిగుతారు. పాల్కురికి సోమనాథుడు తం తండ్రి విష్ణురామిడవుడనిన్ని, తల్లి శ్రీయాదేవి అనిన్ని చెప్పకొంటే, ఎవరయినా వైష్ణవసంప్రదాయబోధకమైన పేర్లుగల వారికి సోమనాథుడు పుట్టినాడని అంటారేమో అని ఆశంకించుకొని, దానిని సమర్థించుకొనడానికి విష్ణువు శివునికి కింకరుడు కాబట్టి అట్టే భయము లేదనీ, విష్ణురామిడవుడు, శ్రీయాదేవి అనేవారు సోమనాథు నాదిరించి పెంచినవారుగాని అసలు తరిదండ్రులుకారనిన్ని ఏమేమో పప్పుకొని రంటాలు పడడమెందుకు? శివద్వితాలు, శివబ్రాహ్మణులు అనే

పేర్లతో వ్యవహరింపబడే కొందరి పేర్లు కాసనములలోను, వాఙ్మయములోను కనబడుతున్నవి అని నేను వ్రాసేటప్పటికి ఏమేమో ఎగబారించుకొని, కొట్టవచ్చినట్టు మీదికి దుముకుతూ వచ్చి, నారాయణరావుగారు శుంథలు అనే అర్థము వచ్చేటట్టు ఏమేమో పుటలు నింపివేస్తే తన్వేషణలేమంటారు?

తమృత్యుగారు స్మార్తబ్రాహ్మణులనీ, స్మార్తులు కాని బ్రాహ్మణులనీ ఉంటారని చెప్పినారు. బ్రాహ్మణుల కందరికీ స్మృతులు ప్రమాణములేకదా! స్మృతి సంప్రదాయానుసారముగ నేకదా తామందరున్న బ్రాహ్మణశబ్దవాచ్యు లయినారు. అందుచేత బ్రాహ్మణులెవ్వరయినా స్మార్తులే అవుతారగదా! అయితే స్మార్త, స్మార్తతరసిద్ధాంతమును తమృత్యుగారెందుకు లేవదీయలేను? స్మృతులప్రకారము బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను లున్నవి. (నాస్తి పంచమః—కొందరి ప్రకారము.) ఇట్లేర్పడిన బ్రాహ్మణవర్ణమువారిలో శైవబ్రాహ్మణులు, శైవేత్తర బ్రాహ్మణులు ఉన్నారు. శైవబ్రాహ్మణులలో లింగధారి బ్రాహ్మణులు, లింగధారులుకాని బ్రాహ్మణులు ఉన్నారు. లింగధారణము ప్రత్యేకముగా శైవబ్రాహ్మణులలోనే కాక ఇతరవర్ణములవారయిన క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులలోకూడా ఉన్నది. లింగధారులలో నాలుగువర్ణములవారున్న ఉన్నారు. గృహస్థులయిన లింగధారి బ్రాహ్మణులలో హరితసభారద్యాబాది ఋషిగోత్రము లున్నవి. ఇట్టి గోత్రములుకాక వీర, వృష, భృంగి, నంది, స్కంద అనే శివప్రముఖగణ గోత్రములుకూడా లింగధారులలో ప్రచారములో ఉన్నవి. జంగమగురువులలోమాత్రమే ఈ పంచగోత్రములును ఉన్నట్టు కనబడుతుంది. సాధారణ వీరశైవులు కూడా తమకు శివదీక్ష నిచ్చిన గురువుగోత్రమును నీ యొడింటిలో నొకదానిని స్వీకరింపవచ్చును. బ్రాహ్మణేతరులలో ఈ సంప్రదాయము ప్రబలినట్లున్నది. లింగదీక్షను పొంది లింగధారణలు కాగానే శ్రీచరలింగమతాడని వీరశైవసిద్ధాంతము. లింగధారణము శ్రీపురుషుల కిద్దరిని వీరశైవులలో విహితమే. ఈ లింగధారణము గర్భాష్టమములో మార్కగర్భమునకే చేయ

వచ్చును. లేదా కొందరు పుట్టగానే చేస్తారు. కొందరు నామకరణమున చేస్తారు. కొందరు ఎనిమిదో ఏట చేస్తారు. బ్రాహ్మణులయితే ఉపనయనమున యజ్ఞోపవీతధారణముతో బాటు లింగధారణముకూడా చేస్తారు. కొందరు లింగమూత్రమే యజ్ఞోపవీతమూత్ర మంటారు. కొందరు లింగదీక్షయే గాయత్రీదీక్ష అంటారు. లింగధారిబ్రాహ్మణులకు శివపరమైన అర్థముతో గూడిన గ్రాయత్రీఉపదేశ మున్నది. సిద్ధాంతముప్రకారము లింగధారణము చేసినవారందరూ చరలింగరూపులే అయినా, 'చర' అనే పదానికి 'జంగమ' అనే అర్థమున్నా వ్యవహారములో లింగధారణము చేసినవారందరున్న జంగమశబ్దవాచ్యులుగా ఇవ్వడు లేరు. ఆరాధ్య బ్రాహ్మణులు లింగధారులయినా వారిని జంగములంటే ఒప్పుకోరు. ఇం తెందుకు? తాము లింగధారులయినా, లింగధారిలింగాయతపదముల కర్థ మించుమించాక్షరే అయినా ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులను లింగాయతు లని పిలిస్తే కొట్టస్తారు. ఎందుచేతనంటే, వ్యుత్పత్తి ప్రకారము శబ్దముల కేర్పడే అర్థము నానాటికీ మారిపోయి ఒకానొక విభిన్నమైన అర్థము కలుగుతూ ఉంటుంది. జంగమశబ్ద మట్టిది. స్థిరము కానిది చరము; సావరముకానిది జంగముము. వ్యుత్పత్తినిబట్టిమాత్రమే ఆలోచిస్తే మనుష్యులేకాక పశు, పక్షి, కీటాదులన్నీ జంగమములే. వైసికిళ్లు, మోటారులు, రైలుబళ్లు, ఓడలు, విమానాలు, అన్నీ జంగమములే. కాని, జంగమ శబ్దము అతివిభిన్నమైన అర్థములో మతవాఙ్మయములోను, మతవ్యవహారములోను స్థిరపడినది. లింగధారులందరున్న జంగములు కారు. వారిలో కొందరుమాత్రము జంగములు. వీరశైవులలో సామాన్యవీరశైవులు, విశేషవీరశైవులు, నిరాచారులు అని మూడుతెగలవారున్నారు. వీరందరున్న లింగధారులే. పుట్టుకతో వీరశైవులై సాధారణగృహస్థులుగ లోకయాత్రను గడపుకొనేవారు సామాన్యవీరశైవులు. వీరిలో షట్స్థలసిద్ధాంతము మనుసరించి భక్త, మాహేశ్వర, ప్రసాద, ప్రాణలింగి, శిరణ, ఐక్యస్థలములను సాధించిన సాధకుల అంతరపుణుట్టి విశేషవీరశైవులేర్పడుతారు. నిరాచారు

లనేవారు కేవలవీరశైవులు, యత్యాశ్రమమును దాటి అత్యాశ్రమమును పొందినవారు.

ఇది యిట్లుండగా విశేషవీరశైవులలో కొందరు సామాన్యవీరశైవులకు గురువులయి వారికి లింగదీక్ష నిస్తూ జంగము లనే ప్రత్యేకనామముతో వ్యవహరిస్తున్నారు. సామాన్యవీరశైవులకున్న, వీరికిన్ని వ్యావహారికముగ చాలా భేద మున్నది. అసలు వీరి వేషమే వేరు. వీరి సంప్రదాయమే వేరు. జంగముల వేషమును, సోమనాథు డెట్లు వర్ణించినాడో పండితారాధ్యచరిత్రమును (పుటలు 302-303) చదివిన తమ్ముయ్యగా రెరుంగనిది కాదు.

“చందనకావులు సరిపాటికావు
లందంబులగు కల కంచుకావులును
వలిపాత్రిపచ్చడంబులను గొసిన
మూలు, మీద గూడకట్టులు కానుపింప—”

ఇట్లే వారి సంబువులు, గొడగులు, పావలు, పేరెములు, కళుకులు, కుప్పసములు, పట్టుతాళ్లు, బ్రతపట్టుపస్త్రములు, లొంగళ్లు, వీణెలు, పటికపు సరములు, కావిపచ్చడములు, కావిదుప్పటులు, కాపు మంజిళ్లు, బూరనడములు, కలశములు, కంచుగుబ్బలు, వివిధములయిన మకుటములు, తప్పురములు, కుండలములు, బెత్తములు, నైరణగోలలు, గొడుగులు మొదలయిన చిహ్నములతో మకుటవర్ణనజంగమములున్ను, ఇతరలక్షణములు గల జంగములున్ను కలిసి ఉభయ జంగమకోటులు శ్రీశైలయాత్రకు పోయిన పరుసలో ఉన్నారకదా. అట్లే 'రాలోరి బగుత! లేరాలంజ కనుచు, బసవన్నకరుణరా-బగుత నీకనుచు' విలాసాతిశయత మించే మిండజంగమములుకూడా ఉన్నారు. వీరందరున్న సామాన్యవీరశైవకోట్లకంటే విభిన్నులేకదా. ఈ విభిన్నజంగములే కాక యింకా విభిన్నులయిన వృద్ధలింగితపోషణలు, విరక్తులు, శివయోగులు మొదలయినవారినికూడా సోమనాథుడు వర్ణించినాడు. వీరినందరినీ సామాన్యవీరశైవులతో, లింగధారిమాత్రులతో చేర్చి వేయవలెడుగదా.

అట్లే సోమనాథుడును ఒక విజృంభితమైనవాడు. విజృంభజంగముడు, విరక్తుడు, సంసారహేయస్థలమును పొంది, సంసారవర్జితుడయి, లోకసంగ్రహార్థము జేకాటనము చేసిన జంగమోత్తముడు. అతనిని “సహజ వీరశైవులతో సాటిగా ఒక సామాన్యనిగ తలంచ వచ్చునా? జంగముల ప్రత్యేకవేషము, ప్రత్యేక వ్యవహారము లోకమునకంతటికీ విడితమే. దానిని కాదని వీరశైవులందరును జంగములే అని యిప్పుడూ తమ్యయ్యగారు చెప్పవస్తే ఎట్లు నమ్మగలము? జంగములలోనే వీర, భృంగి, నంది, వృష, స్కంద గోత్రము లున్నవి. సాధారణవీరశైవులలో అవి ఉండ దానికి కారణము వారు తమ గురువులయిన జంగముల గోత్రముల నవలంబించడమే అని నొక్కివక్కాణింప వలెను. ఈ వీరాదిగోత్రపంచకసంప్రదాయ మెప్పటి నుంచి వస్తున్నదో తెలియదని నేను వ్రాసినంత మాత్రమున బుస్సుమని తమ్యయ్యగారు రంత మీడికి రేచినారు. అవి అనాదిగా ఉన్నవని వారి అభిప్రాయము. ఉంటే ఉండునుగాక, ప్రమాణముమాత్రము కనబడ దని నేను చెప్పినానేకాని మరేమీ చేయలేదే? దాని కింత అగ్రహ మెందుకు? ప్రమాణ మంటే చూపితే తీరిపోయేదే! సోమనాథుడు ఒకపారి భృంగిరిటి గోత్రుడ ననీ, ఒకపారి బసవగోత్రుడ ననీ చెప్పకొన్నాడే? మరి వృషగోత్రమునకున్న, బసవగోత్రమునకున్న భేద మన్నదా యేమి? వృషగోత్రము బసవగోత్రము కాదా? సోమనాథుడు గొండు గోత్రాలవాడెట్లవుతాడు? మూరార్జునికివలె ఆయనకున్న ఒక ఋషిగోత్ర ముండి, శి.భక్తిపారవశ్యము చేత ప్రమథగణములయిన భృంగి, వృషులను తనకు గోత్రకర్తలుగా చెప్పకొన్నాడనవచ్చునుగాదా! ఉన్న గొడవలు చాలక నా కెందు కీ క్రొత్తగొడవ? జంగములు సామాన్యవీరశైవులకు భిన్న లన్నమాట సత్యము. వీరి చాచూచిత్రములను Thurston: Castes and Tribes of Southern Indiaలో ‘లింగాయతు’ అనేపదముక్రింద చూచుకోవచ్చును.

నేను శివ ద్వైత శివబ్రాహ్మణప్రస్తావనను ప్రాసంగికముగా తెచ్చేదనికి ఎందుకో అకారణముగా

తమ్యయ్యగారు నామీద రేగిపోయినారు. రేగితే భయము లేదుగాని నన్ను తృతీయపంథీయునిగా వర్ణించినవారు చతుర్థపంథ ననుసరించి అత్యుత్తమైన, ఎన్ని ఉపాయములచేతనైన సమరింపరాని ఒక వింతిలోవింతవాడము లేనదీసివారు. శివద్వైతము, శివబ్రాహ్మణములు, హరద్వైతము అనేవా రొకరట; శైవబ్రాహ్మణము లనేవారు వేరొకరట. శివాలయములలోని స్థావరలింగార్చనము చేస్తూ లింగధారణముచేయని తమ్యుర, నంది మొదలయినవారు శివద్వైతము, హరద్వైతము, శివబ్రాహ్మణమునట. శివాలయములలో అర్చకులు కాని లింగధారులు శైవబ్రాహ్మణు లట. ఇట్లు చెప్పడానికి తమ్యయ్యగారి విపరీతపాండిత్యమే ఆధారముగాని మరి యెట్టి ప్రమాణమున్న లేదు.

The Sivabrahmins of the temple agreed to provide for offerings in the shrine (M. E .R. 415 of 1909) అనేదానిలోని శివ బ్రాహ్మణు లంటే ఆలయములోని అర్చకులని అర్థము చెప్పవచ్చునా? శివబ్రాహ్మణులు ఇస్తే పూజారులు పూజచేస్తారుగాని, అచ్చటి శివబ్రాహ్మణులే పూజారు లని చెప్పకూడదు. అట్లే M E. R 513 of 1911 “There being some of the Sivadvija community at the place three priests were appointed అంటే శివద్వైతారే అర్చకులు అని ఎట్లు చెప్పగలము? పెరియనంగ శివద్వైతారా లని ఉదాహరించినారే, ఆమె శివాలయములో అర్చకురాలా? స్త్రీలకర్పకాధికార మున్నదా? అరువత్తుగూపురలో ఒకడయిన జడయారి శివాలయములలోని స్థావర లింగార్చకుడయిన శివద్వైతా డనడము తమ్యయ్యగారి ప్రతిపాదనకే మూలచ్ఛేదము చేస్తున్నదిగాదా! కాళ మాన్దిమాహాత్యమునంచి తమ్యయ్యగారు రుదావారిం చిన సీపపద్ధతిలోని శివబ్రాహ్మణోత్తముండు లింగ ధారియే కదా. అతడు శివచిహ్నగోచరాంకుడని ఆ పద్ధతిలోనే ఉన్నదిగాదా. శివచిహ్నముంటే శివ లింగమే కాదా! మరేమియినానా? శివబ్రాహ్మణుడు తమ్యయ్యగారి మాట ననుసరించి లింగధారి కాక పోవరేనే! ఈ శివ బ్రాహ్మణుడేకదా తరువారి పద్ధతి

లోని పాఠద్వితాదు? తమ్యయ్యగారి ప్రతిపాదనమే సరి అయితే జంగములందరున్న శైవ బ్రాహ్మణులే కావలెను. ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులందరున్న జంగములే కావలెను. ఇష్టలింగార్చకులు స్థాపితలింగార్చకులు కాకూడదు. ఇష్టలింగధారు లందరున్న ఇష్టలింగార్చనము మాత్రమే చేయవలెను; స్థాపితలింగార్చనము చేయకూడదు. పైవాటిలో అన్నీ వ్యవహారమునకు విరుద్ధములే. ఈనాడు తమ్యయ్యగారు ప్రతిపాదించినారని లోకవ్యవహారము మారనేరదు. బెలిదేవి వేమనారాధ్యుడు లింగధారి కాడని యెవరన్నారు? అతడు విగత్తువయిన జంగమును కాడని తమ్యయ్యగారెట్లు రుజువుచేయగలరు? మడివాలు మాచయ్య జంగమప్రభుండు అంటే జంగములను గురువులుగా ముందిడుకొని ఆరాధించేవాడని అర్థముకాని అతడు జంగముడని కాదు. అందుచేత వీరశైవదీక్ష నొందినవారందఱును జంగములే అని తమ్యయ్యగారు వ్రాసిన వ్రాతపరాస్త మవుతున్నది.

(3) సోమనాథుని కాలము

ఎవ రెంత ప్రాకులాడినా సోమనాథుడు క్రీ. శ. ౧౨౪౦ సం.రమునకు పూర్వము పుట్టినవాడు కాడనడము సిద్ధాంతము. అతడు మొదటి ప్రతాపరుద్రుని కాలమున ఉండడము గుతరాం అసంగతము. అతనికి బసవనిగురించిగాని, పండితారాధ్యుని గురించిగాని ఏమిన్నీ స్వయముగా తెలియ దన్నమాటను తమ్యయ్యగారిప్పుకొన్నారుగదా! మొదటి ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యాభిషేకకాలము క్రీ. శ. ౧౧౬౩ సం.రము. బసవేశ్వరుడు ౧౧౬౪ సం.రప్రాంతమువాడు. అప్పటికతడు బాలుడు. ఎంత వయసువాడో చెప్పలేము. ౨౫ ఏండ్లలోపలి వయస్సువాడనుకొనవచ్చును. అందుచేత అప్పటికే ప్రసిద్ధుడయిన సోమనాథుడతనికింటె పెద్దవాడయిఉండవలెనుగదా. 'బసవగోత్రుండు' అని బసవని కాలములో ఉన్న సోమనాథుడు చెప్పకొనడము అసంగతమేకదా! బెలిదేవి వేమనారాధ్యుడు పండితారాధ్యునికి సమానమయిన వయస్సు గలవానివలె కనబడుతాడు. అతడున్న పండితారాధ్యుడున్న

బసవనికి సమకాలికులు; అతనికింటె పెద్దవారు. బెలిదేవి వేమనారాధ్యుని మనుమని శిష్యుడే సోమనాథుడని ఒప్పుకొన్న మొదటి ప్రతాపరుద్రుని కాలములో ఉంటే వేమనారాధ్యునికింటె ౧౫, ౨౦ ఏండ్లు మాత్రము చిన్నవాడయినట్లు కనబడే పాల్కురికి సోమనాథుడు వేమనారాధ్యుని మనుమని శిష్యుడు కావడము తటస్థింపదు గదా. ఇదిగాక క్రీ. శ. ౧౧౪౦ నుంచి ౧౧౯౦ వరకు గల ౫౦ ఏండ్లలో సోమనాథుడు తన గ్రంథములలో పేర్కొన్న చారిత్రకపురుషులనందరినీ ఇరికించ సాధ్యముకాని పని. అట్లా ఇరికించడాని కంతటి తంటాలుపడి, ఉన్న మాటలను మార్చి, లేనిమాటలను దూర్చి, ఉన్నమాటలకపార్థములను కల్పించి సాధించే దేమయినా ఉన్నదా?

(౧) పిడుపర్తి సోమనాథుడు చెప్పినమాట కాదనడానికి కారణము కనబడదు. అతడు క్రీ. శ. ౧౪౪౦ సం. రమునకు తరువాతివాడు. పాలుకురికి సోమనాథుని శిష్యుడయిన శివరాత్రికొప్పయ్యకు పిడుపర్తిసోమన్న అగోతరమువాడు కాబట్టి తరమునకు ౨౫ ఏండ్లచొప్పున లెక్కవేస్తే కొప్పయ్య కాలము ౧౪౪౦—౧౫౦౦=౧౬౩౦ ప్రాంతమవుతుంది. అది రెండో ప్రతాపరుద్రుని కాలము.

(౨) పాల్కురికి సోమనాథుడు బెలిదేవి వేమనారాధ్యుని మనుమనిశిష్యుడనని చెప్పకొన్నాడు. ఈ వేమనారాధ్యుడు పండితారాధ్యుని సమకాలికుడయిన వేమనారాధ్యునికి మనుమడయి ఉంటాడు. అంటే సోమనాథుడు పండితారాధ్యునికి సమకాలికుడయిన వేమనారాధ్యుని మనుమడయిన వేమనారాధ్యుని మనుమని శిష్యుడు. ఇట్లాలోచించినా పాల్కురికి సోమనాథుని కాలము రెండో ప్రతాపరుద్రుని కాల మవుతుంది.

(౩) సోమరాజు రచించిన కన్నడ ఉద్భట చరిత్రములోని "సాసిరదనానూర" అనేపాతమే అన్ని వ్రాతప్రతులలోను ఉన్నది. "సాసిరదనూతిటి" అనే పాతముగల ఒక్క ప్రతి అయినా కనబడేవరకున్న సోమనాథుని కాలము శాలివాహన శకము ౧౪౪౪+౨౮=క్రీ. శ. ౧౫౭౨ సం.ర

మవుతుంది. ౧౧౪౪ + ౩౮ = ౧౧౮౨ ఎంత మాత్రమును కాదు. క్రీ. శ. ౧౨౨౨ అయితే పాల్కురికి సోమనాథునికాలము బసవని కాలముకంటే పూర్వము కావలసివస్తుంది. ఇది అసంభవము గదా.

(౪) సోమనాథుడు బసవపురాణమును రచించిన అనతికాలముననే భీమకవి క్రీ. శ. ౧౩౬౯ లో కన్నడించినాడు. దీనినిబట్టి ఆలోచించినా సోమనాథుడు రెండో ప్రతాపరుద్రుని కాలమువాడే అవుతాడు.

(౫) సోమనాథుని పండితారాధ్యచరితరచన కనతికాలముననే శ్రీనాథుడు క్రీ. శ. ౧౩౯౫ ప్రాంతమున పద్యకావ్యముగా వ్రాసినాడు. శ్రీనాథునికంటే సోమడు ౭౦,౮౦ ఏండ్లు పూర్వమైనా రెండో ప్రతాపరుద్రుని కాలమువాడే అవుతాడు. కన్నడ భీమకవి తనగుశ్రీనాథుల కాలమునాటికే బసవపురాణ పండితారాధ్యచరిత్రములు ప్రసిద్ధి కెక్కియుండ వనడము ఆగ్రంథముల ప్రాశస్త్యమును గుర్తింపకుండడమే అవుతుంది.

(౬) కన్నడములో పద్యజాంకకవి సోమనాథుని కించమించు సమకాలికుడయిన కెరెయపద్మరసును గూర్చిన కన్నడగ్రంథమును క్రీ. శ. ౧౩౮౫ లో వ్రాయడాని కాలనియెడల గల పరిచితభక్తియే కారణము. కాబట్టి పద్యజాంతునికి పద్మరసు ౫౦, ౬౦ సం. రములకు పూర్వపుడు కాజాలడు. అట్లు చూచినా పాల్కురికి సోమనాథుడు రెండో ప్రతాపరుద్రుని కాలమువాడే అవుతాడు.

(౭) కరస్థలి విశ్వనాథయ్య విశ్వేశ్వరాచార్యుడు కాడనిన్నీ, సోమచార్యుడు సోమనాథుడు కాడనిన్నీ తమ్మయ్యగారు వ్రాసిన వ్రాత సమంజసముగ లేదు. ఆ కాసనము లున్న ప్రదేశము, ఆ కాసనముల కాలము, ఆ నామముల సాదృశ్యము, విషయ సాదృశ్యము వీటి నన్నిటినిబట్టి ఆలోచిస్తే నే నూహించినది కేవలము పొరపాటు కా దని సహృదయులు గ్రహింపగలరు. నా యూహ సరియైన దయితే నేను చూపిన తక్కిన కారణముల కిది ఉపబలకముగా ఉంటుంది. కాకతీయరాజులకు ఇష్టలింగార్చకులయిన

వీరశైవులే గురువులుగా ఉన్నారని పెద్ద అక్షరము లతో ప్రకటించిన తమ్మయ్యగారు గణపతిదేవుని గురువయిన విశ్వేశ్వరాచార్యుడు వీరశైవుడు కాక శుద్ధ శైవుడని యెట్లంగీకరించినారో తెలియదు. విశ్వేశ్వరాచార్యుడు శుద్ధశైవుడు కాదు. గోళకిమతము వీరశైవ మతమే; గోడగి అన్నా గోళకి అన్నా ఒక్కటే. గోడగి త్రిపురారి ఆమతమునకు సంబంధించినవాడే. కోణంగి ఆట లాడడముచేత గోడగి అనే యింటిపేరాతనికి కలిగిందని సోమనాథుడు చెప్పడ మొక కవిత్వమే కాని వాస్తవము కాదు. కోడగ మాడితే 'కోడగి' కావలెనుగాని 'గోడగి' కాజాలదు. ఏదయినా యిట్టి చిలీపి కారణములు చరిత్రను త్రోసిపుచ్చ జాలవు.

(౮) "పరిచితగురుపరంపర దేజరిల్లు"; "ప్రభు తరగురుపరంపర దేజరిల్లు" అన్నప్పుడు "తేజరిల్లు తున్నది" అని వర్తమానార్థబోధక మవుతుందిగాని అది ఆశీర్రక మెంతమాత్రమును గాదు. ఈవిషయమై తమ్మయ్యగారు వ్రాసిన వ్రాత నాకు నచ్చలేదు.

(౯) శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ప్రకటించిన కాకతీయచక్రవర్తుల సామంతుడయిన అంబయదేవమహారాజు క్రీ.శ. ౧౨౯౦ సం.ర కాసనము లో నుదాహృతులయిన రెంటాల మల్లి నాథ దోచమాంబలు పాల్కురికి సోమనాథుడు తనకు సమకాలికు లని చెప్పకొన్న అవే పేర్లు గలవారు కా రనడానికి తమ యిష్టము తప్ప తమ్మయ్యగారు మరొక కారణము చూపలేదు. కాలనిర్ణయము మన యిష్టానిష్టముల ననుసరించి చేయరాదుగదా! సోమశేఖరశర్మగారు చేసిన నిర్ణయమునుబట్టిన్నీ సోమనాథుడు రెండో ప్రతాపరుద్రుని కాలమువాడే అవుతున్నాడు.

శ్రీ తమ్మయ్యగారు తమ గ్రంథములో తామింతకుపూర్వ ముద్భుటచ్చుట ప్రకటించిన వ్యాప ఖండములలోని సారాంశము నొకచోట చేర్చినారు. ఈవిషయములలో చాలావరకు శ్రీ ప్రభాకరరాష్ట్రులవారు మొదలయినవారు చెప్పినవేకాని శ్రోత నేమియు లేవు. అయినా, అన్ని విషయములను ఒక చోట చేర్చి గ్రంథరూపముగా ప్రకటించిన తమ్మయ్యగారు రాంగ్రలోకమున కభినంద్యులే.

తీర్థనివాస

[కథానిక]

శ్రీ గోల్లమూడి లక్ష్మీనారాయణ

“రామయ్యపంతులంతటి అదృష్టవంతుడు. ప్రపంచంలో మరొకడు ఉండడు. అంత అదృష్టానికి ఇంతవరకూ ఎవ్వరూ పెట్టిపుట్టలేదు” అని అనుకుంటారుకదా మీరందరూ.

‘ఆయన కేం, మహారాజా! తను తిని, పదిమందికి పెట్టగలిగినవాడు. పేరు ప్రఖ్యాతుల కేమీ కొదువలేదు.

‘ఒకడికి కష్టం వస్తే, చూసి కరిగిపోతాడు. కష్టకాలంలో అయినవాడనీ, కానివాడనీ భేదం లేకుండా చేతనైన సాయం చేస్తాడు. ఆఖరికి, ఎంతటి నీడ బ్రాహ్మణుడు చచ్చినా కవాన్ని మోస్తాడు’ ఇలా అనుకుంటారు మీరంతా.....”

పేరుప్రఖ్యాతులు బాగా ఆర్జించి, పెత్తనం మీదపడగా న్యాయవాదివృత్తిలోంచి విరమించుకున్న రామయ్యపంతులు, ఎదురుగావున్న గోడకు తగిలించిన పుష్పాలంకృతమైన ఒకయువకుడి చిత్రాన్ని రెప్పార్చకుండా చూస్తూ, కేవలం దీప్యరంగా అలా అగర్భకంగా చెప్పకుపోతున్నాడు.

“నాకు దిగు లేమీ లేదనీ, సర్వం సలక్షణంగా వుందనీకూడా మీరు ఊహించుకుంటారు.

“అవును, మీరు అనుకుంటున్నది కొంతవరకు నిజమే. కాని మానవుడన్నాక దిగులంటూ ఉండకపోదు. నాకు ఓ దిగులు వుందనీ, దానికి ఓ కారణం ఉందనీ ఎవ్వరూ కలలోనైనా అనుకోరు. ఆ దిగు

లేమిటో, ఆ విషయ మేమిటో నా కొక్కడికే తెలుసు. నే నొక్కడినే బాధపడుతుంటాను. ఎన్ని సంవత్సరాల నుంచో ఆ బాధ గడ్డకట్టుకుపోయింది. ఏవిధానైనా తీరటంలేదు. ఏ క్షణంలోనైనా, నా హృదయాన్ని పిండుతోంది. నా ఇప్పటి దయాదాక్షిణ్యాలకు మూలమంతా నా విచారానికి కారణమౌతున్న సంఘటనే.

“ఇదంతా ఎందుకు చెప్పకున్నానంటే నీవు యౌవనంలో ఉన్నావు. నా యీ బాధకి కారణమయిన సంఘటన యౌవనంలోనే జరిగింది. యౌవనంలో మూర్ఖాభిమానం, దురహంకారం ఎవడికైనా ఉంటాయి. అప్పుడు, ఎవడికి వాడే ‘నేనే సరియైన దోషలో నడుస్తున్నాను. నాది అంతా న్యాయం’ అనుకుంటాడు. అంచేత నీకు చెప్పటం.

“అసలువిషయం చెప్తాను విను. చలపతి నాకు చిన్ననాటినుంచీ మిత్రుడు. మా మైత్రీకి ఎక్కువగా దోహదమిచ్చింది—మేమిద్దరం ఒకటే క్లాసు చదవటం. చలపతి మాకు చాలా దూరపుబంధువు. ఆ బంధుత్వం విషయం బయటికి వచ్చింది స్నేహం ప్రారంభమైనాక. మా యిద్దరి మైత్రీ చాలామందిని ఆకర్షించింది. అనూయపడ్డవాళ్లుకూడా కొందరు లేకపోలేదు. ఎక్కడి క్లాసు కనెట్లా మాణంట ఉండాలిందే.

“మా యిద్దరిభావాలూ సామాన్యంలోపాటు అలా ఏకీభవించేవి. ఒకరు ద్వేషిస్తే మరొకరూ తప్పకుండా అదే ద్వేషిస్తే ద్వేషించేవాళ్లం. ఒకరికి నచ్చితే తప్పకుండా

మరొహరికి ఆపస్తులే నచ్చేది. అలా మేమిద్దరం మనసా ఏకీభవించాం. అడవిలో స్వేచ్ఛగా ఒకదానినొకటి తెలిపేసుకుని, అల్లుకుపోయే లతలు గుర్తుకువస్తాయి, మా స్నేహం గుర్తుకువస్తే.

“పదిహేను పదహారేళ్లవరకూ అలాగే ఉంటే వాళ్లం. కాని, ఆ తర్వాత మే మంతగా ఏమిషయంలోనైనా ఏకీభవించలేకపోయేవాళ్లం. అతను మరాఠని నే ననుకునేవాణ్ణి. నేను మరాఠని వా డనుకునేవాడు. ఎవ్వరూ మారలేదు. ఎవళ్ళకీ వాళ్లే అహంకారం పెంచుకున్నారు—‘వాడు చెప్పింది నే నెందుకు ఒప్పుకోవాలి?’ అని.

“వాళ్లు మా అంత భాగ్యవంతులు కారు. అంత మాత్రాన రెక్కాడకపోయినా, పస్తుండాల్సిన అవసరం లేదు.

“‘దూ, దూ బసవన్న’ పద్ధతిగాకుండా మాయిద్దరిమధ్యా ఏ విషయమిదపట్టినా వాదనలు జరుగుతుండేవి. ఆవాదనల్లోనూ చలపతి బాగానే వాదించేవాడుగాని కాస్త తొందరపాటుమనిషి. వెంటనే మనిషి నిందకి దిగేవాడు. నీ నేమీ అనుకోనని తెలిసే అనుకో. వాణ్ణి నిందించినా ఏమీ అనుకోనేవాడు కాదు. ఎంచేతంటే, ఎప్పుడూ అంటూండేవాడు—‘కళ్లటమంటూ నాదగ్గర పనికిరాదు. మనసులో ఉన్నది బయటికి అనేయాల్సిందే’ అని. కాని వాడుగూడా ఆ తర్వాత మారిపోయాడు.

“నేను నా కత్తికొద్దీ సాహిత్యసేన చేశాను. నేను రచించిన గ్రంథాలన్నీ ‘చలపతి’ వ్రాసినట్లుగా చలామణి అయినాయని నీకు తెలుసు. ఈ రచనా భ్యాసం అతనితో స్నేహముండగా ప్రారంభమైంది. వాడూ వికసిస్తూన్న మొగ్గ—చిత్రకారుడు, కవి.

“అిందీ , నిద్రా మరిచిపోయి వాదించుకునే వాళ్లం. అలాంటి వాదనల్లో ముఖ్యమైంది ఒకటి చెప్తాను.

‘సాహిత్యమన్నాక, ఏదన్నా ప్రయోజనంతో ఒక విషయం, నీ పాఠకులకి తెప్పదలచుకుని రాయాలి చలపతి!’ అన్నాను—అతను కథ ఒకటి వినిపించాక.

‘అంటే? నీ వనుకున్నది నాకు సుప్తంగా అర్థం కాలేదు.’ అన్నాడు చలపతి.

‘ఏమీ లేదు. నీవు కథ ఒకటి వ్రాశావంటే పాఠకులకి ఒక నీతి బోధించటానికే నంటాను. లేకపోతే సాహిత్యంలో లోకాని కేం పని?’ అన్నాను నేను.

‘అదిగో అక్కడే పప్పులూ కాలేకావు. ఏది నీతి, ఏది న్యాయం నీ వెలా చెప్పగలవు? నీ కేమి తెలుసని? నీవు ఒకటి న్యాయ మంటావు. మరొహడు అది అన్యాయమంటాడు. నీవు న్యాయ మని సమర్థిస్తూ కథ ఒకటి వ్రాస్తావు. అప్పుడు నీవేం చేస్తున్నావన్నమాట—పాఠకుడి స్వాతంత్ర్యాన్ని నాశనం చేసి, ఒక గొట్టెలా నీ సిద్ధాంతాని కనుగుణంగా మార్చుకుంటున్నా వన్న మాట—నొక్కి చెప్పాడు చలపతి.

‘అయితే, నీదృష్టిలో, వాల్మీకి ప్రభృతులంతా అలా ప్రజలను గొట్టెలమందగా మార్చేవారనేనా?’—అడిగాను నేను.

‘అక్కడే మీరంతా పొరబడేది. వాల్మీకికిన్నీ మీకున్నూ పోలికేమిటి అసలు? నక్క వాతలు పెట్టుకొని ‘నేనూ పులి’ అంటే అవుతుందా? వాల్మీకి సకల ధర్మాలూ తెలిసినవాడు. ఏది ధర్మమో, ఏది నీతి తెలిసినవాడు. వారంతా ద్రవ్యలు. వారికి స్వార్థాలు లేవు. ఉద్రేకాలు లేవు. పండిపోయిన ముడుగులు.

‘అంతదాకా ఎందుకు? నీవు యావనంలో చేసిన రచన వార్ధక్యంలో చదువుకుంటే, మరుక్షణాన్నే తగలబెట్టావు. మన మేం సర్వజ్ఞులం కాం. మన కేం తెలుసని, మన సిద్ధాంతాలు ఏం సరియైనవని ప్రపంచానికి చెప్పబోతాం. అక్కడే మీ గర్వం, మీ అహంకారం కనిపిస్తుంది. పంతులూ! నీవు చెడి పోతున్నావు. నీబుర్రలో పురుగు ప్రవేశించింది. నీవు పుట్టుకతోనే గర్విష్టివి. దాంతో ఆ పిచ్చసిద్ధాంతాలన్నీ వంటపట్టున్నాయి. సాహిత్యం ఎప్పుడూ మాండలికప్రయోజనాలకోసం పాటుపడ్తుందని, వర్గాభివృద్ధి కోసం కృషిచేస్తుందని, ఏది పడితే అది నీతి అంటూ నెత్తిన రుద్దుతుందని అనుకోబోకు. ఏది నీతి అని చెప్తాం? ఈ ప్రదేశంలో నీతి ఇంకొక్కడేకంటా అ

నీతి. 'విశ్వక్సేయ! కావ్యం' అనే మాడు మాటలు సరిగ్గా అర్థంచేసుకో!' గుక్కరిప్పుకోకుండా ఉపన్యాస మిచ్చేవాడు చలపతి.

"కాని నాకుమాత్రం, అప్పట్లో చలపతి చెప్పిన వన్నీ గగనకుసుమాలుగా ఉండిపోయాయి. అతని ఆశయాలన్నీ గాలిమేడ లనిపించాయి. ఎంచో, నే నేకీభవించలేకపోయావాణ్ణి. ఏవిషయంలోనైనా, మాకు భేదాలు వస్తే, అదంతా, ఇక నా భాగ్యానికి అంటగట్టేవాడు. నాకు మండిపోయేది.

"ఎలా అయితేనేం, ఇలాంటి చిన్నచిన్న విషయాల్లోనే మాలో విభేదాలు పొడవూపినాయి. చాలా చిన్నవి. పుట్టొడుగుల్లాంటివి. మా స్నేహం మాత్రం తొణకలేదు. మనసులోమాత్రం కొన్నికొన్ని విషయాల్లో నొచ్చుకున్నాను.

"బి. ఎ. మే మిద్దరం కలిసే చదివాం. చలపతి ఆషామాషగా చదివాడు. అంతగా శ్రద్ధపుచ్చుకోలేదు. రిజల్టు వచ్చినపుడు చలపతి స్వగ్రామంలో వున్నాడు. నేను పాసయ్యాను. చలపతి గ్రూప్ లో తప్పాడు. పేపరు చూస్తుండగా చుట్టూ మాస్టేహితులు మూగి వున్నారు. ఎవ్వడూ నేలమీద నిలవటంలేదు. చలపతికి 'గ్రూప్ లో పోయిందనగానే, అంతా ఆశ్చర్య పోయారు. 'అర! నాడు, తప్పడ మేమిట్రా! మంచి తెలివిగలవాడుగదా? ఆఁ. ఏమిటీ, ఈ చదువుక్కూడా పెద్ద...అని అంటూంజేవాడు' అన్నారు. 'తెలివితేటలు ఇక్కడేం పనికిరావురా! లేనిపోని పిచ్చురాలనన్నీ పరీక్షలప్పుడుగూడా చూసుకుంటూ, నా అంత తెలివిగలనా డెవ్వడిని విప్రవీగితే ఏ మవుతుందిలే' అన్నాను. అన్నప్పుడు ఇలా అంటున్నానని తెలియకుండానే అనేకాను. ఆతర్వాత అన్న మాటలు మరిచిపోయాను. ఆ పాంసులో ఆ ఉద్రేకపు మాటలు పొంగిపొరాయి.

"మద్రాసు కల్లి, 'లా' కాలేజిలో నీటు సంపాదించి ఇంటికీ వచ్చాను. రాగానే, ఇంట్లోవాళ్లు, చలపతి వచ్చాడనీ, ఇద్దరం తగులుతున్నదనీ చెప్పారు."

"చూడటానికి వెళ్ళాను. మంచంమీద పడుకుని ఉన్నాడు. నేను రావటం చూసి అటువైపు తిరిగి పడుకున్నాడు. మంచంమీద కూచూని, వంటిమీద చేయి వేతాను. వళ్లు వేడిగా ఉంది. స్పృహతోనే వున్నాడు. 'ఎన్నార్లనుంచి? ఏం జ్వరం? ఇత్యాదు లన్నీ అడిగాను. కాని వాడు కదలలేదు; మెదలలేదు. నిశ్చలంగా నేలవంక చూస్తున్నాడు. తప్పాడని దిగులు ఏమైనా ఉండేమానని 'పోతే పోయిందిలేరా. దిగులు పెట్టుకోబోకు,' అన్నాను. దానికి మాట్లాడలేదు. 'ఏంరా, మాట్లాడవేంటి? ఎంతతే?—అడిగాను, ఉహూ, పావుగంటసేపు కూచుని ఎంతకీ మాట్లాడక పోతే 'ఏమన్నా, తప్పు చేస్తే, తమించరా!' అని లేచి వచ్చేశాను. నాకళ్లు చెమటగిలినాయి.

"కొన్నార్లకి వాడికి జ్వరం తగ్గింది. మామూలుగా తిని తిరుగుతున్నాడు. నేను 'లా' చదువుదామని మద్రాసుకు రేపు బయలుదేరుతా ననంగా, చెప్పివద్దామని వార్ల యింటికీ వెళ్ళాను. విచారంగా పాడుతున్న పాటొకటి వినిపిస్తోంది వార్ల యింట్లోనుంచి. అది చలపతి పాడుతున్నదే. ఆవిషయం నేను గట్టిగా చెప్ప గలను. చలపతిని పిలవమని వాకిట్లో కూర్చున్న వార్ల చెల్లిని అడిగాను. లోపలికి వెళ్లివచ్చి 'లేడు' అని చెప్పింది! కార్లిడ్చుకుంటూ వెనక్కి తిరిగాను. కళ్లవెంట నీళ్లు తిరిగాయి. చలపతి చెప్తూంజేవాడు; విరోధం రాగూడదుగాని, వస్తే కలకాలంఉంటుందని. ఆమాటలు జ్ఞాపకం వచ్చి, నేను తపించిపోయావాణ్ణి. ఎంతటి స్నేహితుడు ఎలా మారిపోయాడు! ఏమిటి నేను వాడికి చేసిన అపకారం? బుర్ర తిరిగిపోయేది. అంతా అయోమయంగా ఉంజేది. నేను ఇప్పుడు మా స్నేహం చెడటానికి ఎవరు కారకులో చెప్పబోవటం లేదు. ఎవరిది తప్పేగూడా చూపించబోవటం లేదు. ఒకళ్లని ఒకళ్లం తప్పుగా అర్థంచేసుకుని ఉండాలి.

"నేను 'లా' చదివాను. ప్రాక్టీసుచేయటం మొదలుపెట్టాను. వాడు బి. యిడి. చదివి స్కూల్లో టీచరుగా చేస్తున్నాడు. ఇద్దరమూ ఒకే ఊర్లో.

"అప్పుడప్పుడు తలసపడుకుంజేవార్లం ఇద్దరం. ఎప్పుడన్నా 'ఏంరా?' అని కొద్దిగా పట్ట

రిస్తాడేమో, పోయి కాగిరించుకుందా మనిపించేది. నాకూ పల్కరించుదామనే అనిపించేది. నాలుకవరకూ వచ్చేది. కాని అత నల్లా చూసేచూడనట్లు వెళ్తున్నప్పుడు పల్కరించటానికి నెనుకంజవేసేది నామనసు. ఇద్దరం తడబడుతూ నడిచేవాళ్లం. తటస్థపడ్డప్పుడు చలపతి, నా మాదిరిగానే, పల్కరించుదామని ప్రయత్నించి, పల్కరించలేకపోతున్నాడని అనుకునేవాణ్ణి. మాయిద్దరి మాటలూ ఔగిలీవచ్చే నుముహూర్తంకోసం కాచుకు కూర్చునేవాణ్ణి.

“లోపల ఎంత ప్రేమ దాచుకున్నా, ఎదుటి వాడి నిర్లక్ష్యం చూస్తే, ఎవరికైనా ఆ ఎదుటివాడి మీద నిర్లక్ష్యం పుట్టుకొస్తుంది. చలపతి అంతగా విగిసివుంటున్నప్పుడు, నేను వాడి స్నేహంకోసం ఎంచేత అంతగా తాపత్రయపడాలి? అనే తర్కం నాలో బయలుదేరింది. నాలో చాలా మార్పు వచ్చింది.

“కొంతకాలం గడిచిపోయింది. దినకృత్యాలల్లా ఈస్నేహాలు, ఈవిరోధాలు అన్నీ అడుగున బడిపోయి నాయి.

“చలపతి నాకు వారానికి మూడునాలుగు సార్లన్నా కనిపించేవాడు. ఊల్లో లేడేమో ననుకున్నాను—పదిహేనురోజులనుంచీ కనిపించకపోతే. ఇద్దరు ముగ్గురు పాతస్నేహితుల్ని విచారిస్తే వాడికి ‘ఔఫాయిడ్’ అని తెలిసింది! ఆ వార్త వినగానే, మా సంబంధబాంధవ్యాలన్నీ తిరగపోసిపట్లయింది. మనసు కలికింది. వెళ్లి చూస్తానీ?..... వెనక వాడికి జ్వరమొచ్చినపుడు వెళ్లటం; వాడు తృణీకరించటం—నామనసుకు కల్లం వేసింది. వెళ్లబుద్ధి కాలేదు. నాకుభయమూ వేసింది—ఈసారి పురుగును చూసినట్లు ఎంతగా చూస్తాడోనని... పూర్వం జ్వరంలో వచ్చిన మార్పు ఈసారి జ్వరంలో పోతే బాగుండు ననుకున్నాను. ఆమార్పు మాయమవుతుందనీ, చలపతి నామాడు అవుతాడనీ, జ్వరం తగ్గాక నన్ను పల్కరిస్తాడనీ దృఢంగా విశ్వసించాను. మళ్లా మే విద్వరం తీవ్రతలల్లా, ఎలా సహకారంగా లేట్లు వేసేదీ

ఆనందంగా ఊహించుకున్నాను. ఈ నాలుగురోజుల్లా మనం బయటపడడ మెందుకు? వాడు ఎలాగూ పల్కరిస్తాడు. మనం ముందరగా పల్కరించి, వాడి దృష్టిలో అలుసుకొపట మెందుకు? మాట్లాడటం. వాడు మొదట మానేశాడు కాబట్టి, పలకరించినా వాడే ముందరగా పలకరిస్తాడు. స్నేహితులంతా పోయి చూసి వస్తున్నారు. నాకూ చెప్పారు, చూసిరమ్మని. నేను ‘ఆ!’ అంటూంజేవాణ్ణి.

“ఇరవైయోరోజు..... ఒక్కరోజు ఆగితే... మళ్లా నా చలపతి...

“ఆరోజు సాయంకాలం కోర్టునుంచి వచ్చి, విక్రాంతి తీసుకుంటున్నాను. ఏవేవో ఆలోచనలు... అకస్మాత్తుగా ‘రామన్నయ్యా!’ అని కేక వినిపించింది. లలిత వచ్చి, నావల్లోకి వారింది. ‘రామన్నయ్యా, అన్నయ్య ని స్నిక్కిసారి వచ్చి, వెళ్లమన్నాడు.’ అన్నది నా మొహంలోకి చూస్తూ.

‘నన్నా! చలపతి రమ్మన్నాడా!..... ఎల్లాగుంది అన్నయ్యకు? డాక్టర్లు తగ్గిం దంటున్నారు కదూ?’

‘అలానే వుంది! డాక్టర్లు ఏమీ చెప్పరు. మా కందరికీ దిగులుగా ఉంది’—విచారంగా అన్నది.

‘దిగు రెండుకు? తప్పకుండా తగ్గుతుంది చలపతికి. ఎల్లుండికల్లా ని స్నేహుకోదూ?’ అని ముద్దు పెట్టుకొని ‘నీ వెళ్లు. నేను వీలుచూసుకుని వస్తా నని చెప్పు!’ అని బెట్టుసరిగా చెప్పి పంపాను.

“అలా బెట్టుసరిగా పైకి అన్నానేకాని, నా మనసు పరిపరివిధాల ప్రవహించింది. లలిత మాటలు చూస్తే, చలపతికోగం ఏమీ సుముఖంగా లేదు..... నా హృదయం స్పందించింది. వాడు నోరారా పీలిచాడు. ప్రాణస్నేహితుడు... మనసులు అలా అతుక్కుపోయాయి. ప్రపంచంలో అంతకన్నా దగ్గిరవాడు లేడు..... వాడి స్నేహం పోయినందుకు ఎలా విలపించాను! మళ్ళా వాడితో మాట్లాడి, హృదయంలో వున్న కోరికతో తోడేసుకుని ఏడుస్తూమని ఎంతగా తాపత్రయపడ్డాడు!

“ఏమిటో...అలా ఆలోచనలు సాగిపోయి నాయి, తీరా చూసుకుంటూ రోడ్డుమీద నడుస్తున్నాను...అప్రయత్నంగా! చూపు కానింది చల పతి ఇల్లు. అటూయిటూ చూసి గబగబా అడుగులు వేసుకుంటూ నడిచాను. ఇంకో పదిగజాలు చలపతి ఇంటి వీధివాకిలికి...నేను తేలిపోయాను. చలపతి ఎలా ప్రస ర్తిస్తాడా అని నా మనసు అటుపోటుల్లో ఉంది. గుమ్మం దృష్టిలో నుంచుకోని గాలిలో ఈదాను. మా మిత్రుడు గోపాలం కనిపించాడు. ఎవళ్ళకైతే నాకూ చలపతికి మాటలు లేవని తెలుసో, వాళ్ళ కళ్ళ ఎదుట నాఅంత నేను మొట్టమొదటగా చలపతిని చూడటానికా?.....అవమానం!

“మొహం తిప్పాను. ఏదో పనిఉన్నవాడిలా చరిచరా, చలపతియింటినంక చూడకుండా నడుద్దా మనకున్నాను. కాళ్ళ పట్టుకుపోయినాయి. ఆలస్యమైంది నడక.

‘అరేయ్, పంతులూ!’ అంటూ భుజంమీద చేయి వేయనేవేకాదు గోపాలం. భుజాలు ముడుచుకున్నాను. ‘చలపతికి చాలా సీరియస్ గా వుందిరా! నే నిష్కడే చూసివస్తున్నాను. అయినా, చూసివద్దాం రారా, ఇద్దరం’ అని నన్ను జనక్కిలి తిప్పాడు. ‘ఇప్పుడు కాదురా — మాఅమ్మ తలనొప్పితో చాలా బాధపడుతోంది. ‘ఆస్ట్రో’ కొనుక్కురావాలి. వీలైనప్పుడు వస్తారే. అయినా, మధ్య నీబలవంతం ఏమిటిలే!’ అని విదిలించుకొని వచ్చేశాను. గోపాలం బొమ్మలా నిలబడ్డాడు.

“ఇక ఆరోజుసాయంకాలం వెళ్లలేదు. రాత్రి వెళ్లలేదు. మర్నాడు ప్రాద్దున్నే వెళదా మనకున్నాను. ఏవేవో జ ధ వ ఆ లో చ న లు నా మనసును ముగించాయి. అన్నం తినలేదు. నిద్రపోదామని ప్రయత్నించాను. నిద్ర పట్టలేదు. కాని అనుకోకుండానే మొకం కమ్మింది—నిద్ర కాదు!

“ఏవేవో పీడకలలు—జంతువుల పీకలు తెగ కోసేస్తున్నారు...ఎవరో? అంత భయంకరంగా వుంది. పెల్లికూడా—ఎవరిదో జరిగిపోతోంది.

వికటాట్టహాసాలు.....అన్నీ.....కుక్కల ఏడుపులు.....మనుష్యురోదనమూ స్వల్పంగా బాహ్య స్ఫురికి అందుతోంది.

“కరీరమంతా కంపనం కలిగించే ఆ పీడికలలే నన్ను ఒక్కసారిగా లేచి కూచోపెట్టాయి. ఇంట్లో గోలగా వుంది. మాఅమ్మ, నాన్నా ఎక్కడికో ప్రయాణ మవుతున్నారు.

“‘ఎంత లేపినా, లేవవేరా? చలపతి చనిపోయాట్ట!’ చైతన్యం కూన్యం... ఏమి విన్నానో అర్థం కాలేదు. అలాగే నోరు తెరిచి చూస్తున్నాను. పావుగంట అయింది, ప్రాణంపోయి. వెళ్దాం రామదూరే!’ అన్నది మాఅమ్మ. బ్రహ్మ ఎంతటికఠినశిలలోంచి తొలిచి, నన్ను తయారుచేశాడో — అలా ప్రతిమలా కూర్చున్నాను. కాని ఎక్కడో భయంకరలోకంలో విహరిస్తోంది నామనసు. ‘ఏమిటిఇదంతా, నే కంటున్న పీడకలల్లో ఇది ఒకటా?’ అనుకున్నాను. ‘రావూ?’ అడిగింది అమ్మ. ‘వద్దు, వద్దు. చలపతికి చావా! వద్దు’ అని పీడకలల్లో అనుకుంటున్నట్లుగా, చేయి కళ్ళకు అడ్డం పెట్టుకొని తల అడ్డంగా ఊపేను. మాఅమ్మ, నాన్నా బయలుదేరారు. మా పెంపుడుకుక్క నావంక ఒకసారి చూసి ‘కుయ్ కుయ్’ అంటూ లోక ఆడిస్తూ నాపాదం నాకింది. అదీ కదిలింది చలపతిని చూడటానికి! కుక్క వెళ్లింది.... చలపతి కేబరాన్ని చూడటానికి.....!

“కాకుల గోల. తెల్లవారింది— చైతన్యం వచ్చింది. రాత్రి జరిగిందంతా బాగా అర్థమయింది. చలపతిఇంటికి చూక్కా లేకుండానే పరుగుతీశాను.

“పాడెమీద పడుకోపెట్టారు చలపతిని. చలపతి దగ్గరికి వచ్చాను. వణికిపోతున్నది కరీరం ... పిచ్చు చూపులు చూశాను. ఎవరో నన్ను దూరంగా తీసుకెళ్లి కూచోపెట్టారు.....

“పాడె లేచింది. లేచి, ఒకాయన్ని లోసి, కాళ్ళవైపు పట్టుకున్నాను. హృదయంలో కన్నీటి కుండలు బద్దలయినాయి. నిరంతరం, దోవపాడునా కన్నీళ్లు కారినాయి. ఇదంతా ఊహించి చెబుతున్నాను.

అప్పుడు నే నేమి చేస్తున్నానో, ఇతరు లేంచేస్తున్నారో నాకు తెలియలేదు. చితికున్నప్పుడు నీలిగి, చలపతితో మాట్లాడలేదు. చలపతి చనిపోయాక శవం మోయటానికి హాజరయ్యాను. ఇదే న న్నెక్కువగా బాధ పెట్టేది.

సూర్యాస్తమయంవరకు, నేను స్మశానంలో ఆకాలిపోతున్న శవంవంక, మంటవంక, పొగవంక, బూడిదవంకా చూస్తూ ఉండిపోయాను. ఎంతమందో ఏమిటేమిటో, నాచెవిలో అన్నారు. నా కర్థం కాలేదు. నే నక్కడనుంచి కదలలేదు.

“కాలరథం శరవేగంతో పోతోంది. నాజీవితం బూకాపట్టుతోంది. కాని, చలపతీ— నేను; మామైత్రీ నాకర్కోటకత్వమూ, నా అహంకారం... అన్నీ కళ్ళకు కట్టినట్లు స్పష్టంగా స్మృతిపళ్ళెంలో నిత్యమూ సంచరిస్తుంటాయి.

“నిత్యమూ చలపతి వచ్చి, నాతో ఎంతో ఆహ్లాదంగా మాట్లాడుతుంటాడు. అప్పుడప్పుడు ఇలా అంటాడు: ‘పంతులూ! నీవంత రాలిగుండెవాడవని నె నెన్నడూ అనుకోలేదు. నీకు, నాకు మధ్య మాట్లాడక

పోయినంతమాత్రాన ఏమంత విభేదాలు ఉన్నట్లు నా మీద అంతగా కాకినయ్యం వహించావు? కాని, నిజానికి, నీ హృదయం నాకు తెలుసు. ని న్నేమి నే ననను. కాని నన్ను మాత్రం నీజీవితంలో చెరి చేయబోకు!’

“పదిమందిమధ్యలో సాధారణంగా కళ్ళ నీళ్లు రావు. హృదయం ద్రవించిపోతుంది. అప్పుడప్పుడు, లోకదృష్టిలో అర్థం లేకుండా, నాకళ్ళవెంట నీళ్లు రావటం జడకళ్ళలోనూ, మిత్రుల కళ్ళలోనూ, భార్యా బిడ్డల కళ్ళలోనూ పడేది.

“ఇదో తీరని బాధ, అవ్యక్తమైన వ్యభిచారం, కనబడని గాయం—అకాలికి కారణం...

“చలపతిపోటోమీద పడి, కన్నీరు మున్నీరుగా ఏడుస్తే, కడవలక్కడవలు కన్నీరుకారిస్తే, తాత్కాలికంగా ఉపశాంతి కలుగుతుంది.

“నాకు, చలపతికి భేదం లేదు. నాప్రతిబింబమే అతను. నేను కన్నీళ్లు కారుస్తున్నానని అతను కన్నీళ్లు కారుస్తున్నాడు — చూశావా, ఆ కన్నీటిచారలు!”

ప్రాచీనఖగోళము

౧౦. కాలము

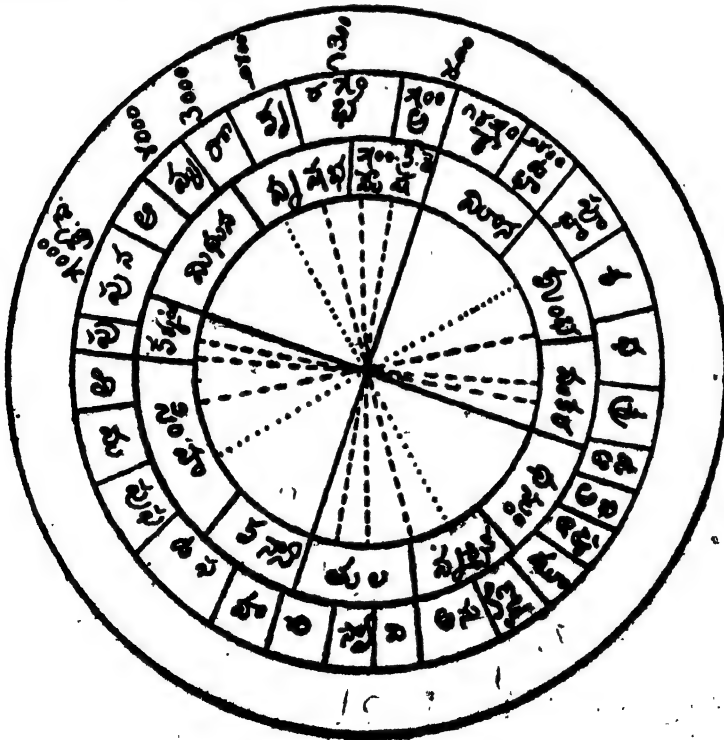
శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

కాన్ని వేలవేల యేండ్లకొక నాక్షత్రమును సౌర వత్సరము వాడుకలో నుండియుండును. నూర్యుకు స్థిరమును నొక నక్షత్రమునుండి బయలుదేరి వరల నా నక్షత్రమునకు వచ్చు కాలము నాక్షత్ర వత్సరము. ఆ సౌరవత్సరమున కారంభ మెట్లుగా మనకు తెలియదు. ఇది ఊహామాత్రము.

కిదవకాలమున మహావిభవమునాడే సంవత్సరారంభ మయియుండును. నూర్యుకు విభవశేఖనుండి క్రమక్రమముగా ఉత్తరమునకు పోవుచున్న టులు మనకు కనబడును. అదివే మే ఉత్తరాయణమునకును, ఋతువునకును, మాసమునకును, యజ్ఞమునకును ఆరంభము. అటుపిమ్మట నీసంవత్సరారంభము చిత్రా ఘాటనపార్శ్వ

మానికి మారెను. సంహితాబోధిస్తంహితలలో దీనిని నూచిన లున్నవి.

ఒక నాక్షత్రవత్సరమునకును, ఒక అయశాత్ర వత్సరమునకును ఇంచుమించు ఇరువది నిమిషముల వ్యవధాన ముండును. నాక్షత్రవత్సరమే కాలమునకు మాపక మేని సుమారు ౭౦డు వేలయేండ్లకు ఋతువు లొక చాంద్రమాసము నుకకు బోవును. కీనివలన సంవత్సరారంభము మార్పలసియుండును. 'పట్టి మార్పున కిది కారణ'మని మనకు విశ్వాస్త్యమును ప్రమాణము దొరకదు. ఆయాయీ కారణములను మన మాహిమకు వలసిన కే.

అమితరహిత లగధాచార్యుడు సుమారు - ౧౩:౩౭వ సంవత్సరమున తనకు ముందు ప్రచారములోనన్న పూర్తిమాంతమాసమును అమాంతమాసముగా నిర్ణయించెను. అనగా ఋతువు అప్పటికి చాల వెనుకబడినది. దీనికి కారణ మయనచలనము. లగధాచార్యుని వేదాంగ జ్యోతిషముచొప్పున రవి ఉత్తరాయణమున ప్రవేశించినంత సంవత్సరారంభము. రవి ఉత్తరాయణదినమున ధనిష్ఠ యక్షుడు, దక్షిణాయనదినమున ఆశ్లేషముగ భాగమునను ఉండెను. అప్పుడు చాంద్రమాసతిథి నక్షత్రములతో విభవముగాని, అయనముగాని, ఉగాదిగాని గణింపబడుచుండెడివి. విశేషముగాని. అనగా విదవయేట మాఘపక్షప్రతిపదన ఉత్తరాయణము. శ్రావణపక్షప్రతిపదక్షిణాయనము. వాయువిష్ణుమత్స్యపురాణములు ఈ పంచాంగమునే అనుసరించెను.

శ్రాతమాత్రసుగూడ గవామయనము మొదలగు సాంప్రదరికయజ్ఞములను నాడే ఆరంభింపవలయు నని చెప్పెను.

మహాభారతమున మరల నొక మాఘ మాస ట్టును. ఆకాలమున ఋతుచక్ర మొకపక్షము వెనుకబడినది. అప్పుడు మాఘ జరపుటకు ప్రయత్నము కలుగలేదుకాని దానిని లోకు లామోదింపకపోయినటులు లోచనము. అది సాక్ష్యరూపముగా మహాభారతముననే ముగిసిపోయెను. రెండవ ప్రకరణము చూచునది.

ఈ మాఘము జరగనొమ్మట-3 వ శతాబ్దిలో మరియొక మాఘ కనబడుచున్నది. అప్పుడు ఆషాఢము చివర కర్కటములో వర్షారంభము. అనగా వర్షప్రభుతో దక్షిణాయనముతో వర్షారంభము. వర్షాస్త్రమున

కాలమాసాధ్యాయము చూచునది. దీని కుపోద్ఘాతముగా సూర్యప్రజ్ఞప్తి ఆషాఢమునుండి ఋతువుల వారంభించుచున్నది. సూర్యప్రజ్ఞప్తిలో వర్షాశ్రయమంతఃసంతగ్రీష్మము లయిదే ఋతువులు. వర్షగ్రువుతో వైన యీ వర్షారంభము వేడిములందుగాని, జ్యోతిష సంహితలందుగాని, వేదాంగజ్యోతిషమునందుగాని లేదు.

ఈ పైమాఘము జరగినదివలన ఆరవ క్రీస్తుకమున వరాహమిహిరుడు నక్షత్రారంభమును అభినివేశించెను. దీనికి కారణ మిదియు :

శతగ్ర వాదియును వని సంహితలలో పరిగణితమయినటులు బృహత్సంహితలోని ఆదిత్యచారాధ్యాయమువలన తెలియవచ్చును. అనగా ఆసమయమునందు వకరముతో సంవత్సరారంభము. లగధునికాలమున గూడ వకరముతో సంవత్సరారంభము. ఆ వ్యత్యయే వరాహమిహిరుని కాలమువరకును, అనగా సుమారు రెండువేల యేండ్ల రకును వాడుకలో నుండెను. తన సమయములో విభవము కలతీశేషభాగమునను, కర్కటక్రాంతి పునర్వసునక్షత్రమునందును 2 అగుట చూచి వరాహమిహిరు డభినివేశమున నక్షత్రాదినిగా నిరూపించెను. అప్పుడు విభవమునుండి సంవత్సర మారంభింపబడినది. ఘ్నివస్త్రములు వసంతగ్రువుగా పరిగణింపబడినది. అనగా వరాహమిహిరు డేర్పాటుచేసిన యీ వ్యత్యయే వేటికిని వంగాదిదేశములందు వాడకలో నున్నది.

ఋతువులు

వేదములందు డెంటవో చంద్రునిమాట యున్నను ముఖ్యముగా సూర్యుడే ఋతుకారకు డని కలదు. ఋతువులు మా డని ఒకచోటను, వి డని ఒకచోటను,

1. — ఈ పర్వ క్రీస్తుకమువెనుక వనియు, + ఈ పర్వ క్రీస్తుకము పిదప వనియు గమనించునది. ధాన్యులు Alpha Delphini అని కొందఱు, Beta Delphini అని మరి కొందఱును పరిగణించిన నక్షత్రముల అంశములయొడ లెక్కలో కొలదిధేదు లూపటచే లగధుని కాలము అయ్యాయీ మతములలో ధేదించెను. అదియు ఈవచ్చినను.

2. పునర్వసునక్షత్రమున పాదవిభాగ మితడు చెప్పలేదు.

ఆ రని ఒకచోటను, ఏ డని ఒకచోటను కడములలో నవటినచట కనిపించుచున్నది. ఐతిహ్యబ్రాహ్మణము, శైలిరీయసంహితాబ్రాహ్మణములు 'హేమంతమును శిశిరమును ఒక ఋతువుకింద జమకట్టవచ్చుచు గాన అయిదే ఋతువులు' అని అనుచున్నవి.

శతపథబ్రాహ్మణమున షడ్భుతువిభాగ విటలు కలగు: మధుమాసములు వసంతగ్రహమాసములు. ఈ కాలమున తగుగుల్యులతాదులు పూచును. శుక్రశుచులు గ్రీష్మగ్రహమాసములు. ఈ కాలమున నూర్చుని కిరణ

ములు వేకిగను, వాకిగను ఉండును. నభి 3 నభస్యములు వర్షగ్రహమాసములు. నభస్సు లనగా మేఘములు, ఇహర్షములు శరదృగ్రహమాసములు. ఈ సమయమున ఖాద్యములగు ధాన్యాగులు పంపబారుచుండును. ఉగ్రమనగా ఖాద్యము. సహ 4 సహస్యములు హేమంతగ్రహమాసములు. ఈ ఋతువు ప్రాణుల నన్నిటిని తన శక్తికి వశులను జేసికొనును. తన స్తవస్యములు శిశిరగ్రహమాసములు. ఈ ఋతువునందు ద్రవ్యములు గట్టి పడును. 5

3. కాలిదాసు మేఘమాలలో 'ఆషాఢస్య ప్రథమదినసే' నభి కాలములోనిది. అనగా నాడు చాంద్రాషాఢ శుక్ల ప్రతిపక్షు. మరియు ఋతువునబట్టి నేటి ఆషాఢము. ఈదినము అంబువాచి. దక్షిణాయనారంభము. విశేషము లేనిదే ఇట్టి మాసతిథి గ్గన మనావ్యక్తము. చాంద్రాషాఢము సౌరశ్రాణము. 'నభిః ఖం, శ్రాణం నభాః,' 'శ్రాణేసు స్వాస్త్యభాః' అని అమరసింహుడు. అనగా సౌరశ్రాణమున దక్షిణాయన మాయెడిది. వరాహమిహిరుని సమయమునను అంతయే. ఇటులే కుమారసంభవమునందలి 'సహస్యరాత్రీ రుదవాస తత్త్వగా' (౫ సర్గ) అను శ్లోకమువలన నేటి సౌరమాఘమున ఉత్తరాయణ మని తెలిసికొనుచున్నాము. నేడు ౨౨ దినముల వెనుక నిది వచ్చుచున్నది. కాలన కాలిదాసు + ౫౦౦ ఏండ్లకు పిదప లే దనవలెను. వరాహమిహిరున కశ్యపమిత్రావ్యయను పంచాంగము నవలంబించి చూచినచో + 3౦౦ అబ్దములకు పిదప నున్నాడని అనట ఇట్టి అవకాశము లేదు.

4. 'సహస్యంతే కశ్యప యజ్ఞం శేట్ర ప్రాణిన ఇతి సహాః. 'సహాశక్తా', దీనియందు ప్రాణులు శక్తి యుక్తు లగుదురు. తన క్తం వైద్యశాస్త్రీ—'దక్షిణాయనం వగ్నా శ్వరశేమంతా. శే మాత్రతో తరం బలం శర్వశే' ఇతి. దక్షిణాయనమునందు వర్షగ్రహపుకంటే శరదృగ్రహపుకంటును సంతికంటే హేమంతమునందు ప్రాణులకు బలము నృద్ధి బొందు నని వైద్యశాస్త్రమునందు జెప్పబడినది' అని లింగాభట్టు అమరశోకమున వ్యాఖ్యానిం చెను. ఇది మాగ్ధీగర్వ పర్యాయము. మాలాభిప్రాయమును వ్యాఖ్యానాభిప్రాయమును గమనించునది. ఈ మాసమునందు మకరావనము. నాటగోరే తపోమాసము. ఇందు సౌరశిశిరగ్రహారంభము. ఇది తొల్లి మాఘమాసముగా నుండెడిది. ఇప్పుడు మాగ్ధీగర్వములో ననుచున్నది. తివ్రస్తవస్య మధుమాధవ శుక్రశుచి మాసములు ఉత్తరాయణ మాసములు. నభి నభస్య - ఇహర్ష - సహస్యహస్యమాసములు దక్షిణాయనమాసములు. ఆయనవిభవములవలన ఈ పండ్రెండు నెలలు అపుడు నిరూపింపబడుచుంకి యుంపవచ్చును. ఇయ్యైవ సాయననిరయనవిచారమున క్కాటే ఫలము లేదు. ఈ ఋతుమాసములు అమలులోనికి రాకమునపు ఆయనగతి తిన్నగా తెలియని పండ్రెండు సౌరమాసములకు డెలుపుటకు ద్వాదశాదిత్యుల పేరులు పుట్టియుండును. ఆపేర్లని: వసంతమున ధాత-ఆర్యము. గ్రీష్మమున మిత్ర-వసుణ. శర్వగ్రహపున ఇంద్ర-విశ్వత్. శరత్తున వర్ణ-పూష. హేమంతమున అంశు (శ)-భగ. శిశిరమున త్వష్ట - వి(జ)ష్ట. పురాణకాలమున దైవానిలో రెండు మాడు కేర్లకు పర్యాయభాగ మాయెను. అపుడు వానకారుడు ఇంద్రాదిత్యమాసము వివస్వదాదిత్య మాస మనియో, లేక నభిమాసము నభస్యమాస మనియో నాడుకొనుచుండియుండుడు.

5. ఋత్యుయనములను సాయనమాసముచేతను, మాసములను నిరయనమాసముచేతను చూచుచో మకరావనము శిశిరాది, మినాయనము శసంతాది, వృషభాయనము గ్రీష్మాది, కర్కాయనము వగ్నాది, కన్యావనము శరదాది, వృశ్చికాయనము హేమంతాదియు నగును. వరాహమిహిరుడు నాటి సాయనమాసముచే ఫాల్గున చైత్రములు వసంతముని అనెను.

ఇక మాసములగురించి: శశిరాది శర్వరాది యగుచో వసంతశతబ్దమును మాఘము చాంద్రవత్సరారంభము. మకరావనము గల చాంద్రమాసము వత్సరాది యగునని మాగ్ధీగర్వము వత్సరాత్మభము.

ఈ శతపథబ్రాహ్మణమునందే యింకొకచో—
‘రథగృత్సరథోజస్సులు వసంతగ్రుమాసములు. రథ
స్వనరథచిత్రములు గ్రీష్మగ్రుమాసములు. రథప్రా
తాసమర్థులు వర్షగ్రుమాసములు. తార్థ్యాదిష్టసేములు
శరద్యగ్రుమాసములు. సేనజిత్సుషేణములు శీతగ్రు
మాసములు. తపస్తపస్యములు హేమంతగ్రు మాసములు’
అని కలదు.

ఈ శతపథమునందే మరియొకచో ఋతువులయి
తని కలదు. ఈ గణనమునందు హేమంతము లేదు. అందే
మేఠియొకట మాడే ఋతువు అని కలదు. నాలుగునెల
లొక ఋతువుగా గొని యిటులు చెప్పియుండుచున్నాడు.
లేక మాడు ఋతువులన్న ప్రాంతములో నున్న విషయ
మిది కావచ్చును. అందే ఇంకొకచోట ‘ఋతువు లారే
కాని శవసూత్ర మాసములలో, అనగా మలమాసములలో
శేషంబున నొక ఋతువుగా గ్రహించి ఋతువు
లే డనియు వనవచ్చు’నని కలదు.

మధుమాధవాది నామములు చాలకాలముండిన
ప్రచారములో నుండెను. ఇదవ నవి మారి నైత్రవైశాఖా
దులు వాడుకలోనికి వచ్చెను. ఈమార్పు ఎపుడు జరిగి
యుండును ?

మధుమాధవాదిపదములు ప్రకృతిధర్మమును
చెప్పును. అనగా ఆకాలమున చెట్లు పూచును. ఆ పూవు
లలో తేనెయుండును అను నీతితి వ్యుత్పత్తి కలది. ఇక
నైత్రవైశాఖాదిపదములు చిత్రానక్షత్రముతో కూడిన
పున్నమ కల నెల యనియు, విశాఖానక్షత్రముతో
గూడిన పున్నమ కల నెల యనియు ఈవీతి వ్యుత్పత్తి
కలది. కావున మధ్యాదిపదములకంటె నైత్రాదిపదము
లకు జ్యోతిర్విశేషముతో సంబంధ మున్నది. దీనినిబట్టి
వ్యుత్పత్తిప్రమాణము దొరకనంతవరకును మధుమాధవాది
వ్యుత్పత్తిరము ప్రాచీన మని అనుకొనవచ్చును.

వసంతము ఋతుముఖముగా పరిగణితమయినపుడు
(తైత్తిరీయసంహితాబ్రాహ్మణాదుల సమయము) మధు
మాధవాది నామములు నైత్రవైశాఖాదులకు మారి
యుండును. పురాణములందును, సాహిత్యగ్రంథము
లందును నైత్రవైశాఖములు వసంతగ్రుమాసము అని

కలదు. కాని అటుతరువాత జ్యోతిషసిద్ధాంతములు
ఫాల్గుననైత్రములకు వసంతగ్రుమాసములనుగా చెప్పెను.
ఏ జ్యోతిష్యాస్త్రముగాని, ఏ సాహిత్యగ్రంథముగాని
నైశాఖజ్యేష్ఠములను వసంతగ్రుమాసము అనిగాని, ఫాల్గున
నైత్రములను హేమంతగ్రుమాసము అనిగాని చెప్పలేదు.
కావున వెనుక నెప్పుడో నైత్రవైశాఖములు వసంతగ్రు
మాసము అని వాడుకలో నుండెననియు, అంతకు వెనుక
ఆ నైత్రవైశాఖములే మధుమాధవమాసములుగా ప్రచార
ములో నుండెననియు తేలుచున్నది. ఇప్పుడు ఉత్తర
దేశములో ఫాల్గుననైత్రములే వసంతగ్రుని వ్యవ
హారము.

అయనచలనమున జేసి వసంతగ్రు వింత వెనుక
కేగనని విశ్వప్రముగా తెలియుచున్నది. అయనచలనపు
తెక్కనబట్టి సమారు నాలుగయిదువేలయేండ్ల నడుమ
ఈమార్పుజరిగియుండు నని చెప్పవచ్చును. కాగా ఈ
నైత్రవైశాఖాదినామములు శకాబ్దారంభమునకు సుమారు
౧౦౦౦వేలయేండ్లవరకు. ఆకాలమున వసంతము ప్రథ
మగ్రువు. ఆగ్రహణేష్టియు అర్ధవాక్యైకయజ్ఞము
మొదలగున వన్నియు అపుడే చేయబడవలయు నను
వ్యుత్పత్తి నా డెర్పడెను. ‘వసంతస్సర మొక పిట్ట.
వసంతము దాని తిల. గ్రీష్మము దాని తుడితెక్క.
శరత్తు ఎడమతెక్క. వర్షగ్రువు తోక. హేమంతము
పాట్ట’ అని తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము వసంతమును ఋతు
ముఖమునుగా వర్ణించెను. మరియు తైత్తిరీయసంహితలో
వసంతము ఋతుముఖ మని కలదు. అపుడు ఫాల్గున
పూర్ణిమ వసంతస్సరమున కారంభకమై యుండెను.

నూర్యసిద్ధాంతము ౪౪రమును మొదటి ఋతువు
గను, హేమంతమును చివర ఋతువుగను చెప్పెను. ఆర్య
భటుడు లగధాచార్యుని వ్యుత్పత్తి అంగీకరిం చెను. అరవ
శతాబ్దవాఙ్మను పరాపామిహిరుడు ఫాల్గునమునండి విషు
వమునండి వసంతస్సరారంభము చెప్పెను. దీనినిబట్టి
మాచీనచో ప్రాచీననూర్యసిద్ధాంతమునండి ఆర్యభటు
డే యంశము చేకొనియుండు నని ఊహింపవచ్చును.

శాస్త్రగురుడు సిద్ధాంతశిరోమణిలో వసంతగ్రు
వును మొదటి ఋతువునుగా గ్రహించి వరుసగా అన్నీ

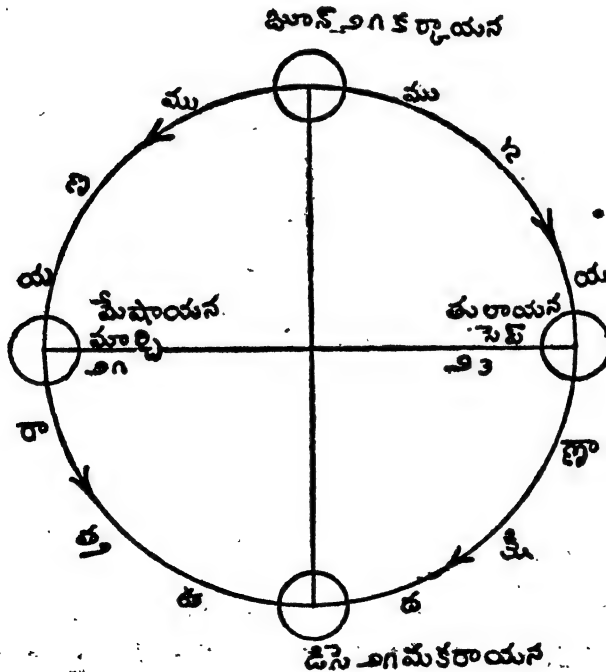
బుకువులను కవులకన్న మిన్నగా గర్లించుకొనుచు బోధింపను.

ఇపు డొక్కసారి మనము వెనదిరిగిచూచినచో ప్రాచీనజ్యోతిషములు - సంవత్సరారంభమునకును, ఋత్వారంభమునకును మాసారంభమునకును, ఎంత పరిశ్రమించిరో, మరియు ఆయానచలనమునగురించి వారు చూసిన ప్రజ్ఞ యంత్రములకుగూడ ఎంత ఆశ్చర్యము కలిగించునో తెలిసికొనగలము.

మన దేశములో నిపుడు వైశ్రమ్యముతో సంవత్సరారంభము, సంకీర్త్యారంభమునకుగా, ఈ వైశ్రమ్యముంతయు నేమిటి? అని సామన్యపాఠకునకు తోచవచ్చును. కావున మన దేశములో వాడుకలో నన్ను కాలమానమును కొంచు చూపుదును.

చాంద్రసారభేదముచే సంవత్సరము రెండు విధములు. ఆమావాస్యసంకి ఆమావాస్యారంభము కాలము చాంద్రమాసము. పంచమి చాంద్రమాసము లొక చాంద్రసంవత్సరము.

మూర్ఖుడు రాశిచక్రము తిరిగినప్పు కాలము సారసంవత్సరము. సాయనశ్రయనభేదముచే సారసంవత్సరము రెండు విధములు. మేషాయనమునంకి (మార్చి ౨౦) మేషాయనమునకు నగు కాలము సాయన సారసంవత్సరము. మేషసంక్రమణమునంకి (ఇపుడు ఏప్రిల్ ౧౩ లో నగుచున్నది) మేషసంక్రమణమునకు నగు కాలము నిరయనసారసంవత్సరము. ఆంధ్రులును, మహారాష్ట్రులును వ్యవహరించు ప్రభువాది సంవత్సరములు చాంద్రమాసములచే నగుచున్నవి. కీనిలలో అధికమాసములయు, త్తయమాసములయు పరిగణన మున్నది. అట్లునటలన ఇవి నిరయనసారసంవత్సరములే ఐనవి. పూర్వకాలమున మన దేశము నందు సాయనవ్యవహారము నిరయనవ్యవహారముగూడ నన్నటులు కనబడును. ఈ రెంటిలో సాయన వ్యవహార మెపుడో లోపించెను. ప్రకృతము నిరయనసారసంవత్సరమే వాడుకలో నన్నది. మనకు నిరయనసంక్రాంతులచే మాసనిర్ణయము నిరయనమేషారంభము అశ్వినాదిని స్థిరము.

[కీనిలో దక్షిణాయన వృత్తార్థములో ఆశోముఖముగా నన్ను కరచిన్నాను ధౌర్ధ్వముఖముగా గ్రహించునది.]

న వ్య వై ష్ణ ని కు లు

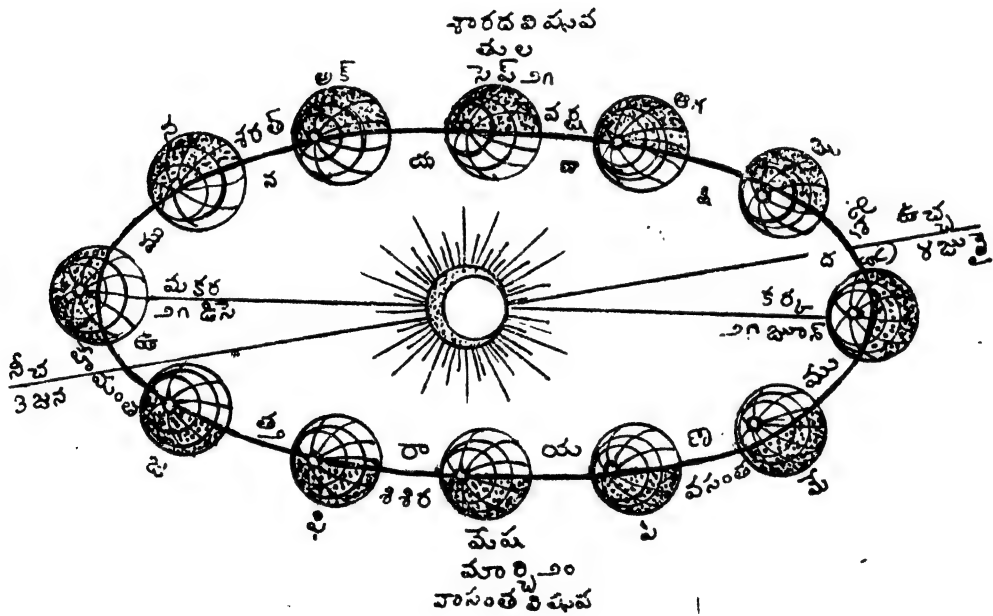
నేకు క్యోపచారములో నున్న క్రిస్తుసంతస్సరములు సాయనములు. ఇంగ్లాండుదేశమున ఋతువులు నాలుగు. మన గ్రంథములలో చూడు, ఐదు, ఆరు, ఏడు ఋతువులని యున్నదిగాని నాలు గని యెచటను లేదు. ఇది గమనింపదగిన విషయము.

భూమిఅక్షము నూర్చునికేసి ౨౩^౨° డిగ్రీలు వంగియున్నది. మరియు నా యక్షము ఎప్పుడును గ్రూర దర్శనము చేయుచుండును. భూకక్ష ఆంశపుత్రాకారము. కావున భూగోళమున ఋతువులు కలుగుచున్నవి. దేశభేదముచే, మరియు భూచలనముచే ఋతువులలో మార్పు కలుగుచుండును. మనదేశమున ఋతువు లారు.

వాసంతివిషువము మొదలుకొని మాన్సూలవరకు రవి ఉత్తరముగ జరుగుచున్నటులు కనబడును. అపుడు పగళ్లు పెరిగి రేయి తరగుచుండును. ఉత్తరస్రవము క్రమక్రమముగా-రవిదిన మెగుచుండును.

జూన్ ౨౧ టవ నాడు కర్కాటకరేఖ నూర్చున కట్టెదుట నుండును. ఇదే కర్కటాయనము. కర్క సంక్రాంతి జూలై ౧౬. ఉత్తరకపాలమున సం. త్సర మంతటిలో ఈ ౨౧ వ జూన్ దినమున పగలు పెచ్చు. రేయి చొచ్చు. ఈనాడు లండనులో ౩-౪౪ నిమిషముల కుదయము. ౮-౧౮ అస్తము. నా డ-త్తరస్రవసమీప భూమిలో ఇరువదినాలుగుంటలును పగలు. ఇది మనకు గ్రీష్మము.

జూన్ ౨౨ నంకి నూర్చుకు దక్షిణమునకు తిరుగును. భూమ్యంతరేఖ నెట్టైబరు ౨౨ న నూర్చున కెరుగును. ఈ కాలమున ఉత్తరకపాలమున పగళ్లు

ఈ పటమున ఆరు ఋతువులు కనబడును. మార్చి ౨౦ లేక ౨౧ వాసంతివిషువము మేషాయనము. నాడు గ్రూరదర్శయము రవికి సమదూరమున నుండును. ఈనాడు రేయింబు. క్లు సమము. ఉదయాస్తయలు సరిగ తూరుపు పడమటలనే జరుగును. ఇది ఈ దేశమున వసంతము.

తరగును, రేలు పెరుగును. ఈనాడు మరల గ్రూరదర్శయ మును రవికి సమదూరములో నుండును. ఈనాడును రేయింబు. క్లు సమము. ఇక యామ్యకపాలమున ఎండలు మొదలు. రేలు తగ్గి ప: క్లు హెచ్చును. ఇది మనకు శరత్ కృతువు.

సెప్టెంబరు ౨౩ మొదలుకొని మార్చి ౨౧ వరకు యామ్యకపాలమున ఎంప తక్కుదు. డిసెంబర్ ౨౧ న మకరము రవి కెదురు. మనకు ఏడాదిపాడు గులో నేడు పగలు తక్కువ. రేయి ఎక్కువ. నేడు మకరాయనము. (జనవరి ౧౩ మకరసంక్రాంతి) మకరాయన మగు మార్చి ౨౧ నాడు లండనులో ౮-౬ నిమిషముల కుదయము. ౩-౫౧ నిమిషములకు అస్తమయము. ఇది మనకు హేమంతము. నేడు దక్షిణ ద్రువప్రాంతమున ౨౪ గంటలును పగలే. ఉత్తరద్రువ ప్రాంతమున ౨౪ గంటలును రాత్రియే.

వారములు

మన దేశమున రవిసోమాదిసప్తవారవిభాగమున కంతమాత్రము ప్రయోజనము లేదు. దీనికి చూలము ఫలశ్రోతిమమున విశ్వాసము. వారమును మరచుచో దాని సుధర్మింపగల నైస్సగోహయము లేదు. సప్తసంఖ్య వలన పక్షముగాని మానవుగాని సంవత్సరముగాని సమానముగా విభజింపబడదు. సప్తవారవిభాగము అనైజ్ఞానికము. ఎన్ని దినములచే పక్షవిభాగము తొల్లి చేయబడుచుండెడిదో చెప్పబాలము. అష్టకము గణించి రెండుభాగములుగా చేయబడుచుండుచున్నది. అష్టకము మీద నాదరమున కదియే కారణము కావచ్చును. తన వార పంచరాత్రము, లేక పంచాహము గణ్యమున చుండెను. ఈ విభాగము జైజ్ఞానికము. పక్షమాససంవత్సరముల దినసంఖ్య 'విదు'చే విభాజ్యము. దక్షిణ అమెరికాలోని పెరు దేశమునందలి ఇంకా జాతివారి పూర్వపురుషులు పంచాహముచే మాసవిభాగము చేయు వారని తెలియుచున్నాము. నేటి రుషియా సప్తాహము వదలి పంచాహము నవలంబించెనని వినికి. కాటిల్లాని ఆర్థశాస్త్రమునందు సప్తవారవిభాగము లేదు. పంచరాత్ర విభాగమున న్నది. యవనఫలశ్రోతిమమునను అంగభూత మగు సప్తవిభాగ మీ దేశమునకు దిగుమతి యాయెను. ఇవి ౧౧ వ కళత్తిగోనో ౧౨ వ కళత్తి లోనో. వాయుపురాణమునకు చెప్పబడిన రవి సోమాది వారముల కేర్లు లేవు. అమరగోళమునందును లేవు. కావున దిగుమతియైన యీ సరసు తొందరగా మన దేశమున పాఠశాలలో దని ఊహింపవచ్చును.

దినము

కాలమాపకమునకు దిన మనునది ఏకకము (Unit). ఇది మార్పరాని దని పలువుర తలపు. కాని తెలివివారినకొలదిని పలురకము లగు దినము లేర్పడెను. మొదట నాక్షత్రదినము. ఒక నక్షత్రము గ్రువము చుట్టును ఒకసారి తిరుగుకాలము (౨౩ గంటల ౫౬ నిమిషముల ౪౦.౯ సెకనులు) నాక్షత్రదినము. సామాన్య వ్యవహారములో సౌరదిన మే సహజము. సూర్యు డొక మధ్యాహ్నమునండి మరియొక మధ్యాహ్నమునకు వచ్చుకాలము సౌరదినము (True Solar). కాని యిది ఋతువుతోపాటు మారును. పొడుగుపొద్దు గల దినమున కును, పొట్టిపొద్దు గల దినమునకును ౫౧ సెకనులు లేడా. పలుకేతాబ్దులనుండి దీనికి నిత్యస్థిరహారము.

లంకలో సూర్యోదయము దినారంభముగా ఆర్యభటుడు చెప్పెను. వరాహమిహిరుడు నక్షిరేయి నుండి దినారంభమును స్వీకరించెను. ఈ దిన సూర్యోదయమునండియు మధ్యాహ్నమునండియు సూర్యాస్తమయమునండియు నక్షిరేయినుండియు దినారంభము కనబడుచున్నది సూర్యోదయమునుండియే దినారంభము పరిగణితమగుచున్నది. 'ఉదయా దుదయం వారః'. దీని యంతర్భాగములు కొంతెము పరికింతము.

'ప్రాహ్లాము మధ్యాహ్నము అపరాహ్లాము సాయాహ్నము' అను నాలుగు భాగము లొకటను, 'ఉష మధ్యాహ్నము అపరాహ్లాము సాయాహ్నము సంగవము' అను ఐదు భాగము లింకొకటను ఈదినములో కనిపించును. సంగవ మనగా పాలుపితుకు కాలము. దినము ౧౫ ముహూర్తములు. రాత్రి ౧౫ ముహూర్తములు. ౧౫ ప్రతిమహూర్తము లొక ముహూర్తము. ఇంతియే కాక కాలము కాష్ఠాకలాని మేషులచే పరిచ్ఛిన్నము చేయబడెను. మహాభారత మహాభారతములను లవ కాష్ఠాకలాముహూర్తములచే విభజించెను. మరియు నాశికాపలమాషద్రోణాశకాది విభాగములే కాక యింకన్నియో కలవు. '౩౦ ముహూర్తము లొక అహోరాత్రము. ౧ ముహూర్తము = ౧౫ ప్రతి ముహూర్తములు లేక ౩౦ క్రతులు. ౧ క్రతి = ౩౦ కలం. ౧ కల = ౩౦ లవములు. ౧ లవము ౧౫ నిమిషములు' అని అభ్యర్థ్యుని.

ఇక కాలప్రవాహము నెగువ కీడుదము. సహిత
లందును, బ్రాహ్మణములందును యుగముల మాట కలదు.
ఋగ్వేదమునందు ప్రకృత్యర్థమున యుగపదము లేదని
అవకాశమువారు అభ్యర్థించెదమునందు మాత్రము
మాచి తృప్తిపడవలెను. ఏనొక కాలవిభాగమును
కేవల యుగమహాయుగ్యవహరము నైదికవాజ్యయ
మునం దల్లెడ గలదు. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము అయి
దేండ్లు ఒకయుగ మని చెప్పెను. వేదాంగజ్యోతి
షమున లగభుడు దానిని పదిలపరచెను. ఆయేండ్లకు
ఇది పేర్లు: సంత్సరము పరి త్సరము ఇవాత్సరము
ఇక్షాత్సరము లేక అహత్సరము. నాలుకేండ్లు ఒక
యుగ మనియు, ఆరేండ్ల క యుగ మనియు గూడ
గొంతక క్యవహరమున్నది. ఆరవ ఏనుషేరు ఇదు
వత్సరము. ఈ యుగముల ఉద్దేశముగూడ ఈ అయిదా
రేండ్లనడుమ నొక ఆధిపాసమునుగాని, మలమాసమును
గాని యిరికించుటై యున్నది. ఏదేశమునందును
వాడుకలేని అనంతకాలాలలోచనము భారతీయులలో
కనబడును. నిత్య్యవహరములో దానికి ప్రయోజనము
లేవన్నను తుద మొదలు లేని యీ కాలమును
కాస్త్రీయవ్యవహరమున పుపయోగించునటులు చెసి
ప్రాచీనకాలములు తరతరములవారిని కృతజ్ఞతాపాశ
ముచే బంధించిరి.

‘రేయంబుగల్గవు రవిమే కారకుడు. ఇది
రెండువిధములు. ఆం దొకటి మానవులకు. కొంతకటి
దేవతలకు. పగలు పనికి. నిశి నిద్రకు. మాన
వుల ఒకనెల పితౄగర్భ రేయంబుగలు. ఈ నెలలో
వెన్నెలలేలును, చీకటిలేలును ఉండును. వెన్నెలలేలు
పనికి. చీకటిలేలు నిద్రకు. మానవుల ఒక ఏను దేవతల
కొక అహారాత్రము. ఇదియు ఉత్తరా
యణ మనియు దక్షిణాయనమనియు విభక్తము. ఉత్త
రాయణము వారికి పగలు; దక్షిణాయనము రాత్రి.
దేవతల ౪,౦౦౦ ఏండ్లు కృతయుగము. దీని ఆదని
౪౦౦ ఏండ్లు. అంతమున ౪౦౦ ఏండ్లు. పదపటి
శ్రేతాద్వాపరకలియుగములు క్రమముగా దేవతల
మాడువేల రెండువేల ఒకవేయి యేండ్లు. వీని ఆరంభ
శేషాంశములు క్రమముగా మాడు రెండు ఒక మారు
ఏండ్లు. ఈ నాలుగుయుగముల సమస్త బ్రహ్మ కొక
దినము. రేయియు నంత. ఈ కాలమునను ౩౧ రెల్లు
కాలము ఒక మన్వంతరము. రెక్కపెట్టలేని మన్వంతర

ములనడుమ సృష్టిప్రలయములు సంభవించిపోవుచున్న
దని మనవు చెప్పెను.

నూర్యసింధింతము ప్రథమాధ్యాయమున నిటు
లున్నది: ‘సౌరమాసము లొక సౌరత్సరము. ఇది
దేవతల కొక దినము. దేవతల ఒక అహారాత్రము
అగురుకుశికరాత్రిం దినము. ట్టి: ౬౦ అహారాత్ర
ములు దేవతలకును, అనురుకుకు ఒక యేడు. ఇట్టి
౧౨,౦౦౦ ఏండ్లు కృతశ్రేతాద్వాపరకలిసమిష్టి. ఈ
నాలుగు యుగములును, వీని సంధ్యాసంధ్యాంశములు
చెరసి ౪౩,౨౦,౦౦౦ సౌరత్సరము లును; వీని
పదిల నాలుగు పాళ్లు, గూడు పాళ్లు, ౯౦కు పాళ్లు, ఒక
పాలు క్రమముగా కృతశ్రేతాద్వాపరకలియుగములు;
వీనిలో ఆరవ పాలు యుగసంధ్యాసంధ్యాంశములు; ఈ
నాలుగు యుగములు కలిసి ఒక మహాయుగము. ౩౧
మహాయుగములు ఆనగా ౩౦,౬౩,౦౦,౦౦౦ సౌరత్సర
ములు ఒక మన్వంతరము. అనగా ఒక మనవు ఉండు
కాలము. ఈ మన కాలశేషమున ౮౭,౮౦,౦౦౦ సౌర
వత్సరములు (ఒక కృతయుగసౌరబృహపరిమాణము)
మన్వంతరసంధి కలము. ఇట్టి పద్మాస్తి మన్వంతరము
లును, వీని సంధికాలములును కలిసి ఒక కల్పము. దీని
ఆరంభమున సంధికాలము కృతయుగముతోపాటు.

ఈరీతి కాలవిభాగము వేదములలో నెవరును
లేదు. పదపటి పురాణములందును, సహితమునను
కలదు. కల్పకల్పనలో నొక విశేష మున్నది.

౧ కల్పము = ౧౪ మన్వంతరములు + ౧ కృత
యుగము = ౧౪ (౩౧ మహాయుగములు + ౧ కృత
యుగము) + ౧ కృతయుగము; ఒక మహాయుగము =
౮౦ X ౪,౩౨,౦౦౦ ఏండ్లు; కృతము X ౪ X
౪,౩౨,౦౦౦ ఏండ్లు; ఒక మన్వంతరము ౩౧౦ X
౪,౩౨,౦౦౦ + ౪ X ౪,౩౨,౦౦౦ ఏండ్లు; కావున
ఒక కల్పము = (౧౪ X ౩౧౦ + ౪) X ౪,౩౨,౦౦౦
ఏండ్లు = ౪౩౨౦౦౦ ౦౦౦౦.

ఇందు ౩౧౦ ను గుణకముగా గ్రహించుటలో
అయనాంశవిచారము కలదని బ్రేనేండ్ మొదలు
పాశ్చాత్యపండితులు భావించిరి. ౩౧౦ ఏండ్లలో
౧౦ దీగ్రీల అయనాంశమును ఒకయేడాలో ౫౦.౪
సెకనుల అయనాంశమును ఉండును. కావున కల్పకల్ప
నము జల్పనముకాదు; మరి అయనాంశపరిమాణమును
భాగ్యకర్తముగా వ్యాకరించుటయే.

౩. ఈ తరమేరువానులు దేవతలు. దక్షిణమేరువానులు అనురులు.

కృష్ణరాయబారము

శ్రీ వున్నవ లక్ష్మీనారాయణ

కర్మసిద్ధాంతము సంగీకరించినవా రెవ్వరును భగవంతుడు మనకు పనులు చేసిపెడతాడని అంగీకరించరు. ప్రతికార్యమునకు పురుషకారము అని పాశ్చాత్యులు, దైవము ఒకపాలు నని భారతమే చెప్పుచున్నది. ఈ దైవసహాయముగూడ ఫలప్రాప్తియందు తోడ్పడునుగాని కార్యకరణమున గాదు. భగవంతుడయిన కృష్ణున కిది యసాధ్యమున నా యని వాదించువాడు ఈ విషయమును మరచిపోవుచున్నాడు. కనక మనకు శ్రీకృష్ణుడు సంధిపాసగించుటకు ముందుప్రయత్నముతో చేయగలిగినదంతయు చేసినాడని, లేదా యనిమాత్రమే చర్చించగలసియున్నది. దుర్యోధనుడు సంధికి ఒప్పుకొనడని అందఱు అనుకొనే విషయమే. ఉత్తరగోగ్రహణ సమయమున మొట్టమొదటి సారి భీష్మద్రోణులు సంధి ప్రశంస దచ్చినప్పుడు దుర్యోధనుడు రాజ్యభాగమియనని స్పష్టముగ చెప్పినాడు. ద్రుపద పురోహితుడు రాయబారమునకు వచ్చినప్పుడును, ధృతరాష్ట్రుడు తనతో సలహాపడినప్పు డెల్లను, సంజయుని రాయబారమునకు బంపునపుడును, అతడు తిరిగివచ్చి ధర్మరాజు విమర్శయినను పుచ్చుకొనుటకు ఒప్పుకొని సంధికి సుముఖుడైయున్నాడనియు, లేనిచో భీష్మార్జున సహాయముగ మహాయుద్ధమునకు సంసిద్ధుడయి యున్నాడనియు, పాండవులకు కృష్ణసహాయ ముండుటచే వారికి విజయము తప్పదనియు చెప్పినప్పుడుకూడ సనేమిరా అన్నాడుగాని సంధిమాటలాడలేదు. చివరకు న్యాయభగవానుడు ధృతరాష్ట్రునిచే నాహ్వానింపబడి పాండవ తమను శ్రీకృష్ణుడుండుటచే వారికి విజయము తప్పదనియు, సంధి చేసికొనవలసినదనియు సలహాయపించినపుడు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి స్నేహితుడట, ఈ స్వల్పకార్యానికి ఆయనను నేను ఆశ్రయిస్తానని అన్నాడు. ప్రాయోపనేశసమయమున రాక్షససభలో విన్నవానిని బట్టి కృష్ణుడు తమపక్షమునకు శత్రువనియు, అతడు తన

విజయునునకు భంగముచేయలేదనియు తలచెను. మీదు విక్రమిల్లి న్యాయ సంజయు ధృతరాష్ట్రులతోడి సంభాషణలనుబట్టి పాండవులకు శ్రీకృష్ణుడు నాథాగమనియు, అతడు రాయబారమునకు వచ్చినప్పుడు దారిలోనో, లేక హస్తినాపురములోనో పట్టుకొని గాని, లేక విషప్రయోగముజేసి గాని చంపివేసినయెడల పాండవులు నిరాధారులై యుద్ధమే తలపెట్టరని నిశ్చయించుకొని తత్ప్రయత్నములు జేసినాడు.

ఇక ధర్మరాజునకు దుర్యోధనుని నిజస్థితియంతయు దలియును. ప్రపంచనిత్రితలో గాంధీమహాత్మునితో పోల్చుచున్న కృష్ణి ధర్మరాజుకొక్కడే. తన హక్కులు వదలడు. సంధి ఒప్పుడూ సిద్ధమే. ధర్మమార్గము దప్పుడు. అహింస ఉత్తిమ నాధమని ని స్వీకరిస్తాడు. భోకచరిత్రలో యుద్ధములు, రాయబారములు జరిగినప్పుడెల్లను పెండ్లి నిమిత్తము ప్రయత్నములు ఏకకాలమందే జరుగుతుంటవి. రాయబారములు జరుగుతూ యుద్ధప్రయత్నములు చేయడము సంధిపాసగుటకు ప్రతిబంధకము కాదని ప్రశ్నింపవచ్చును. యుద్ధప్రయత్నములు సంధి పాసగుటకు ప్రతికూలము కావని నా సమాధానము. వైగా యుద్ధప్రయత్నములే సంధికి తోడ్పడతవనియు చెప్పవచ్చును. శత్రువు బలవంతుడుగ నన్నప్పుడు సంధి పాసగనిచో యుద్ధము సంభవించి అపజయము కలుగు నేమో యని సందేహము కలిగి సంధి జరుగుట కక్కర అవకాశ మిచ్చును.

కృష్ణుడు రాయబారమునకు బయలుదేరునపు టికే భరతఖండములోని రాజులెల్లరును ఏపక్షమున నెవరు చేరునదియు తెలిసిపోయినది. సామాన్యదృష్టితో జాచువారలకు ఉభయ సైన్యములును తమకే విజయము గలుగునని భావించుచుండిరి. ఉభయపక్షములలోని

నీరులయొక్క బలవరాక్రమములను లెక్కించుకొనుచు ఎవరు ఎవరిని జంపవలయునో వాటాలు వేసికొనుచుండిరి. ఉభయపక్షముల తేడాలు చెప్పుమని దుర్యోధనుడు సంజయు నడిగితే, అటు కృష్ణుడున్నాడు, మీనైపున ఆతనికి ఈడు ఎవరని అన్నాడు. అందుచేతనే కృష్ణుని చంపితే మనము తప్పక గెలుస్తామనుకున్నాడు దుర్యోధనుడు.

ధర్మరాజుకు దుర్యోధనుడితో సంధి కుదుగుతుందని నమ్మకము లేదు. కృష్ణుడు సంజయునితో సంధికి నేనే వస్తానని చెప్పేటప్పటికి ధర్మరాజు కాళగలిగింది. ఐదూల్లిచ్చినా చాలనని ఇదివరకే అన్నాడు. ఇప్పుడు నీయిష్టము వచ్చినవరకులతో సంధిచేసికొని రమ్మనమని సర్వాధికారము గూడయిచ్చాడు. అన్నిటికంటే ఆశ్చర్యమేమంటే: కొరవుల మాట యెత్తితే నిష్పలుననినే భీముడు "పాడు యుద్ధము కద్దు. మీగయినా సంధిచేసికొని" రమ్మన్నాడు. అగ్గువడుకూడ ఆలాగే మెత్తబడి మాట్లాడాడు. కుర్రవాడు నకులుడుకూడ సంజయుడు రాక పూర్వమున్న యుద్దేకము తమ మనస్సులలో లేదనియు, మీగయినా సంధి కులవేసికొనిరావలసినదనియు వినుగుతో చెప్పాడు. ద్రౌపది మొదట తీవ్రంగా మాట్లాడినా చివరకు బారి వామనసులో వున్న క్రోధంకొద్దీ మాట్లాడితి నని, మీ అందరికీ యుక్తమని లోచనప్రకారము చేసికొనిర మ్మన్నది. సాత్యకి, సహదేవులు మాత్రం తిరగబడ్డారు. పెద్దసిరంగులు సద్గుమణిగితే చిన్న బుపాకాయలు చేలి ప్రయోజనమేమి? కాని కృష్ణునికి ఆశ్చర్యం కేసింది. సంధి కుదరక తాను తిరిగి వస్తే వీండ్లంతా యుద్ధమక్కరలేదు, అవవులకే తిరిగిపోదామని అనేటట్లు కనపడ్డది. ఇది రహస్యసంభాషణగూడ కాదు. యుద్ధానికి లోడువచ్చిన రాజులొకమంతా విన్నది. వారంతా నిరుత్సాహపడి వెల్లిపోతారని భయపడవలసినట్లు కనుపడింది. ఈ మాటలే శత్రువులే వింటే సంధికి బోయినప్పుడు నీళ్లుకూడ పుట్టేట్లు లేదు. సంధికి పోయి ప్రయోజనమే ఉండదు కున్నాడు. కులబడిపోయిన భీమాద్దనులను లేవదీసి కర్రల పోటీపెట్టి నిలువబెట్టాడు.

తిరిగి ముగ్ధునికి ప్రాణంపోతాడు. నేను రాయబారానికి వెళ్లితే సంధి అయితీగుతుందని మీ రనుకుంటున్నారు. ౧౦౦ కి ౯౯ పాళ్లు యుద్ధమే ఖాయమన్నాడు. అప్పుడు సహవేషమయిన రాజులంతా సంతోషించారు.

ఇదంతా జరిగి తీరా ప్రయాణంకాబోయేసరికి పెద్ద చిక్కికటి తటస్థించింది. ధర్మరాజుయొక్క శుద్ధ సాత్వికబుద్ధికి రాబోయే పెద్ద విపత్తు గోచరమయింది. దుష్టులయిన కొరవులు కృష్ణుని ప్రాణానికి మోసం తెస్తారని గోచరమయింది. అసలు ప్రయాణమే వద్దన్నాడు.

"కుటిలమతు లవిసీతులు క్రూరకర్ము లట్టి నీచుల కడుకు నిన్నన పజాల! నీవు సంకటపడియెడు దేశపదవి యైన నే నొల్ల నొంటి యందరుగు బుడుగు".

అని ధర్మరాజునే:రకు కృష్ణుడు గ్రహించి "నీ భావము నే గ్రహించాను. నాకు కోపము వస్తే నన్నెది రించగలవాండ్లచ్చట నున్నారా? అయినా ఆత్మరక్షణకు తగిన ఏర్పాట్లతోనే వెళ్లుతా"నని తన శంఖచక్రాది యుద్ధసాధనములు రథములో పెట్టించుకొని, తనకు శిష్యుడు, ఆతిరథ శ్రేష్టుడు నయిన సాత్యకిని అంగరక్షకునిగా వెంట దీసికొని బయలుదేరాడు. వెళ్లుతూ కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో ఆఖరున బెప్పిన మాటలు గమనింపదగియున్నవి:

"అన విని, కొరవులకును మీ కును హితము డ్రయంబు జేయగోరియ కుంతీ తనయాగ్రజు పని భృతరా ఘ్రినికడకుం బోయెదను కడుం బ్రీతి మెయి"

ప్రయాణమాతూ చెప్పిన యీ పద్యములోని భావమున బట్టి పైన భీమాద్దనులను యుద్ధమునకు బురికొల్పిన వాక్యములు సంధిపాసగుటకే యనియు, సంధి పొసగించు విషయమై ఆయనభావమేమియు మారలేదనియు స్పష్టపడుచున్నది.

ఉపప్రస్థానంబు ప్రాప్తననే బయలుదేరాడు. సాయంకాలానికిల్లా కుశం చేరుకున్నారు. ఇది పూర్వం యాదవుల పట్టణం. ఊరివారంతా వచ్చి ఆహ్వా

నించారు. వూళ్లో జనమగ్నంగా వుంటుంది; రాత్రి వూళ్లో నిద్రించ నన్నాడు. వూరిబయట బహిరంగపులములో డేరాలు కేయింకుకొని వూళ్లోకి బోయి ముఖ్యులను జూచి పొద్దుగూకేరకు డేరాలకు వచ్చి భుజించి యచ్చట నిద్రించారు. ఉదయం తిరిగి ప్రయాణం సాగింది.

కృష్ణుడు కస్తున్నాడని సూస్తివాపురంలో తెలిసింది. ఊరింతా ఉత్సవం సాటించారు. బ్రహ్మాంశంగా అలంకారాలు చేయించారు. కొన్ని మైళ్ళ దూరములో వున్న వృకస్థిలంలోనే పందిళ్లు వేయించి ఆహ్వానాలు చేశారు. కృష్ణుడు వీరి కావాలంటే అవన్నీ బహుమతు లిస్తా నన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ధర్మరాజుకు విమాళ్ల యివ్వలేని వాడవు, ఇన్ని యెలా ఇస్తావని చెప్పాడు విదురుడు. లంచాలకు కృష్ణుడు లొంగడు; అతడు కొరిక సంధిమరకు లంగీకరించవలసిం దన్నాడు భీష్ముడు. మర్యాదలు చేస్తాగాని, లంచములా ఇవ్వక; ధర్మరాజుకు భాగంగా పెట్ట నన్నాడు దుర్యోధనుడు. మరీయు ఇంకొక రహస్యంకూడ బయటబెట్టాడు దుర్యోధనుడు. ముకుళు తన ప్రాయోపవేశసమయములో రాక్షసమహా సభలో జరిగిన విషయములు ఇట్లని చెప్పకుండా బయట బెట్టాడు. పాండవుల కేడుగడయయిన కృష్ణుని పట్టి బంధించితే, కైకలు విరిగిన పులుగులై పాండవులు తనకు లో బడుతారనీ, యాదవ, పాంచాల ప్రభృతులయిన పాండవపండుమిత్రులు తనకు పశులవు తారనీ, అప్పుడు తను లోకమునకెల్ల వీరిక నవుతా ననీ చెప్పివేశాడు. ఇది జగద్గోహమని తిట్టాడు ధృత రాష్ట్రుడు. ఇంతవని యితడు చేసినను, చేయలేకున్నను ఈ దుష్టవాక్యములు విననేలే నని లేచిపోయినాడు భీష్ముడు.

ఇంత జరిగినను ఏమియు జరుగనట్లే ఆహ్వానపు టేర్పాట్లు జరుగుతున్నవి. పెద్ద కొలువుకూటం సభ కోస ములంకరించారు. దుర్యోధనదుక్కాసనభవనాలలో కృష్ణసాత్యకులకు బస లేర్పాటుచేశారు.

అక్కడ శ్రీకృష్ణుడు మకథములో ఊరిబయటి డేరాలలోనే నిద్రించి తెల్లవారి కాలాల్లు తీర్చుకొని బయటబెరాడు. భారిపొద్దును ఆహ్వానములు జరిగి

నవి. స్రతిమజిలీలోను పింపింట్లు, పండ్లు దుర్యోధను డింపజేశాడు. అవన్నీ శ్రీకృష్ణుడు పుచ్చుకున్నాడుగాని ఒక ముక్కగూడ తానుగాని, తనవాండ్లు గాని తినలేదు. హస్తినాపురం చేరారు. ధృతరాష్ట్ర దుర్యోధనులు దప్ప తక్కినవారందరు స్వయంగా వచ్చి ఆహ్వానించారు. హస్తినాపురమంతా పొంగివచ్చి ఆదరించింది. సరాసరి ధృతరాష్ట్రునింటికి బోయినారు. అన్యోన్యం కుశలప్రశ్నలు జరిగినతర్వాత శ్రీకృష్ణుడు లేచి విదురునింటికి వెళ్లి, తాను తరువాత పోవలసిన ఇతర చోట్లకు వెళ్లతా నన్నాడు. ఎవ్వరూ కాదనలేదు. దుర్యోధన దుక్కాసనల ఇండ్లలో బసలు ఏర్పాటుచేశామని చెప్పలేదు. ఇదిగోరకు జరిగిన విషయము లందరికీ తెలుసుగు గలక మాట్లాడలేదు. ఇప్పటి విమర్శకులు మాత్రము కొందరు దుర్యోధనుడు తరువాత అన్నట్లే సంధిసేయ వచ్చినవాడు దుర్యోధనుడింట్లో బసచేసి న్నయితే సంధికి అవకాశంగా వుండే దని అంటారు. కాని పైసంవర్షములలో అది సాధ్యమే కాదని, మహావిపస్తులకు కారణ మయ్యేదని అనుకుంటాను.

విదురుడు కృష్ణునికి పరమభక్తుడు. ధృత రాష్ట్రుని మంత్రిలలో నొకడయినను కేవలధర్మాత్ముడు. అధర్మపయన కత్తిబట్ట నిరాకరించాడు. విదురునిచేత కత్తి పట్టించకపోతి నని చివరకు దుర్యోధనుడు విచారపడ్డాడుగూడాను.

అయితే భీష్ముడింటికి ఎందుకు బోలేడు? రామాయణములో విభీషణుడు, భారతములో భీష్ముడు వైష్ణవసంప్రదాయములో ఒకదర్శనావేశగాని శరణాగతిలో లేడా వున్నది. విభీషణుడు రాముని స్రతి పక్షములో నిలువలేక పరుగెత్తించి రాముని పాదాల శరణుజొచ్చాడు. భీష్ముడు కృష్ణునిమీద తీవ్రంగా బాణాలు గొట్టి దెబ్బకు నొచ్చి బాధపడుతుంటే చూచి ఆనందంలో మునిగిపోయినాడు. భీష్మునిలో పురుషకారము లేదు. కృష్ణుడు వీడి చేస్తే అదే మంచిది. అంపతయ్యపై నండి ఇట్లు ప్రార్థించినాడు :

“శరణాగతుంఽ భక్తుః
పరమపదము గోరెదను, తిరంబుగ నన్ను
బరికించి యేది మేల
య్యెరవు దొరకొనంగ. పేయనే పరమాత్మ.”

అన్నాడు. ఈ కరణాగతికి ప్రాతిహేయ మని పేరు. కృష్ణుడు విదురుడింటికి బోయి సామానుల చట్ట బెట్టి కుశలప్రశ్న లయినతరువాత కంట చేయించమని విదురునితో జెప్పి, కుంతీసదనమునకు బోయి ఆయమ నూరార్చాడు. ఆమె కచ్చటి సంగతులన్నీ తెలుసుకున్నక తన కిడ్డలకు కత్తిమీద ఆధారపడి జీవించమని సలహా చెప్పింది. ఆ మాటలకు భీష్మ గులు గ్లాబరాపడ్డారు. అంతట దుర్యోధనుడింటికి బోయినారు. సకలవర్యాదలు సక్రమముగా జరిగినవి. మాటల సందర్భములో ఏమేమి కంటకములు, కూరలు చేయించమంటారని ఆచారప్రకారము దుర్యోధను డడిగాడు. ఇక్కడ భోజనము చేయ నొల్ల నని చెప్పి పోయాడు. కారణ మడిగితే క్రింది జవాబిచ్చాడు:

“వగవారి యింట గుడిచిన
నగు దమ కనుమాన మమృతమైనను దాగుం
బగతురకు గుడువబెట్టగ
దగ దొడకుల కెప్పు డెవ్వనియు వాటిలునో?”

అప్పటి పరిస్థితులలో దీనిపై వ్యాఖ్యాన మన సరము. తరువాత విదురుడింటికి బోయి భోజనాలు సుఖముగ జేసారు. కొంతసేపు విక్రాంతి దీసికొన్నతరువాత విదురుడు సవినయముగా కృష్ణుని దగ్గరకు వచ్చి కూర్చుండి యాయనతో “ఈ సందిమిత్తము నీ నెందుకు వచ్చావు? నీమాట వాండ్లు వినరు. నీవు వస్తున్నావని విని వాండ్లంతా సభజేసి, పాండవుల కేమియు నియ్యకద్దని నిశ్చయించుకున్నారు. వైగా వాండ్లు దుష్టులు. రాయబారమునకై నీవు సభకు పోనేవద్దని గట్టిగా జెప్పాడు. ఇందులో కృష్ణుడికి క్రొత్త విషయము లేకులేవు. మొదట ధర్మరాజునకు కరిగిన అనుమానములే విదురుడు ప్రవపరిచాడు. కాని ఈ పరిస్థితులలోగూడ తాను వచ్చిన పని నిర్వహించ బూనుకున్నాడు కృష్ణుడు; కురుపాండవసంకమునకును, వారితో గూడిన రాజలోకమునకును రానున్న వినాశమును నివారింప బూనుకున్నాడు; పాండవపక్షపాతియైన విదురు నింటిలో జరిగిన రహస్యసంభాషణలో వెల్లడించిన కృష్ణుని భావములు ఆయనయొక్క నిజకర్తవ్యమునే వెల్లడించుననియు, ఏమాత్ర మనకాళ మున్నను సంది

మదుర్చుమని చెప్పిన ధర్మరాజుతోగూడ నిర్వహించబూనినా డనియు స్పష్టము కాగలదు. కృష్ణునికి సంది యిష్టము లేదనియును, వైగా యుద్ధమును ప్రేరేపించినా డనియును చెప్ప విమర్శలకు తావు లేదని నిశ్చయింపవచ్చును.

ఆ భావముల నీక్రింది పద్యములు వెల్లడించుచున్నవి:

ఎరుగును నేను సుయోధను
కొరగామియు నతనితోడ గూడిన నృపు లం
దగు పగ మనమున నిడుకొని
ఆగుముటయును సంది పొసగ దనియు మహాత్మా.

పుడమియెల్ల నొడ్డగడకయి గజవాజి
యుతముగా గడంగి యుగ్రమృత్యు
ముఖము మొరగ దివురు మూర్తత మాచుట
అధికమయిన పుణ్య మనఘచరిత.

మానవసచ్చునే యంటేని—
కొరకొని పుణ్యము బాసము
నరు డ్దరిం జేయుచుండ నడుచు నొకట న
వ్వెరవెడలి తప్పినను ద
త్పరిణతి ఫల మొందు నంద్రు ధర్మవిధిజ్ఞుల్.

చుట్టయులలోన నొప్పుమి పుట్టినప్పు
డడ్డపడి వారితోడ గొట్టాడియైన
దాన యుదుపంగ జొరకున్న వాని క్రూర
కర్మకాండని చెప్పదురు కర్మకాండవిదులు.

కావున నీ పెండుతెరగులవారికి కాంతి గావించబ్రయత్నించువాడ.

మహాసభకు వేళయింది. విదురుడు సభకు పోవద్దన్నా పోయి తన ధర్మము నిర్వర్తించడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. స్వరక్షణయత్నములుమాత్రము విడువలేదు. సభలో తన కమర్చిన ఎత్తయిన రత్నపీఠము మీద కూర్చున్నాడు. ఒకపక్కను సాత్వికని, రెండవ వైపున యాదవుడయిన కృతవర్మను కూర్చోబెట్టుకున్నాడు. నెనుక కుర్చీలో విదురు దానినడచేతులు రెండూ ముందున్న కృష్ణుని కుర్చీపై వేసుకున్నాడు. స్వరక్షణకై యిష్టలను చుట్టూ తోటనల అనుభవ

కున్నాడు. ఎదురుగా వేదికపై సింహాసనములమీద
గృతరాష్ట్రాదును, దుర్యోధనుడును కూర్చున్నారు.
ఇట్లయిన సభలో శ్రీకృష్ణుడు మేఘగంభీరధ్వనితో
ఉపన్యసించాడు.

సంధి పొసగించుటకై సామదానభేదదండ్లతో
పాయము లనే చతురుపాయములను ప్రయోగించాడు.
సామవాక్యములకు గాని, హేతువాదమునకు గాని
దుర్యోధనుడు లొంగుటని తెలియును. సహృదయులగు
భీష్మద్రోణాదులగు సభ్యుల హృదయములుగూడ మరల్చు
వలసియున్నది. సాంఘవులది న్యాయపక్షమనియు, బల
వంతులయినను యుద్ధమునకు కాలాద్రవ్యక సౌమ్య
మార్గముననే వ్యవహరించును పరిష్కరించుకొన గోరు
చున్నారనియు, అన్ని విషయములకై కొరవులేదే అక్రమ
మనియు వారి సహాయమునకు వచ్చిన రాజులకెల్ల
తెలియపరచవలసియున్నది. కృష్ణుని యుపన్యాసము
రాల్లనకూడ కరగించునట్లున్నను అది యంతయు
సృజిత్రమయినది. సామోసాయము నిరర్థకమయి
నది. కార్యనిశ్చయము సన్నురుఘలయిన భీష్మదిపెద్దల
చేతులలో లేదు. దుష్టచతుష్టయమువారి మాటే చెల్లు
బడియవుచున్నది. పేరునకు అధికారము గృతరాష్ట్రాని
చేతియందే యున్నను అతడు కొడుకుయొక్క నిశ్చయ
మునకు భీన్నముగా పోవాలడు. ఆయనకు ఓడిపోయి
సర్వనాశ మవుతామేమో యని భయ మున్నదిగాని
గెలుస్తామేమో యని ఆశగూడ వున్నది. సభకు హాజ
రయిన మునిముఖులును సౌమ్యముగన, తీవ్రముగను
గూడ సంధి చేసికొనవలసిన దని చెప్పారు. దుర్యో
ధనుడు లేచి కృష్ణుడు చెప్పినదాని నెత్తుకొనక ముసల
కీక్రింది విధముగ జవాబుచెప్పాడు:

“మునులార, నన్ను విధి యే

మని మును పుట్టించె నట్లు లయ్యెడుగా కీ

విన జవిగాని పలుకులకు

బనిగలదే; యుడుగు డింక బహుభాషణముల్”.

దుర్యోధనుని అవినయవాక్యములకు మునులు
కోపింతురని భయపడి గృతరాష్ట్రా దండుకొని,
“మునులారా, తమ సద్యోధులు విని యాచరించు
భాగ్యమునకు నే నోచుకొనలేదు. దుష్టుండును.

శ్రీకృష్ణా, నీవు ఇహపరములు రెండూ కలిగే
మార్గ ముపదేశించావు. నామాటలు పిల్లవాడు
వినడు. వాడు మందబుద్ధి. నీవు నాకు ఆత్మబంధుడవు.
దయార్థిచిత్తుడవు. మహానుభావుడవు. సౌమ్యమార్గ
మున వాడిని నీవే వినిపించి వృద్ధుడయిన నన్ను
గతించు”చున్నాడు.

గృతరాష్ట్రాడి యాజనాబుతో సభవారి కాట్లు
చల్లబడ్డవి. అతడు స్వతంత్రించి యేమీ చేయుటని
లేలిపోయింది. దుర్యోధను డెవడు చెప్పినా వినడని
అందరికీ తెలుసు. కాని శ్రీకృష్ణుడు నిరాశచెందలేదు.
తిరిగి ధర్మాలుపన్యసించుచు మొదలుబెట్టాడు.
నయానా, భయానాకూడ చెప్పాడు. అర్జునుని ఎవరూ
గెలవలేరన్నాడు. ఉత్తరగోగ్రహాయుద్ధమే దానికి
తార్కాణ మున్నాడు. ఇప్పుడు తన సహాయముకూడ
అతని కుంటుందన్నాడు. చిరకరు దానోపాయము
కూడ అవలంబించాడు. ప్రస్తుతము భాగమేమీ వంచి
యాయ నవసరములేదు. యాత్రురాజ్యమునకు గృత
రాష్ట్రాడే రాజుగాన, ధర్మజ దుర్యోధనులు యువ
రాజులుగాను ఏలుకొండన్నాడు.

ఈ మార్గము సభలోని పెద్దల కందరికీ నచ్చింది.
దీని కొప్పుకొనవలసినదని భీష్మద్రోణులు నొక్కి
చెప్పారు. గృతరాష్ట్రాదుకూడ వైకి బాగానే వున్న
దన్నాడు. కాని, అంతరంగములో దుర్యోధను
డొక్కడే యువరాజుగా నుండి పాంఠవులు కలిసి
అనభవిస్తావుండటానికి కొడుకును వొప్పించ నను
కున్నాడు. అప్పుడు దుర్యోధనుడు లేచి తన
మామూలుమనోనిశ్చయమునే మిక్కిలి సౌమ్యముగను,
చతురతతోను, అనూయకునివలెను జవాబుచెప్పాడు.
ఆ జవాబిది:

“అయ్యా, ధర్మరాజు జూదరి. ఒకటికి రెండు

సార్లు శకునివెంట బడి జూదమాడి సమస్తము బోగొట్టు
కొని అడవులలోను, అజ్ఞాతముగను కష్టాలుపడ్డాడు. ఈ
పాపమంతా నానెత్తిన చుడతా రెండుకు? దీనితో
నా కేమి ప్రమేయ మున్నది? దీనిలో నా తప్పు
మున్నది? ఇప్పుడు లోకములోనున్న నా శత్రురాజు
లందరిని పోగుకేసికొని నాప్రక్కను శిరము వేసి, నా

గొంతుమీద కత్తి చెట్టి పరతులు ఒప్పుకుంటావా, లేదా అని నిర్బంధిస్తే నే నేమి జవాబు చెప్పను? నేనూ రాచవిడ్డనే. నాకూ పొరుష మున్నది. ఈ పరిస్థితులలో దేవేంద్రుడు వాడెత్తినచ్చినా నేను లొంగి సలాం చెట్టలేను. నా నేనాముఖమున నిలిచి వీరునివలె ప్రాణములు వదలి, ఈలోకములో నేరు, పరలోకములో స్వర్గములు పొందదలచుకున్నాను. మొదటి జూదమప్పుటిలాగ మాతండ్రి ధర్మజ్ఞునకు రాజ్యభాగ మిచ్చి వేశానంటే నే నొప్పుకొను. అప్పటివలె కుట్ట వాడిని గాదు. అది సాగనియ్యను. అదిగాక, మా వుభయపక్షములకూ మన స్నేహపూర్వక కలియలేదు. ఇప్పుడు వారు క్రోధావేగులై యుండుటచేత అసలే కలియదు. కలిసివుండడమూ, భాగమియ్యడమూ నెండు జరగవు."

అందుమీదట కృష్ణుడు లేచి, సామవాక్యపద్ధతి వదిలి తీవ్రంగా దుర్యోధను డిడివరకు చేసిన దుర్లయాలన్నీ వర్ణించాడు. అందుకు దుర్యోధనుడు కోపము తెచ్చుకొని మిత్రులతో సహా లేచిపోయినాడు. వెనుక కంఠుని కందించి తండ్రి ఉగ్రసేననకు పట్టము గట్టినట్లు ఇప్పుడేల చేయలేదని కొంద రనవచ్చును. కాని కారవపక్షమువా రెవ్వరును దానిని కోరలేదు. కృష్ణుడు నూచించినను అంగీకరించలేదు. ధృతరాష్ట్రుడు వ్యతిరేకించాడుగూడాను. ఇది దైవికముగ జరగవలసిన పని. పురుషకారము లేనిది భగవత్కృప రాదు. అందుచేతనే అందరు నశించారు.

తిరిగి దుర్యోధనుని విలిపించి గాంధారిచేత సలహా చెప్పించారు. అదియును నిరర్థకమయినది. దుర్యోధనుడు తిరిగి లేచిపోయి మిత్రులను పోషణకేసికొని కృష్ణుని బట్టి చెరచెట్ట బ్రయత్నించాడు. సాత్యకి యది

కనిపెట్టి సభకు కల్లడించాడు. కృష్ణు డంతట లేచి ధృతరాష్ట్రునితో నాకు కలవిప్పించు, నట్లుతా నన్నాడు. ధృతరాష్ట్రుడు దుర్యోధనుని తిరిగి పిలిపించాడు. పెద్దలందరు ఈ దుర్లయానికై అతనిని చీవాట్లుచెట్టారు. కృష్ణుడు విశ్వరూపం చూపించాడు. అది ప్రయోజనం లేకపోయింది. భీష్మాదులు చూచి ఆనందించారుగాని, రాక్షసశక్తులు వారి నావేళించడంచేత కృష్ణునివై పు చేరలేదు. ధృతరాష్ట్రుడూ మారలేదు. దుర్యోధనాదులు "కృష్ణుడు మేజిక్ చేశాడు. ఈ కనికట్టుకు మేము భయపడ" మన్నారు.

అప్పుడు కృష్ణు డందరిదగ్గర కలవు దీసికొని సభ విడిచిపోయినాడుగాని ఇంకా సంధిప్రయత్నం మాత్రం విడువలేదు. తన ప్రయత్నం విఫలం కావడానికి కారణం యోచించాడు. కారవసభలో పెద్దలకు పరపతి లేదనీ, 'కర్ణుడు లేని భారతమా' అన్నట్లు కర్ణుడొక్కనిమీదనే కారవు లాధారపడియున్నారనీ, అతనిని చీలదీసినచో సంధి పొసగుననీ యోచించాడు. కర్ణుని స్వభావ మెరిగినవాడు గతుక అతనిని దూరముగ తీసికొనిపోయి అతని జన్మకృతాంతము జెప్పి, ధర్మరాజుభాగమునకు అతనిని పట్టాభిషిక్తుని జేసి ద్రావడిని పట్టమహిషిని చేస్తాను, దుర్యోధనుని విడిచి రమ్మన్నాడు. కర్ణు డంగీకరించలేదు.

అంత కృష్ణుడు సంధి కాదని నిశ్చయించుకుని ధర్మరాజుదగ్గరకు వెళ్లి జరిగినది నివేదించాడు. అంత పాండవులు సభజేసి సంధి పొసగనందున యుద్ధము ప్రకటించారు.

సంధికై కృష్ణు డిన్ని ప్రయత్నములు జేసినను, అన్నీ తెలిసిన గాంధారి కడుపుదుఃఖమునకు వశముయి కృష్ణుడు యుద్ధ మాపలేదని శపించడమాత్రం చిత్రం!

Mehta's...
**SUNDARI
ELIXIR**

గర్భాశయరోగాలకు

ప్రసిద్ధ బలవర్ధకౌషధము
సర్వవిధాలైన బహిష్కృతచిక్కిలకా
అనుపమ నివారిణి
సుప్రసిద్ధ భిక్షగ్వరులచే
ప్రశంసించబడినది.

K.S. MEHTA & CO., 250, CHINA BAZAAR, MADRAS.

**ఆర్షరసాయనశాల
ముక్త్యాల, కృష్ణా**

స్థాపితము 1925

ప్రశస్తాయుర్వేదోపధములకు
నిలయము. ఏమందుకావల
సినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ
వేటూరి శంకరశాస్త్రి,
ఎ. ఎం. ఎ. సి.

Consulting Physician.

ప్రాణసుధ

క్షీణించిన వీర్యశక్తిని పెంపొందిం
చును. నరములకు పటుత్వమును కండ
పుష్టి నిచ్చును.

మొదడుకొను చేయువారికి అత్యవశ్రమ.

పక్షవాతమునకు- అమోఘమయిన
కౌషధములు

క్షీరబల (101 సార్లు ఆవర్తము)

అయవీరము

వాడిచూడుడు, తృప్తిచెందుడు.

కళాసర్పింగు ఫిజికల్ :—

ఆయుర్వేదాచార్య ఎన్. మాధవమనన్
ఎ. ఎం. ఎ. సి.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు

నెం. 107-108, బ్రాడ్వే, మదరాసు

లోక్ప్రసిద్ధిపొందిన
పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి.

అన్ని టిలో పాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువారు :—

పి.వి.రాజన్ & కంపెని,

అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

డోంగ్రేగారి

బాలామృతము

ఐలహినమైన విడ్డలకు
పుష్టియున్ను, ఐలమున్ను
ఆరోగ్యము నిచ్చును

ఉబ్బసము

నివారించును

శ్వాసహరిన వాడంది తపుక

అయిద నిముషాలలో - తశ్వాంతి,
ఒక రాత్రిలో - నివారణ అని చెప్ప
డం కేవలం మాయమాటలు.

ఉబ్బసము, ఊపిరితిత్తుల వ్యాధు
లకు సరిమైన చికిత్సగా పురోహిత్
శ్వాస - హరినే డాక్టర్లు వాడెదరు.
హాయిగా నిద్రపట్టును, సుఖంగా భోజ
నం చేయవచ్చు. చక్కగా జీర్ణం అవు
తుంది. క్రమ క్రమంగా ఆరోగ్యం
చేకూరుతుంది. ఊపిరితిత్తులు బలపడు
తవి. ఉబ్బసం శాశ్వతంగా నివారణ
మగును.

మంచి కెమిస్టు లందరివద్ద 3 ఔ.
6 ఔ. 12 ఔ. ల సీసాలలో రు. 3/8,
రు. 6/-, 10/- లకు దొరకును. లేదా
దిగువవారికి వ్రాయుడు.

Dr. PUROHIT PHARMACY,
Kolhapur, S. M. C.

శ్వాసహరిని పురోహిత్
డాక్టర్ల మంచి మందు
కాదు

పురోహిత్ స్వాసహరి
DR. PUROHIT PHARMACY, KOLHAPUR

నేటి లలితకళలు

శ్రీ పోతుకూచి సంఘస్థాపనాద్వై

ప్రాచీన భారతదేశమున ఆధ్యాత్మిక ప్రవృత్తి లలితకళలు అంకితమయి బడినవి. కాలక్రమేణ ఈదేశ ఊణించినను, నృత్యగీతములు నేడును భగవదారాధనలో వినియోగింపబడుట చూచుచున్నాము. భాషావైవిధ్యముచే జనలలో నానాత్వము, భిన్నవర్గీకరణ, యజ్ఞము, నృత్యగీతములు మాత్రమే ప్రజలనందరను ఏకత్ర చేర్చునని.

నృత్యకళలో నేటికరమను ప్రధానముగా మాధురకముల నర్తనములు కన్పించుచున్నవి. దాక్షిణాత్యనృత్యము, ఔత్తరాహనృత్యము, మణిపురీ నృత్యము అననవి ముఖ్యములు. దాక్షిణాత్యము వీనిలో నతిప్రాచీనమైనది. బర్మా, సిలోక్, బావా, గుమత్రా, బోర్మియో, చీనా, జపాన్ లలోనికి కూడా వ్యాపించిన దీ దాక్షిణాత్యనర్తనమే. ఈ నృత్యమున ముఖ్యముగా వస్త్రసము లభిష్కర్తరింపబడుచున్నవి. వీనిని పిత్తప్రేమ, శృంగారము, స్నేహము, శార్యము, హాస్యము, ఉత్సాహము అనవచ్చును. ఇవి సారస్వజనీనములగు భావములు. నాట్యకాస్త్రములో నిట్టి భావము లనేకములు ప్రపంచంప బడినవి. నర్తకున కే లక్షణము లుండవలెనోకూడ భరతుడు వివరించినాడు. మంచి ఆకారము, లయతాళములలో కుశలత్వము చాల అవసర మనినాడు. వీనితో బాటు తన్మయత్వము నందగల శక్తికూడ ముఖ్యము. అనగా నృత్యానందమున బాహ్యలోకజ్ఞానముండరాదు. నృత్యకళతో తాదాత్మ్య మందినగాని, నర్తకుడు రాణించలేడు.

నృత్యకళకు కూడ నొక భావ కలదు. ఈ భావ అభినయార్థక మైనది. ఈ అభినయమున హస్త విన్యాసమున కెక్కుడు ప్రాముఖ్య మిచ్చునది కథకలి నర్తనము. ఈ విన్యాసమునే 'మద్ర' యందురు.

దీనిలో హస్తపాదవిన్యాసములు సమకోణములలో ఉండునే గాని, వక్రత్వమున నుండవు. వీనిలో గల శక్తి, స్పష్టముగా నభిష్కర్తముచేయబాలు లయను దోహదమొనరునది. కావుననే ఒకే ఒక నర్తకు లేడిగాను, వెంటనే వేటకాడుగాను కాగలుగుచున్నాడు. ఇకేరితిగా నీవోధ శివతాండవమునగూడ కన్పించుచున్నది. ఈనృత్యమున దేశకాలాదులు విస్మృతము కాగా, అలాకికానుభూతి కలుగుచున్నది. భారతదేశమున కాగ్నేయముందలి మణిపురీనృత్యము విసదృశమైనది. వైష్ణవసంప్రదాయమున బయలుదేరిన భక్తిశృంగారరసభరితముగు ఆత్మప్రవృత్తి దీన గలదు. కీర్తనలతోబాటు గావించబడు ఈ నాట్యము కృష్ణభగవానుని ఆరాధనలో నిమగ్నము. అనగా ఇంద్రియ ప్రవృత్తిగాని, కామముగాని ఈ నృత్యమున కన్పించవు. కన్నులతోగాని, కనుబొమలతోగాని, జఘనదేశ చలనముతోగాని కన్పించు భావగాంభీర్యము, చతురిమ ఇట కనిపించవు. కాని ప్రకృతిగతసౌందర్యానుభూతి మాత్రము విశిష్టముగా తోలుకాడును.

ఔత్తరాహల నాట్యకళలో హిందూమన్తించిత్రకళల సమ్మేళన మున్నది. ఆకర్షకాలమున నదృష్టించిన ఈ నాట్యము పక్షి యాదేశమునంచి తీసికొని రాబడిన దని చెప్పవచ్చును. కావుననే ఔత్తరాహలగు సామాన్యప్రజలలో నీనాట్యము చూడబడు. దీనిలో ఇంద్రియవిషయకముగు సంచలనమే విశిష్టమైనది. ఆత్మప్రవృత్తి కిట తావులేదు. మామూలు ప్రజానీకముయొక్క ఆదరాభిమానముల జారాన్న నాట్యము లనేకములు భారతభూమిలో గలవు. మతాచారములనుగాని, ప్రకృతిలోని మార్పులనుగాని సూచించునవి.

ఇహేగాక కొందరు వ్యక్తులు నాట్యకళను పోషించుటకూ కలదు. ఉదయశంకరుని బృందము, వారి నాట్యము జగద్విదితమే. కథకలియొక్క హస్తపాద విన్యాసముతో బయలుదేరి, భరతనాట్యముయొక్క భావగాంభీర్యమును సమన్వయించుకొని, మణిపూరి నృత్యముయొక్క లక్ష్యమును సాధించ యత్నించి నాడు. కాని ఔత్తరాహుల నృత్యమందలి విషయ లోలుపలో యత్నించిత్తుగా ప్రవేశించుటచే నీతని నాట్యమునకు సమగ్రత్వము లేదు. ఈ నారత దీర్ఘ నెంచినవాడు రామగోపాల్. ఏమైనను ఒకొక్కనాడు నృత్యమున ముందంజవేసిన భారత దేశము నేడు ఈ లలితకళలో వెనుకాడుట విషాద కరము. బహుశః దేవదాసీల చేతులలో ఈ లలితకళ యుండుటవలన ఈ ప్రమాదము సంభవించినదేమనని యెంచవలసచున్నది.

౨

శిల్పము ప్రతిమలను, విగ్రహములను చేయుటలోను, దేవాలయాదిగృహనిర్మాణమునను ఉపయుక్తమైన లలితకళ. చక్కని గృహములు, భవనములు ఉండులి గూడ దేశముయొక్క గొప్పదనమును, దేశమందట ప్రాణమును నూచించుటయే. ఈ నిర్మాణకళద్వారా దేశ మనేకవిధముల నభివృద్ధి కెందగలదు. ప్రాచీనకాల మన భారతదేశములో నీ వాస్తుకళ (Architecture) మతవిషయకములగు దేవాలయములను, చైత్యములను, స్తూపములను, మసీదులను నిర్మించుటలోను, ప్రభువుల ప్రాసాదములలోను అభివ్యక్తమైనది. వీనిలో నత్యుత్త మములు సాంచిస్తూపములు, ఘలేపూర్ సిక్రీలోని ద్వారము, అహమ్మదాబాదులోని మసీదు, టాంజ్ మహల్ మొదలైనవి. మొగలులు తెచ్చిన సారసెక్ వాస్తుకళ, ఆధునికకాలపు పాశ్చాత్యవాస్తుకళ, భార తీయ సంప్రదాయమున నేడు పూర్తిగా సమ్మేళన మందినవి.

ప్రస్తుతపు ఢిల్లీ నగర మున్న ఫలమున ప్రాచీన కాలమున అనేకనగరములు కట్టబడినవి. ఒకదానివెంట నొకటిగా నేడు నగరములు కట్టబడినవి. ప్రస్తుతపు ఢిల్లీ యెనిమిదవది. దీనిలో ప్రాకృతిచీకకలు మిలి

తములైనవి. లలితకళల చరిత్రలో నీ సమ్మేళన మని విశిష్టముగా మన దేశమున గన్పట్టుచున్నది. కావుననే వాస్తుకళను ఇతిహాసమునకు, శిల్పమును ప్రబంధమునకు పోల్చవచ్చును. ఘనీభవించిన సంగీతము వాస్తుకళని, మూక కవిత్వము శిల్పమని కొందరు విజ్ఞు లనినాగు. అనగా కవిత్వలో కాలద్రుతి (Movement of Time) కన్పించగా, శిల్పమున స్థలచైతన్యము చూపట్టును.

చిత్రకళ ప్రప్రథమమున గుహలలోను, దేవాలయ ముల గోడలమీదను కన్పించుచున్నది. ఇచటనే ప్రాచీన శిల్పముగూడ ఉత్పన్నమైనది. బాహ్యపదార్థమున మానవాకృతిని నిర్మించుటయే శిల్పముయొక్క మొట్ట మొదటి యుద్దేశము. మానవాకృతిని అనుకరించుట లక్ష్యముకాకపోవుటచేతనే నగ్నచిత్రములు బయలు దేరినవి. కాగా భావనకు చాల వదలివేయబడుచున్నది. శిల్పముననే శక్తిస్థైర్యములు కన్పించుచున్నవి.

జీవితమును వ్యాఖ్యానించువానిలో శిల్ప మొకటి. జీవితమందలి ఆంతరంగిక అర్థమును, భావమును అభివ్యక్తముచేయు శిల్పకళ నూత్నము, సులలితము నగు భావములను చేబట్టయత్నించినది. భావము, చిత్తద్రుతి, సౌందర్యము, లయ మొదలగున వన్నియు నీ కళలో జేరుచున్నవి. కాని శిల్పమున వాస్తవికత కంటేగా తావు లేదు. తన్మయీభవనము లలితకళలలో ప్రధానమగుటచే, శిల్పమున సహితము తన్మయత్వము, అసంగత్వము ముఖ్యములు. కావుననే భారతీయశిల్పమున అభినయాభివ్యక్తికి ప్రధానస్థాన మున్నది. ఈ అభినయావస్థద్వారా కేరీమును విస్మ రించరా దను సుపదేశమును చేయునట్లు ప్రతిమలు జూపట్టును. వైగా మన శిల్పములలో ముఖ్యముగా మందహాసము జూపబడుచున్నది. ఇది భారతీయుల విశిష్టగుణమని ఈ శిల్పముల జూచినపుడు మనకు స్ఫురించకపోదు. శిల్పము చాలకాలము మనదేశమున ఆధ్యాత్మికవిషయమునకై ఉద్దేశింపబడుచువచ్చినది. చైతన్యప్రతీతిని కలుగజేయు నేటి శిల్పులలో శ్రీ దేవీ ప్రసాదరాయచౌధరిని ఎన్నకతప్పదు.

3

లలితకళలు చాలవరకు భావనాజగముననే నిలచి పోవునని, వాస్తవికజగమును విస్మరించునని సామాన్యముగా జనుల అభిప్రాయము. ప్రపంచచరిత్రలో ననేకసంగ్రామములు, సంక్షోభములు తటస్థించినవి. అవి ఇంకను సమసిపోలేదు. నానాటికి మానవుని అవస్థ భరింపరాని దగుచున్నది. ఎంత భావనలో నిమగ్నుడు కాదలచినను, చిత్రకారుడు బాహ్యజగములోని విషాదపరిస్థితిని మరచిపోలేదు. భారతభూమిలో నేడుకూడ చిత్రకారులు ప్రస్తుతపరిస్థితులచే నాకృష్టులై దేశకాలస్థితి నవగాహనము చేసికొని కళలో సమన్వయపరుప యత్నించుచున్నారు. ఇట్టివారు కొంద రీమధ్య కలకత్తాప్రాంతమున బయలుదేరినారు. వీరిలో ముఖ్యుడు రత్నీమైత్ర అను చిత్రకారుడు. సంప్రదాయసిద్ధముగు భావనాజగతిని పరిత్యజించి, పాశ్చాత్యులు తిరస్కరించినదానిని చేపట్టి, వీరందరు వాస్తవికతకు దోహద మొసగుచున్నారు. వీరికి వంగదేశమందలి క్షామము బాగుగా చేయూత నొసగినది. వాస్తవికజగత్తును గమనించి, అందలి బాధ నవలోడనము చేసికొని, ఆ బాధను సహింపజాలక చిత్రించుచున్న వీరు ప్రాచీన సంస్కృతిని పూర్తిగా మరచినారు.

సంప్రదాయములపై నెదురుతిరిగిన చిత్రకారులనేకులు మన దేశమున నేడు చూపట్టుచున్నారు. ఆదర్శజీవితమును భావించి చిత్రించుటను పరిత్యజించి, వాస్తవముగా నేటి జీవిత మెట్లున్నదో చిత్రించవలె ననువారు వీరు. కాని వీరి చిత్రముల రూపములలో నీవాస్తవికత చాలవరకు మృగ్య మనవచ్చును. రూపనిర్మాణమున వీరు ప్రసన్నులు, నిపుణులుగూడ. రేఖానిర్మాణమున, వర్ణవిన్యాసమున, వర్ణిక నుపయోగించుటలోను వీరు తీసికొను శ్రమ అపారము. ఈశ్రమవలన వీరు అభివ్యక్తము చేయదలచిన భావము వీరే విస్మరించుటగూడ కలదు. అంతేగాక సంప్రదాయాడుల ప్రోద్బలమునగాక, ఆత్మవృత్తి ద్వారా చిత్రించుచుంటి మని వీరి విశ్వాసము. కాగా

భారతీయసంస్కృతిలో విస్తృతములగు భావములను సహితము వీరు వదలివేయుట శోచనీయము. జాతీయ సంస్కృతికి, లలితకళలకు సన్నిహితసంబంధ మున్నదని మనము విస్మరించరాదు.

ప్రజానీకమున కందుబాటులో నుండి, వారిచే లేలకగా అవగాహనముచేసిగ నబడునట్లు చిత్రించువారికొక వర్గము. వీరిమార్గదర్శకుడు జమీనీరాయ్. ఈమార్గగాముల చేతులలో outline కు విశేష ప్రాముఖ్య మున్నది. కాని ఈ రేఖావిన్యాసము సాంప్రదాయకముమాత్రమేగాక, విశిష్టత లేనిదికూడ నని జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట మంచిది. కంటి కింపుగా కన్పించినను, వీరి చిత్రములు హృదయమునుగాని, బుద్ధినిగాని, రేకెత్తించలేనివి. సునిశితములు, సుఖమారములు నగు భావముల కీ చిత్రములలో తావు లేదు.

ఇక సంప్రదాయమును వీడజాలని చిత్రకారులున్నారు. వీరి మూలపురుషుడు అవనీంద్రనాథ టాగూరు. ప్రప్రథమమున జాతీయసంస్కృతిని పునరుజ్జీవితము చేయనెంచి వీరు చిత్రించినారు. కాని రాసురాసు వీరి చిత్రములలో పునరుజ్జీవములుదేరనది. వీరి భావములలోను, రూపములలోను నవ్యతగాని, అభివృద్ధిగాని నేడు కన్పించదు. బాహ్యజగత్తులోని దుర్భరపరిస్థితులను లెక్కజేయక, తమతమ, భావనాజగత్తులలోనే వీరు నిలచిపోవుట విషాదకరము. కాని సంప్రదాయమును పరిత్యజించిన చిత్రకళ రాణించదని మాత్రము వీరిచిత్రములు ఋజువుచేయుచున్నవి.

పాశ్చాత్యచిత్రకారు లీమగ్య వాస్తవికతను, భావనాజగములోని ఆదర్శత్వమును వదలి, సాందర్భమిహంసానూత్రములను చిత్రములద్వారా నభివ్యక్తపరుపనెంచినారు. కళాకారుని భావన, దర్శనలు రూపము నందుచుండుటచే మానసికప్రత్యక్షమునకు విషయముగు జగమంతయు కళాప్రపంచమే ననినారు. ఈ విధముగ చిత్రకళ భారతదేశమున గత రెండువేల వర్షములనుంచి వచ్చుచున్నది. కాని నేడు మన దేశమున చిత్రకళలో జరుగుచున్న మార్పు స్వాభావికముగా వచ్చినదో, లేక పాశ్చాత్యకళను అనుకరించుట వలన వచ్చినదో చెప్ప వీలులేదు.

౪

చిత్రకళనుగురించి విచారించునప్పుడు గొప్ప చిత్రమునకు, మంచిచిత్రమునకు భేదమున్నదా, లేదా అని విమర్శింపవలెను. మంచిచిత్రములనుగూర్చి ఆలోచించుచో గొప్పచిత్రములు వెంటనే స్ఫురించగలవు. అజంతాగుహలోని చిత్రములు, ఎలిఫెంటాలలోనివి, 'మడోనా' చిత్రములు మంచి, గొప్పవికాదాను. అనాగరుల చిత్రములకు కామవప్పుడవి అనందము నీయగలిగి, మంచివిగానే కన్పించును. కాని యవి గొప్పవి కావని వెంటనే లోచుట సహజమే అట్లే ఆధునికచిత్రకారుని బొమ్మలనుమాచి, ప్రాచీనులగు ఓర్నార్ మొదలగువారి చిత్రములతో పోల్చి, నవీనులవి మంచివి కావనుట పొరబాటు. చిత్రమును విమర్శించుచో ఏ చిత్రమున కాచిత్రమే రీసికొనబడవలెగాని, పోలికలు పనికిరావు. వర్ణికావిన్యాసముతో, చాయాతిపములతో రూపనిష్ఠుడన కలుగగా, వ్యక్తిలో సుత్వన్నమగు భావస్పందనమే చిత్రముయొక్క మంచి తనమునుగాని, గొప్పదనమునుగాని చెప్పగలిగినది.

లలితకళల విచారణలో మూడు ముఖ్యవిషయములున్నవి. అనాత్మీయశక్తి మొదటిది. అనగా, లలితకళలకు పరమావధిగాని, పరమప్రయోజనముగాని తత్త్వద్విషయమును చిత్రకళయొక్క అనుభూతియేగాన కళ నిర

క్షేత్రము, స్వతస్సిద్ధము, స్వయంపోషకము నని ఈశక్తియొక్క భావము. ఇక కళాకారుని శక్త్యవహితమగునది గాండవ లక్షణము. కళాకారుని ఆత్మీయత, ఆత్మాభిఘ్నీ, స్వోద్ధివలక్ష్యము ఇందుండును. ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తి, అభ్యాసము ననుసరించి లలితకళలలో ఎక్కువ తక్కువ లీ లక్షణమున వివేచింపబడును. అత్రానాత్మవిషయముల సమీక్షమించి, దేశకాలపరిస్థిన్నత్యమును దాటి చిత్రించగలిగిన శక్తి మూడవది. ఇట్టి కళాకారుడు ప్రప్త, దార్శనికుడు అగుచున్నాడు. గొప్పచిత్రకళలో నీ మూడువిషయములును సమన్వితములై కన్పించుచున్నవి. అనగా నీ మూడుశక్తుల సమ్మేళనమువలన నిష్పన్నమగు రూపమే లలితకళ యనవచ్చును. కాగా, రూపనిష్ఠుడనలో కుశలత్వము, భావలాఙ్ఘయోజన అనునవి ముఖ్యములు. తద్వారా లలితకళలో జీవము, లేక చైతన్యము మూర్తిభవించవలెను. ఈ చైతన్యప్రతీతికి సంప్రదాయము చక్కగా అవగాహనముచేసికొనబడవలెను. ఇట్టి భావముతో నవసీంద్రుడు బయలుదేరినాడు. లలితకళాసంప్రదాయమును బాగుగా తెలిసికొని దానిపై భవిష్యత్కళను నిర్మించవలె ననియెంచునవీనులలో 'భాను' ఒకడు. సంప్రదాయమునః జాతీయసంస్కృతిని మరుగక, ప్రజెప్పిన మూడు శక్తులను సమన్వయపరుపజాలినదే ఉత్తమచిత్రకళ.

ఆంధ్ర దేశపు జానపద గీతములు

శ్రీ కవికొండల వెంకటరావు

లోకంగా అపారమేయాలుగా కేర్పొనబడుతూ వున్న వేదాల్లాటి నిరోహాత్ము 'ఫోక్ సాంగ్' ఒక్కటే. ఈ 'ఫోక్ సాంగ్' అన్న ఇంగ్లీషుననే నొకప్పుడు గావించుకున్న తెనుగు పర్యాయపదం 'మహాజనగానం'. సర్వసాధారణంగా దీనినే జానపదగీతిక అని, పల్లెయారిపాట అనీ ఇలా ఆంధ్రదేశంలో వాడుతూఉన్నారు. అయితే జన పదం అన్న పదాని కర్థం పల్లెటిపట్టు అనిమాత్రము. కాని ఈ గీతికలు పల్లెటూ సంబంధించినవి కావచ్చు; పట్నాలకు సంబంధించినవీ కావచ్చు. ఏమైనా వాటి విలక్షణం ఒక్కటే. ఆగీతిక ప్రజాయత్తమై యుండాటి. అది రచించిన కవి ఎవరో, ప్రచారము గావించిన ప్రభు ఎవరో వెల్లడికాదు. మనం వీళ్ళే గాలినీ బోలీ, విచించే ఆడవిలోని పండుకు బోలీ, మనకు తెలియకుండా మనల నానందముగలుగా చేయాలి. తరతరాలనుంచి మన కనుశ్రుతంగా దళలు పడుతూవున్న సాత్తుగా, నూత్నిగా లోచాలి.

"కమ్మారి సిన్నోడ, సిరిసిరి మువ్వా" అనిగాని,

"జంతులా జొన్నకడ్డి" అనిగాని,

"లాల్పావుటోయి బాయి లాల్పావుటోయి" అనిగాని,

"నా మగకు బండిమీద నాగురేరు పంచదార కిల్లెల్ల రేలే రేలిల్ల" అనిగాని,

పాలంమీద కూనిరాగంగా విన్నప్పుడక్కడ నుండి వచ్చిందీ తెలియని గడియలు నాజీవితంలో ఎన్నో ఉన్నాయి. మఱిన్ని ఈ పాటలు కొండల మధ్య పొడిచే లోయ అంతా ప్రతిధ్వనించి తీరుతుంది. నీటిపాయమీద పొడిచే అలలన్నీ మిలమిల మనక మానవు. మనం లోలో మననం గావించడం అంటూ ఇస్తే వొళ్లంతా గరిపాడిచిందన్నమాటే.

ఈ ఫోక్ లోకాను స్టోర్ చేసుకుంటూ వాడు కోవడంలో ఆంధ్రదేశం ఏ ఇతరదేశాలకూ ఎంత మాత్రం తీసిపోదు. విచారంలోను, బాధలోను జన సామాన్యాన్ని ధైర్యవంతులుగా చేసి, వారిలో ఆశ, ఆనందం గొలిపేవి ఈ పాటలే.

"నీళ్లులేని నిండు జలధిలో వాలలాడిరి బాలులు కీలులేని వలలు వేసిరి జ్ఞానలు.

గొట్టె ఒకటి అయిదుపులుల
గొట్టి రక్తము తాగగా
రాతికింద చింతి వొకటి
రాలుగాయలు గాయగా"

అని తత్వం చితారు మేళవించి పాడుతూంటే ఆర్థికాకపోవినా ఆ ముక్క లట్టుకు విహికసంసారాన్ని మరిచిపోతాం.

తీవ్రంగా ఆలోచిస్తే సంగీతానికి మూలం మహా జనగాన మనే నా వ్రాసా. సామ వేదమన్నది ఒకప్పుడు సర్వసామాన్యంగా వినబడివున్నదనే. అనాది ఋషుల ఆశ్రమాల్లో ప్రతీ రెమ్మూ, కొమ్మూ దాన్ని ఆలాపించిందనే నా నమ్మకం. అయితే క్రమేపీ మానవుల్లో బూర్జువాలు ('క్లాస్') అనీ, బేడియాక ('మేసెస్') అనీ ఎలా విభజన బలీసిపోయిందో అలాగానే గానంలోకూడా 'అర్బ మ్యూజిక్' అనీ, 'ఫోక్ మ్యూజిక్' అనీ—అనగా కాస్త్రుకట్టు అనీ, గవాయి అనీ కేటాయింపులు వచ్చేకాయి. ఇక్కడ విదేశాల్లాటి సందర్భం కొంచెం పరిశీలిస్తే రేలే సారాంశం ఒకటి వుంది, గమనించదగ్గది. ఈ రకపు పాటలు జాతీయాశయాలకు, జాతీయావేశానికి సంబంధించి వుంటాయనీ, వాటిని పెంపొందించే ఒకానొక దేశీయస్థం అవసరమనీ.

ఈలా పైకి తీసుకురావడంలో ఒక్కొక్కప్పుడు అనాదినుండి వచ్చిన ఏన, బాస తప్పించి కొందరు కొందరు పాడడం కద్దు; ప్రచురించడం కద్దు. అప్పు గుడ్డే పనియ్యట్టు కది కొంతోతూ అవసరము కూడా కావచ్చును. కాని ఏలా విన్నవని నలా ఉంచేస్తూ ఉపయోగించుకోవడమే మంచి దని నా అభిప్రాయము. ఒకప్పుడు వీధుల్లో పాడబడలేనేగాని దొంగకని బొబ్బలిపాట, పూటపీరగాథ మన కిప్పుడు ప్రతీ పుస్తకభాండాగారంలోనూ లభిస్తావుంది. ఆ పుస్తకాలు చదువుతూంటే మన చేతి బొటనవేలిన మనమే ఆడించేం. మన బుజం మనమే మీటుకునేం. ఎంత ఆడించినా, ఎంత మీడించినా ఆ పాటగాళ్లు పాడినట్లుండేదేమో ?

“బాలుడైతే యెక్కువన్నది దేవీమల్లమ్మ
చెక్కిళ్లయినా దువ్వినాదిరా చేరి ముద్దులాడి
... ..
బంగారంపు గజ్జలు రాజా తీయించినాది
మాటువేషమే వేసినాదిరా బాలునికై గేను”

వేయించి, పెద్దదాది వెంకటలక్ష్మిని పిలిపించింది.

“నీలికపేలిక కట్టబెట్టెను వెంకటలక్ష్మికి
మాడుచెక్కలే మసిబొగ్గారే దుత్తకు వేసింది
వడినిండా వరహాలు కట్టెను దేవీ మల్లమ్మ
అమ్మా, జేరా జేరా జేరా కాదా భిక్షమెత్తుకోని
రాజారంబు జేరవలెను వెంకటలక్ష్మిని”

అని పిలవగనే అందిచ్చింది. భద్రం భద్రం భద్రం అంటూ...కాలుణ్ణిగురించి అంత జాగ్రత్త ఆమె తీసుకొంది అంటే కారణం మరోపాటలో ఆంధ్రులకు కనిపించగలదు. బాలచంద్రయధగాథను వినండి:

“మానాభిమానముల్ మగటిమి మించ
బ్రబలించగలవారు బాలుర సుమ్ము
బాలుర పెద్దలు బల్లిదుల్ వార
బాలురకే వృద్ధి పరికించిమాడ
పెద్దా మతిపెడి పిరికిపారుదురు
కీర్తికైన మన అపకీర్తికైన
బాలురపై సుండు భారమంతయును.”

ఇదీ నిజమైన ఆంధ్రావేళం, ఆంధ్రాన్నప్రాకృతము. కాదంటారా ?

ఈ పాటలను నేకరించి అందరి నిద్ర, నిరుకు వీర్చి వేర్చి చూపించడమనేది అదో పెద్దపని అనుకోండి. మూల మూలలా దేశముమ్మట తిరుగుతూ గాలించాలి, పరిశోధించాలి. ఈ అడుగుడుక్కి ఆకలి గోజుల్లో ఎవరికంత తీగుబాటూ, తీటాను. నే నిప్పుడు పాడితే, ఎందుకొచ్చిన పాటలు, కూడివ్వనా గుడ్డివ్వనా అని అడిగే వారు కూడా వుండవచ్చు. చరిత్రచర్యణంమాట ఏలావున్నా, అయితే ఆ పాటలందు ఆ కవులు చూపిన ఋశువుల మర్యాద, వృత్తుల విచక్షణ, ప్రణయూది సంశ్లిత, ఎన్ని మాట్లు అనుకున్నా అనుకోతగ్గవే అని నా అభిప్రాయం.

ఒకప్పుడు వానదేవుణ్ణి జగదేకపీరుడా అని సంబోధించారు.

“మోటలవా రంత మొత్తుకుని చచ్చిరి వానదేవుడా
నాగల్లవా రంత నరుకుకుని చచ్చిరి వానదేవుడా
గుంటకలవారంత గుడ్డుకుని చచ్చిరి వానదేవుడా
ఇగనైన గురువపు జగదేకపీరుడా, వానదేవుడా!”

అని వజ్రపులప్పుడు అలా అన్నవాళ్ళే, మెఱపులప్పు డేలా పాడారో వినండి:

“తొలకరి ఒక మబ్బు తొంగిచూచింది
మబ్బుతో ఒక మెఱపు మెఱసిపోయింది
పెఱటిలో ఒక జల్లు కురిసివెలిసింది
జల్లులో నా మనసు జారిపోయింది.”

వృత్తులను చెంటాడిస్తూ వింటే వినబడేవి ఎన్నో ఉన్నాయి:

“రామారామ రామయ్య
బండ్లొచ్చి వేస్తోంది రాజా
ఈయేడే మే మడిగినాము
మేము సాయిలార్లము కాము రాజా
మేము పంబలార్లము కాము రాజా”
“రాజు లేనప్పుడు సారంగూడా
రారాద పోరాద సారంగూడ”
ఇలా వేళవేళలు వినవస్తాయి.

మరిచుట్టరికం చనువు చూరగొనే ఈసుద్దురినండి:
“గిద్దల గిరి కొండలనడుము
ముద్దుల మేనత్తకొడక
దాపటెడ్డుకు దప్పికాయినోయి హరి పీటలేక!”

ఇలా ఇలా అసలు ప్రణయందగ్గఱ కొచ్చేరలికి
వనితను కవ్వించే ఘట్టాలు ఎన్నో ఉన్నాయి:

“నవ్వుతూ మాటాడి

కవ్వించిపోతాడు-చందమామాయి
బంగారుమొలతాడు

పైపైన మెరిసింది-చ దమామాయి
వుంగరాల జుట్టు

రంగైన మగవాడె-చందమామాయి
ఆ మగవాని కాగిట

మరణించినా చాలు-చందమామాయి”

ఎప్పుడు చూచినా ఆంధ్రదేశాన్ని ప్రణయమే
ఉజ్జూతలూగించింది అని అనుకోకండి ఒక్కొక్క
ప్పుడు విచారం నూచించే చరణాలు వినిపిస్తాయి.

“దూడమ్మ దూడదూడ

నీకైనా పాపతము లేదా

దూడమ్మ దూడదూడ”

బహుశా దూడ చచ్చిపోతే వ్యవసాయదారుడు
పడ్డ దుఃఖంవేలిపోతే అనుకుంటాను ఆ యుదంతం.
ఇటు వినండి:

“ఆవేళ సాదగుడు ఏమని మ్రొక్కు

పండుం సాంబ్రాణి ఘాపమనీ మ్రొక్కు

అచ్చ కర్పూరాలు ఆరతులనీ మ్రొక్కు”

ఇది ఆంధ్రవీరుడు యుద్ధానికి పోబోయే ముందు
మ్రొక్కిన మ్రొక్కులపాట అనుకుంటాను.

ఏపాటైనా ఈ పాటలను రచించిన కవుల
పేర్లు మనకు మృగ్యములు. పేర్లు తెలిస్తే దాన్ని
ఈరకపు పాటగా మనం గుర్తించడమే అసంభవం.
నేడీ కార్యక్రమంలో వినడమే తటస్థించివుండి
వుండదు.

* ఆరింకియూ రేడియో - మద్రాసు వారి
అనుమతితో.

అయితే వర్తమానకవులయొక్క కొన్ని కొన్ని
పాటలు ఈ శ్రేణికి చెందగలిగి లేకపోలేదు. నా మిగుడు
క్రి అడివి బాపిరాజు వ్రాసిన “గః శ్చ చెల్లాయి
కూతురు కడు చక్కం దని చూతురు” అన్నది ఒక
టిప్పణి నాకు తట్టుతూవుంది. మరి క్రి బసవరాజు
అప్పారావు క్రి రీశేషుడు కావడంచేత అతగాని పాట
“గుత్తొంకాయ కూ రొండాను బావా” అన్నది మనం
చూస్తూవుంటే ఫోకో సాంగ్ గా మారిపోయే నూచన
కావడమూంది. నాపాటలలో కొన్ని ఫోకో సాంగ్స్ గా
మారిపోతే మేలు. నే నూరూ పేరూ లేకుండా వున్నా
శరవాలేదని అనిపిస్తావుంది.

“సుక్కలో సుక్కాడిచి మొక్క చూమిడి నిలిచె
లేడిచూపులపిల్ల లెగవేమే !

బేడికాలాకళ్ళ నగవేమే ?

చందమా మీదాక పండవెన్నెల ధాక

చూపించి చూపించి సామ్యసిల్లాడెట్టు

చిమ్మచీకటి చింత చెట్టంకా

చిన్ని కాటుకచేక నా ఒంకా ;—

పైగుగాలికి పూల వోసనలు ననమెల్ల

కలపించి కలపించి నిలిచిపోనాయలై

హద్దు పద్దులులేని ఆకసములూ

ముద్దులూ కన తెప్ప మణుసుకొనేలూ ;—

పరవతాలను మోత పక్షి కూసిన కూత

ఉండుండి వినిపించి యూరకొన్నది యిట్టె

తలపులూ నెదో క్రొత్త తలపు నిలుప

సుక్కలో సుక్కాడిచి మొక్కచూమిడి నిలిచె ;

లేడిచూపులపిల్ల లెగవేమే ?

బేడికాలా కళ్ళ నగవేమే ?”

అన్న పాట నాదే.*

ఇదంతా సుహాజనగానంగా మారే దెప్పబడింది.
అదంతా కాలపురుషుని చేతిలో వుం దనుకుంటాను.*

వేలూరుకోట దేవాలయములోని ఒక విగ్రహము

గర్భకవి - అక్కరలు

శ్రీ దేవరపల్లి మొకటకృష్ణారెడ్డి

అక్కరలు యుద్ధములుని బెజవాడశిలాశాసనము లోను, నన్నయభట్టభారతములోను కనబడుచున్నవి. నన్నెచోడికవి కుమారసంభవములో అక్కరలను పేర్కొనలేదు. కాని, వ్రాసినట్లు లక్ష్యములున్నవి.

మధ్యాక్కర

చంపకమాలావృత్తములో పాదాంతమందలి నాలుగు రగణములు—“జిజ్ఞాసం, సేలపై, క్రమ్యుఁక, ఆయ్యనిక”—లోపించినచో అది మధ్యాక్కరగా మారుచున్నది. పద్యాల్లములలో యుద్ధవర్ణన చెడదు.

“మరిసెడి రూపులుక మురిసి

మ్రొగెడి రూపులు మ్రొగి

లిరిగెడి రూపులు దిరిగి

త్రెల్లెడు రూపులు ద్రెల్లి

బారలెడు రూపులు బారలి

పోయెడి రూపులుఁబోయి

మరలెడు రూపులుక మరలి

మ్రగ్గెడి రూపులు నయ్యె.*”

దీనిని నన్నయమధ్యాక్కరతో మొదట పోల్చుట యుక్తము.

“భరణి జరాచరభూత

సంఘంబు - దమ విషవహ్ని

మరగంబు లేర్చుచు నునికి

కలిగి ప-యోరుహగర్భ

*. కుమార ౧౧-౬౯౮ ‘చ.’ పద్యము.

† భారత. అది ౨-౧౮౧ ‘మధ్యా’ పద్యము.

‡ కుమార. ౧౧-౬౯౮ ‘చ.’ పద్యము.

దురగవిహసితజీవ

సంజీవ - నోపదేశంబు

గరుణ గశ్యపునకు నిచ్చె

నఖిలలో-కహితంబుపాంఠె.”†

యతిస్తానములలో ఒక గణము—నాలుగు + అయిదు—లేదా లేనిచో ఇవి రెండును సమకాలిక ఛందస్సు లన వీలున్నది. గర్భకవితలో ఇంతమాత్రము స్వేచ్ఛ లేకపో దకుట కిది విశిష్టలక్ష్యము. ఛందస్సు లలోపూడి గర్భకవి—అక్కరలక్షణమే విధింపబడినది. “మనోయము, మధురయుం, ద్రిగణయతుల” చెల్లును.

అంతరాక్కర

పై మధ్యాక్కరలో పాదాంతమందు రగణములు చేర్చి, పాదాదిలో రెండు ఇంద్రగణములు విడిచిపెట్టినచో, అది అంతరాక్కర కాకవాదు.

“మరిసి మ్రొగెడి రూపులు

మ్రొగి జిజ్ఞాసం

దిరిగి త్రెల్లెడు రూపులు

ద్రెల్లి సేలపై

బారలిపోయెడి రూపులుఁ

బోయి క్రమ్యుఁ

నర్చలి మ్రగ్గెడు రూపులు

నయ్యె నయ్యనిక.”‡

ఇది లేటగీతి కాబో లన్న పాదాంతమందలి ‘గురువు’ పెచ్చుగా ఉన్నది. అంతరాక్కరమను, లేటగీతికిని శ్లోకాత్మక మి గురువువల్ల కనిపెట్ట వీలున్నది.

గణముల కూర్పు మారినచో ‘దీనిలో’ పెచ్చు గురువు లే దనుట కవకాశ మున్నది.

“నూర్య చంద్ర
ఇంచంద్ర ఇంద్ర.”

లేక—

“నూర్య ఇంద్ర
ఇంద్ర *చంద్ర గ.”

“త్రిగణాంతము-యతి” అన్నప్ప డిట్టి వ్యత్యాసము లేర్పడును. “ఏకోనాతురత్రిగణ మంతరమి—యతి” చెల్లును. ఇది లక్షణగ్రంథములకంటె విలక్షణముగా ఉన్నది.

అల్పాక్షర

పై పద్యాక్షరలలో అల్పాక్షరహాడగోచరించుచున్నది.

“మరిసెడి రూపులుం

మరిసి మ్రొగ్గ

దిరిగెడి రూపులుం

దిరిగి త్రెల్ల

బొరలెడి రూపులుం

బొరలిపోయె

మరలెడు రూపులుం

మరలి మ్రగ్గ.”

దీనిలో ఛందోభేద మేమిన్ని లేదు.

* కుమారసంభవవిమర్శము, ౧౩౫ పుట. “అక్షరలు” శీర్షిక.

ఇ ట్లిది అక్షరగర్భితవృత్తమయినను, దీని కాపేరు పెట్టక చంపకమాలపేరు పెట్టుట యుక్తమగునో, కాదో? నిర్ణయము కావలెను.

తన్మూలము :

“మరిసెడి రూపులుం మరిసి

మ్రొగ్గెడి రూపులు మ్రొగ్గి జిజ్ఞాసం

దిరిగెడి రూపులుం దిరిగి

త్రెల్లెడి రూపులు త్రెల్లి నేలపై

బొరలెడు రూపులుం బొరలి

పోయెడి రూపులు బోయి క్రమ్యుణ్

మరలెడు రూపులుం మరలి

మ్రగ్గెడి రూపులు నయ్యె నయ్యనిన్.”

(కుమార. ౧౧-౬౯౮ ‘చ.’ ప.)

“నన్నిచోడుడు నన్నయ్యకు బూర్వజ్ఞో, తత్ప్రాంతమువాడో యయినచో నక్కరం లుపయోగించియుండుట సహజము.” * కనుకనే, పై గర్భకవి లాక్షర లుపయోగించినా డనుట సహజము. అక్షర లుపయోగింపని తిక్కనాదికవులకంటె— అక్షరలు వ్రాసిన చోట(చోడ)కవి పూర్వ డనునే కాని “అనంతర కాలమువాడు” కా డన వీలున్నది.

భాషాతత్వకాల మెట్లు తారుమా రగుచున్నదో కనుగొనుడు.

అన్నదమ్ములు

[కథానిక]

శ్రీ బలివాడ కాంతారావు

‘పరువునవ్వందావా వేసితిరాలి. మన పరువు ప్రతిష్ఠల్ని కులంలో యిలా కాల్చేస్తుంటే...’

‘బావగారూ! యెంత చిన్నవాడైనా యిలా సంచరిస్తుంటే యెంతకాలం సహిస్తారండీ? చిన్నమ్మాయి! మహారాజులాంటి సంబంధం కాకుండాచేసినవాడిని యేం చేసినా తప్పందా?’

‘మీరందరూ వేద్దామంటే నా అభ్యంతరం యేమీ లేదు.’

‘అమ్మయ్య! యిన్నాళ్లకు వచ్చిందండీ అభ్యంతరం లేదన్నమాట! కాంతం, కాంతం అనే యింతవరకూ తీసుకవచ్చారు’ వియ్యంకునివేపు తిరిగి ‘యీ కష్టాలు యిప్పుడు అనుభవించేది మనమేకదా అన్నయ్య! చేబులారా కట్టించిన రెండంతస్తుల మేడ దానం చేశారు!’

‘పోనీదూ చెల్లమ్మా! మేకన్నా భూతస్తే యెంతో లాభం. మరికొన్నాళ్లలో మనం ఒక మేడ కట్టించలేమా?’

‘మనుషు లిలాంటివారని చెప్తున్నావన్నయ్య! ఇంటిపెద్ద కళ్లు మూసే గుర్రపుకాసులు కొని దాచేవాడే. అట్లుడిచదువుక్రింద అంత డబ్బు తగలేకాడే—యేదీ సమిప్తి. వాళ్ల మనసుల్లో కుళ్లు వుంచుకొని వాళ్ల బాగు వాళ్లు చూసుకుంటూవుంటే యీయన కందు కా తిన్ననని? తమ్ముడు అడగటంతో సరి, మేడ దానం చేశారు.’

‘రక్కం! పోనీయిన, వేరైపోయినా మన కేం లోటూల్చింది?’

‘లోటు లేదండీ? ఆయన స్వంతయింట్లో వున్నాడు. నేడో రేపో కారు కొంటారట! మనం యెందుకు కొనలేం? మన కీ అద్దకొంపగలేమిటి? మీ ధర్మమూ అంటూ పైకొచ్చి, మీ గుండెనే బాకు నాటాడు. ఇంకా తమ్ముడనే అభిమానం చావడు’ వియ్యంకునివేపు తిరిగి ‘తమ్ముడు విడిపోతానని, అస్తి పంచమని బలవంతం చేసేవరకు నే నొక దెయ్యంలా కనిపించావన్నయ్య.’

ముక్కొళ్ల ముచుసరి; ముఖంనిండుగా పట్టె వర్ధనాలతో వరండాదగ్గర ఆగాడు.

‘ఆలస్యం యెందుకూ? నాతల్లి కడుపులో చిచ్చుపోసినవాడు నా మద్దట. రేపే దావా వెయ్యాలి’ రత్నమ్మ పొరువవాక్కొలను బారవిడిచింది.

‘ఎందుకమ్మా యీకత్తులు ఒక్క తల్లిబిడ్డలో? విభక్తం అయిపోయారకదా, పాతకోజాలు మరిచి పోయి మంచిగా వుండవచ్చు!’

‘మధ్యను మీ రెండుకు. పుల్లంటి బుడ్డలా. ఇక్కడి వక్కడ పెట్టండి. రామా కృష్ణా అని ఒక మూల భూక్తో.’ కలుస్వరంతో అన్న మాటలు విన్న వకీలు చుట్టపొగమధ్యమంచి ఒకసారి ఆశ్చర్యమైన చూడ్కొలను ప్రసరించి యేదో అనబోయి అగి పోయాడు.

టోటా మనే కబ్బంతో త్రోవ చూపించింది. చేతిలోని కర్ర గదిలోని పోయి తన మంచంమీద చారడాడు ముడుసరి.

౨

‘ఏడుస్తున్నా వేం తాతయ్యా! అమ్మ అన్నం పెట్టలే?’

‘అక్కలి లేగు నాయనా’

‘అక్కలిలేనిదే యేడుస్తా వేం తాతయ్యా?’

ఒడిలో కూర్చున్న ఐదేళ్ల మనుమడిప్రక్కకు యెనభైయేళ్ల తాతయ్య జబాబీయలేకపోయాడు.

‘చాకలెట్ యిస్తాను, పూరు కంటావా తాతయ్యా?’

తాతయ్య తల కాస్త ప్రక్కకు త్రిపుగానే తను తాతయ్య పేరు చెప్పి ఒక ముక్క తినొచ్చని ఒడిలో నుంచి దుమికి పరుస్తాడు.

‘అమ్మా, అమ్మా! తాతయ్యా! చాకలెట్ కావాలే!’

‘అబ్బా! ఉండరా...బడికి వేలైంది. వెళ్లు’

‘తాతయ్యకు చాకలెట్ యిస్తే మర యేడవరే’

‘తాతయ్య యేడుస్తున్నారా?’

‘నిజంగా యేడస్తుంటే—చాకలెట్ యిస్తే’

రత్నమ్మ మామగారి గదిలోనికి వెళ్లింది.

‘యీ యింట్లో యీదురోమని యెందుకీ రోదనం? యిక్కడ కొంతసేపు, అక్కడ కొంతసేపు. యే కొడుకునో ఒక్కడిని నమ్మకొని వుండరాదా?’

‘యిద్దరూ నాకొడుకు లనే అభిమానం కాల్చుకో లేనమ్మా!’

‘అభిమానం. అభిమానం! అయితే యెప్పుడూ ముక్కి గోల యెందుకూ?’

‘నాస్తిగిలో వుంటే నాకడుపునుంట తెలుసుకొనివుండు నమ్మా.’

‘నుంట! యీయేడు పెండుకు మాయింట్లో. మీకొడుకుకుటుంబం నిలవాలా?’

‘రామరామ! పూరుకో అమ్మా, పూరుకో. ముసలివాళ్లకు దేవుడు అన్యాయం చేస్తాడు. కన్నీరు తప్పించి మిగతావన్నీ కరువుచేస్తాడు. ఆ కన్నీరుకూడా కరువుచేసుంటే నీకున స్పృహ కన్పిపడేది కాదు.’

‘యేమన్నా నే చెడ్డదాన్ని. నిజం అడిగే నిష్ఠూరం. చిన్నకొడుకుమీద అంత అభిమానం వుంటే యిక్కడి కొండుకు రావటం? అక్కడే వుండండి.’

పైమిడి గానంచాలో కళ్లు ఒత్తుకొని ‘ముసలి వాళ్ళు పిల్లలతో సమానం అమ్మా. కాలానికి పక్ష పాతం వుండదు. అందరిమీదా దాని ప్రాధాన్యాన్ని చూపిస్తుంది. ఒకనాడు నాకంట పడని కోడలివి యీ నాడు నా బాగోగులు స్వయంగా చూస్తున్నాంటే అది కాలప్రభావం కాదమ్మా. వెళ్లమ్మా, బాబుని తలదువ్వి బడిలోకి పంపించు’ అంటూ లేచి వీధి అరుగుమీదికి పోయి కూర్చున్నాడు—కోడలు యేదో గొణుక్కుంటున్నా వినిపించుకోకుండా.

3

ఒంటిగా మేడ యొక్కలేడు. యెవరైనా తోడుండాలి. మనుమరాలు రాధ గబగబా పెట్టు దిగి తాతయ్యదగ్గరకు వచ్చింది. పలుచని తేలైన శరీరం, ప్రకాశమైన ముఖవర్ణము, ప్రేమ వుట్టిపడే మాటలు—ఆమెభుజం వూరపట్టుకొని మేడ యొక్కాడు. రత్నమ్మకుకూడ రాధ అంటే అదొక వెర్రిప్రేమ—చాలా మంచిపిల్ల అని.

పడమటి నూగొని పవిత్రకరణాలు తాతయ్య పాదాలపై పడి ప్రకాశిస్తున్నయ.

‘మనంకూడా వేద్దాం దావా. యెవరైతే నేం? కావలసింది న్యాయం.’

‘వద్దండీ. మీరుకూడా కోర్కెలే నలుగురూ ఛీ ఛీ అంటారు.’

‘నోరు ముయ్. వాడు నా కన్నయ్యట! నా పిల్లకి, నాకూ ద్రోహాన్ని తలపెట్టాడు.’

‘అవన్నీ మరచిపోండి. విడిపోయాంగా.’

‘యెందుకు నాయనా, ఒకతల్లి బిడ్డలు యిలా కొట్లాడుకుంటారా?’—అక్కడే వున్న రెండ్రీ కలుగ కేసుకొని హితవును బోధించాడు.

‘యెందులా కొట్లాట యేం వుండండి? వాడి పిల్లలకి పెద్దపెద్ద సంబంధాలుచేసుకొని ఒకే ఒక నా పిల్లని మేడయింటిలో పడవేస్తాడా? పెద్దకాదు—యింటి యజమానికి యిది సబబుగా వుండండీ.’

‘ఆ పిల్లల అదృష్టంరా అది. పేదయింటిలో పడవేసినా నీ అల్లుడికి వచ్చిన లో టేమిటి? సర్కారు వారి డాక్టరు; బుద్ధిమంతుడు. మొగసంతానంలేనందుకు ఆ పేదయింటిపిల్లడుకాబట్టి యిల్లరికం వచ్చాడు.’

‘నేను కలుగజేసుకొని చదివించబట్టి సరి పోయింది. లేదా అంటే మీ రిలా ఆ కొడుకుపక్షాన మాట్లాడకపోయిందరు.’

‘నిన్ను వృద్ధిలోనికి తెచ్చిందివా జేకదరా బాబూ! సమిష్టిగా వున్నపుడు యెవరు చదివస్తే యేమిటని పూరుకున్నాడు. మధ్యనున్నవాళ్లు యిక్కడి వక్కడ, అక్కడి విక్కడ పెడతారురా. మాటవరసకి అనుంటాడు. నిజంగా వాడు దావా వేస్తాడురా? కొద్దిరెక్కి డబ్బు తగలెయ్యటమేకాదు—పరువు నష్టందావా వేస్తే వున్న పరువును కాల్చేసుకుంటారు.’

‘మీకు తెలిసు, పూరుకొంకి.’ కనుగుతూ అన్న యిమాటల్లో విద్యుత్తు వత్పత్తియై హాక తగలినట్లని పించింది. ‘మెల్లగా లేచి మనుమరారి గదిలోనికి పోయాడు. కళ్లలో నీరునింపిన రాధప్రక్కనే కూర్చొని ఆపాఠ్యంగా—

‘యేమమ్మ రాధా! అలా...’

‘తమ్ముడు రోజూ వచ్చి పెద్దక్క పెద్దక్క అని విడిచి పెట్టేవాడు కాదు తాతయ్యా. నిన్నటి నుంచి రానే లేదు. పెద్దమ్మ వెళ్లి దొంగేమా?’

‘అయ్యో! రిల్ల! యింతా డబ్బుప్రభావమమ్మ. తల్లి పిల్లలనీ, అన్నా తమ్ములనీ, అభిమానులనీ వేరుచేస్తుం దమ్మ యీ హెచ్చుడబ్బు!’

౪

చలికాలం. నూర్యుడు కొంచెం మీదికి లేచాడు. చన్నీటిలో స్నానంచేసి గజగజ వణికి పోతున్నాడు తాతయ్య. ‘రామా, కృష్ణా, కేశవా, నారాయణా...’ అని బోసినోటితో వుచ్చరిస్తూ గది లోకి పోయి ముఖాన్న పట్టెరనాలు దిద్దుకున్నాడు చేతిలో వణికే చిన్న అద్దాన్ని చూస్తూ.

‘వేడినీరు స్నానం చేయలేకపోయారా?’

‘వేడినీరు కృత్రిమమైంది నాయనా. స్నానం చేసినంతసేపూ చెప్పుగా వుంటుంది. తరువాత చలే కదా—నాయనా, యిలా ఒక్కసారి వస్తావురా?’

పెద్దకొడుకు తండ్రిదగ్గర కూర్చున్నాడు.

విరక్తిలేని కంఠస్వరంతో ఆపాఠ్యంగా అన్నాడు—‘బాబూ! బుద్ధిమంతుడివి. న్యాయ శాస్త్రం చదువుకున్నావు. తొందరలేదు. బాగా ఆలోచించి చెప్ప, న నేయింట్లో కాలం చెయ్యి మంటావా?’

కొడుకు మొదట విస్తుపోయినా తరువాత ఆ ప్రశ్నలోని వ్యంగ్యాన్ని అర్థంచేసుకొని సిగ్గుతో తల దించాడు.

‘తొందర లేదు. అవసరం వుంటే ఆఫీసుగదిలోని ఆ పుస్తకాలన్నీ తిరగవెయ్ నాయనా.’

చేతికర్ర త్రోవ చూపించింది. నడుంవంగిన నాన్ననడకను చూస్తూ అలా కూర్చుండిపోయాడు కొడుకు.

‘పేరుపొందిన వైద్యుడివి. పూరిలో అందరి జబ్బులూ బాగు చెయ్యగలవేమోకాని నీనాన్న రోగాన్నే కనికొక్కలేవు. మరి న న్నెక్కడ కాలంచెయ్యి మంటావా? నీయింట్లోనా, నీఅన్నయ్యయింట్లోనా? తొందరలేదులే. బాగా ఆలోచించి చెప్ప నాయనా!’—యిమాటలు విన్న చిన్నకొడుకు మొహంలో చెప్పకలసిన మా ర్వేమీ గోచరించలేదు. పైగా ఆ మాటలు సరిగ్గా వినిపించుకోలే దననచ్చు. ముసలివాళ్లు యేదో పిచ్చివేదాంతం మాట్లాడతారని ఆ ఎల్. ఎమ్. పి. డాక్టరు నమ్మకం!

౫

బ్యాండుమేళం. యింటినేండా చుట్టూ చాలా సందడిగా వుంది. తాతయ్య వీధిఅరుగుమీద కూర్చున్నాడు. ‘నాయనా, యిలారా’ అని పిలిచాడు తాతయ్య. ‘పెద్దవాడివి, తప్పు చెయ్యకురా’ అన్నాడు. అడ్డుగా వచ్చింది కొడలు: ‘మీరు పూరుకొంకి. యిక బుద్ధులు చెప్పక్కరలేదు. మాకుగతావులో చిచ్చుపోసినవాడిని మాకురుపెల్లికి తగుదునమ్మా అని వెల్లిపిలుస్తాను?’

‘శుభకార్యమమ్మ. యాత్రగమైనా విభేదాలు మరచిపోండి.’

‘ఆయనమాటల కేమిటి? యిద్దరం యిక్కడ వుంటే యెలా? రండి’ తీసుకపోయింది భర్తను రమ్మయ్య.

‘ఒరే సరికింహులూ, యిలా రా నాయనా... పెద్దకుటుంబీకుడివి. యీనాటికైనా ఆలోచించురా. నీయ్యంకుడిని యెలాగైనా చిన్నవాడిదగ్గరకు వెళ్లి పెళ్లికి రమ్మని పిలవనరా.’

‘నామాట వింటారండీ మామయ్యగారూ?’

‘అయ్యో నాయనా! మధ్యను మీలాంటివాళ్లుండి వాళ్ళ మనసులు మరి పాడుచేస్తున్నారూ!’ యెట్టిగించి ఒకసారి చూచి వెళ్ళిపోయాడు సరికింహులు.

౬

‘ఆరోగ్యం మహాభాగ్యం నాయనా. ఇంత రాత్రివరకూ ఆపుస్తకాలు తిరగజేసుక కూర్చోకు.’

‘రేపు ఒకశేసు వుందండీ...’

‘నాయనా! అమ్మయిపెళ్లి అయిపోయింది కదరా! అంటూ యెదురుగా కుర్చీమీద కూర్చున్నాడు కండ్రి.

‘బుద్ధియంకుడివి. వున్న ఆస్తిఅంతా నీఒక్కడి వదులుక్రిందే యెందుకు పెట్టాను? నా తను వుండగా యిద్దరూ యిలా ద్వేషంతో మెలగటం చూడలేక పోతున్నాను. దాఖలుచేసిన కేసు వుపసంహరించుకో నాయనా.’

‘నా డింకా చిన్నవాడండీ? పిల్లకు అంత గొప్పయింటి సంబంధం స్థిరమైతే యెలా విఘ్నం కీకాడో మీకు తెలిదా? అంతతో వూరుకోకుండా మే మీదో మాటకూడా తినేస్తున్నామనీ, మాయిల్లు పాని గొంపనీ అంటూంటే యెలా సహించుంటారండీ!

‘నీయెదురుగా అన్నాడా? పోనీ, అన్నాడే మనకొందాం. వాడుచేసిన పాపానికి క్షమించేవాడు క్రిమిగాయతమూర్తి వుండగా మానవమాత్రుడవు! వు దేవునిపని చేస్తా నవటం బాగాలేదు. నీ తిన్న నైన తోవలో నీవు పో బాబూ. విద్యేమిలు పెరగటం అన లాభం యెప్పుడూ వుండదు. తొందర లేదు. గాగా ఆలోచించు. నీ అంతరాత్మను ప్రశ్నించు.’

తండ్రిమాటలకు మానాన్ని చాలాచుకు.

‘నాయనా! కాలం దగ్గరపడిందిగా. యీవేళ కప్పకా, నన్నే యింట్లో కాలం చెయ్యకుంటావా?’

కొడుకు తల దించాడు. సమాధానం. తోచక గొమాను. పొంచి వింటున్న రత్నమ్మ రంగంలాకి

దిగింది. ‘ఆ కాలానికి మన యిష్టయిష్టాలు పనికి వస్తాయా? కొడుక్కి బాగా జేదాంతం పోగవరు సున్నారు. సన్యాసులం కాం!’

మెల్లగా లేచాడు. ‘అమ్మా! పులి చాలా క్రూరమృగమమ్మా. తన పిల్లలను చంపి తినటానికికూడ జంకదు. విద్యేషం ఆవరించిన మనిషి అలాంటివాడే. నీ ఒక్కకొడుకు తప్పచేస్తే, తమిస్తావా లేదా? నీ ఒక్క మరదీ కొడుకుతో సమానం కాదమ్మా — తమించలేవా?’

‘చిన్నకొడుకు ముద్దు. ఏం అనలేదు. ఎటొచ్చి మేం మెత్తగా కనిపిస్తున్నాంగా’ రత్నమ్మ కలు స్వరంతో అన్న మాటలకు భర్త వెంటనే ‘రత్నం! వూరుకో’ అన్నాడు మంచింపుస్వరంతో.

‘ఏనేవాడికే చెప్పాలని వుంటుందమ్మా. యీ కేసుల్లో పూనావాడి కొడుకుంటారే తల్లి’ అంటూ గదిలోనుంచి వెళ్లిపోయాడు.

౭

‘ఒంటిగంట దాటింది. యింకా నిద్దరపోరండీ’ యెలుగత్తి యేకకంఠంతో దైవప్రార్థన చేసుకొంటున్న తండ్రిగదిలోనికి వచ్చి ప్రశ్నించాడు పెద్దకొడుకు.

‘నాయనా! నిద్దరపోయేబదులు ఆ కాలంలో ఆ దేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తే నే చేసిన పాపాలను తమిస్తాడు.’ మరల ప్రేమ వుట్టిపడే స్వరంతో తల దించియున్న కొడుకువేపు చూస్తూ ‘చిన్నబుచ్చుకోకురా నాయనా. నిన్ను ఆస్తిపాస్తులమ్మి చదివించటంవల్ల యీపాపం అంతా నాకే చుట్టుకుందిరా. పెద్దకొడుకు చదువుకొని జ్ఞానగంతుడై పొట్ట పోషించుకొని చిన్నవాడిని పైకి తేస్తాడు; యిద్దరూ సఖ్యంగా వుంటారనుకున్నారా. కాని యింకోలా జరిగింది. చదువు చెప్పించకపోయినా, ఆ నాగరిని నమ్ముకొనైనా సఖ్యంగా వుండురేమో? న్యాయకాస్త్రం నీకు న్యాయదృష్టిని ప్రసాదిస్తుందనుకొన్నా-కాని... గొంతులో కంపం బయలుదేరింది.

కొడుకుకేరం రుట్లుచున్నది. తను అపరాధం చేశానని బాధపడ్డాడు. తండ్రిమీది సమాజమైన అభిమానం, భక్తి కట్టలు తెంచుకొని ప్రసహించింది. దగ్గర కూర్చున్నాడు.

లిగబట్టిన పెదిమలు దగ్గరగా వచ్చిన కొడుకును చూడగనే విడిపోయాడు. గడ్డకట్టుకుపోయిన ఆశేదన

కొడుకు ప్రసరించిన తీవ్రకరుణాదృష్టులకు కరిగి అత్రు రూపంలో రాల సిద్ధంగా వుండి.

‘నీ తాతముత్యతలనుంచి న్యాయానికి పేరు పడిందిగా మన వంశం. నీ తాత ఆముదందీపంయెదుట వదిలించిన రామాయణభారతాలలోని సారంతో యీపాట చల్లగా వుండేది. కాని, యీ ముడుతలుపడిన పాట యెంతగా మండిపోతున్నదో చూడు నాయనా! అంటూ కొడుకుతలను ఆభిమానంతో పట్టుకొని పాటకు ఆనాడు.

శ్వాస విగబట్టి అంతరహా దుఃఖాన్ని ఆపుకున్న న్యాయవాదికర్లు తిశిసిపోయినై. ముఖం సిగ్గు, ఆవేదనల్లో మునిగిపోయింది. జారిన రెండేరెండు కన్నీటి బిందువులు ముడుతల మధ్యనుంచి పడిగా జారి పోయాయ్.

మెల్లగా లేచి కూర్చున్నాడు తండ్రి. కొడుకు కన్నీటిని కుడిచి ‘యెప్పుటికైనా న్యాయానికి కట్టు బుతావని యిన్నాళ్లు పూరుకున్నాను’ తండ్రిమాటలకు హతాత్తుగా మధ్యనే అడ్డి అప్రయత్నంగా చేతులు జోడించి ‘క్షమించండి. కేసు వుపసంహరిస్తాను. రెండో విషయం, మీ కలా న్యాయమని తోస్తే అలా చెయ్యండి’ అంటూ నాన్నమీది అభిమానం ఆయన కాళ్ళను బంధించినా తను వంశానికి అవకీర్తి తెచ్చాననే బాధ పికాచమై వెంటతరిమింది. తన గదిలో పరుపుమీద పడి హృదయాన్ని గట్టిగా నొక్కి పట్టుకున్నాడు.

౮

చిన్నవాడికి యెన్నివిధాల చెప్పినా వినిపించుకో లేదు. మొదట కేసువేసింది నీవేకదరా? లేనిది కల్పించి వాడిమీద అలా అనవసరంగా విరుచుకు పడ్డావ్. కృతఘ్నుడివిరా. నీయింట్లో నేను చావలేను. నాకు ఒక్కడేకొడుకును దేవుడు ప్రసాదించాడను కంటాను’ హృదయం విప్పిచెప్పి పెద్దకొడుకుయింటికి చేరుకున్నాడు.

రత్నమ్మ వియ్యంకుని యింటినుంచి తిరిగి వచ్చింది. ఆరాత్రి గదిలో భార్యతో అన్నాడు— ‘రత్నం, ధూమి అమ్మటం నా కిష్టంలేదు. అంత బంగారం నీవు మోయలేక పోతున్నావ్. కాసులపేరు, వడ్డాణం నా క్కావాలి.’

రత్నమ్మ యీమాటలు విని చకితురాలయింది. ‘అలా చూస్తావేం? నీకు డబ్బు ప్రధానమా? వంశ మర్యాద నిలపటం ప్రధానమా?’ అని ప్రశ్నించాడు.

రత్నమ్మ స్వబుర్రా లైంది. ఆమెజవాబుకు యెదురుచూడకుండానే అన్నాడు: ‘నాకు కావలసింది యీ వంశమర్యాద నిలపటం. యెవరు అడ్డురానీ నా త్రోవలో నే పోతాను.’ ఆరాత్రి స్వార్థం గలిచా ననుకుంది. కాని అది నైతికవిజయంకాదు.

వేకువజామున తండ్రి హరినామస్మరణ వివగానే ‘ఛీ! స్వాగానికి త నెప్పుడూ తలవంచి దాపోవాం అన’నని భీష్మించుకున్నాడు.

గృహంలో భీకరసంగ్రామం జరిగింది. అకస్మాత్తుగా తగిలిన చెంపపెట్టతో రత్నమ్మ అలా కూర్చుండిపోయింది.

‘నాయనా! తప్పురా. గృహలక్ష్మీ!’ అంటూ కేకవేసి చెవులు మూసుకున్నాడు ముదుసలి.

బంగారం అమ్మి ఒకవేయి కోట్లలో కట్టి తిరిగి వచ్చాడు. కేసులొడవ పోనే తను హాయిగా యీ లోకం విడిచిపెట్టకచ్చని తండ్రి ఆశించాడు. కాని, యీ గృహకలహం దావానలం అయింది. అశోకో బ్రతికే గృహిణిని యిల్లువిడిచి పామృన్నాడు.

ఈగలభా చూచి మృత్యువులోనే తాకు కాంతి వరస్తుందని మురుసలిమ స్తమ్మంగా ఆలోచన ప్రవహించింది. మూలిపోటులు తప్పించి, కర్లకళోరమైన మాటలకు గుండె పగిలి పెద్దపెట్టున యెడ్చుకుని కుమలి పోయాడు. యిదంతా ఆశయొక్క ప్రభావమని సంభా వించుకుని కొడుకున్యాయప్రవర్తనను క్షామించి కోడలు చేసిన అపచారాన్ని మరచిపోదానికి ప్రయత్నించేవాడు.

తమ్ముడు కేసు వుపసంహరించలేదు. వాదనల వరకూ వస్తే వంశమర్యాద భస్మమైపోతుంది. అన్నయ్య తమ్ముడు కల్పించిన నేరాలకన్నీటికి ఒప్పుకున్నాడు. నగలమ్మ పరువునష్టానికి పరిహారం కట్టాడు. యీ గృహకలహానికి యిదీ యెదురుగా కనుపించే కారణం!

౯

లోకులు చేతు లెత్తి నీది తప్పని చూపించ కుండా తనే స్వయంగా వెళ్లి తమ్ముని పిలిచాడు మృత్యుముఖంలో వున్న తండ్రిని చూడటానికి రమ్మని. రాలేదు సరిగదా, తను భరించలేకపోలే తనయింటికి పంపించమన్నాడు. యీమాటలు నిండుచూలాలు రాధకూ, అల్లునికి కష్టాన్ని కలిగించాయ్. కాని, ఆ రాక్షసునిదగ్గర ఆ వడిలో యెదురాడే ధైర్యం వారికి లేకపోయింది.

తనూ సృజనానికి వెళ్ళాడు. తనూ తనయింట్లో శ్రాద్ధంచేశాడు. తనపని అంతా తనకు తిన్నగానే వుంది. యింట్లోవారే హర్షించలేకపోయారు. ఎంకు కి ద్వేషం? కొందరు కళ్ళు తెరిచి చూస్తారుగాని, నిదానం అలవరచుకోరు. ఎదురుగా వున్న గోముఖ వ్యాఘ్రాన్ని గోవు అనుకుంటారు. గట్టివాళ్ళమని గంతే యీరకంవాళ్ళను యెలా కబళించటమో ఆ వ్యాఘ్రానికి తెలుసు!

తండ్రి చెప్పిన మాటలయందు విశ్వాసం వుంది ఏనా డేవుళ్ళకు మొక్కటం మానలేదు. రత్నమణి విషాక్తమయిన హృదయాన్ని మామయ్యగారి తదనం తరం సుధునిక్తం చేయవలసివచ్చింది. చెయ్యక విధి లేదు. ఇక యేరిమీద ఆ విషబింజువుల వర్షం కురి పిస్తుంది? భర్తమీదనా? నన్ను బ్రతకనీయ్ అంటాడు. తండ్రిని తిలుచుకొని చిన్నపిల్లాడిలా కన్నీరు కారుస్తాడు. లాలించవలసిన భార్య యింకేం కోపాన్ని చూపిస్తుంది?

‘రాధను ఆస్పత్రిలో వేశారు. చాలా కష్ట పడుతోంది. వెళ్ళామా?’ అని భార్యఅనుమతిని కోరాడు. త్రోవలో ‘రత్నం! రాధంటే నీకు ప్రేమకదూ. అలాంటి మంచి కూతురుకు యెలాంటి ఆపదవచ్చిందో. నాన్న చెప్పారు. దాని ప్రాణానికి యేం అపాయం వుండదు? అన్నాడు వకీలు భార్యతో. ఆసుపత్రిలో పెద్దక్కా అని పరుగెత్తిపోయాడు కుర్రవాడు. కొద్ది నిమిషాలలోనే పెద్దక్కకు పాపాయి పుట్టింది గంతు లేకాడు.

శివాలయంలో అన్నదమ్ములు ఒకేనాడు యెదు రవలసినవచ్చింది. అన్నముఖం కళ్ళగా వుంది. తమ్ముని ముఖం ధుమధుమలాడుతోంది — కుమార్తెకు లేకలేక కలిగిన సంతానం ఆడపిల్ల అవటంచే ఆకాభంగం కలిగింది. రాధ పెదనాన్నను, రత్నమ్మను విడువలేక పోయింది. ఆమెకోసమేగా యీ పూజాపురస్కారాలన్నీ.

నాలుగునెలలు గడిచాయ్. మా ముఖం చూచేనా తుమించమని రాధ భర్తతో వచ్చి రత్నమ్మను, పెద్ద నాన్నను బ్రతిమాలింది. ఒకేఒక పుత్రునిమీదనున్న ప్రేమకొద్దీ రత్నమ్మ గట్టిగా యెట్టింది. న్యాయవాది ముఖంలో చిరునవ్వు తాండవిస్తోంది. వాళ్ళ నడ్డే కించి అన్నాడు:

‘కాబోయే పెళ్ళాన్ని చూడా లన్న ఆశతో మనవాడు దొంగతనంగా యెందుకు వెళ్ళాడు?’

గాయాలకు కట్టిన కట్టతో వున్న కుర్రవాడికి తెలివితచ్చి కళ్ళు తెరచగా కనపడ్డ రాధను ‘పెద్దక్కా’ అని ప్రేమపుట్టిపడే స్వరంతో కేకవేశాడు. రాధ తమ్మునిదగ్గర కూర్చుంది. తమ్ముడు, యింటికి రావద్దని మందలించినా దొంగతనంగా వెళ్లి పెద్దక్కాకుతురు రోహిణి వుయ్యాలదగ్గర కూర్చొని పూసులాడేవాడు. కాని ఆనాడు మెట్లు దిగుచుండగా చిన్ననాన్నకు దొరికిపోయాడు. ఆయన వేసిన కేకకు హఠాత్పర్యం మెట్లమీదనుంచి క్రిందికి దొర్లాడు. గాయాలు తగిలాయ్.

న్యాయవాది తాతయ్యకోరికను యెటుకపరి చాడు. ‘దాని వయసెంత నాన్నా. అయినా కాదనటానికి మానో గెలా న్ననుంది?’ అని ముక్తసరిగా తేల్చింది రాధ పొంగిపారలే ఆనందాన్ని కప్పిపుచ్చటానికి ప్రయత్నిస్తూ.

యీ సంఘటన జరిగిన పదిహేనేండ్లతరువాత విషయం: ఇంటియజమాని కళ్ళుకప్పి దాచిన డబ్బుతో కొన్న కారులో ఆ యజమానికొడుకు స్వేచ్ఛగా తిరుగుతున్నాడు భార్య రోహిణితో. దాచిన సుర్రపు కాసులతో చేయించిన నగలు అన్నయ్యకోడలి ఒంట నున్నాయ్. అన్నయ్య చేతులారా ధనం వెచ్చించి కట్టించిన మేడలో అన్నయ్యకొడుకుడే సర్వాధికారం. తమ్ముకు విద్యేమిన్న పెంచి న్యాయానికి కట్టుబడక ఆరించిన ఆస్తిపాస్తులకు వారసుడు అన్నయ్యకొడుకు అయ్యాడు.

ఒకనాడు పెరిగే ప్రపంచం యీనాడు ఆయన కంటికి గాఢాంధకారం. ఒకరోజు ఆనందసముద్రములో మునిగిపోయినవాడు యీరోజు కాళ్ళతమనఃక్షేకంతో కూర్చుంటాడు రెప్పలు ఆడిస్తూ. తెల్లవారేక స్నానం చేయించి, తూరుపుదిశ మోము త్రిప్పి భార్య కూర్చోబెడితే, చేతులెత్తి సూర్యభగవానునకు నమస్కరిస్తాడు, శీత్రదానం చేయమని కామోక్షు-కాలవళమున మహుచి వలన గ్రుడ్డివాడైన తమ్ముడు. ఆ దృశ్యాన్ని చూచి అన్నయ్య విచారిస్తాడు. రాధా, రోహిణి కళ్ళంట నీరు తెచ్చుకుంటారు.

కాలం కానించిన కాసనాన్ని ధిక్కరించే తాపారు మానవునికి లేదు. అనవసరవిద్యేమిన్న పెంచినవాడు న్యాయానికి కట్టుబడలేడు. న్యాయానికి కట్టుబడలేనివాడు దుర్బలుడు. వానికి పరాజయం తథ్యం!

ఇష్టియాగము - దర్శపూర్ణమాసలు

శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామి

ఇష్టియాగం శ్రాతయజ్ఞశ్రేణిలో చేసుకుంది. ఆహితాగ్ని* అయిన ప్రతిగృహస్థుడు అన్ని అనూవాస్యుల్లోనూ, పూర్ణిమల్లోనూ ఒక ఇష్టియాగాన్ని చేయాలి. యాజ్ఞోపవీతము ధరించిన విధి. లేకపోతే, అగ్రమపక్షం ముగియవలెనా ఆచరించాలి. అనూవాస్యనామ ఆచరింపబడే దర్శయాగం; పూర్ణిమనాడు య్యుబధేని పూర్ణమాసయాగం. ఈ రెండునూ ఇష్టియాగాలే. ఈ రెండుకినీ విధివిధానాలు ప్రాయశఃకంగా ఒకటే. ప్రస్తుతం కేరళం పూర్ణమాసమగుటచే ముగియలే చిద్దాం. దీన్ని గ్రహిస్తే సమస్త ఇష్టియాగవిధానాలు అగ్రమం అవుతాయి. యాజ్ఞోపవీతం వలన ఈ పూర్ణమాస ఇష్టియాగాలన్నిటాకీ ప్రకృత—పూర్ణిమా. మిగిలిన ఇష్టియాగాలన్నీ దీని వికృతాలు. ఈ పూర్ణమాసయాగవిధులన్నీ మిగిలిన ఇష్టియాగాల* ప్రయోగించబడితీరాలి. అయితే, కొన్నిటిలో ముగ్ధ విశేషవిధులుంటాయి.

పురోడాశం :

పూర్ణమాసయాగంలో ప్రధానాహుతులు రెండు. ప్రథమాహుతి అగ్ని దేవతకు. ఆహుతి ఇయ్య

* అగ్రస్తు, సెట్టెంబరు సంచికల్లో నలుమసిన 'అగ్నిహోత్రము-అగ్నివిధానము' అనే వ్యాసంలో ప్రాచీనవైదికసమాజంలో ఉన్న బ్రహ్మచర్యాశ్రమ విధానాన్ని వర్ణించి, గృహస్థుని ఆహితాగ్నిగా చేశాను. ఇది తదనంతరకృత్యం. క్రమంగా, పరియాగ, సోమయాగ, కైరీస్తవ-యాగ, పురుషయజ్ఞాల్ని, సన్నాహిసాన్ని వర్ణించి, ఆ సంఘతత్త్వాన్ని విశదం చేయటమే ఈ వ్యాసాల ప్రయోజనం. పూర్వవ్యాసంలో వివరింపబడ్డ గ్రంథాలే అంతటి ఆధారం.

పడే ద్రవ్యం చేరు పురోడాశం. ఇది యవలతోగాని, బియ్యంతోగాని - య్యుబధే రొట్టెముక్క; రుక్మ నిష్పలా* కాలుస్తే ఇది తగూచుతుంది. దీన్ని అగ్ని రుక్మం తయారుచేయాలి. ముప్పైరూపాయో కొన్ని నుప్పట్లు ప్రీహితానాన్నిగాని, యాధానాన్నిగాని తీసికొని, ఉల్కాఖలంబో పోసి దంచాలి. తియ్యత చేతులో పోసి, ఊక చిట్టా తలదూ మెదలై నవాటని చేరినచూలి. చివర రుక్మ వట్టకానికి అనూకులంగా చేసి, నిష్పలూచ కాల్చాలి. ఇల్లా తయారైందే పురోడాశం. నగిమూచ కాల్చటానికి చిన్నచిన్న మట్టి గూతులు—కపాలాలు—ఉంటాయి. ఇవి సతుక్కోణాకారంలో ఉంటాయి. కొన్నిటిని అందులు విరగ గొట్టి, ఒక్కొక్క మట్టి అగ్నివృత్తాకారంగా మార్చుకోవాలి.

అప్తకపాలం :

చితుక్కోణకపాలాన్ని ముగ్ధుల* పెట్టి, దానికి నలువైపులా అగ్నివృత్తాకారంగా మార్చుకొన్న కపాలాల్ని ముగ్ధ సందులేకుండా అమర్చుకోవాలి. అగ్ని నేపతాకమైన ప్రథమపురోడాశంనిమిత్తం ఈరీతిగా నిలిమిది కపాలాల్ని సద్దాలి. ఇదే అప్తకపాలపురోడాశం. ప్రథమాహుతి.

ఏకాదశ కపాలం :

ద్వితీయపురోడాశం అగ్నిసోమలకు. పద కొండు కపాలాలు కావాలి. అందులల్ల ఇది ఏకాదశ కపాలపురోడాశం.

గార్హపత్యాగ్నితోనే ఈ కపాలాల్ని వేసి చేసి, రుక్మదుపింపిని బిల్లో పోసి, ఈ గార్హపత్యాగ్ని కణాలమీదనే రొట్టె కాల్చాలి. రొట్టె కాంగానే నెయ్యి రాచి, వేడిమీద యథాస్థానంలో ఉంచాలి.

నిర్దిష్టసమయంలో ఈ పురోహితాన్ని ఆహూతి చెయ్యాలి. ఇదంతా అధ్వర్యుడి పని. పనిలో ప్రతి అంశానికీ విహితమైన యజుర్మంత్రాలున్నాయి.

ఇది ప్రధానయాగవిషయం. ఈ యాగానికి పూర్వమున్నూ, తర్వాత చెయ్యాలిన్న అప్రధాన యాగాలు కొన్ని ఉన్నాయి. ఇవి కర్మాంగాలు. కొన్ని హోమాలుకూడా ఉన్నాయి.

యాగం, హోమం :

యాగానికి, హోమానికి తేడా ఉంది. యాగంలో ఆహూతి ఇచ్చేది అధ్వర్యుడు; మంత్రాల్ని పఠించేది హోత. మంత్రాంతంలో ఉచ్చరింపబడే 'హవతు' శబ్దమే కషట్రం. ఈ కషట్రాని చ్చారణకాలంలోనే అధ్వర్యుడు అగ్నిలో ఆహూతుల్ని ప్రేలుస్తాడు. ఈ క్రమంతో కూడింది యాగం.

హోమరీతి ఇంతకంటేకూడా సంక్షిప్తం. దీనికి హోతో పనిలేదు. అధ్వర్యుడు అగ్ని పూర్వం ఆసీనుడై, తన యజుర్మంత్రాల్ని చదువుతాడు. మంత్రాంతాన 'స్వాహా'శబ్దాన్ని ఉచ్చరిస్తాడు. ఇదే స్వాహాకాగం. స్వాహాకాగోచ్ఛారణ కాలంలో అగ్నిలో ఆహూతిని వేస్తాడు. ఇది హోమ క్రమం.

పూర్ణ మాసకు పూర్వపరంగా చేయ్యాలిన్న యాగహోమాల్ని సరించి యథాక్రమంగా కర్తవ్యంపడుతుంది.

ఋత్విక్కులు నల్లరు :

ఆసలు పూర్ణ మాసకు నలుగురు ఋత్విక్కులు కావాలి. యజుర్వేదాఙ్గాడైన అధ్వర్యుడి ఆవసరం వైనే చూచాలి. ఈ యాగంలో, చెప్పాల్సినదే, ఈయనే ప్రధానం. అధ్వర్యురీరనిర్యాలి. రెండో ఆయన హోత. ఈయన ఆహూతికి పూర్వం మంత్రాల్ని పఠించి దేవతల్ని యజ్ఞ ధూమికి తీసుకొస్తాడు. ఈయన పఠించేవి ఎక్కువగా ఋజుర్మంత్రాలే (ఇష్టి యాగంలో సామగానం చేసే ఉద్గాతతో ప్రయోజనం లేదు). మూడవ ఆయన బ్రహ్మ. హోతాధ్వర్యుల కార్యక్రమాన్ని పర్యవేక్షించటమే ఈయనపని.

పారపాటు వస్తే దిద్దుతాడు. నాల్గవ ఆయన అగ్నిత్తు — బ్రహ్మకు సహకారి. ఈ నల్లర్ని కూడదీసికొనే పూర్ణ మాసయాగాన్ని ఆరంభించాలి.

వ్రతగ్రహణం :

యాగానికి పూర్వదినం అపరాహ్ణపూర్వాహ్న సమయాల్లో చెయ్యాలిన్న క్రియాలు రెండున్నాయి. అవి వ్రతగ్రహణ, అన్వాధానాలు. పూర్వాహ్నంలో యజమాని గార్హపత్య, ఆహవనీయ, దక్షిణాన్నల్లో క్రమంగా ఒక్కొక్క సమిత్తు వేసి, అగ్నిని యజ్ఞానకూలం చేస్తాడు. నేను రేపు యాగం చేస్తాను, నిద్రంగా ఉండునుమా అని అప్పుడే అగ్నికి చెప్పి ఉండుతున్నా ఉన్నమాట. అపరాహ్నం తులకర్క చేసుకొని, న్నానం చేసి, కొంసం ఏమైనా తింటాడు. తర్వాత అగ్నికి పక్కగా నిల్చి, నేను సత్యాన్నే సల్పానామ మొదలుగాగిల కొన్ని నియమాల్ని పాలించటానికి ప్రతిజ్ఞాబద్ధుడవుతాడు. ఇది వ్రత గ్రహణం. పట్నీ సహితంగా గృహి యజ్ఞశాలలోనే గడపాలి.

వరణం :

మరునాడు నిత్యాగ్నిహోత్రకర్తానంతరం ఇష్టియాగం ప్రారంభించెయ్యాలి. ప్రథమం బ్రహ్మ వరణం. వరణానంతరం బ్రహ్మ ఆహవనీయానికి దక్షిణంగా ఆసనాన్ని స్వీకరించి, కర్క నంతటినీ పర్యవేక్షిస్తాడు. బ్రహ్మకు నామభాగం యజమాని కూర్చుండే చోటు. యజమానపత్ని గార్హపత్యానికి దక్షిణంగా అధివసిస్తుంది. ఆవిడ గృహిణి అయినందు వలన గార్హపత్యంతోనే విశేషసంబంధం. వేదికి ఉత్తరంగా హోతా అగ్నిత్తులు ఉంటారు. అధ్వర్యుడికి యాగకాలంలో కూర్చుంటానికి వీలుండును. దీనికి దానికి కదుల్తూ ఉండాలి.

ప్రణీత :

వరణానంతరం బ్రహ్మ స్వస్థానాన్ని అలంకరించిన తర్వాత, ప్రణీతా—ప్రణయనకర్క, ప్ర-అనే ఉపసర్గకు ఆర్థం సముఖం; అనగా పూర్వముఖం. ప్ర-నయనశబ్దార్థం పూర్వముఖంగా తీసికో

పోవటం—కానీని నీళ్లు పూర్వముఖంగా తీసికోవలె, ఆహవనీయానికి పక్కగా ఉంచాలి. వేనికి తూర్పుగా ఆహవనీయం ఉండాలి. ఈ నీటిపేరు ప్రణీత. యాగం ముగిసేవరకూ ఆ నీరు అక్కడే ఉండాలి, యజ్ఞరక్షణార్థం. “జలం ఆసురులకీ, రాక్షసులకీ వదలం. దీన్ని చూస్తే వాళ్లు యజ్ఞభూమికి రారు” అని శతపథ బ్రాహ్మణం.

వస్తువుల పద్దు :

ఈలోగా అగ్వర్యుడు యజ్ఞానికి కాపాల్సిన వస్తువులన్నిటినీ సంపాదించి, చక్కగా ఏర్పి కూర్చుకొంటాడు. యథాసమయంలో వాటిని వేది మీద అనుగుస్తాడు. ఇష్టియాగానికి కావల్సిన వస్తువులు చాలా ఉన్నాయి. అన్నిటినీ కాకపోయినా, కొన్నిటినియినా తెలుసుకోవాలి.

(౧) మాడుసమిత్తుల్లో ఆహవనీయాన్ని చుట్టాలి. ఈ సమిత్తాస్థానికి సంజ్ఞ పరిధి. యాగానికి పూర్వం అగ్నిని ప్రజ్వలంపజేయటానికి వేరుగా కొన్ని సమిత్తులు ఉంచుకోవాలి. ఈసమిత్తాస్థాన్ని యజ్ఞాకులు సమింధనం అంటారు. అగ్వర్యుడు ఒక్కొక్క సమిత్తండాన్ని ఆహవనీయంలో వేస్తాడు. హోత ఒక్కొక్క ఋక్-మంత్రాన్ని చదువుతూఉంటాడు. అగ్ని సమింధనానికి ప్రయుక్తాలయ్యే ఊమంత్రాల్ని సామిధేనిమంత్రాలంటారు.

(౨) దర్శపరకలు కొన్నిటితో పనిపడుతుంది. వేదిమీద వీటిని పరిచే యజ్ఞద్రవ్యాల్ని ఉంచాలి. కొన్నిపరకల్ని కలిపి కట్టాలి. ఇల్లా కట్టబడినదాని పేరు ప్రస్తరం. ఆహుతిసాధనమైన జహువును ఈ ప్రస్తరంమీదే ఉంచాలని నియమం.

(౩) పూర్ణమాసయజ్ఞంలో ప్రధానయాగానికి ఆహుతి పురోడాశం. పూర్వాపరాల్లో చెయ్యబడే అప్రధానయాగాల్లో ఆహుతిద్రవ్యం ఆజ్యం. ఈ ఆజ్యం ఉంచబడే మాకుడే ఆజ్యస్థానం. ఆజ్యాన్ని తీసికొంటానికిగాను నాల్గు కట్టగరిటలు కావాలి. ఒకదాని పేరు ద్రువం. వేదిపైన ఇది స్థిరంగా ఉంటుందికాబట్టి దీని కి పేరు. ఆజ్యస్థానమున

ఆజ్యాన్ని ఈ ద్రువంలో పొయ్యాలి. యాగకాలంలో దీంట్లోనుంచే ఆజ్యాన్ని తీసికోవాలి. ఇల్లా తీసి కొంటానికి ఉపయోగింపబడే చమ్పాపేరు ద్రువం. ఇంకో పెద్ద గరిటె ఉంటుంది; దాని పేరు జహువు. ఆహుతిసమయంలో అగ్వర్యుడు ద్రువంతో ద్రువం నుండి ఆజ్యాన్ని తీసి, జహువులో పోస్తాడు. నాల్గో గరిటెపేరు ఉపభృత్తు. ఇది జహువుకంటే చిన్నదిగా ఉంటుంది. యజ్ఞసమయంలో అగ్వర్యుడు దక్షిణ హస్తంతో జహువునూ, వామహస్తంతో ఉపభృత్తునూ పట్టుకొంటాడు. ఉపభృత్తు జహువును నిమ్మంగా ఉండాలి. జహువులో ఉన్న ఆహుతి ద్రవ్యం నేలమీద పడకూడదు. దైవాత్తుగా పడితే, ఉపభృత్తులోనే పడుతుంది.

(౪) పురోడాశాన్ని తయారుచెయ్యటానికి

గాను కొన్ని వస్తువులు కావాలి. నిత్యాగ్నిహోత్రంలో ఉపయోగింపబడే అగ్నిహోత్రహవణి.

యాగంలో ఇది ధాన్యాన్నిగాని, యవల్నిగాని తీసికొనిరావటానికి పనికి వస్తుంది. ఉల్కాఖిలముసలాలు : ఆ ధాన్యాన్ని గోట్లో వేసి గోకట్లో దంచాలి. శూర్పం : దంచినదాన్ని చెరగటానికి చేట. దృవదు పలాలు : రాతిపలకమీద ఆధాన్యాన్ని వేసి హోత్రంతో దాన్ని నూరాలి. శమ్య మనబడే కాష్ఠఖండం : దీన్ని రుద్దేటప్పుడు కింద పెడే పలక ఏటాలుగా ఉండి, నూరటానికి వీలవుతుంది. కృష్ణాజినం : నల్ల లేడిచర్మం. దంచేటప్పుడు ఉల్కాఖిలానికి కింద, నూరేటప్పుడు సన్నికల్లుకుకిందా దీన్ని సరచాలి. ఈ ఆరువస్తువులూ లేకపోతే పురోడాశాన్ని తయారు చెయ్యటానికి వీలేదు.

అంతా సిద్ధం :

అగ్వర్యుడు వేదిమీద ఈ సరంజామానంతట్నీ పరచిన దర్శలమీద ఉంచుతాడు. తర్వాత యాగం కోసం ఆహవనీయాన్ని బాగా మండించాలి. దీని పేరే అగ్ని సమింధనం అని పైనే చెప్పాను.

వస్తువుల సన్నిటి సమకూర్చుకోటం అయింది. పురోడాశం తయారు వేదిమీద యథాస్థానాన్ని

ఉంది. ఆహవనీయాన్ని జ్వలిస్తోంది. ఇంక దేవతల్ని ఆహ్వనించటమే తరవాది. ఈ పిలవటం హోతవని.

దేవతాహ్వనం :

కాని, హోత సామాన్యమానవుడు. అతడు పిలిచేటటువంటి దేవతలు ఎందుకు స్కూలిలో అగ్ని స్వయంగా దేవతల హోత. (అగ్నిం ఈ శ్రే ఘో హితం, యజ్ఞస్య దేవం ఋత్విజం, హోతానం రత్ని ధాతమస్, ఇత్యాది చూ.) అందువల్ల ఆయన్ని ఆ పనిని వినియోగించాలి. మళ్ళా, అగ్ని నేనరు సెల వాలి? హోతాభ్యర్థ్య లిద్దరున్నా. వీళ్ల ఆహ్వనాన్ని మటుకు అగ్ని ఎందు కంగీకరించాలి? ఎందుకు వినాలి?

ప్రాచీనఋషులు మంత్రద్రష్టులు. అనాటికకల్తే వల్ల లభించిన మంత్రాల్లో వాళ్లు అగ్నిని పిల్చేవాళ్లు. అది అగ్నికి వినిపించి వినిపించటంతోనే, ఆయన కదలివచ్చేవాడు. ఎవరిమటుకు వాళ్లు వాళ్లవాళ్ల అగ్ని నే పిలుచుకొనేవాళ్లు. అలాగ ఋషుల అగ్ని పేరు ఆర్చేయాగ్ని. ప్రవరాగ్ని అని ఇంకోపేరు. దేవ తాహ్వనంకోసం చేసిన హోత్యవరణంపేరు ప్రవరణం. ఈ యజమాననియు క్తహోత సామాన్య మానవుడు. కాని, అగ్ని దేవహోత. ఈ దేవహోతమకూడా ప్రవ రణం చెయ్యాలి. యజమానగోత్రప్రవర్తకులైన ప్రాచీనఋషుల పేరు చెప్పి పిలిస్తే, ఆ అగ్నికి ఆ పిలుపు అందుతుంది. అందువల్ల మొదట్లో ఆయీ ఋషుల నామాల్ని అనుసరించి దేవహోతను పిల్చి, పిదప ఆ అగ్నికి ప్రతినిధిగా, మానవహోతను వరిం చాలి. ఈరీతిగా నియుక్తుడైన మానవహోత ఆ పూర్వ ఋషుల అగ్నిని ఆహ్వనిస్తాడు. ఈ అగ్ని దేవతనే దేవతాహ్వనంకోసం అనురోధిస్తాడు. వరణానంతరం హోత నేటి ఉత్తరంగా కూర్చుంటాడు.

మనకు యజ్ఞోపవీతం అంటే గౌరవంపోయింది. కొటులాగా దాన్ని చిలక్కొయ్యకు తగిలించి ఇతర పనులు చూసుకొనే మహానుభావులు ఉన్నారు. మళ్లీ వాటికి ఇనప్పైత్యతాళం చెవులు తొడించి నమి నంగా యజ్ఞోపవీతంయొక్క ఉపయోగిత్వాన్ని నిరూ పించిన మహానుభావులు ఉన్నారు. వాళ్లలో ప్రవర

దేవులేనాళ్ళూ, అసలు ప్రవ రంటే ఏమిటో తెలియని వాళ్ళూ ఉన్నారు. గాని కొట్ట సంకల్పస్థాల్నించి వీటి కున్న మర్యాద మన తరంబో పోతుంటే, మనం నిర్దిష్టతతో చూస్తూఉండుకోటం మన సంస్కృ తికే సరాధనం. ఒక శతాబ్దం పోయాక, మళ్లీ ప్రవ రలకోసం రీసెర్చి కెయ్యాలన్న ప్రారబం తగలకుండా ఉండేందుకు, ఇప్పుడే వాటిని ఎవరైనా శ్రమతీసికొని గ్రంథస్థంచేస్తే బాగుంటుందని ప్రా సంగికం గా ఉత్సాహపగులకు మనవి చేస్తున్నాం. ఇది ప్రసంగాం తరం. ఇక ప్రకృతానికి మరలుదాం.

హోత ఆసీషదైంత్యౌత యాగం ఆరంభం. ఒక్కొక్కయోగాన్ని గురించి విచారిద్దాం.

ప్రయాజ :

(1) ప్రధానయాగానికి ముందుగా చెయ్యాలి ల్పింది ప్రయాజయాగం. ఆహూతిద్రవ్యం ఆజ్యం. అప్స ర్యుడు ఘృతం ద్వారా మొదట్లో ఆహూతహోమం చేసి దీన్ని చేస్తాడు. విదుగురు దేవతల్ని ఉద్దేశించి విదు ఆహుతులు. దేవతల పేర్లు మనకు ఇప్పుడు విచిత్రంగా ఉంటున్నాయి. వారి పేర్లు : సమిత్-దేవత, తనూన పాత్-దేవత, లేక యజమానిగోత్రభేదా న్ననుసరించి నరాశంస-దేవత, ఇడా-దేవత, బర్హి-దేవత, స్వాహా కార-దేవత.

ఆజ్యభాగం :

(2) ఈ పంచప్రయాజానంతరం అగ్ని సుద్దేశించి ఒకసారి, సోమణ్ణి ఉద్దేశించి ఒకసారి ఆజ్యా హుతి ఇవ్వాలి. దీని పేరు ఆజ్యభాగదానం.

ఉపాంశుయాగం :

(3) ఆజ్యభాగదానంతర్యాత ప్రధానయాగం. అగ్ని సుద్దేశించి ప్రథమపురోడాశం. అగ్నిని, సోమణ్ణి ఉద్దేశించి ద్వితీయపురోడాశదానం. ఈ రెంటికిమధ్య అగ్ని సోమలకు కొంచెం ఘృతాహుతి.

ఈ ఘృతాహుతిసమయంలో మంత్రపాఠం అనుచ్చిస్వరంలో జరుగుతుంది కాబట్టి దీని పేరు ఉపాంశుయాగం.

స్విప్తకృత్తు :

✱

(౪) అనంతరం స్విప్తకృత్-యోగం. ఇందు కపాలాల్లో ఉన్న పురోడాశాన్ని అంతరిణి ఆహుతి చేయబడుతుంది. కొంచెం మిగిలినది దిండ్లలోంచి కొంచెం కోసి, తీసికొని అగ్ని-స్విప్తకృత్తు చంద్ర శింగి ఆహుతిచేయాలి.

అగ్ని-స్విప్తకృత్తు గుద్రదేశతాకము. ఈ గుద్రదేశత అంటే ఎంతో భయం. ఇతని బాణాలంటే నేపుతేనంత భయం. స్పష్టంగా ఇతనిపేరు ఉన్న రిందటానికూడా ఉడుపే. ఉగ్ర, భీమ, కర్పక, శివా, భయనిక, సూరకాలు. ఇతన్ని సంతోషింపజేయటానికి కేంకరు సేవే పిలుపు. వేదంలోని ఇతర శ్లోకాలకీ, ఇతనికి ఎంతో శోభా ఉంది.

ఒకప్పుడు దేశతలు ప్రార్థిస్తే, ఈయన ప్రజాపతిఅంతరిణిమీద బాణాల్ని విసిరాడు. చాలా దేశత లెంతో సంతోషించి, పురోడాశానికీ ఈయన్ని అధిపతిగా చేశారు. అప్పటినుంచి ఈయన పరమపతి.

పూర్వం ఈయనకు యజ్ఞభోగాల్లో పాలు ఉండేవి కాదు. ఒకసారి ఈయన బలంతోగా యజ్ఞభోగాన్ని గ్రహించాడు. అప్పట్నుంచీ ఈ స్విప్తకృత్-యోగం ఆరంభమైంది. ఈ యోగంలో ఇయ్యబడే ఆహుతిని గుద్రదేశ అగ్ని-స్విప్తకృత్ గూఢంగా గ్రహిస్తున్నాడు.

ఇక్కడ దక్షయజ్ఞ సంబంధమైన పౌరాణిక గాథను స్మరించుకోవాలి.

అనుయాజ :

✱

(౫) స్విప్తకృత్యాగంతర్వాత అనుయాజ-యోగం. ప్రధానయాగానికి పూర్వం ప్రయాజ-యోగం ఉన్నట్లు, అనంతరం ఈ అనుయాజ. ప్రయాజకు పంచదేశతలు. కాని, అనుయాజకు దేశతలు ముగ్ధలే. ఈ అనుయాజదేశతలపేర్లు : బర్హి, నరాశంస, అగ్ని స్విప్తకృత్తులు. ఆహుతిద్రవ్యం ఆజ్యం.

సామాన్యనియమక్రమం :

✱

ఈ ప్రధానప్రధానయాగాల్ని చేసేనిమిత్తం కొన్ని సాధారణనియమాలున్నాయి. అధ్వర్యుడే

యోగకర్త. హోత ఆహ్వనకారి. అహుతినింట్లోనే ఆహుతిసమర్పణ. అధ్వర్యుడే ఆహుతి ఆహుతిగానికి ఉత్తరంగా. అక్కడ ఆయన నిలబడి ఉండాలి. ఏ యోగంలోనైనా సరే, ఆయన నక్షత్రాంతంతో సమవుత, వాసుపాస్తంతో ఉన్నప్పుడు పుష్కరాని, వేదిక ఉత్తరంనండి దక్షిణంగా ఉన్నాడు. అక్కడ నిలబడి అగ్నిత్తును ఆదేశిస్తాడు : “ఓం త్రావహి”. అంటే గోతెల్ని మంత్రాల్ని వినమని ప్రార్థించు. ఈ అగ్నిత్తు వేదిక ఉత్తరంగా నిలబడతాడు, చేత్తో ఒక కణ్ణుకత్తిని పట్టుకొని. ఈ కణ్ణుకత్తిపేరు ‘పుష్కరా’ అయిన జవా విస్తాడు : “అస్తు త్రావహి”. అంటే, మంచేది, దేశతలు వింటున్నారని ఆరు. అప్పుడు అధ్వర్యుడు హోత కాదేస్తాడు, దేశతల్ని ఆహ్వనించమని. హోత ఇందు మంత్రాలు చదవాలి. ఒకటి అనువాక్యం—ఇని ఋక్ మంత్రం. సోమంత్రం—నేవల్ని అనుకూలంగా చేసుకొంటున్నారు. ద్వితీయ మంత్రం యాజ్యం. ఇది కొన్నిపట్ల ఋక్కు; కొన్ని పట్ల యజుస్సు. ఇదే యోగమంత్రం. కురుకనే యాజ్యం. దేశత అగ్ని అనుకొందాం. అప్పుడు హోత మంత్ర పాతాన్ని “యే యజామహే అగ్నిం దేవేమి” అని ఆరంభిస్తాడు. దీని పేరు ఆగ్రూ-మంత్రం. తర్వాత ‘యాజ్యమంత్రాన్ని చదివి “అగ్నే వీహి వావహి”—అగ్ని దీన్ని భక్షించి దేశతలదగ్గరకు తీసికోవెల్లుగా గాక అని అంటాడు. ఈ వావహిఉచ్చారణే కవట్యారం. ఈ కవట్యారం ఉచ్చారితమవుతూ ఉన్నప్పుడే అధ్వర్యుడు ఆహుతిద్రవ్యాన్ని—అది పురోడాశమేకాని, లేక ఆజ్యమేకాని—అగ్నిలో వేస్తాడు. యజమాని ఆహుత్యవంతగం “ఇదం అగ్నేయే న మమ”—ఈ ద్రవ్యాన్ని అగ్ని కర్పించాను, ఇది నాదికాదు అని త్యాగమంత్రాన్ని ఉచ్చరిస్తాడు. దేశతల్నిఉద్దేశించి ఇయ్యబడే ద్రవ్యత్యాగమే యోగం, లేక యజ్ఞం. యజమాని ఇప్పుడు ఇల్లాంటి త్యాగాన్ని చేశాడు. త్యాగమంత్రపఠనం అయితర్వాత అధ్వర్యుడు స్వస్థానానికి తిరిగివస్తాడు.

ప్రతియాగానికి ఇదే సాధారణవిధి.

వివరము :

కార్యక్రమంగా ఇక మిగిలిపోయింది హవిష్మధర్మము. ఇది కాకపోతే ఏ యజ్ఞమా సంపూర్ణం కాదు, పురోహితాన్ని అంతా ఆహూతి ఇయ్యించదు. కొంచెం మిగిలేట్టు చూడాలి. యజమానీ, మత్స్యకులూ దీన్ని భక్షిస్తారు. మిగిలిన పురోహితాన్ని దీనినిమిత్తం కొన్ని ముక్కలుగా భాగిస్తారు. కదాని పేరు ప్రాశస్త్రం ; దీన్ని బ్రహ్మ భక్షిస్తాడు. ఇంకోదాని పేరు పవనత్రం ; ఇది అగ్నిశక్తు చెందుతుంది. ఇంకో సుండాన్ని మళ్లీ నాల్గముక్కలు చేసి, భవ్యర్య, హోత, బ్రహ్మ, ఆగ్నిత్రులు నల్లరూక్షిస్తారు. ఇంకో నెండుముక్కలు మిగులాయి. ఇతా ముగిశాక బ్రహ్మ, యజమానీ దాన్ని భక్షిస్తారు.

వివరము :

ఈ పురోహితాశ్రుండాల్లో కొన్నిటిని ఘృతాంతం చేయాలి. కీటిపేరు ఇవ. యజమానీ, నల్లరు మత్స్యకులూ కలిసి దీన్ని భక్షిస్తారు.

అసలు హవిశ్మధర్మమునే చాలా ముఖ్యం.ందులో మళ్లీ ఈ వివరము మరీ ముఖ్యం.

ఈ ఇవలో ఒక భాగాన్ని, మళ్లీ పేరుగా వోత తింటాడు. దీని పేరు అవాంతర-ఇవ.

ఈ హవిశ్మధర్మమును సానం స్విష్టకృత్తుగానికి తర్వాత, అనుమాన-మాగానికి పూర్వం. కలం, బ్రహ్మ యజమాను లిద్దరూ యజ్ఞ సమాప్త్యంతరం తింటారు.

మనలో “స్విష్టకృత్తుగా కూర్చోని భోంకేతాడు” అనే వాడుకఉంది. హవిశ్మధర్మము స్విష్టకృత్తుగానంతరం అవటంకల్ల ఈ వాడుక నిల్చిందిమా!

మాప్తికము :

అనుమానయంగానో పూర్ణమాసముజ్ఞానికి సంబంధించిన ప్రధానానుష్ఠానాలు ఒకటిగా ముగియాలి అనే చెప్పాడు. ఇహ సమాప్తి.

ప్రస్తుత మనబడే దర్శకట్టమనరించి వైస వచ్చింది. ఈ కుశగ్రంథిని కేవలం గడ్డిపోచ లని తృణీకరించటానికి వీలేదు. దీంతో యజమానశరీరాన్ని ఏకంగా భావించాలి. అనుమాన-మాగానంతరం ఈ ప్రస్తురాన్ని ఆహూనీయగ్నిలో పడేయాలి. ఇది కాలిపోతున్నప్పుడు యజమానీ స్వర్గానికి వెళుతున్నట్టు. సంపూర్ణంగా దగ్ధమైతే, యజమానీ స్వర్గంలో చేవ తల్తో నికల్వవైతట్టు. ప్రస్తురం కాలిపోతున్నప్పుడు, హోత అగ్నియ్యడే ఆహూతితో కొన్ని మంత్రాల్ని చదువుతాడు. కీటి పేరు మూక్కపాక్క. హోర్తిగా కాలిపోయినాక మిగిలిన మంత్రాల్ని చదువుతాడు. కీటి పేరు శంయూవాక్క. ఇది ఆగ్నివస మూసకాలు.

సరిధి అనబడే సమిత్కాష్టసంశ్రుతాన్ని నురించికూడా వైస విప్పారు. మానవహోతి చేవ హోతను పిచ్చుకోవచ్చాడుకదా, ఆ దేవతహోత శరీరమే ఈసరిధి. ఇక వీటిని అగ్నిలో వెళువాలి. అప్పుడు దేవహోతి యజ్ఞ ఫలంకంచి వల్లిపోతాడు.

సంప్రవం :

ఈ సమయంలో అగ్నిర్యక్షు విశ్వదేవతల నుద్దేశించి, కొంచెంగా ఆజ్ఞాన్ని ఆహూతి ఇచ్చి పోమం చేస్తాడు. దీని పేరు సంప్రవహోమం. ఇది మాగం కాదు, హోమం. దీంతో యజమానీఅను సానం సమాప్తం.

పత్నికృత్యం :

కాని, యజమానపత్ని చెయ్యాలింది ఉంది ఇంకా. ఇంతవరకూ ఆవిడ ఓపిగ్గా గార్హపత్యాన్ని ప్రక్కగా కూచో ఉంది. ఇంతవరకూ జరిగిన కర్మ కలాపం అంతా ఆహవనీయంలోనే.

ఇప్పుడు బ్రహ్మగాక మిగిలిన ముగ్గురు మత్స్యకులూ యజమానపత్ని దగ్గరకు వచ్చి, గార్హపత్యంలో కొన్ని ఆహూతుల్ని వేస్తారు. ఆహూతి ద్రవ్యం ఆజ్ఞం. దేవతలు : సోమడు, త్వష్ట, దేవ పత్నీగణం, అగ్ని-గృహపతి. గృహపతిఅయిన అగ్ని, దేవపత్నీగణమూ ముఖ్యంగా ఆహూతుల్ని పొందక పోతే, గృహిణి అయిన యజమానపత్ని సహిష్టురదా?

ప్రధానయాగానంతరం హవిర్భక్షణ జరిగినట్లే ఇవ్వమకూడా జరగాలి. ఈ యాగానంతరం హవి శ్చేసాన్ని యజమానపత్ని తింటుంది. ధీక్షణానంతరం వైలాగా సూక్తవాక్పతనం లేదుకాని, శంయూహా కృతనం ఉంది. సంప్రసయాగం కూడా ఉంది. ఈ సంప్రసయాగంపేరు సత్త్విసంయూహయాగం.

సమిష్టిహోమం :

దక్షిణాగ్నిలో ఇంతవరకూ ఒక్క ఆహుతి కూడా పడలేదు. కనుక, ఇవ్వడు అగ్నిర్భుడు దక్షిణాగ్నిలో ఆజ్యహోమాన్ని చేస్తాడు. పురోడాశం తయారుచేయగా మిగిలిన కొంచెం యిస్తుడుపంజిని, విశ్వదేవతల మండేళించి అగ్నిలో నయ్యాలి. దేవహోతిప్రహ్వనాన్ని అనుసరించి ముఖ్యక్షేత్రానికి వచ్చిన దేవతలందరూ ఇంకా నల్లబోతారు. అగ్నిర్భుడు పీళ్లందరినిమిత్తంగా ఆయాహుతుల్ని ఆహువ నీయంలో వేస్తాడు. అప్పుడు వాల్ల సంయజ్ఞులై వెళ్ళిపోతారు. దీనిపేరు సమిష్టియజ్ఞోమం.

రాక్షసులకు :

వేనమీద పరచబడే ఏకర్చుల నన్నిట్టి ఆహువ నీయంలో పడయ్యాలి. ప్రణీత-పలాన్ని వేనమీద పోయ్యాలి. పురోడాశం తయారుచేయటంలో వచ్చిన చీక, తవుడు, చిట్ట మొదలైనవి రాక్షసులకు ప్రాప్త్యం. దీంతోనే వాళ్ళు సంతోషిస్తారు. రాక్షసుల్ని ఉద్దేశించి వాటిని విస్మించాలి.

దీంతో ఈ యజ్ఞం ముగిసింది.

ప్రక్రమణ :

ఈ యజ్ఞ నిర్వహణఫలంగా యజమాని దేవతాన్ని పొందాడు. అంతే కాదు, దేవతల్లో సర్వ శ్రేష్ఠుడైన విష్ణువుపాన్ని పొందటానికే అతడివ్వడు అభ్యర్థి. విష్ణువు త్రిపదవిన్యాసంతో మాడులోకాల్ని ఆక్రమించాడన్న విషయం అందరికీ తెలుసు. ఈ వర్ణన వైదికసాహిత్యంలో ఎక్కడ పడితే అక్కడే కనిపిస్తుంది. దీనికి అనకరణంగా యజమాని యజ్ఞస్థలంలో మాడు అడుగులు వేసి, తూర్పుగా ఆహువ నీయంవరకూ ప్రక్రమిస్తాడు. దీనిపేరు విష్ణుక్రమ-ప్రక్రమణ. పూర్వదిక్కు దేవతల సానం. యజమాని తూర్పుగా తిరిగి మాన్తూ, “నేను జ్యోతిలో గమన

మొనరుస్తున్నాను, జ్యోతిలో కలిశాను” అనే అర్థం గల మంత్రాన్ని చదువుతాడు.

వ్రతవిసర్జన :

అనంతరం యజమాని సూర్యోపస్థానమూ, గాహపత్య ఉపస్థానమూ జరిపి, “గృహపతిఅయిన ఓ అగ్ని! నేను నీద్వారా స్వగృహపతిని అవుతాను గాక” అని అంటాడు. తర్వాతి, పుత్రుడేమీర నెప్పి, “నా ఈ పుత్రుడు ఈ వీరకర్మలు అనక్రమంగా విస్తరిల్లితేస్తాడుగాక!” అని ప్రార్థిస్తాడు. ఆపదప ఆహువ నీయ-ఉపస్థానం జరిపి, పూర్వదినం గ్రహించిన క్రతానికి ఉద్వాసన చెప్తాడు.

విసర్జనానంతరం యజమాని బ్రహ్మతో కలిసి యజ్ఞశాలకు బయటకువచ్చి, తమకొసం అట్టెపెట్టిన పురోడాశభాగాల్ని స్వీకరిస్తారు.

సర్వశేషంగా బ్రహ్మ ఆహువనీయంలో సమిష్టండాల్ని వేసి, పూర్ణమాసేష్టినీ సమాప్తం చేస్తాడు. యజ్ఞాంతంలో ఋత్విక్కులకు దక్షిణ ఇవ్వాలి.

దక్షిణ :

పూర్ణమాసయజ్ఞం ప్రతిగృహాధిపతి అవశ్యం చేయవలసిన కర్మ. ధీనిరుడు, దరిద్రుడూ అనే విచారం లేదు. అందువల్ల దక్షిణ చాలా తేలిగ్గానే నిర్వహింపబడింది. యజ్ఞారంభంలో దక్షిణాగ్నిమీద నలుగురు ఋత్విక్కులకూ సరిపోయే దియ్యం ఎక్కించాలి. అది దక్షిణాగ్నిమీదే ఉండకాలి. ఈ అన్నమే దక్షిణ. అంతా అయ్యాక ఋత్విక్కులు ఈ అన్నాన్ని భుజిస్తారు. దీంతో యజ్ఞం దక్షిణాంతం అవుతుంది.

ఇది పూర్ణమాసయజ్ఞ విచరణ. ఈ ప్రక్రమణ యాగాన్నిబట్టే, మిగిలిన ఇష్టియాగాలరితినీ అర్థం చేసుకోవచ్చు.

శ్రౌతయజ్ఞాల్నిన్నిట్టే ఇష్టి, పశు, సోమ యాగాలని మాడువిధాలుగా విభజింపవచ్చు. ఈ పూర్ణమాసయాగం ఇష్టియాగాలన్నిటికీ నమోనా. ఇంకో విభజననుసరించి, అగ్నిహోత్ర, అగ్నిధేయ, దర్శపూర్ణమాసలున్నూ, ఆగ్రాయణ, చాతుర్మాస్య, నిరూఢపశుబంధ, సౌత్రమణి యాగాలున్నూ, ఆశ్వయుజశాలగవాదులున్నూ సప్తహవిర్యజ్ఞాలుగా పరింపబడుతున్నాయి.

వెలుగు - చీకటి

●
“సంపత్”

జిల్లజిల్ల కవియు తిమిరసంకులము చాటి
అహరనుభవాభిగమ్యము నభిలషించు;
మత్స్యజీతశబ్దాభి నా నేత్రయుగళి
వలెనె వెలుగుకేంద్రములు లోపలనె వెదకు;
మత్స్యతా నేకవివిధకర్మములుకూడ
అహరనుభవాభిగమ్యము నభిలషించు.
ఈద్యగీప్సితవిపరీత మిట మఱొక్క
తలపు దివమన్న బెదరి, స్మృతాసవశత
ఈ మహాంధకారమె నిల్వరింపజూచు.
కాంతి కని కుంచుకొనిపోవు కనులనోలె
పలుగన తలంకు మద్గిరాం విమలవీధి;
మత్స్యతా నేకవివిధకర్మములుకూడ
రిక్తసూత్రము లగుచు పరిభ్రమించు
నొక పరిధివెంట, కేంద్రము నుజ్జగించి;
ఇచట తేజోధ్వముల పరువులెత్తు నాన
నాహృదంతరదౌర్బల్య మాహరించు
సంత, అభిభూతసంకల్పమై గమించు;
ఇనుపగడియలు పడి నాయభీష్ట మిట్లు
క్షురితమై, సుఖస్వప్నమై, కరగిపోవు.
ఇటు లుపఃకాంతి తోచినప్పటికికూడ
అటు మహాంధ్యము క్రమ్మినప్పటికికూడ
పరిధి, కేంద్రము రెండు నా భావితాశ
లందు తడబడు దౌర్బల్య మని తలంతుః
ఇది మహాద్భుత మీ రెంటి కిట్టి సంధి;
వెలుగుకెరటాలు సుడులుగా విస్తరిల్లు
సంతలో సంధికారము లావరించు
ఒకటి సర్వేంద్రియముల నుపచరించు—
ఒకటి సర్వేంద్రియముల నుమ్మరించు.

శైవపరిక్రమము

శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణరావు

అంధ్రదేశమునకు శ్రీలింగదేశ మని మరియొక పేరు. ప్రసిద్ధిగన్న శ్రీలింగములుండుట బట్టి మే అంధ్ర భూమికి ఆ పేరు వచ్చియుండెను. శ్రీశైలము, దక్షిణరామము, కాశేశ్వరము—ఈ మూడును శ్రీలింగ త్రేత్రములని అప్పకల మొదలగునవా రనేకులు తెలిసి యున్నారు. అంధ్రదేశములు జాత్యగ్రమును పరిత్యజించి, శైవ-బ్రాహ్మణాదిగ్రమును స్వీకరించిన నాటమంకి, అంధ్రసూమి శైవమున కాలవట్టయ్యెను. అంధ్రశైవమునకు ఒక విశిష్టత యేర్పడెను. అంధ్రదేశమునందలి శైవత్రేత్రము లన్ని చోట్లను శివుడు దక్షిణామూర్తి. శివుడు సద్భక్తిహృదారి. దక్షిణామూర్తి పంచారామత్రేత్రములందు శివుడు బ్రహ్మచారియే. దక్షిణామూర్తి సతీత్వము నొందితగునాత శివుడు పార్వతిని పరిణయ మాడునాటకు దక్షిణామూర్తిగా నుండినాడు. ఒక్క పంచారామత్రేత్రములందే కాదు—ప్రసిద్ధిగన్న ప్రతిశైవత్రేత్రమునందును శివుడు దక్షిణామూర్తియే. తెలియనినాగు శివార్చకులై నెలయుచుండుటనేతము, మాధవమలకు శైవాగమములవిషయము ఆంతయు తెలియకపోవుటచేతను ఊరారామ (పాక్షిల్లు) మునంగును, అరుణాక్షయందును శివునికి ప్రక్క పార్వతిని నెలకొల్పి పూజలు చేయుచున్నాగు. శివనికి ప్రసిద్ధులయిన త్రేత్రములం దెచ్చుటను, అంధ్రసూమిలో శివరాత్రి నాడుగాని, మరి ఎన్నడుగాని కల్యాణోత్సవము జరుగదు. ఈ పట్టింపు కోటస్వకొంఁపియిన వెలసియున్న త్రేత్రములైశ్వరశివునకు మరింత యేర్పడును. దక్షిణామూర్తి భీమనాథేశ్వరశివుడు సంప్రదాయసిద్ధులగా నగ్నపాశు పరిఘాత్రి ఆయనకు మాణిక్యేశ్వరిని వింశ్యవాసిని యను శక్తిని భోగపత్నిగా నుంచినారు. ఆమె పార్వతి కాదు. భీమనాథేశ్వరశివునకు పార్వతి చెంత లేదు. అట్లే చాళుక్యభీమేశ్వరశివునకుగూడ. శ్రీశైలమందు

గూడ మల్లికార్జునశివునకు శక్తి భ్రమరాంబ. ఆ పరా శక్తికూడ పార్వతి కాదు. అట్లే కాశేశ్వరమునందలి కాశేశ్వరనికీకూడ. కాశీనాథేశ్వరమునకు పార్వతి లేదు. ఆయనకు శక్తి భావప్రసూనాంబిక. అట్లే పంపావిగూ పాక్షపతికి పంపాదేవి, భువనేశ్వరము శక్తి వ్యూహిణి. వీరికాపురవాసిని పుష్పవాతికూడ శక్తి స్వరూపిణిగాని పార్వతియంతే కాదు. అంధ్రదేశపు శైవధర్మముయొక్క విశిష్టతను పైను మడిచినదంతయు ఒక తాగ్గూడదు. అంధ్రశైవమునుసరించి పర్యవసాన జరుగఁగలసి యున్నది.

ఆ విషయములనుండునందు. శివాలయము లనేకము లున్నవి - అంధ్రదేశమునందు. శివాలయములకు బోయి శివుని ఆరాధించు ఆచారము, సంప్రదాయము కూడ దేశమునందు క్రమక్రమముగా ఊహించిపోవుచున్నది. అసలు అంధ్రదేశమునందు శివాలయములకు బోవుట జనులు మానుకొనుచున్నాగు. చాలనాటకు ఇట్టి గుప్తపరిధికి ఏర్పడుటకు వీరేశలింగముగారి నాట నుండి యేర్పడిన మన సంఘములలోని ముగ్గులు, ఆచారములు, నాస్తికత్వము ఇత్యాదులు కారణము. “నాళ్లు దేవుళ్లులే రాసులు మింగివా” అన్న వేగునగారి మాటయీద జనులకు సరి కుదిరినది. దైవ మున్నాడని గాని, శైవధర్మముగాని, వైష్ణవధర్మముగాని అవలంబింపదగిన దనిగాని జనులకు ఈనాడు తోచుటలేదు. నాస్తికత, దానితోపాటు కుశంబు, ధర్మమునందు అవిశ్వాసమును కల్గించి, ప్రజలయందు అంగుపూర్వముండిన శ్రమదమోయమాదిగుణములు, కర్మసంపత్తి ఋతులక్షణము, నీతి, శిక్షణాగూ నుండుట—ఇత్యాది మంచి గుణములన్నియు నశించిపోయెను. జాతికి ఊదక స్థిరముగా నెలకొనెను.

శివాలయములకు బోవనివారి మాట నేను తలపెట్టను. శివాలయములు ఏ పద్ధతియీద నిర్మితము

య్యెనో, శివపరిక్రమ మెట్టిదో చాలమందికి తెలియక పోవచ్చును. ప్రతిశివాలయమందును, అనగా, ప్రాచీనములును, ప్రసిద్ధిగన్నవియునగు శివాలయములందు విమానము, దానిచుట్టు ప్రదక్షిణపథము, చుట్టును సప్త మాతృకలు, భృంగీశ్వరుడు, గుర్రుడు, కాలభైరవుడు, డుంథీవి నాయకుడు, కుమారస్వామి, చండికేశ్వరుడు మొదలయిన పరివారదేవతలకు, త్రైతపాలకులకు చిన్న చిన్న విమానములుండును. శివలింగమున కెదురుగా ముఖ మంటపమునంగుగాని, అగ్రమంటపమునందుగాని నంది శ్వరు డుండును. ఈ దువ్వకాలమున, పరివారదేవతల విమానములు సరియైన తావులందు ఉండుటలేదు. పుణ్య కార్యములు చేయుచున్నామని భావించు సద్భక్తులు కొందరు తెలిసి తెలియని పండితబ్రువుల సలహామీద తమ యిష్టముచచ్చినచోట పరివారదేవతలకు విమాన ములు నిర్మించుచున్నారు. కార్తికేయుని గుడి ఊడ తెరికినారు కొన్నిచోట్ల. ఆ కార్తికేయ (శివుని) వెనుక సుండవలసిన సప్తమాతృకలు ఉండవలసిన తావు లందు గానరారు. గణపతి యొక్క డుండవలయునో, భృంగి ఎచ్చట సుండవలయునో, అచ్చట ఆ ప్రతిమలు గానరావు. కొన్ని శివాలయములందు చండిశ్వరుని ఊడ తెరికినారు. చండిశ్వరుడు శివయోగులకు అధిపతి. ఆతడు నగ్నమూర్తి. ఒకప్పుడు కెండుచేతులు, మరయొకప్పుడు నాలుగుచేతులుకూడ నుండును ఆ దేవునికి. చండిశ్వరుని ముఖము ఉజ్జ్వలమైయుండును. చేతులలో నొకదాని యందు త్రిశూలము, ఒకదానియందు కలశము, మరయొక దానియందు డమరుకముకూడ నుండును. శివునికివలె మూడవకన్ను కూడ నుండును. శిరోజములు నడినెత్తిమీద యోగికివలె జటగా చుట్టబడియుండును. శివనిర్మాల్య మును, శివుని నర్పించుచున్నపిదప, చండిశ్వరుని మ్రోల పారవేయుదురు. శివలింగమునకు అభిషేకించిన జలమంతయు కొన్ని దేవాలయములందు సోమ నూత్రముగుండ వెలికివచ్చి, ఒక తొట్టెలోనికిగాని, అక్కడ కట్టిన బావివంటి గోతిలోనికిగాని ప్రవహించును. సోమనూత్రముదగ్గరకు వచ్చినపుడు జనులు అక్కడ అభిషేకజలమును నెత్తిమీద జల్లుకొనకుండు

పోవుట పాపము. శివాలయమునకు బోయినపుడు శివార్చనావిధము ననుసరింపకపోయినచో శివపూజా ఫలము దక్కదని శైవాగమములు ఘోషించుచున్నవి. పెద్దలనోట తఱచుగా ఈ క్రింది శ్లోకము పూర్వము వినుచుంటిమి. ఈనాడు ఈ శ్లోకము నెఱిగినవారరు దుగా నున్నారు. శివుని దర్శించురీతి యిందు విశదీ కరింపబడినది:

“వృషం చండం వృషం వైవ
సోమనూత్రం పున ర్వృషమ్
చండంచ సోమనూత్రంచ
పున శ్చండం పున ర్వృషమ్.”

ఈ శ్లోకార్థమిది: ముందుగా శివుని అర్చించ గోరువాడు నందిని సమీపించి, ఆ నందివెనుక నిలువ బడి శివునకు నమస్కార మాచరింపవలయును. తరువాత, ఎడమప్రక్కగా ప్రదక్షిణ మాచరించి తుడి వైపున నున్న చండిశ్వరుని సందర్శించి నమస్కరించ వలయును. అక్కడనుండి మరల నందికడకు వచ్చి, లింగార్చనము చేయవలయును. అటుపిమ్మట మనుషటి వలెనే, ప్రదక్షిణము చేయుచు సోమనూత్రమును సమీ పించి, అభిషేకజలముతో కన్నులు తుడుచుకొని చండి కేశ్వరుని సమీపించి నమస్కరింపవలయును. పిమ్మట నందిని సమీపించి, మూడవసారి శివలింగమునకు నమ స్కార మాచరించి, తిరిగి చండిశ్వరుని కడకు రెండవసారి పోవలయును. అచ్చట చండిశ్వరునకు వందన మాచరించి సోమనూత్రమునఱకు బోయి, సప్తజము వంక దృష్టి నిలిపి మేకలమునకు నమస్కరించి, పిమ్మట చండిని సమీపించి, నమస్కార మాచరించి, నంది కడకు శివునికి కడపటి నమస్కారమును సమర్పింప వలయును.

ఇది శైవపరిక్రమ విధానము. ఈ సంప్ర దాయము దేశములో అంతరించిపోయినది. గుడికి పోవుటయే మహాకష్టమైన కార్యము ఈ కాలమున— దానికిసోడు. పెద్దశివాలయములందు చండిశ్వరుడే కానబడడు. ఇక పూజావిధానము ఏట్లున్నదో యోజరచుకొనుట గుఱుభక్తులు.

రుచీదేవి

[నాటిక]

ప్రో. శా.

౧

[ఒక గొల్లపల్లి. తటాకకూలాన్న వృక్షచ్ఛాయలో చారవేషధారి శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు.]

రాయలు :—ఈ రాజ్యం అప్పజీచాతుర్యవిశేష సంప్రాప్తం. నా భోగాలన్నీ ఆ బృహస్పతిత్యాగాల ఫలితం. ఆ బహుళమేధాశక్తికి నా రత్నఖచితకేట మస్తకం వినమ్ర మాకుంఠి. ఆయన నిర్వాణకావ్యక్రమ శక్తికి అఖంఠవిద్యానగరసామ్రాజ్యమే ధారపోయాలనిపిస్తుంది. ఆయన నన్ను ఆదుకుంటూవచ్చింది యీ సామ్రాజ్యరంగంలోనే కాదు, గృహరంగంలో కూడా—

అప్పజీదయ పెదతల్లివిషప్రయోగంపండి కాపాడింది. కొడుకు సామ్రాజ్యాధి నేత కాకపోతాడన్న భయంతో అన్నగారు నా గ్రుడ్డు పెరికించమంటే కాపాడింది అప్పజీ. అప్పజీ లేకపోతే కృష్ణరాయడు ఉండేవాడే కాదు. నా గురువు, నామంత్రి—నా సర్వస్వం ఆయనే.

నా ప్రణయసమస్యల్లోకూడా జోక్యం కలిగించుకోగల సామర్థ్యం అప్పజీకిమాత్రమే—నా చిన్నాడేవిని నాకు సమకూర్చాడు. గజపతిరాకుమారి కలు యీపాటికి నన్ను తమ ఘరికలకు ఆహుతిగాని ఉండేవారు, అప్పజీచాతుర్యం నాకు శ్రీరామరత్నగా లేకపోతే—

...ఆ...మల్లీ సాయంత్రానికి విజయనగరం చేరాలి...అప్పజీ ఆదేశం. నిదాఘంకూడాను. ఈ పాత్రలో తటాకజలం నింపుకు బయలుదేరితే—

(తటాకపోపానాలమీద ఒక కామయాంబర ధారిణి కృష్ణరాయని చూచి కొంచెం తప్పుకుంటుంది. ఆక్కడి శిలాశాసనాన్ని చదువుతాడు రాయలు.)

“శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ, రాజపరమేశ్వర, మూరురాయరగంఠ...” నా దిగువనామాలా?...ఎవరి దీ కాసనం? (అడుగున చూచి) “శ్రీ కృష్ణదేవరాయ చరణభక్తురాలు...కట్టించిన తటాకం—”

శ్రీ వీరప్రతాపుని పాదదాస్యాన్ని ఆకాంక్షిస్తున్న యీ నిరాశంబరజీవి...స్త్రీ!...స్త్రీ?

హృదయపూర్వకంగా నన్ను లోగని తాను నాకు లోబడిన ప్రణయైకజీవి ఒక్క చిన్నాడేవి మాత్రమే. తిగుమల వికూడా పరిగె రితహృదయ. సరే, రుచీదేవిఅంశుపాంశు లానాటితోనే అంతమయ్యాయి. మరి నిష్కామకర్మగా నన్ను రాధిస్తున్న యీ అజ్ఞాత నారి...? (కామయాంబరధారిణి...ద్దకు వెళ్లి) ఇదిగో...యీ శిలాశాసనం ఎవరిది?

ఆమె :—వీవూరు పాంఘుడా?

రాయలు :—మూడి విద్యావృక్షరం.

ఆమె :—ఇంకేం? మీరాయల చరణదాసిది.

రాయలు :—ఎవ రామ? పేరు...

ఆమె :—వరదరాజమ్మ.

రాయలు :—వరద...రాజమ్మ...మా గజపతి విభాధుని ఆరాధిస్తున్న ఒక అజ్ఞాతనారి...పేరు వరద రాజమ్మ...గ్రామం?

ఆమె :—అసలు వివరం. ఇప్పుడు గొల్లపల్లి. ఆమె యిక్కడ ఆశ్రమం స్థాపించి ధ్యానముద్రలో భాసిస్తూ ఉంటుంది.

రాయలు :—ఆ - ఇంకా?

ఆమె :—అంతే. నాకు అంతకన్నా తెలియదు. ఆమెమాధ్యాహ్నం కాలకు నీతో కూచుంటే శాప్యం కాదా?

రాయలు :—(నెమ్మదిగా) నిలు... (ఆగి) ఎందుకూ? వెళ్లు...రేపు అప్పజీతో సమాలోచించండి...చూడడం మంచిదికాదు...

విశాఖంశ... గొల్లపల్లి. వరదగాజము... అరి
రాయవిభాధుని (శాసనం మరోసారి చూసి)... చరణ
భక్తురాలు...

విచిత్రం, విపరీతం...

౨

[రాజప్రసాదం. అంతఃపురం. తిరు
మలదేవి, రాయలు.]

దేవి :—శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ, రాజపరమే
శ్వర, మారురాయలగంప...

రాయలు :—ఏమిటి, పరామలు పలుకు
తున్నావు? (కొంం చిలించి) ఆ శిశుశాసనం...
తటాకం... (తల వంకించి) ఏమీ లేదు. (నారిక
కొరుక్కుంటాడు.)

దేవి :—నీ శిశుశాసనం? ఎక్కడ?

రాయలు :—లేదు, లేదు... ఏమీ లేదు...
అప్పుడే...

దేవి :—అలా చంచలిస్తా. గంపకూ? గొల్లపల్లి
పశ్యుటన చేసి చిచ్చిన శ్రీకృష్ణమూరాయలవారు—విశ్రే
మిస్తారా?

ఆ తటాకం... ఒక నాటి గామనారి...

రాయలు :—(సట్టించుకోక) గొల్లపల్లి శిశు
శాసనం. (నిశితంగా) దేవి కీమయంలో సంబంధ
మేమిటి?

దేవి :—ఆమె... నాబోటిదే.

రాయలు :—ఎవరాయె... ఒక ఆధ్యాత్మికజీవి
...తిగుమలదేవితో సహా నమా?

దేవి :—ఆమె మీ చరణభక్తురాలు...

రాయలు :—అవును. మారురాయలగంపని
రక్తంకూడా తియ్యగా ఉంటుందని చెబుతూచి ప్రి
తిగుమలదేవి ఆ అజ్ఞాతాధ్యాత్మికస్త్రీతో సామ్యం
చెప్పకోవం... (నవ్వు).

దేవి :—ఆమెకూడా మీరక్తం నవిమాడాలను
కుంది ప్రభూ!

రాయలు :—రాయల రక్తం గుచిమాడాలన్న
వాంఛ ఒక గొల్లపల్లిస్త్రీలోనా జనించింది?

దేవి :—ఆమెది అసలు విశాఖంశ—మనవి
చేస్తున్నాను.

రాయలు :—రాజ్యాన్ని పాలిస్తున్న రాయల
కన్నా రహస్యాలు అంతఃపురములకు ఎక్కువ
తెలుసా? (తీక్ష్ణంగా) ఛీ—

దేవి :—ఇందులో ప్రత్యేకత ఉంది ప్రభూ!
ఆమె ఒక నిష్కళంకజీవి. తమ నామసంస్కరణతోనే
దినాలు వెళ్లబోస్తున్న ఒక పవిత్రశక్తి. మీ
దాస్యాన్ని పునస్సంపాదితం కావించుకోలేనేమనని
మనస్సు నొచ్చేసుకుంటున్న ఒక అమాయకయువతి—

రాయలు :—నా దాస్యాన్ని పునస్సంపాదితం
కావించుకో...

దేవి :—తథ్యం స్వామి! తెలియదా, తెలిసే
ఉపేక్షిస్తారా? నావై ఆమెకూడా పరిశ్రమ
మృదయ.

రాయలు :—తిగుమలా! ఈ ప్రచ్ఛన్నసంభా
షణ దేనికి?

దేవి :—ప్రభూ! ఆమె మనోదోష్యాన్ని
పోకాగ్నుతోదాసిక హించిన తపోదీక్షితుని అది—

స్వామి!—కామగుంబరం కట్టుకున్నా
మృదయం రాగరంజితమే. మానసాగ్రద హించినా
చిత్తిం యుష్మదాయత్తమే. ఆమె మీకోసమే—
మీగు నిజాన్ని రెక్కచేయక పరిగ్రహించకపోతే
మృశ్యువులతోసమే—స్వీకారంతోకరణాన్ని పరిధం
కావించుకుంటుంది... మీ విజయలక్ష్మీపరంభం
ఆమె ఒక పులకరింపు. మీ అప్రదిగ్రాజమనోభయం
కరత్యాన్ని చిరస్థాయి కావించిన ఒక నవనోన్మేష
లాభ్యమయి.

రాయలు :—నా జీవితంలో అంత ప్రధానపాత్ర
వహించిందా ఆమె?

దేవి :—భార్యదక్షిణామనసుద్రాక్షశ్వగులు
జరిగిందాన్ని యితగా విస్మరిస్తారా?

రాయలు :—(అలోచిస్తూ) నేను పరిగ్రహించక
పోతే మృశ్యువులు పరిగ్రహిస్తుందా?... నా జీవి
తంలో అడుగుమోసిన యువతి... నన్ను బలిగొనదలి
చింది—తిగుమలదేవికాదు... మరి? గుచీదేవి ఆనాడే
దడిపోయింది... అయితే గుచీదేవీ! (గర్జనగా)
పశ్చాత్తాపమా? అభార్యపరివర్తన...

దేవి :—అభార్యం కాదు స్వామి!

రాయలు :—(వినిపించుకోకుండా) కర్తవ్యం
కాతన్యం కమనీయాశ్లేషాన్ని కాంక్షిస్తోంది. అభార్య

పరిగ్రస్త...శ్రీకృష్ణ నేపరాయల చరణభక్తురాలు...
రుచీదేవి...

దేవి :—వీణకు ఉండే యిసుపతీగలే సుమధుర
గానాన్ని పలుకుతాయి ప్రభూ !

రాయలు :—దేవీ...లేదు...ఆ ఉదంతం స్మృతి
పథాల్లోకి రాలేని లోఁతుల్లో—

దేవి :—అగ్నిమానతి. తన భానాన్ని తానుగా
నెలుబుచుకోనేక జీవితాన్నే భగ్నపరుచుకొని
త్యాగం చేయదలించింది.

రాయలు :—ఎందుకూ అక్కడ! (చచ్చిన నేప
కునితో) త్వరగా అప్పజేసి ప్రవేశపెట్టు.

...కాదు. అప్పజేతో సంప్రదించారు. ఆమె
క్రొత్తాన్ని తెలియజెప్పారు. ఆయనఅనుమతిపొందనే
నగరు విడిచి పొమ్మన్నాను...

దేవి :—రాజాజ్ఞతో ఆమె అంతఃపురాన్ని
విడిచి పోయింది. తిరిగి రాజాజ్ఞతోనే ఆమె అంతః
పురానికి చేరింది.

రాయలు :—అసంభవం—అప్పజే...

దేవి :—గూఁడుంటాను. రాజ్యంలోని గుట్ట
మట్టాలన్నీ ప్రభువు స్వయంచారత్వంతో బహిర్గత
పరచా అన్నది శ్రీ అప్పజేవిధానం.

రాయలు :—ఇంతకూ ఇంకానోసం పనికట్టి నన్ను
పంపించారా... గొల్లపల్లి ప్రాంతానికి ?

దేవి :—ప్రభువులు ఉక్రేకిస్తే నేను నిగు త్వర.
మీది విశాలహృదయం. మీరు దాక్షిణ్యగూర్తులు...
అరుగో అప్పజే...

రాయలు :—(లేచి) రంకి, అప్పజే !

అప్పజే :—(ప్రవేశించి) ఇంత అసమయంలో
చర్చించాలిసిన అత్యుపర విషయం...

దేవి :—(రాయల నమస్కారం) రుచీదేవి...

అప్పజే :—(చిగునవుతో) ఏనాడో నగర
విడిచి పొమ్మని ఆజ్ఞాపిస్తే శిరసాఃపొందిన ప్రాతరాణి
మీద మనసుపారిందా రాయలవారికి ? సరి...మీ పర్య
టన సుఖాంతమా ప్రభూ !

రాయలు :—(ఉత్సేగంతో) చరదరాజమృ గుచీ
దేవీ అంటుంది తిగుమలదేవి.

అప్పజే :—దేవి అసత్యమాడుతారా ప్రభూ ?

రాయలు :—గొల్లపల్లి ... కాసనం ... శేపు
మీతో చర్చిస్తా మనకున్నాం. ఆ కాసనకర్త రుచీ

దేవి! అని హృదయంలో కల్లోలాన్ని రేపింది తిగుమల.
అప్పజే ! అంత క్రొత్తానికి యింత సాధుత్వమా ?

అప్పజే :—ప్రభూ ! ఆవిషయం ఇప్పు
డెందుకూ ?

రాయలు :—నిగోషిత్వం నిర్ణయింపబడితే ఆమె
గౌరవాన్న.

అప్పజే :—అంతమాత్రాన జరిగేది ?...ఆమె
దోషి అని ప్రభువులు ఇతఃపూర్వమే నిర్ణయించారు.

రాయలు :—అప్పజే ! మీ అగ్నిప్రాయం,
రాయలఆమోదం ఏనాడూ విడిచిపో.

అప్పజే :—కృతజ్ఞుణ్ణి...

గజపతిగారుమారి అడవుల్లో కాయగనగులు
తని బ్రతుకుతోంది. కాంతివిహ్వలమైన
కామాయశాటి సరించింది. ఆమెమనస్సులో క్రాంతి
వల్లివిగుస్తోంది. పరితాపపూరితమృత్యు మీదై ఆమె
ప్రతిక్షణం ప్రార్థనచేస్తోంది. అప్పటి ఆమెజీవిత
శకలం—చంద్రునిలో కళంకం—

...లులు పట్టిన పలుకులు విని గుచీదేవి మీ
మీద బాకు మాసింది. అంతే. ఆమెహృదయం నిష్క
ళంకం. ఆనాడు అందరూ ప్రేరేపన ఉక్రేకం ఆమె
కన్నుకొప్పింది. ఈనాడు ఆత్మలో మీసెగల ప్రేమ
ప్రబోధించిన అనంతాపం ఆమెకన్ను విప్పింది. ఆమె
పవిత్రహృదయం ప్రతినీత్యం స్వీకృతికి తగిఉంది
ప్రభూ !

మీభానాన్ని ఆనాడే కాదంటే నన్నే
అన్యథా తలచేవాను...

రాయలు :—ప్రభుసహగ మ సమయం లో
ప్రాణాపహరణప్రయత్నం...

అప్పజే :—(తిగుమలకేవిరంక చూస్తూ) మీ
హత్యాప్రయత్నంలోనే అనంతప్రేమప్రబోధం ఉం
డేమా ?

రాయలు :—నన్ను పరిరక్షిస్తూచచ్చిన మీకు
నేను చెప్పవలసిందేమీ లేదు.

అప్పజే :—రాయలవా రాగ్రహిస్తే తిమ్మగుసు
చేసేదికూడా ఏమీ లేదు.

రాయలు :—ఆగ్రహం కాదు అప్పజే, అను
మతి. కాని—

అప్పజే :—ప్రత్యక్షంగాకాని, పరోక్షంగా
కాని మీపరీతు కామె నిలుస్తుంది.

రాయలు :—(తల ఊపుతాడు.)

3

[పటకుటీరం. శరదరాజమృ అప్పా
న ఒక కక్ష్యలో; వాళ్లను విలోకిస్తూ
శ్లకు కనబడకుండా రాయలు మరో
స్థలో.]

రాజమృ:—స్త్రీహృదయం అప్పా! హృదయం
నివేదించుకుంటున్నాను. ఈ కలుషశరీరం
భువుల పాదతాడనంతో పునీతం కావాలి...
గృహీ, నా కళ్ళలాన్ని మీతో వెళ్లబోసుకుంటున్న
జీవితచర్యాప్రచనంతో పుట్టిన వెచ్చకన్నీటితో
స్నానం చేసి భావిస్తున్నాను. ఆయన అంతిమదర్శన
నికే నా తపోదీక్ష—సహజమృదులమైన స్త్రీ
భావాన్ని అరికట్టలేకపోయాం. ఇది తపస్విని
తంకూడా... (తలవంచి) ఏమింది నాకు ఆశించ
నికి? ఆయన్ని ఆఖరుసారి కళ్ళతో త్రాగి యీ
పంచంనుండి వినిర్గమిస్తాను, అప్పాజీ...

అప్పాజీ:—యమతీకా వై రాగ్యం?

రాజమృ:—గుచ్చి చేవికి... రాయలప్రక్కలో
చురు మనిషించుకున్న రుచ్చిచేవికి అంతకన్నా
ఉందా అప్పాజీ!

అప్పాజీ:—రాయలు మిమ్మల్ని ఆదరిస్తారేమో!

రాజమృ:—(తల వూపుతూ) కనికరం యీ
పినిమీదా? అప్పా, ఆ మహామహుని జీవితచార
ంలో నేను గ్రంథిలాన్ని. నన్ను విసర్జించాలినిదే.

అప్పాజీ:—గతం మరవాలి.

రాజమృ:—అని ఊగుకుంటారా? చేసినదానికి
మిప్పటికే చేవుతోంది నామనస్సు. జరిగిందానికి విచా
ర్తించి మీ మనస్సు. ఈ దౌర్భాగ్యాన్ని దూరీకృతం
చేయించినందుకు నిజం తెలియక సంతోషిస్తూ
ంటుంది శ్రీ వీరప్రతాపుల మనస్సు. నా జీవితానికి
మనమనోభావమే ప్రధానం. ఈపశ్చాత్తాపతప్త
చీచేవి ఆయనదృష్టిలో లేనంతవరకు ఆయన సంతో
షిన్ని పొందేట్లయితే నేనన లాయనదృష్టిపథంగానే
ను. ఆయనసంతోషమే నాకు చాలు. అప్పాజీ,
నేనై నా సాధ్యమే. నా అంతర్వైర్యలాగిన్ని
నా వివరించుకోగలిగాను.

అప్పాజీ:—మూరురాయగండడు మీరు తప
స్వినిజీవితాన్ని వదలా లని భావిస్తున్నారు.

రాజమృ:—అ! ఆయనమనస్సులో నే నింకా
మెదులుతున్నానా?... మిమ్మట?

అప్పాజీ:—తిరిగి చేచేరిగా...

రాజమృ:—అని మీ ఆశిర్యాదమా? అంత
రిక్తవాంఛ లేదప్పాజీ!

అప్పాజీ:—రిక్తవాంఛ కాదు, యుక్తవాంఛ
...మిమ్మల్ని పరిగ్రహించడానికి రాయలే అంగీకరించి
వస్తే?—

రాజమృ:—(హర్షభాష్యం) అనూహ్యం.
ఆయనపాదరాజీవాలు పంకిలమౌతాయి.

అప్పాజీ:—రాజీవాలు పంకజాలేకమా!

రాజమృ:—అప్పా, మీ వాత్సల్యంతపప్త...
(దుఃఖం)

రాయలు:—(ప్రవేశించి) పవిత్రహృదయానికి
(గానద్యం) ఏనాటికైనా విజయనగరసామ్రాజ్యంలో
అర్హస్థానం ఉంది.

రాజమృ:—(జంతుతూ) స్వామి... (అప్పాజీని
చూచి) అప్పాజీ...

అప్పాజీ:—తథా భవతు. రాజమూర్తాండుని ఆదే
శానికి అడ్డు ఉందా?

రాజమృ:—(రాయల పాదాభివందనం)
స్వామి, ...తమ...

రాయలు:—(అంతస్సు గ్రహించి) నీ హృదయ
వైర్యల్యం తిరిగి నన్ను నీవాణ్ణిగా మార్చింది.

రాజమృ:—అప్పాజీచాతుర్యవిశేషానికి (తల
వంచి)... కృతజ్ఞతలు.

రాయలు:—నీకు, నాకే కాదు అప్పాజీ
విద్యానగరసామ్రాజ్యానికంతకూ అప్పాజీ.

మాధవస్వామిలో మహాస్సు అప్పాజీలో అంత
గ్తినవైంది.

(ఇద్దరూ అప్పాజీకి మ్రోక్కుతారు)

అప్పాజీ:—దిగంతవిక్రాంతసంప్రకనీయకీర్తి
మాత్రి! అరిపీరతామసవిధ్వంసనం నీ కుతారధారా
పరమావధి.

రత్నం

వచ్చు వాడుకలో ఉన్న
వస్తువులను బట్టి—అంటే
వస్తువుల గురించి అడగవచ్చు.
వచ్చు వస్తువుల గురించి.

అతిమృదువైనది!

దీని లక్షణములను వివరించు వ్యాసముడు వాడు
దీని గురించి అడగండి. ముఖ్యంగా దీని.
విశేషములను బట్టి అడగండి. వ్యాసముడు
వాడుగా. వాడుకలో ఉన్నది.

మమారు

కాండల్ సోప్

కాఫీర్

అన్ని విధములగు దగ్గులు, ఉబ్బసము, ఆయాసము మొదలగు క్షేమ్యవ్యాధులకు ఆమెఘమైనది. సీసా. రు. 1-12-0. అన్ని మందుల షాపులలో అమ్మబడును.

గిరిజా అండ్ కో,

దానవాయిపేట, రాజమండ్రి.

మద్రాసుస్టాక్స్: జె. బాలాభాయి & కో,
చైవాబార్ గోడ్.

సుదనకా మేష్వర వేష్యం

రక్తకృద్ధిని చేయు విలువ గల వస్తువులచే ఇది తయారు చేయబడినది. మేహములు, నిక్కాక, నిస్సత్తువ, శుక్ల వస్త్రము, అతిమాత్రము మొదలగు వాటిని ఖండించి, మంచిబలమును వీర్యపటుత్వమును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక సర్టిఫికేట్లు గలవు. 2 డబ్బీలు చాలును.

20 టూముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

వి. సి. ఏ. అండ్ కంపెని,

తెలి దేవి, (నల్లూరు జిల్లా).

మదరాసు క్రాంది :

7. వీనుమొదలి వీధి. (మిరమిద)

వెల్తు లూకివ ఎదురుగా, తార్కిటవు

ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము

ప్రథమ ద్వితీయ సంపుటములు

ప్రథమ సంపుటమునందు డిమ్మీ ౪-వ ఆకృతియందు ౬౦౦ పుటలుగలవు. ఇందు 'ఆ' నుండి 'అధ్వర్య' వరకును గల విషయము గలదు. త్రివర్ణపటములు ౮, ఇతర పటములు ౧౨౫, వివిధ విషయములు ౪౦౦ కలవు.

రెండవ సంపుటమునందు డిమ్మీ ౪-వ ఆకృతియందు ౬౦౦ లకు మించిన పుటలు కలవు. 'అ' మొదలకొని 'అశ్వినీ' వరకు గల విషయము గలదు. త్రివర్ణ పటములు ౧౦. వానిలో ౨ అమరావతీ స్తూపమునకును ౨ అనాహతమునకును చెందినవియు, ౬ దేశ చిత్రకటములును గలవు. ఇదిగాక మరి ౫ సాదా దేశపటములు కలవు. ప్రాచీనాంధ్రుల కళాసంబంధ విశ్లేషణముచేయు అమరావతీ స్తూపముగురించిన గొప్ప వ్యాసమునందు అమరావతీ శిల్పకళకు సంబంధించిన హాఫ్ డోల్ టొమ్మలు రమారమి ౧౦౦ ను, వేషభూషాదుల వెర్రిడించుట ౫౦ వరకును గలవు. మరియు అభినయమునువ్యాసమున భరతకావ్యమునందలి వేరువేరు హస్తములను సూచించు టొమ్మలు ౫౦ ను, 'అనాహతము'నందు పట్టుకొనుట చిత్రములును గలవు. ఇట్లు ఆయా వ్యాసములకు చెందిన చిత్రములు మొత్తముమీద ౨౫౦ కి పైగా నున్నవి. వివిధ విషయముల సంఖ్య ౪౦౦ వరకు నుండును. సంపుటము చక్కని వర్ణదేశీ చర్యముతోడను బంగారు రేఖలతోడను సంపుటికృతము ప్రతి సంపుటమున ౬౦౦ పుటలుండును.

ప్రతి సంపుటము వెల రూ. 10

ఖర్చులు పోస్టుద్వారా రూ. 1-8-0, రైలుద్వారా దగ్గర చొట్టవేసి ఆ. 12.
ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వ కార్యాలయం, నెం. 7. శంకరాచారి, మద్రాసు

తేములవాడ చాళుక్యులు

(గత సంచికతరువాయి)

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య

౮

ఇమ్మడి యరికేసరి

ఇమ్మడియరికేసరికి రాష్ట్రకూటరాజకుటుంబముతో గాఢమైన సంబంధము గలదు. ఇతని తల్లియగు చాళుక్య ప్రాయశః ముమ్మడి యింద్రవల్లభుని సోదరియై యుండవచ్చు ననియు, దనభుజమునే తొట్లకేసి యింద్రవల్లభు డితని నెత్తిపెంచెననియు పూర్వప్రకరణమున వ్రాసియున్నాను. మఱియు నాయింద్రవల్లభుడు దన కుమార్తెయగు శేవకనిర్మడి నీతని కుద్యాహము గావించెనని వేములవాడ శిలాశాసనమునలన దెలియుచున్నది. రాష్ట్రకూటకులనం జూత యగు లోకాంబిక యను మఱియొక రాజకన్యకుగూడ నితడు పెండ్లియాడినట్లు పరభిణితామ్రకాసనమున గలదు. ఇతనిగూర్చి తెలియవచ్చు చరిత్రాంశములు నాలుగు.

(౧) గోవిందరాజుతోపమునకు బాత్రుడైన చాళుక్యవిజయాదిత్యుని కాశ్రయమిచ్చి రక్షించెను. ఈ విజయాదిత్యుడే వేములవాడ శిలాశాసనమున విజ్ఞుడని పేర్కొనబడియున్నాడు.

(౨) సకలవక్రవర్తి గొజ్జగ డొక గొప్ప సేనతో నొక మహాసామంతు నితనిపై కంపగా నిత దాతనినోడించి తఱుమగొట్టెను.

(౩) బద్దెగడేవుని కిత డాశ్రయ మిచ్చెను; అందులకు గినిసి చక్రవర్తి యెత్తిరాగా నతని గడపి బద్దెగడేవునికి సామ్రాజ్యము నొసగెను.

(౪) కక్కలని తమ్ముడగు బప్పని యంక రాజు డెత్తిరాగా నాని నోడించి పాపదోలెను.

వీనియందు కడపటి యంక మొక్కటి దప్ప డక్కిన వన్నియు రాష్ట్రకూటచరిత్రకు జెందినవి. విషయమును జక్కగ నవగాహనము తేసికొనుటకు రాష్ట్రకూటరాజకుటుంబవృత్తాంతమును గొంత తెలిసికొనవలసియున్నది.

ఇమ్మడికృష్ణుడు చేదిరాజగు కక్కలడేవుని కుమారితను పెండ్లియాడెను. ఈమెయం దాతని జాతుంగుడను పుత్రుడు గలిగెను. ఇతడు తన మేనమామ కక్కలరాజకుమారుడగు శంకరగణ రణవిగ్రహుని కుమారితలను లక్ష్మీగోవిందాంబలను వివాహమాడెను; లక్ష్మీయందు ముమ్మడి యింద్రుడును, గోవిందాంబయందు బద్దెగనామాంతరుడగు ముమ్మడియమోఘవర్నుడు నను నిరువురు కుమారులు పుట్టిరి. ముమ్మడి యింద్రవల్లభుడు కొక్కల్లుని మనుమడగు నగ్గున అప్పడేవుని కుమార్తెను వివాహమున ద్యాహముజేసికొని యామెవలన నిమ్మడియమోఘవర్ను నాల్యడిగోవిందులను నిరువురు పుత్రుల బడసెను. మఱియు నితని కుమారితను శేవకనిర్మడిని చాళుక్య అరికేసరి పెండ్లాడెను. ఇంద్రవల్లభుని తమ్ముడగు ముమ్మడియమోఘవర్నుడు చేదిరాజుకొక్కల్లుని మనుమడగు ముగ్గుతుంగయువరాజుడేవుని కూతురగు కుంకడేవిని వివాహముజేసికొనెను. వీరికి భొట్టిగడేవు డను కుమారుడు పుట్టెను; భొట్టిగని కంటె బెద్దవాడు ముమ్మడి కృష్ణు డను పుత్రుడొకడు ముమ్మడియమోఘవర్నునకు గలడు. ఇతని తక్కి పేరద్దిమో, యామె యేరాజకుటుంబమున నుద్భవించెనో తెలియదు. రాష్ట్రకూటవంశావతరణమును వంశవృక్ష రూపమున నిట్లు లిఖింపవచ్చును.

వేంగియం దంతకలహములు పెరిగి యరాజకము ప్రబలెను. ఈ పరిస్థితు లప్పటి పూర్వచాళుక్యుల కాస నముల జక్కగ నర్థింపబడియున్నవి.

“పశ్చా దహమహమికయా విక్రమాదిత్యాస్తమ యనే రాక్షసా ఇన ప్రజాబాధనపరా దాయాదరాజ పుత్రా రాజ్యాభిలాషిణో యుద్ధముల రాజమార్తంశకంఠి కావిజయాదిత్యప్రభృతయో విగ్రహీధూతా ఆసక్. విగ్రహీణేన పంచనర్హణి గతాని.”²

పై చేర్చిన రాజులలో యుద్ధములుడు ముఖ్యుడు. ఇతనికి స్వబలముకంటె మిత్రబల మెక్కుడు. ఇతడు మొదటి యుద్ధములని మునుగును. కంఠికావిజ యాదిత్యుని పదమ్యుని జేసి నెలనోజులు వేంగిసింహా సనము నధిష్టించియుండిన ప్రథమతాళరాజపుత్రుడు; రాష్ట్రకూటచక్రవర్తి నాల్కడిగోవిందవల్లభుని క్షాత్రి కుడు; అతడు దన సహాయార్థ ముండిన దళముల బలి మించే వేంగిసింహాసనము నాక్రమించుకొని యేడేండ్ల కాలము రాజ్యమొనర్చెను. నామకార్థముమాత్ర మితడు రాజు; అధికారమంతయు రాష్ట్రకూటులచేత జక్కెను. ఈవిషయము అమృరాజవిజయాదిత్యుని మాంగల్య తామ్రకాసనముపలన విదితమగుచున్నది.

“సామ ప్రళబరవల్లభ

దద్ధాశ్వాగ్రచభువ దులుంప న్నబ్దాశ

సప్తాశ్చ నరైత్ర మల్ల

రసరాజ్యైకపట్టబద్ధ మన త్యబలాశ.”³

ఇందువలన నాల్కడిగోవిందచక్రవర్తి మానవ్యభేట సింహాసనము నధిష్టించినవెంటనే రెండవ యుద్ధములనికి గొప్ప నైస్యము నిచ్చి వేంగిమీది కంపి పూర్వచాళుక్య రాజ్యమునం దితని ప్రతిష్ఠించెను. ఇది నాల్కడిగోవింద చక్రవర్తియొక్క యజ్ఞాతఘనకార్యములయం దొక్కటి. ఇట్లు తన యాక్రతుడు వేంగి సేలుచుండినను, గోవిందుని

యధికారము వేంగియందు నిరాఘాటముగ సాగలేదు. మొదటి యమృరాజవిష్ణువర్ధనుని ద్వైమాతురుడైన రెండవ చాళుక్యభీముడు నిజదేశమును రాష్ట్రకూట దానస్యమునండితప్పించి పిత్ర్యమైన రాజ్యమును స్వాధీన పఱచుకొనుటకొఱు పోరాడదొడగను. ఇతని క్షిం చుటకై నాల్కడిగోవిందరా జొక్క గొప్పనైస్యము సంపెను. రాష్ట్రకూటసామంతులగు ధళగ, న్యమిది మున్నీతనరాజమార్తంశులను జయించితి నని చెప్పికొని యున్నాడు.

“య స్తాతవికృతాఖ్యం స్థలగంన్యమి మున్నితన రాజమార్తణ్డౌ ఆశ్చ విజిత్య.....”

అని కోలవెన్నుకాసనము⁴. ఈవిషయముగే మఱికొంచెము విస్తరించి రెండవ యమృరాజు కలు చంబట్టుతామ్రకాసనమునందు చెప్పియున్నది.

“క్రీమస్త రాజమయ్యం ధళగమురుతరం

తాతవిక్కిం ప్రచణ్డం

బిజ్జం సజ్జంచ యుగ్ధే బలిన మతితరా

మయ్యపం భీమ ముగ్రం

దణ్డం గోవిందరాజప్రణిహితమధికం

చోటపం లోవబిక్కిం

విక్రాంతం యుద్ధములం ఘటితగజఘటాశ

సన్నిహ త్రైక వీన”⁵.

ఇట్లు రాష్ట్రకూటసామంతనైస్యమును ద్వితీయ చాళుక్యభీముడే నిర్ధించినట్లు వైకాసనములయందు తెప్పి యున్నను, సహాయులు లేక యతనికి జయము చేకూడి యుండదు. చక్రవర్తికి బ్రతికూలులైన రాష్ట్రకూట సామంతు లతనికి బ్రత్యక్షముగనో, గూఢముగనో తోడ్పడియుండువలయును. ఈసందర్భమున నీక్రింది యంశములు దృష్టియం దుంచుకొనదగియున్నవి. రెండవచాళుక్యభీముడు గోవిందరాజునైస్యములతో పోరాడుచుండిన కాలముననే తూర్పుతెలింగాణమున పెద్ద అల్లరి యొక్కటి లేగినది. దీనికి బ్రధాననాయకుడు వేంగిగడిదేశమున నుండిన వేములవాడచాళుక్యరాజ్య మున కధిపతియైన యమృడి యరికేసరి. రెండవ చాళుక్యభీమునకును, నిమ్మడి యరికేసరికిని నాల్కడి గోవిందవల్లభుడు సామాన్యశత్రువు. ఇదయును గోవిందుని

2. ఎపి. ఇండి. సం. ౯. పు. ౪౭.

3. Cp. 1. of 19'6-17.

4. SII. 1. No. 37.

5. ఎపి. ఇండి. సం. ౭. పుట ౧౭౩ తరువాయి.

విద విజయముందిరి. క్రీ. శ. ౯౩౫ లో గోవిందుడు రాజ్యభ్రష్టుడాయెను; ఆ సంవత్సరముననే ద్వితీయ చాళుక్యభీముడు వేంగినిహాసము నధిష్ఠించెను. ఈ యంశములను చక్కగ విచారించిచూడగా గోవింద రాజు నైష్యములతో ద్వితీయచాళుక్యభీముని పోరాటము ప్రత్యేకమైనది కా దనియు దానికిని దూర్పు తెలింగాణవిప్లవమునకును గాఢసంబంధము గల దనియు దోచుచున్నది.

ఇక తూర్పుతెలింగాణవిప్లవమునుగూర్చి విచారింతము. దీనికి గారణము వేములవాడశిలాశాసనము నందును, పంపని విక్రమార్కునవిజయమునందును నిట్లు చెప్పియున్నది: చాళుక్యవంశజుడగు విజ్ఞుడు, లేక విజయాదిత్యుడనునతడు నిజప్రభువగు గోవిందచక్రవర్తియొక్క శోపమునకు బాత్రుడయ్యెనట. ఇమ్మడి యరికేసరి యాతని కాశ్రయ మొసగి రక్షించెనట. అందులకు జక్రవర్తి యతనిపై గలుపించి యుద్ధము బ్రకటించెనట. ఇట్లు చక్రవర్తిశోపమునకు బాత్రుడై యరికేసరిచే గాపాడబడిన విజ్ఞుడు, లేక విజయాదిత్యుడెవ్వడో, యతనిపై జక్రవర్తి కేల శోపముగలిగినో తెలియదు. పరిశోధకు లితని యాచూకీని నిశ్చయింప నేరక పలుతెరగుల నూహించియున్నారు. కొంద టితడు పూర్వచాళుక్యవంశజుడగు కొల్లభిగండ విజయాదిత్యుడనిరి. ఈ వ్యక్తినిర్ణయ మసంగతము.

6 Dynasties of the Kanarese Districts, P. 381.

7. JAPRL. VI. P. 176.

8. ఎపి. ఇండి. సం. ౯. పు ౪౩.

“యద్ధుల్లరాజమర్తణకంఠికావిజయాదిత్యు ప్రభృతయో విగ్రహీధూతా ఆసక్. విగ్రహేదైవ పంచ వర్ణాని గతాని. తతః—

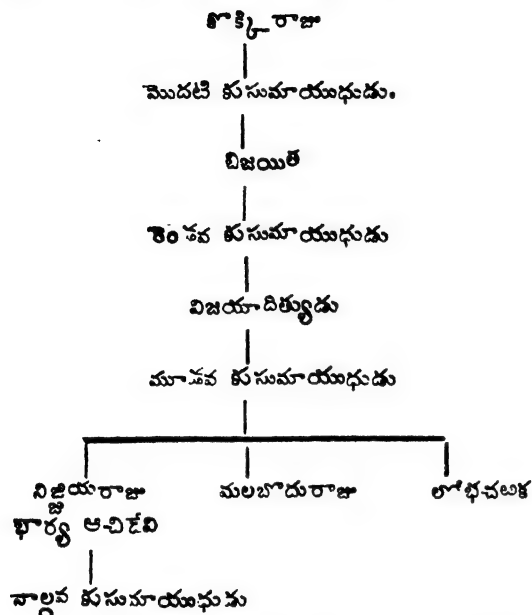
యోఽపధీద్రాజమర్తణస్తేమి యేన రణా కృతా,
కంఠికావిజయాదిత్యయుద్ధమల్లా విశేషకా.”

వీరిని తలుచుకొట్టియే క్రీ.శ. ౯౩౫లో నిమ్మడి చాళుక్యభీముడు రాజ్యాధిషితుడైనది.

9. JAHRS. VI. P. 176.

కొల్లభిగండవిజయాదిత్యుడు క్రీ. శ. ౯౨౧ యర్థుడు కలింగముపై దండెత్తిపోయి విరజాపురయుద్ధమున రణశయ్య నలంకరించెను. విజ్ఞుని యల్లరి నాల్మడి గోవిందవల్లభుని రాజ్యకాలమున క్రీ. శ. ౯౩౦ తరువాత జరిగినది. కావున గోవిందుని శోపమునకు బాత్రుడైన విజ్ఞుడు కొల్లభిగండవిజయాదిత్యుడని చెప్పట సరికాదు. మొదటియమ్మరాజవిష్ణువర్ధనుని పుత్రుడగు జేత, లేక కంఠికావిజయాదిత్యుడే విజ్ఞుడను తలంపు కొందఱికి గలుగవచ్చును. 7. కంఠికావిజయాదిత్యుడు తన తండ్రిమరణానంతరము క్రీ. శ. ౯౨౮-౯౨౯లో నొక పక్షికాలము మాత్రమే రాజ్యము సర్వీయుండినను, రాజ్యపునస్సంపాదనకై యతడు క్రీ. శ. ౯౩౫ మధ్య వఱకును నిమ్మడి చాళుక్యభీమునితో దెనగులాడుచుండి నట్లు సమకాలిక శాసనములవలన దెలియుచున్నది. కాని జేతవిజయాదిత్యుడరికేసరిచే సంరక్షింపబడిన విజ్ఞుడుకాడని శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు వాదించుచున్నారు. “పూర్వచాళుక్యశాసనము లితని జేతవిజయాదిత్యుడనియే పేర్కొనుచున్నవి; కాని విజ్ఞుడని కాదు. మఱియు నతడు (గుజ్జగగోవింద)నిశి గోపమువచ్చునట్లు ప్రవర్తించినట్లును గానరాదు. విజ్ఞుని వలె నాతడు గోవిందుని కౌశ్రీతుడును గాడు. మన ప్రస్తుత (వేములవాడ) శాసనముగాని, పంపని విక్రమార్కునవిజయముగాని విజ్ఞుడు పూర్వచాళుక్యరాజమూరుడని తెలుపవు. విజ్ఞుడే వేంగిరాజవంశజుడైయుండిన నాయంశమును నిమ్మడి యరికేసరి సగర్వముగ జెప్పియుండును; ఏల నది యతని ఘనతను, పరాక్రమమును హెచ్చించి యుండును.” ఇట్లు కృష్ణరావుగారు జేతవిజయాదిత్యుడు విజ్ఞుడు గాడని సకారణముగ రుజువు చేసినను, నత డెవ్వడో నిరూపింపక విడిచిపెట్టిరి. తేంగిపూర్వ చాళుక్య, వేములవాడచాళుక్యవంశములుగాక మఱియొక రాజవంశ మాంగ్రదేశమున రాజ్యమునీయుచుండెను. వీరికి చరిత్రపరిశోధకులు ముదిగొండ చాళుక్యులని నామకరణము జేసియున్నారు. వీరి క్రాంతి శాసన మొకటి వెలువడియున్నది. దీని కాలమును స్పష్టముగ నిర్ణయించుటకు దగు నాధారము లాదు గానరాకున్నను, నక్షరస్వరూపమును బట్టి తత్సంగ

భద్రుడు రహరెండు సి. చెండలుగా రది క్రీ. శ. ౧౧ వ శతాబ్దము (క్రీ. శ. ౧౦౦౦—౧౧౦౦)నకు జెందిన దని నిశ్చయించి యున్నాడు. అందలి చాళుక్యవంశానుక్రమణిక యిట్లు వర్ణింపబడియున్నది : 10

ఈవంశమున గడపటివాడైన నాల్గవ కుసుమాయుధుడు క్రీ. శ. ౧౦౫౦ ప్రాంతమున నుండె నని తలచిన తరుమునకు నిరూపదయైదేండ్లచొప్పున పరిగణించిన నీవంశపు రాజుల కాలము నిట్లుజ్ఞాయించి చెప్పవచ్చును:

(1) కొక్కిరాజు	౮౭౫— ౯౦౦
(2) మొదటికుసుమాయుధుడు	౯౦౦— ౯౨౫
(3) విజయిత	౯౨౫— ౯౫౦
(4) రెండవకుసుమాయుధుడు	౯౫౦— ౯౭౫
(5) విజయాదిత్యుడు	౯౭౫—౧౦౦౦
(6) మూడవ కుసుమాయుధుడు	౧౦౦౦—౧౦౨౫
(7) నిజ్జయరాజు	౧౦౨౫—౧౦౫౦
(8) నాల్గవ కుసుమాయుధుడు	౧౦౫౦—౧౦౭౫

ఈ యజ్ఞాయంపుకాలానుక్రమణిక ననుసరించి రాష్ట్రకూటనాల్మడిగోవిందరాజుకాలమున (క్రీ. శ.

౯౩౦-౯౩౬) ముదిగొండచాళుక్యవిజయితుడు రాజ్యము సేయుచుండినట్లు లేలుచున్నది. ఈయంచన సరియైనదే యని నిరూపించుటకు గొంత కాసనసాత్వము గలదు. విజయితుని తండ్రి మొదటికుసుమాయుధుడు పైని కాలానుక్రమణికప్రకారము ౯౦౦-౯౨౫ల మధ్య రాజ్య మొనర్చియుండవలయును. క్రీ.శ. ౮౯౨-౯౨౧ల నడుమ వేంగీదేశమును బరిపాలించిన మొదటి చాళుక్య భీముని సామంతు డొక కుసుమాయుధుడు గలడు. ఇతడు దన్నేలిన ప్రభువునకు బాసటయై నిలచి రాష్ట్రకూటబలముల నోడించి యతని నిజరాజ్యమున సుప్రతిష్ఠితుని గావించెనని కొఱవీలికాకాసనమునందు చెప్పి యున్నది¹¹. కావున ముదిగొండచాళుక్యప్రథమకుసుమాయుధుడు మొదటి చాళుక్యభీమునికి సమకాలికు డనుటకు మనము సంశయ మందలనినదిలేదు. ఇతని కుమారుడగు విజయితుడే యిమ్మడి యరికేసరిచే రక్షింపబడిన చాళుక్యవిజ్ఞ-విజయాదిత్యుడు. ఇతడు పాలించుచుండినది రణమర్దకసీమ. కృష్ణజిల్లాలోని కొండపల్లి మొదలుకొని వరంగలుజిల్లాయందలి కొఱవపర్యంతము గల భూమి యతని పాలనక్రింద నుండినది. మంచి కొండసీమ యతని రాజ్యమునకు జెందినదే. ఇతని రాష్ట్రమున కుత్తరపుసరివాడ్లు వేములవాడ చాళుక్య రాజ్యము. రాష్ట్రకూట నాల్మడి గోవిందరాజు రాజ్యము దూర్పున సమద్రమపర్యంతము వ్యాపించి యుండినందున ద్వితీయయుద్ధముల్ల అరికేసరులవలె నీ ముదిగొండ విజయితుడుగూడ రాష్ట్రకూటసామంతుడని నిశ్చయించి చెప్పవచ్చును.

నాల్గవ గోవిందరాజునకు విజ్ఞనిమిద నేల కొపము కలిగెనో నిశ్చయముగ మనకు తెలియదు. కాని యూహనేయవచ్చును. విజ్ఞనివంశమువారు పూర్వ చాళుక్యరాజుల క్రాత్రులైన సామంతులు; ఆతని తండ్రియగు మొదటి కుసుమాయుధుడు ప్రథమచాళుక్య భీమునికి సామంతుడనియు, వేంగీదేశముపై కత్తిచ్చిన ఇమ్మడికృష్ణగల్లభుని నిగ్రహించి తన రాజాను రాజ్యమున సుప్రతిష్ఠితుని గావించె ననియు బూర్వప్రకరణమున తెల్పియున్నాడను. నిజరాజ్యస్వాతంత్ర్యస్థాపనకై రాష్ట్రకూటులతో బోర సమకట్టిన ద్వితీయ చాళుక్య

10. Ind. Ant. XXXII. PP. 281-84.

11. తెలిం. కాస. ఇతి. తెం. ౧౨.

భీమునకు విజ్ఞుడు ప్రత్యక్షముగనో, రహస్యముగనో సహాయము చేసియుండవచ్చును. అందులకు గినిసి నాల్గవ గోవిందచక్రవర్తి యతని శిక్షించుటకు బ్రయత్నింపగా నతడు దన పొరుగున నుండు వేములవాడ ప్రభువును, దనవలెనే చాళుక్యవంశసంఘాతుడును నగు నిమ్మడి యరికేశససాయము నవేషించెను. అరికేశసరి నాల్మడి గోవిందరాజునకు బావమరిదియైనను నతని యెడ విముఖుడైయతని శత్రుల కేల తోడ్పడెనో చెప్పుటకు విలుగాదు; కారణ పెద్దియైనను నీతడు చక్రవర్తిని ప్రతిఘటించి యతని పతనమునకు గారకుడాయెను. వేములవాడ శిలాశాసనముందును, విక్రమాగ్రనవిజయముందును నరికేశసరి నాల్మడి గోవిందరాజు నత్యంతసులభముగ నోడించి రాజ్యపగ్గధమ్మని గావించె నని చెప్పి యున్నది. ఇది కేవల మతిశయోక్తి. నాల్మడి గోవింద చక్రవర్తి యతని శత్రువులును, వారాకాక్యములే వేద కాక్యము లని విశ్వసించి యతనిచరిత్రను రచియించు నాధునికపరిశోధకులును చెప్పవట్లు దుశ్చరిత్రుడును, దుర్బలుడును గాడు. కర్ణాటకమునందలి సామంతు లందఱును నతనియందు విశ్వాసమును గోలుపోలేదు. పాశ్చాత్యగంగరాజుగు రాజమల్లుడును, కదంబజ్జుమొదలగు పెక్కుండ్రతనిపక్షముననే యుండిరి. గోవిందుని ప్రతిఘటించిన సామంతులలో బ్రముఖులు తెలింగాణ తేంగిదేశములను బాలించుచుండిన చాళుక్యప్రభువులే. ఇమ్మడి యరికేశసరి, విజ్ఞుడు, ద్వితీయచాళుక్య భీముడును విప్లవకారులయందగ్రసరులు. నాల్మడి గోవిందరాజు వీరి నడచుటకు రెండుమూడుపర్యాయములు బ్రయత్నముచేసెను.

(౧) తన సామంతుడైన పూర్వచాళుక్యద్వితీయ యాదవులునికి బాసటగ రాజమయ్యమొదలగు దండ నాయకుల యాధిపత్యముక్రింద నొక గొప్ప నైస్యమును తేంగిపై కంపెను. ఈనైస్యము నొక మహాభీకర సంక్రామమున ద్వితీయచాళుక్యభీము డోడించె నని కలు చంబట్టుతామ్రాసనమునలనదియవచ్చుచున్నది. 12

12. ఎస్. ఇం. పం. 2, పుట ౧౭౭ తరువాయి.
13. తెలిం. శాస. ఇతర నెం. ౨౧.
14. విక్ర వి. ౯-౧౨-౧౩ ల మధ్య వచనము, శివసేన కి.కె. ౨౦ మధ్య వచనము.

(౨) ఇమ్మడి యరికేశసరి చాళుక్యవిజ్ఞుని కాశ్రయ మిచ్చినందులకు గినిసి యతని శిక్షించుట నొక నైస్యము నంపెను. వేములవాడశిలాశాసనమునం దిట్లున్నది :

“సామన్తా న్దణ్డముఖ్యాన్
న్విజ భుజపరిపూప్రస్ఫురతప్రధారా
నీరాంభోరాశిమగ్నాం
స్తరగకరి ఘటాపత్తి సంపత్తియుక్తా
కృత్యా పశ్యా (?) య్యో మాయ్యం
స్వజనపరిజనైః సన్నిహత్యాఽఽజరంగే
కృద్ధే గోవిందరాజే కరణముపగతో
రక్షితో యేన ద్విజ్ఞః.” 13

ఈయంశము పంపని విక్రమాగ్రనవిజయముందును సూచింపబడియున్నది. “చళుక్యకుళలిక నప్ప విజయా దిత్యంగ గోవిందరాజం ములియెకళర దె పెజగిక్కికాద కరణాగతజలనిధి యపెంపుమం, గొజ్జగనెంబ సకళచక్ర వర్తియ బెససె దండవంద మహాసామంతరం మరలిటిదు గెల్ల సామంత చూడామణియవీరముమం”, “గొజ్జగనెంబ సకలచక్రవర్తి ములియె తనగ కరణాగతనాద విజయా దిత్యన కాద బల్లాళనదోళో కరణాగతజలనిధియం.” 14

(3) ఇట్లు గోవిందరాజు పంపిన సామంత బలము నోడించినను నతనితోటి పోరంతట ముగియ లేదు. మరల గోవిందరా జెత్తి రాగలడు; అతని నెదుర్కొనుటకు దగు ప్రయత్నము చేయవలసియుండెను; కావున నతడు తన దృష్టిని త్రిపురివైపునకు ద్రిప్పెను. బద్దెగని పక్ష మవలంబించిన నతనితోగూడ చేది బలము దనకు సహాయము రాగలదు. అతని మామగారగు యవరాజుడేవు డతని రాష్ట్రమునామ్రాజ్యమున బ్రకష్టించుటకు దన యాశ్చక్తిని వినియోగించును—అని చింతించి గోవిందుని రాజ్యధ్రమ్మని గావించి, యతని స్థానమున బద్దెగని స్థాపించుట తనకు శ్రేయస్కరమని నిశ్చయించి బయలుదేరి వేముల వాడకు రమ్మని యాహ్వానించెను. బద్దెగడు వెంటనే త్రిపురినుండి తరలినచ్చి వేములవాడ జేరెను. తరువాత యాదవు ప్రారంభమైనది. ఈ పోరాటమునుగూర్చి మన శేషియు దలియదు; కాని ఈద కరికేశసరి విజ

అనునది ననియు, నాల్గది గోవిందుని యేలుబడి యింతటితో సమాప్తినంది బద్దగని పాలన యారంభ మాయె ననియు, 'నవతిన్ ర్రియాగి మార్కలెవచక్ర వర్తియం కిడిసి తన్న నంబి వంద బద్దగదేవం' సకళ సామ్రాజ్యమనోరంతుమాడి నితీసిదశకేసరియ తోళ్వ లముమం' అను పంపకవివాక్యమువలన దెలియు చున్నది¹⁵. ఈయుద్ధమున నిమ్మడి యరికేసరి నాల్గది గోవిందరాజును జంపె నని కొందఱు పరిశోధకు లభి ప్రాయ పడుచున్నారు¹⁶. ఈ యభిప్రాయము సరియైన దని యంగీకరించుటకు వీలులేదు. వీలనగా, సమ కాలికచోళశాసనములవలన నాల్గది గోవిందరాజు డన పరాజయానంతరము తనకు పిల్లనిచ్చిన మామగారగు చోళరాజు పరాంతకుని రాజ్యమున గనీసము శ్రీ. క. ౯౩౭ వఱకు నివసించుచుండినట్లు తెలియ వచ్చుచున్నది.¹⁷

ఇమ్మడియరికేసరిఘనకార్యములలో వివరింప వలిన దింకొక్కటి మిగిలియు న్నది. కక్కలు ని

15. విక్ర. వి. ౯ : ౫౨-౫౩ ల మధ్యవచనము.

16. శ్రీభావరాజు వి. కృష్ణరావుపంతులుగారు ఇట్లనుచున్నారు: "రాష్ట్రాక్షుటరాజుగ గొజ్జగిడు దన యధికారమున కెదురుదిరిగిన సామంతరాజులను శిక్షించుటకై గొప్ప దండుతో గూడ స్వయముగ వారిపై నెత్తిపోయెను; కాని యులుపిమ్మట నడచిన యుద్ధములో నత డోడి నిహతుడాయెను." (J. A. H. R. S. VI. P. 184). 'ఇది చక్రవర్తియం కిడిసి' అను పంపకవిమాటలపై నాధారపడియున్నది. 'కిడిసి' యనగా 'చెలమ' అని యర్థము. దీనికి 'చంపి' యను నర్థ ముండునట్లు తోచదు.

17. ఏ. ఎస్. రామనాథయ్య. ఎ. పి. ఇంకీ. సం. ౨౬. పుటలు ౨౩౦-౨౩౨.

18. ఎ. పి. ఇంకీ. సం. ౧౩, పుట. ౩౨౯.

19. JAHS. VI. P. 184.

20. Journal of the Madras University XV, No.2, P.124.

21. విక్ర. వి. ౯ : ౫౨-౫౩ ల మధ్యవచనము.

తమ్ముడైన బప్పువనియంకకాటునిపై నితని విజయము. కక్కలుని యానవాలుపట్టుటయందు పక్షి శోధకులు భిన్నాభిప్రాయములను వెలిబుచ్చియున్నారు. డాక్టరు బాన్సాట్టు, ఇతడు కక్కడను నామాంతరముగల కడపటి రాష్ట్రాక్షుటచక్రవర్తి యగు ద్వితీయకక్కలుడు గావచ్చు ననిరి¹⁸. ఈ వ్యక్తి నిర్ణయమునే శ్రీ భావరాజు వి. కృష్ణరావుపంతులుగారంగీకరించిరి. మఱియు నితని తమ్ముడగు బప్పుననే యొక వైస్యముతోగూడ నిమ్మడియరికేసరిపై యుద్ధము నకువచ్చి యతనిచే నిర్జితుడై యతనికి లాంగనని వ్రాసి యున్నారు¹⁹. డాక్టరు బాన్సాట్టుగారి వ్యక్తినిర్ణయము సరియైనది కాదని ఆచార్య కె. ఎ. సీలకంఠశాస్త్రిల వారు త్రోసిపుచ్చిరి. వీరిట్లు చెప్పుచున్నారు: "ఇచట బేర్కొనబడిన కక్కలుడు తరువాత చాల కాలమునకు రాజ్యమునకు వచ్చినట్టి యాశేరిటి కడపటి రాష్ట్రాక్షుటరాజు కాజాలడు. అతడప్రకటితమైన శిలాపీఠతామ్రశాసనమున ముమ్మడి యమోఘు నగునిచే బరాధుఁడుడైనట్లు చెప్పియుండు నాశేరిటి మనుజుడై యుండవలయును. బప్పుడు గోవిందుని పక్షము నవలంబించి నిజగజదళములతో నతని నెదుర్కొని యుద్ధముజేసి యెట్లమి నందరియుండవలయును"²⁰. ఈ రెండు వ్యక్తినిర్ణయములలో నాచార్య సీలకంఠశాస్త్రిలవారిదే సమంజసముగను, నంగీకార్యముగను నున్నది. కాని డాక్టరు బాన్సాట్టుగారి కక్కలునికిగాని, యాచార్యసీలకంఠశాస్త్రిలవారి కక్కలునికిగాని బప్పున డను తమ్ముడుండెననుట కెట్టి యాధారమును గానరాదు. మఱియు శ్రీ భావరాజు వి. కృష్ణరావుపంతులుగారును, నాచార్య సీలకంఠశాస్త్రిలవారును బప్పునడే స్వయముగ నిమ్మడి యరికేసరితో బోట్లాడి యోడిపోయినట్లు వ్రాసి యున్నారు; కాని వీరి యభిప్రాయముతో పంపకవి వాక్య మించుక విరోధించుచున్నది. "కక్కలన తమ్యనప్ప బప్పుననంకకాటన నొందు మదాంధగంధ సింధురద నోడిసిద వైరిగజఘటావిఘటననదటుమం"²¹ అను వాక్యమువలన నిమ్మడి యరికేసరి నెదిరించినవాడు బప్పువని యంకకాడుగాని బప్పుడు కాదని స్పష్టమగుచున్నది. అంకయుద్ధమున శోకినై మఱియొకరితో

యధ్యమసేయ ప్రతినిధి యంకా దనబడు చున్నాడు²². ప్రతినిధి పొందిన జయపజయములు నియోజకునిచే యైనను నాధారగ్రంథములం దుండు విషయము నుండునట్లే చెప్పుట మంచిది.

ఇమ్ముడి యరికేసరిగుర్చి మనకు దలియ వచ్చెను విశేషాంశము లింకేమియు గానరావు. ఇతనికొలు వున(సోలగండు)బద్దగని తంత్రపాలుడైన నాగమార్యుని పుత్రుడు పెద్దజార్యుడను బ్రాహ్మణుడు తంత్రపాలుడుగ నుండెను. తంత్రపాలు డనగా సేనాధిపతి. దీనివలన వేములవాడ చాళుక్యుల యేలుబడికింద పెద్దజార్యుని కుటుంబమువారు కులక్రమాగతులుగ, సేనాధిపతులుగ నుండిరని తేలుచున్నది²³. పెద్దజార్యునిచే బ్రాహ్మింపబడి ఇమ్ముడి యరికేసరి యతనిచే నిర్మితమైన యాదిత్యగృహ మునకు వచ్చు నభ్యాగతజనుల సత్రముకొఱకు భూదాన మొనగను. ఈదానమును బ్రకటించుటకొఱకే వేముల వాడ శిలాశాసన ముల్లేఖింపబడినది. ఈ పెద్దజార్యుడు గాక ఇమ్ముడి యరికేసరియనుచరులలో మఱియొకని పే

22. చూ. భారతి సం. ౨౮. పుటలు ౪౯౩-౬.

23. ఆచార్య నీలకంఠశాస్త్రిలవారి బద్దగడు వేములవాడ చాళుక్యబద్దగడు గాడనియు, ముమ్ముడి యమోఘవర్ష బద్దగడు గావలయుననియు నభిప్రాయపడు చున్నారు. పెద్దజార్యుని తండ్రియైన నాగమార్యుడు బద్దగని సత్రపాలు డని వ్రాసిరి. ఇది డాక్టరు మారే మండ రామారావు, శ్రీ భావరాజు వి. కృష్ణారావు పంతులుగారల యపహతము నాధారముజేసికొని వ్రాసి నది. శాసనప్రతిబింబమున (చూ. ఆంధ్రైతిహాస పరిశోధన పత్రిక, సం. ౬. పుట ౧౦౯ ఎదుట) —

౧౫. “శ్రీమా న్సుధి బృహద్విగ్రహవిభక్తుః” [౦]

౧౬. “తాధిపాలు” ౭ జని నాగమార్యుః”

అనియే యున్నది.

24. cf. జనసేనకృతశార్యపురాణము. త్రింశ తమ పర్యము, ౧౧.

రిశాసనములన దలియవచ్చుచున్నది. ఇతని పేరు నుగళ శర్యయని డాక్టరు మారేమండ రామారావుగారు పఠించిరి. శ్రీకృష్ణారావుపంతులుగారు ‘గుణకరణి’యని చదివిరి. ఆచార్య నీలకంఠశాస్త్రిలవారు కృష్ణారావుగారి పాఠమునే యంగీకరించిరి. శాసనప్రతిబింబములను దెప్పించుకొని వానిని జక్కగ పరిశీలించి ‘గుణాంకులేన’ యనునది సరియైన పాఠ మని కీ. శే. రావుబహదూరు సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులవారు నిర్ణయించిరి. ఇతడు ఇమ్ముడియరికేసరి యొక్క మహాసాన్నిధిగ్రహితుడు. గుణాంకుకుని వేములవాడశాసనమునందు పేర్కొనుటకు గారణము లేకపోలేదు. సాంధివిగ్రహము మంత్రులనియు, నన్యరాజులతో సంధిగాని, యధ్యమగాని వీరి మూలముననే జరిగెడిదనియు జరిత్రపరిశోధకు లభిప్రాయ పడుచున్నారు. కానిలభ్యమైన సాక్ష్యమును బట్టి చూడగా వీరి వృత్తిసర్వమునకు సంధివిగ్రహములతో నెట్టిసంబంధ ముండినట్లు గానరాదు. వీరు శాసనముల యందు సర్వసామాన్యముగ శాసనగ్రంథరచయితలుగనే పేర్కొనబడియున్నారు. సాంధివిగ్రహిపదముల కిచట సాక్ష్యాదులతో నెట్టి సంబంధ ముండునట్లు లోచదు. వీని కిచట వాక్యరచనయందు శబ్దములను గూర్చుట, సమస్తపదములను విడదీయుట యని యధ్యమజేసి కొనుట యుక్తము²⁴. కావున గుణాంకుకుడు వేముల వాడశాసనగ్రంథమును రచించుటచేత నత డందు పేర్కొనబడియెను.

“సంధివిగ్రహచింతాస్య పదవివ్యా స్యభూ త్వరం

ధూతయాతన్యపక్షస్య క్వ సంధానం క్వ విగ్రహః”

ఈశ్లోకముపై గన్నడవాఖ్యుః “భరతరాజనిగ సంధియ చింతెయూ విగ్రహద చింతెయూ ముఖ్యవాగి వ్యాకరణశాస్త్రుగళ బ్లిదదు. సంధియూ యధ్యమ ఇరలిలెం దర్ధపు. శ్రీకుపక్షునను నాశమాడిదవనిగ సంధి యెల్లి కే యధ్యవెల్లి ?”

(సశేషము)

మధురస్మృతి

శ్రీ వేదాల తిరువేంగళాచార్యులు

ఇది స్మృతికిహ్నా మీయెడ పయింబయి పొంగు మహోజ్వలంపు నె
మ్మది; మధురంపు వేదనల మాలిమి తాలిమి తూలజేయగా
నొడవెడు చిత్తమం దెనగు న్నూహలు కూర్చిన రూపురేఖల
పదిలమొనర్చు భావనలు పలుకుట భావ్యము కాదు బైటికి.

మనసున కూరటల్ సలుపు మాటల తేటల నూటలూరగా
ననుకొనినాను; తానుగ నయంబు భయం బనయంబు జూపు మో
మును కనినాను లోన;- తలపోయని పోకట దూకు దైవచిం
తన గమనించినంత వితథంబగు సంతయు వంత సంతయె.

తరచుగ నెవ్వరుగ జనని దారినె తారుచునుండు దివ్యసు
దరతరుణారుణారుణకనత్కనకాధమమూఖమాలికా
దరవికసత్సరోజమధుధార సుధారసమాధురీవరం
జర యది యాని యాని తనుపారు కృపారసముగ దలంచెదగ.

కలిగిన యన్నినాళ్లు తణకణ బెణకణ పనిలేక ద్రాక్ష తి
వెల ఫలగుచ్ఛముల్ విరియు వెల్లువ వెల్లుబుకంగ మోచి తి
పుల పులకండముల్ గలిపి భావవరంపదమందు పట్ట భ
ద్రులమయి భేదమోదముల త్రోవలు దాటుట గుర్తువచ్చెడిగ.

జలిబిల్లివేళ్లు చెక్కులను జేరిచి, కన్నుల వన్నెచిన్నెల
గలిపి మొగంబు భావన వికస్వరమైన వికస్వరంబు చి
ప్పిల మధుమాధురీలహరివీచిక లొయ్యన తియ్యవైన అం
ఘ్రుల లయముగ మనోలయముగూర్చుట గూర్చిన గుర్తు వచ్చెడిగ.

ఒకయెడ నొక్కమాటయె అయోమయమైన దిదేమి ఎట్లు దీ
నికి వివృతిక్రియల్? పలుకునిల్వని చెప్పది చెల్వ? నిల్వ మిం
తకు నను భావ మేది? నవనవ్యతభావము పైకొనగ మనం
బొకయెడ తన్నుతా దలచి ఈహయొనర్చుట యెట్లు చూపుటల్!

మన యనుబంధ మెట్టి దనుమానము లేక వచింపుమా ! సునం
దనము రచింపుమా ! హృదయదారకమర్మము చింపుమా ! తనం
తన సుధ పొంగిపొంగి వినతాసతిదాన్యము వాయజేయు మో
హనమన, కామమన్న, ప్రణయంబన మాటల చుట్టనేకదా!

అది మన మైత్రియా ! ప్రణయమా ! నయమా ! భయమా ! విరోధమా !
మది సమరోధమా ! శపథమా ! పథమా ! మనలోని మోదమా !
వదలగజాలనట్టి అనువాదమ ! వాదమ ! భేదమా ! దురా
నదమగు వాఙ్మనస్సులకు జల్పిన సంగతి యోజనాగతి.

ఏమనబోయినా-మరి ఎదేవిధి తల్పగబోయినా-ఇకే
గోమున చూడబోయిన నగోచరమేసుమి సీచరిత్ర మీ
జామున ఈనిమేషమున సొగిన లోగిన బాగో ! ఓగో !! ఇం
తే మరి దక్క-తక్కినది తేలదు పోలదు బుద్ధి కెన్నడు.

తేలదు పొమ్ము చింత జలధి ; మనజాలదు పొమ్ము భావనా
జాలమున-కుమారిలెదు సాగెడు దుఃఖపు గుమ్ములో, మరే
వేళకునైన ఏపొలము ప్రేగులనైన తనంతనే మనే
పోలికలే కనంబడెడు పొమ్మిక నేల వృథాప్రయాసములే !

మమకారం

[కథానిక]

శ్రీ గోపీచంద్

జోగయ్యమామ కర్కపోటు వేసుకుంటూ వచ్చి కాలవకట్టమీద వున్న నేరేడు చెట్టునీడను నుంచున్నాడు. సూర్యుని కిరణాలకు చెయ్యి అడ్డంపెట్టుకుని తన పొలాన్ని ఒక్కసారి చూచుకున్నాడు. తన చేల గట్టమీద వున్న తుమ్మచెట్లన్నీ అతనికి గుర్తే. అవికూడా తనతో పుట్టి, తనతోపాటు పెరుగుతూ వస్తున్నాయి. అందులో, తన హయాంలో, అవసరంగా నాగలిదుంపలకు కావలసినవచ్చి రెండు తుమ్మచెట్లనుమాత్రం నరికించాడు. అవి వుండే స్థలం యిప్పటికీ అతనికి బోసిగా కనిపిస్తూనేవుంటుంది. ఆ స్థలాన్ని చూచి నవ్వుపడల్లా చేతికింద కొచ్చిన యిద్దరు కొడుకులు తన్ను విడిచి వెళ్లినట్లు బాధపడుతూ వుంటాడు.

జోగయ్యమామ నిట్టూర్పువిడుస్తూ తలకు చుట్టుకున్న గుడ్డ పరచి, నేరేడు చెట్టుకింద కూర్చున్నాడు. అతనికి ముగ్గురు కొడుకులు. పెద్దఅతను నర్సయ్య. పొలం పని చూచుకుంటున్నాడు. రెండో అతను దొరయ్య. బట్టలదుకాణం పెట్టి, సొంతంగా నాలుగురాళ్లు సంపాదిస్తున్నాడు. ఆఖరి కొడుకు వెంకటసుబ్బయ్య. ఇంగ్లీషుచదువు

చదువుతున్నాడు. వీళ్లుకాక అతని కిద్దరు కూతుళ్లు. అతని పిల్లలందరికీ అతనంటే యిష్టమే. అతనికి వాళ్లంటే ప్రేమే. కాని అవసరమైతే వాళ్లను చూడకుండా వుండ గలడు గాని, తన పొలాన్ని మాత్రం చూచు కోకుండా ఒక్క పూటకూడా వుండలేడు. తన పిల్లలందరూ పొలంమీద పాటుపడాలని వుంటుం దతనికి. పొలాన్ని వృద్ధిచెయ్య టానికే వాళ్లు పుట్టింది అనిపిస్తుంది. అందు కనే బట్టలదుకాణం పెట్టిన కొడుకుమీద మనసులో కొంచెం కోపం. 'వాడూ మంచి వాడే. పెళ్లంమాట విని చెడిపోయాడు' అని చెబుతాడు.

జోగయ్యమామ కిప్పుడు వందేకరాలు వుంది. ఆస్తిలో ఎక్కువభాగం తాను రెక్కలమీద సంపాదించినదే. అందుకని మిగిలిన బాంధవ్యాలన్నీ ఆస్తిముందు స్వల్పంగా కన్పిస్తాయి అతనికి.

పొలాన్ని ప్రాణప్రీతిగా కాపాడ తాడు. పొలం బాగా పండటానికి ఏవైనా చేస్తే అనేకసార్లు తన ప్రాణాలను లెక్క చెయ్యకుండా అవతలవాళ్లు వేయించిన అడ్డకట్టును తీయించి, తన చేనుకి నీళ్లు పెట్టుకున్నాడు జోగయ్య. ఎవ్వళ్లాస్తారో

రండి అని దుడ్డుకర్ర బట్టుకొని చేనుగట్టు మీద నుంచుంటే పూరు పూరం తా మాడలెత్తిపోయేది. బాగా నెర్రేగొట్టిన తన చేను ఆ నీటిని గుటగుటా తాగుతుంటే పసివానికి స్తన్యాన్నిస్తూ పరవశత్వంతో కూర్చునే తల్లిలా నుంచునేవాడు. కొడుకులు పెరిగొచ్చింతర్వాత “మేం వుండగా నీకేందు కీ తాపత్రయం, కృష్ణా రామా అను కుంటూ కాలం గడుపుకోక” అంటున్నార. వాళ్లకేం తెలుసు పసిగాయలు! యీ తావత్రయంవల్ల త నెంత సుఖపడుతున్నో వాళ్లకు అందే అనుభవం కాదు.

నెల రోజుల క్రితం జోగయ్యమామ భార్యకు జబ్బుచేసి ప్రిణామిదకు వచ్చింది. అప్పటికి పది రోజులనుంచీ ఆమె ముక్కుతూ మూలుగుతూ వుండే గాని, జోగయ్యమామ ఆట్టే పట్టించుకోలేదు. ఆ విషయం యింట్లోవాళ్లు ఎవళ్లు కదిలించినా, “రోగాలు మనుష్యులకు రాక మానులకు వస్తయ్యా?” అంటూ వెళ్లేవాడు. దమ్ముచేసే రోజు లవి. అతనికి తీరేది కాదు. ఏదైనా జబ్బు అంతతొందరగా మూసుకొస్తుందనుకోలేదు అతను. “ను వ్వింట్లో వుండు, అమ్మని కని పెట్టుకొని; నేను చేను తడిపించి వస్తాను” అని పెద్దకొడు కన్నాడేగాని జోగయ్య మామ యింటిదగ్గర వుండలేకపోయాడు. అనలే నీటికి ఎద్దడిగా వుంది. ఎవరు అడ్డం వేస్తారో. తన పెద్దకొడుకు బుద్ధిమంతుడే కాని పుట్టి అర్భకుడు. అవతలవాళ్లు రోరుచేసుకుంటే పెనక్కు తగ్గుతాడు. తీరా, పొలం తడవకపోతే, తరువారే ఏమనుకు నేం లాభం? అందుకని పూల్లో వైద్యుడి చేత భార్యకు నాలుగు మాత్రలు యిప్పించి,

కాసిని నీళ్లు తాగించి “కళ్లు మూసుకు పడుకోకునుకు పడుతుంది” అని చెప్పి, తను పొలం బయలుదేరాడు. పూరిదివర చింతచెట్టుదగ్గరికి వచ్చేసరికి కొడుకు పంపిన మనిషి ఎదురగుండా వచ్చాడు. “అవతల వాళ్లు కర్రలూ బల్లాలూ పుచ్చుకుని సిద్ధంగా వున్నారు. సర్సయ్యకి కాలూ చెయ్యి అట్టంలేదు” అని చెప్పాడు.

జోగయ్యమామ గబగబా పొలానికేసి నడిచాడు. కాలవకు వేసిన అడ్డు తెంచి నీళ్లని తన చేలోకి మలిపాడు. అవతలి వాళ్లు కర్రలూ, బల్లాలూ పట్టుకొని చూస్తూ నుంచున్నారేగాని ఏమీ అనలేక పోయారు. తన చేలోకి నడుస్తున్న నీటి గలగల వింటూ సర్వం మరచి నుంచు న్నాడు చేనుగట్టుమీద జోగయ్యమామ.

“అమ్మ కెట్లా వుంది?” — అడిగాడు సర్సయ్య.

“ఉంది” అన్నాడు జోగయ్యమామ.

“తగ్గిందా?” అడిగాడు సర్సయ్య.

“తగ్గ కేం కేస్తుంది?” అన్నాడు జోగయ్యమామ.

“ఇంక మనం పెళ్లాం” అన్నాడు సర్సయ్య. యీ మాటకు జోగయ్య మామ పులిక్కిపడ్డాడు. “చేనంతా తడవక ముందే విడిచి పెళ్లడమే?” అన్నాడు జోగయ్య మామ.

“ఇంట్లో ఎవరూ లేరు, మంచికైనా చెడుకైనా” అన్నాడు సర్సయ్య, అదుర్దా గా. “నువ్వు పెళ్లు. నే నిక్కడ వుంటా” అన్నాడు జోగయ్య. సర్సయ్యకు తెలుసు—

తన తండ్రి పనిమధ్యలో విడిచిపెట్టి రాడని. ఇష్టంలేకపోయినా, ఏమీ అనలేక తన తండ్రిని చేనుగట్టుమీద విడిచిపెట్టి, యింటికి వెళ్లాడు నర్సయ్య.

కాకులు కూస్తుంటే కబురు వచ్చింది. జోగయ్య మామను తక్షణం రమ్మని. అతనికి తెలుసు తనకూ, తన భార్యకూ ఋణానుబంధం తీరిపోతూ వుందని. కాని చేను యింకా వాకళాన తడవాల్సివుంది. చూస్తూచూస్తూ పని మధ్యన వెళ్లలేక పోయాడు.

నీళ్లు నెమ్మదిగా పారుతూ నెర్రెల్ని, బారియల్ని నింపుతూ ఆ కొనని తడిపింది. అప్పుడు జోగయ్యమామ గబగబా యింటికి బయలుదేరాడు భార్యని చూద్దామని.

అతను వెళ్లేటప్పటికి ఆమె అవసాన దశలో వుంది. ఆ అవస్థలో వుండికూడా ఇంటి సంగతులే మాట్లాడుతూ వుంది. “మూడోవాడికి ముడివెయ్యమంటే నా మాట విన్నారుకాదు” అని భర్తని నిష్ఠూరా లాడింది. రెండోకోడలు తన మాట వింటం లేదని అక్కసు పెళ్లబోసుకుంది. “ఎలుకలు పురుల్ని కొట్టిపోస్తున్నయ్. కాస్త మట్టి రాయించమంటే రాయించలేకపోతిరి” అన్నది. “బట్టలకి బాగాగంజ పెట్టడంలే”దని చాకలిదానిమీద కేకలువేసింది. తనే మజ్జగ చెయ్యాలని కవ్వంకోసం లేవబోయింది. “పెద్దకోడలికి పెన్న తియ్యటమే చేతగాదు. సగానికి సగం మజ్జగలోనే విడిచిపెడుతుంది” అని దెప్పింది. తాను గుటుక్కుమన్న తర్వాత యీకావరం ఏ మువ్వుతుందో అని నేడనవచ్చింది.

“ఆమాటలన్నీ ఇప్పుడెందుకు? ఒక్కక్షణం నిశ్చలంగా వుండు” అన్నాడు జోగయ్యమామ.

కాని ఆమెనోటికి మూత పడలేదు. ఆఖరినిమిషంవరకూ మాట్లాడుతూనే వుంది. అందరికీ ఏదో వకటి చెబుతూనే వుంది. పనులు పురమాయిస్తూనేవుంది. చివరికి ‘అబ్బో అబ్బో’ అంటూ బాధ పడుతూ జోగయ్యమామచెయ్యి గట్టిగా పట్టుకుంది. అతని చెయ్యి పట్టుకునే యీ లోకాన్ని విడిచింది.

* * *

సరిగా యిప్పటికి నెల, ఆమె యీ లోకాన్ని విడిచి. భార్యజబ్బు లేక్కచెయ్య కుండా, పాణిలను లేక్కచెయ్యకుండా అంత కష్టపడి నీరుపెట్టిన చేను మూస తిరిగింది. కూలివాళ్లు కలుపు తీస్తున్నారు. హుషారుగా పాడుతున్నారు, అడవాళ్లు మొగవాళ్లు కలిసి.

జోగయ్యమామ అట్లాగే నేరేడు చెట్టు నానుకుని కూర్చున్నాడు. అతని మనస్సు ఇదివరకంత స్థిరంగా వుండటం లేదు. తన భార్య చనిపోయేటప్పుడు పడిన తాపత్రయం అతను మరిచిపోలేక పోతున్నాడు. ఆమెకు తెలుసు తను పోతున్నానని. కాని ఒక్కనిద్రోపోయి లేచే దానికి మల్లే మాట్లాడింది. పోయేదానికి తన కెందు కివన్నీ? ఒకళ్లకు మాత్రం ఎందుకు? అంతా పోయేవాళ్లే. అయితే యిక కావలసిందెవరికి? పొలంలోనుంచి పాట వినిపించింది.

ఒక్కసారి కన్ను తెరిచి తన పొలం అంతా పారజాతాడు జోగయ్యమామ,

ఆ మధ్య తన మనమడు తనతో పొలం వచ్చాడు. “తాతయ్యా, మన పొలం ఏదీ?” అని అడిగాడు. “నీకు కనబడుతున్నదంతా మండేరా” అన్నాడు. వందయేకరాల ఏక కండ్రిక. తన మనమడికి అవతలితట్టు కన పడకుండా సముద్రంలా వున్న పొలం చూపిస్తూ “ఇదంతా మండేరా” అన్నప్పుడు అతని మనస్సు ఆనందంతో నిండింది. మొట్టమొదట తా నీపూరు ఎడ్లబేరానికి వచ్చాడు. తా నెవరికయితే ఎడ్లని అమ్మాహో, ఆ ఆసామీకే ఇల్లరికపు టల్లు డయాడు. తన నడవడిక చూచి, తన వ్యవహారికజ్ఞానంచూచి ఆ ఆసామీ మోజు పడి కూతుర్ని తన కిచ్చి చేసి ఇంట్లో పెట్టుకున్నాడు. ఆనాటినుంచీ వల్లు దాచుకో కుండా తాను పనిచేశాడు. తను అడుగు పెట్టినపుడు తన మామకి అయి దెకరాలు వుండేది. తన చెమటతో తడిపి, పండించి పది సంవత్సరాలు తిరిగొచ్చేటప్పటికి ఆ అయిదెకరాలకీ మరొక అయి దెకరాలు జతజేశాడు. తన మామకి తనమీద గురి ఏర్పడ్డది. ఆయన పోతూపోతూ “నిన్ను దగ్గరికి తీసినందుకు నాపరువు నిల్పావు” అన్నాడు. తను పడిన కష్టమంతా ఆ ఒక్క మాటతోనే తీరిపోయింది. తన మామ చని పోయినప్పటికీ వందెకరాలు చేశాడు. కాని వృద్ధిచేస్తున్నపుడు తనకు కలిగిన ఆనందం యిప్పుడు కల్గటంలేదు. రోజూ పొలం రావడం, పొలాన్నంతా ఒక్కసారి చూచు కోవడం, పాలేళ్లను గడమాయించడం— ఇంతవరకే మిగిలింది. అంటే ఆ ఆనందం పోయి అలవాటే మిగిలింది.

జోగయ్యమామ నేరేడుచెట్టు కాను కుని అట్లాగే కూర్చున్నాడు. పొద్దు నెత్తి మీది కొచ్చింది. నేరేడుచెట్టు ఆకుల్లోంచి ఎండజోగయ్యమామముఖమీద పడ్డది. ఆ వేడికి ఆయన నెమ్మదిగా కన్నుతెరిచి చూశాడు. పొలంలో కూలీలు లేరు. సర్దుకుని గబుక్కున లేవబోయాడు. కది లాడు. ఎదురుగా చెట్లకు కట్టిన మూటలు విప్పకుని కూలీలు బువ్వ తినటం చూశాడు. కొంతమంది అన్నంముద్దలు మింగుతున్నారు. కొందరు బట్టలకి చేతులు తుడుచుకొంటున్నారు. కొందరు తలగుడ్డలు విప్పకొని గట్టుమీద పరుచుకొని వదు కున్నారు.

‘లేవండరా!’ అని కేకలేశాడు జోగయ్యమామ. “ఇంత వయస్సులో దొర కెంత యావ” అని నవ్వుకున్నారు అంతా. “ఇప్పుడేగా దొరా, కూటి కొచ్చింది” అన్నా యోకడు కేరింతలు కొడుతూ. ఒక్కొక్కళ్లు మళ్లీ చేలోకి దిగారు.

జోగయ్యమామ ఒక్కసారి పూరి వైపు చూశాడు. మధ్యాహ్నంపూట ఆ నేరేడుచెట్టుకింద అన్నం తింటం జోగయ్యమామకి అలవాటు. యిప్పటికీ ఆయన మనుమరాలు రోజూ అన్నం తెచ్చి పెడుతుంది. దూరంగా అన్నంగిన్నె నెత్తి మీద పెట్టుకొని మనమరాలు రావటం చూశాడు. మబ్బు బాగా వేసింది. వర్షం వస్తుండేమా. తాను తడిస్తే ఫరవాలేదు కాని, తన మనమరాలు తడుస్తుండేమా! వర్షం ఎక్కువైతే పననచెట్టుకింది గుడిశలోకి వెళ్లాలి. ఎప్పటి గుడిశ. మొట్టమొదట

తాను చేనుకొన్నప్పుడు వేసిన గుడిశ. ఎండకు ఎండుతూ, వానకు తడుస్తూ అట్లాగే నిలబడివుంది.

“తాతా, అన్నం తెచ్చా” అని మనమరాలు గిన్నె కిందబెట్టి గిన్నెకు కట్టిన గుడ్డ విప్పింది. ఒకపక్క గోంగూర పచ్చడి, నల్లగా నిగనిగలాడుతూ వుంది. ఒక పక్క ఆవకాయపచ్చడి, ఎర్రగా నెత్తురుముద్దలా వుంది. ఆ రెంటిమధ్యా తెల్లటి అన్నం.

“నువ్వు తింటూవురా తాతయ్యా, నేను చేలోకి వెళ్లివస్తా” అంటూ రివ్వున పరిగెత్తింది మనమరాలు. జోగయ్య మామ నెమ్మదిగా లేచాడు. బట్టలు దులుపుకుని తలకు చుట్టుకొని కర్రపోటు వేసుకుంటూ గట్టు దిగాడు. కాలవలో నీళ్లు దోసెడు తీసికొని నోట్లో పోసుకొని పుక్కిలించి పూశాడు. నెమ్మదిగా మళ్లీ నేరేడుచెట్టుదగ్గర కొచ్చి కూర్చున్నాడు. కర్ర పక్కన పెట్టుకొని అన్నంగిన్నె ముందుకు లాక్కున్నాడు. ఆవకాయ పచ్చడి వేలితో తీసుకొని నాలిక్కి రాసు కున్నాడు. ఒక్క లొట్ట వేశాడు. ధ్వని కలగలేదు. అలవాటుప్రకారం ఆవకాయ పచ్చడి నాలిక్కి రాసుకొని, అలవాటు ప్రకారం లొట్ట వేశా ననుకున్నాడు బాగుం దనుకొని.

* * * *

చేలో కూలీవాళ్లు కలుపు తీస్తున్నారు. జోగయ్యమామ మనమరాలు కాసేపు గట్టుమీద నుంచుని చూసింది. కూలీవాళ్లు చిన్న దొరసాని వచ్చిందని పరియాసకా

లాడారు. పరికిణీ కాళ్లకు తగలకుండా చేత్తో పట్టుకొని చేనుగట్టుమీదుగా తాతదగ్గరకు పరిగెత్తడం మొదలుపెట్టింది. దారిలో తండ్రి కనిపించాడు.

“జెరీపరికిణీ వేసుకొచ్చావే? అమ్మా, చేలోకి? బురద కాదూ?” అని అడిగాడు.

“తాత వేసుకురమ్మన్నాడు నాన్నా. యీపరికిణీ కట్టుకొనే చూడా లన్నాడు” అన్నది.

“చూశాడా?”

“మరిదిపోయాడు”

“తాత అన్నం తిన్నాడా అమ్మా?”

“పెట్టొచ్చాను.”

“ఎక్కడున్నాడు?”

“అదేం, ఆ నేరేడుచెట్టుకిందే.”

ఇద్దరూ నేరేడుచెట్టుదగ్గరకు బయలు దేరారు. ఆకాశం మబ్బేసింది. వర్ష మొస్తుండేమో అనుకున్నాడు నర్సయ్య. అరవయి ఏళ్లు నిండినా తండ్రి పొలం రావటం నర్సయ్యకి యిష్టంలేదు. పొలానికి అన్నం తెప్పించుకోవటం అసలు ఇష్టంలేదు. అతను పూల్లో పంచాయితీబోర్డుపైసిడెంటు. కొంచెం పరువుగా బ్రతకా లంటాడు. కాని ఏం లాభం? తండ్రి తనమాట వినడు చేను గట్టుమీద అన్నం తింటే పరువు పోతుందా అంటాడు.

ఎక్కడో ఊరిమింది. మెరుపు కూడాను. చిటపట చినుకులు పడు తున్నాయి. కూతురు తన చిట్టినాలుక చాచి చినుకులు రుచిచూస్తోంది. నడుస్తూ

గబగబా సర్పయ్య నేరేడుచెట్టుదగ్గరకు వట్టి మన్ను!—నేరేడుచెట్టుకింది రేగడి నడిచాడు. చెట్టు నానుకుని కూర్చుని మన్ను. పున్నాడు తండ్రి.

‘అయ్యా, అయ్యా’ అని పిలిచాడు

కొడుకు.—మల్లా పిలిచాడు.

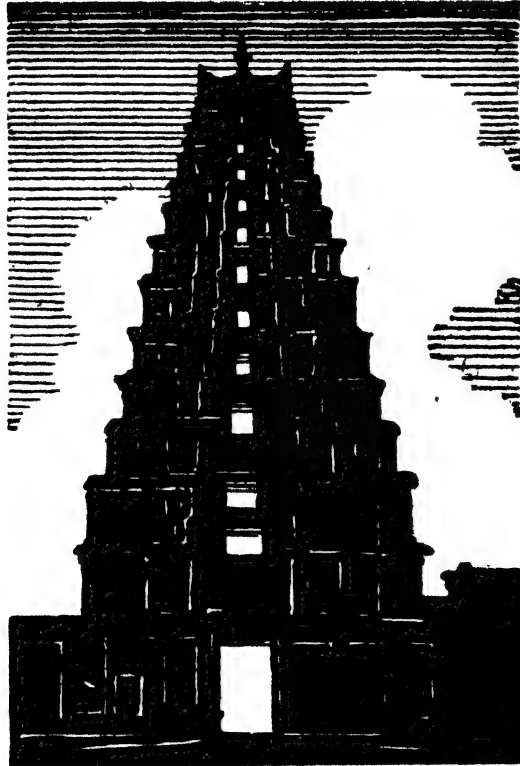
చేతికర్కా, తలపాగా ఒకపక్కన పడి పున్నాయి. కళ్లు మూసుకుని ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నాడు? అవసరం పున్నా లేక పోయినా ఆలోచించడం తప్పదు. గుప్పిడి ముక్కుకి ఆనించుకుని ఏదో వాసన చూస్తున్నాడు. గుప్పెట్లో ఏముంది? పువ్వా? కాదు. పొగాకా? కాదు. మన్ను.....

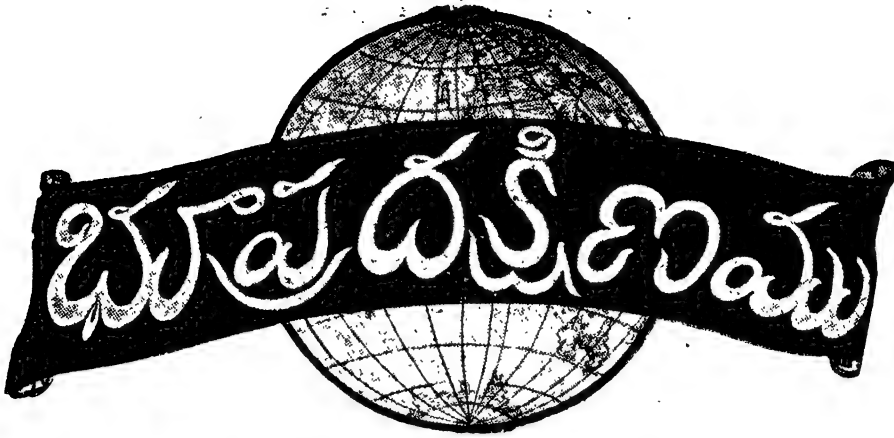
‘అబ్బాయ్’—నీరసంగా తండ్రిమాట.

గుప్పిడి నడలి చెయ్యి కిందికి వాలి పోయింది. మన్ను ధారగా పడింది. మట్టి మట్టిలో కలిసింది.

‘అయ్యా, అయ్యా!’

అయ్య మరలకలేదు.

శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య

అక్టోబరు మాసములో అనేక మహాసభలు జరిగినవి. కాని వాటి అన్నిటిలో శ్రేష్ఠమైనదగినది బ్రిటిష్ ఆధినివేళరాజ్యప్రధానుల సభ. ఇందు బ్రిటన్, కనడా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలాండు, దక్షిణాఫ్రికా, ఇండియా, పాకిస్తాన్, సింహళ ప్రధానులూ, వారి ప్రతినిధులూ పాల్గొనిరి. ప్రపంచములోని 200 కోట్ల ప్రజలలో సుమారు 10 కోట్ల ప్రజలతరపున వీరు మాట్లాడగలిగినవా రగుటచేత ఈ సమావేశమునకు ఒక ప్రాధాన్యము కలిగినది. వీరందరు కలిసి ఒక తీర్మానమునకు వచ్చినయెడల వీరిని ప్రతిఘటించుట కెవరికిని సాధ్యము కాదుగదా? ఈ సమావేశము ఎందుకు జరిగినది? ఇందులో ఏవిషయములనుగురించి చర్చలు జరిగెను? వీటి ఫలితము లెట్టివి? అను విషయములను గురించి సంక్షిప్తముగ నైన తెలిసికొనుట అత్యవశ్యకము.

విప్లవ యుగము

ప్రపంచమందంతట ప్రస్తుతము విప్లవపరిస్థితులు ఏర్పడియున్నమాట అందరికీ తెలిసినదే. విప్లవ మనగా మహాత్తరమైన మార్పును తెచ్చుటకు చేయబడు మహా ప్రయత్నము. సామాన్యమైన మార్పుల సుదృఢించు ఉద్యమమునకు విప్లవ మన్న పేరు ఎవరును పెట్టరు. ఈ కాలములో అన్ని దేశములందును విపరీతములైనట్టియు, అసాధారణములైనట్టియు మార్పులు తెచ్చుటకే ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఇదిగాక, ఈ ప్రయత్నములు కూడ సామాన్యములైనవి కావు. ఇవికూడ అసాధారణములని చెప్పవలసియున్నవి. ఈ గొండును కలిసియుండుటచేత—

ఉద్దేశము మహాత్తరము, ప్రయత్నముకూడ మహాత్తరము—ప్రస్తుత కాలము విప్లవయుగమని చెప్పటకు తగియున్నది.

ఆధునిక యుగ లక్షణము

ఇప్పటి విప్లవమునకు ఒక ప్రధానోద్దేశము, ఒక విశిష్టమైన లక్ష్యము ఉన్నది. గడిచిన వాలుగువందల సంవత్సరముల కృషి ఫలితముగ ప్రకృతిశాస్త్రపరిజ్ఞానము విస్తార మభివృద్ధిగాంచినది. ఈ జ్ఞానము మూలమున భూమినుండి పండించుటకు వీలైన ఆహార పదార్థములు, గనులనుండి త్రవ్వదగిన ఖనిజములు, పరిశ్రమలనుండి తయారుచేయదగిన వస్త్రాదినస్తుసముదాయము, నైర్లు, బస్సులు, విమానములు మొదలైన ప్రయాణ సౌకర్యములు విపరీతముగ వృద్ధిగాంచినవి. ఇప్పటికండానుకూడ ఎక్కువగ వీటిని నన్నిటిని ఉత్పత్తిచేయుటకు అవకాశము లేర్పడినవి. మానవజీవితమున ఐహిక సుఖముల ననుభవించుటకు ఏయే పదార్థము లవసరములూ వాని నన్నిటిని అపరిమితముగ ఉత్పత్తిచేయుటకు మనుష్యునికి శక్తి లభించియున్నది. ప్రాచీన, మధ్యయుగములకును, ఆధునిక యుగమునకును దీనినిబట్టియే భేదము కలిగినది.

కాని ఈవిధముగ ఉత్పత్తిచేయదగిన వస్తుసముదాయము అభివృద్ధిగాంచుచుండినను దానిని అనుభవించుటకు అందరికీ సమానమైన అవకాశములు ఇప్పటికికూడ లభించియుండలేదు. మహాదైవ్యర్యము ననుభవించు దేశములని పేరుగాంచిన ఇంగ్లాండు, అమెరికాలాగో కూడ లక్షలకొలది నిరుపేదలున్నారని, ఏషియా,

అశ్రీకాళిందపు దేశములలో ప్రజలందరు దారిద్ర్య మందు మునిగియున్నారు. వస్తువముదాయమును ఎంత ఎక్కువగ ఉత్పత్తిచేయుటకు అవకాశ మున్నదో అంత ఎక్కువగ ఈదేశములో ఉత్పత్తి జరుగుటలేదు. ఉత్పత్తి ఎక్కువగ జరుగుచుండినను దాని ఫలితమును ఏ కొద్దిమందోమాత్రమే అనుభవించుచున్నారుగాని జనసామాన్యమంతయు అనుభవించుట లేదు.

విప్లవకారణము

ఇప్పుడు జరుగుచుండు విప్లవమునకంతకు ఈ వైపరీత్యప్రధానకారణము. ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానము మూలమునన, యంత్రములమూలమునను ఎంత ఎక్కువగ వస్తుబాలమును వృద్ధిచేయుటకు వీలున్నదో అంత ఎక్కువగ వాటిని తయారుచేసి, అట్లు తయారైన వానిని ఏకొద్దిమందో అనుభవించుటకు బదులు ప్రజా సామాన్యమంతయు అనుభవించునట్లు చేయుటయే ప్రస్తుతవిప్లవముయొక్క ప్రధానోద్దేశము. అందుచేతనే ఈ యుగమును యంత్రయుగ మనియు, ప్రకృతిశాస్త్ర యుగ మనియు, ప్రముఖుల యుగము గాక సామాన్య ప్రజల యుగ మనియు అనేకులు చెప్పుచుండుట.

విప్లవ మవసరమా ?

ఇట్టి విప్లవము జరగవలసియున్నదని అందరును అంగీకరించుచునే ఉన్నారని చెప్పవచ్చును. అంగీకరించనివారు లేక పోలేదు. అంగీకరించనివారిలో మహాత్మాగాంధీగారు ఒకరు. నిరాడంబరజీవితమే వారి ఆదర్శము. మన మనుభవించు వస్తువుల సంఖ్య వితముగ సంపదల ననియు, వానిని యంత్రసహాయ మున గాక మన శరీరకష్టసహాయముననే ఉత్పత్తిచేసి కొనవలె ననియు, ఎవరికి కావలసిన వస్తువులను వారే సొంతముగ తయారుచేసికొనవలె ననియు వారు బోధించిరి. కొందరు వారి ఉపదేశమే ఉత్తమమైనదని చెప్పెదరు. కాని మాటికి తొంద్రైతొమ్మిదిమంది ఆ తత్వమును విశ్వసించుటలేదు. విశ్వసించునట్లు పైకి కనుపించినను దాని ననుసరించ సిద్ధపడువారు కారు. కనుక ఎవరో కొందరుతప్ప తక్కిన వారందరును— అన్ని దేశములలో—వైదొప్పిన విప్లవమును కాంక్షించు వారే.

విప్లవ సాధనము

కాని ఈ విప్లవమును తెచ్చుటలో ఒక గొప్ప అభిప్రాయభేద మేర్పడియున్నది. ఈ అభిప్రాయ

భేదమే ప్రస్తుతము మన మెదుర్కొనుచుండు అకాంతి కంతకు కారణము. కొందరి అభిప్రాయములో ఈ విప్లవమును శాంతియుతముగను, సామరస్యముమీదను సాధించవలసినదేగాని రక్తపాత, దౌర్జన్యముల మూలమున సాధించరాదు. దౌర్జన్యసాధనము ధర్మవిరుద్ధము. తక్కినవారి అభిప్రాయములో దౌర్జన్యము, రక్తపాతము లేక ఏ విప్లవముగాని విజయవంతము కాజాలదు. సాధించ దగిన ఉద్దేశము ప్రశంసనీయమైనప్పుడు దానిని సాధించుటకు మన ముపయోగించు సాధనవిషయమై ధర్మా ధర్మవిచక్షణము అనవసరము. ఉద్దేశము నెరవేరుటకు ఏసాధనము—దౌర్జన్యమైనను సరే, రక్తపాతమైనను సరే—ఉపయోగించునో అదియే ధర్మముతో కూడిన సాధనము. విప్లవోద్దేశమును దౌర్జన్యముద్వారా సాధించుటయూ, శాంతిమార్గమున సాధించుటయూ, అన్ని కారణముచేతనే ప్రపంచమందు ప్రస్తుతము రెండు రాజకీయవిధానములు, రెండు రాజకీయతత్వములు పరస్పరము పెనాగులాడుచున్నవి. ఈ పెనాగులాట ప్రపంచశాంతికి భంగకర మగుటయే కాక మూడవ ప్రపంచయుద్ధమునకుకూడ దారితీయుచున్నది.

ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతము ననుసరించువారిది రక్తపాతములేని సామరస్యవిధానము. నిరంకుశత్వ సిద్ధాంతము ననుసరించువారిది రక్తపాతముతో కూడిన దౌర్జన్యవిధానము. కాని ఇట్టి భేదముండుటచేత ప్రజా స్వామ్యసిద్ధాంతము ననుసరించువారు యుద్ధముచేయుటకు సిద్ధపడినవారు కారని అనుకోరాదు. వారుకూడ యుద్ధముచేయ సిద్ధులైనవారే. కాని సామరస్యసాధనము నిష్ఫలమైనప్పుడును, దౌర్జన్యసాధనమును ఉపయోగించువారు దానిని ఉపయోగించుటకు సన్నాహము గావించునప్పుడును వారు యుద్ధములోనికి దిగుచున్నారు. దౌర్జన్య మొక్కటియే సాధన మని ఒక పక్షమువారును, తక్కిన సాధనమూ లన్నియు నిష్ఫలము లైనప్పుడే దౌర్జన్యము సాధన మని అంగీకరించవలసియున్నదని రెండవపక్షమువారును వాదించుచున్నారు.

రెండు పక్షములు

ఈ తత్వవిభేదముల కారణమున ప్రస్తుతము ప్రపంచమందు రెండు రాజకీయపక్షములు బయలుదేరి యున్నవి. ఒకపక్షమున రషియావారున్నారు. వారిది కమ్యూనిస్టుతత్వము. వారు దౌర్జన్యమును ప్రతిపాదించు వారు. రెండవపక్షమున ఇంగ్లండు అమెరికా కనడా

ఆస్ట్రేలియా హోలండు తెలియం మొదలైన ప్రజాస్వామ్యము గల రాజ్యములు ఉన్నవి. ఎంతప్రయత్నము చేసినను ఈ రెండుపక్షములమధ్య రాజీ తుదరక పోవుటయే కాక గోజుగోజుకు వైషమ్యము విపరీత మగుచున్నది.

వికటరాజ్యసమితియొక్క శక్తిహీనత

ఇట్టి వైషమ్యములు వృద్ధిగాంచినపుడు వీని మూలమున యుద్ధము రాకుండజేయుటకును, వివాదములను రాజీమూలముగ పరిష్కరించుటకును మాడు సంవత్సరములక్రిందట వికటరాజ్య సమితి స్థాపింపబడెను. అట్టోబరు ౨౪ వ తేదీన సమితియొక్క వర్గంతిని అన్ని దేశములలో జరిపిరి. అందరును దానినిగురించి అనేక ప్రశంసావాక్యములను చెప్పిరి. కాని శాంతిని స్థాపించుటకు కావలసిన శక్తిసామర్థ్యములు దానికింకను లే వనియు, అట్టివి త్వరలో దానికి లభించునన్న గూఢచన లేవియు కనుపించుట లే దనియు, వారి వారి విభేదములను ప్రచారముచేసికొనుటకే అగ్ర రాజ్యములవారు సమితిసభలను ఉపయోగించుకొనుచున్నారనియు, అగ్రరాజ్యపరిపాలకులలో హృదయపరివర్తనము కలిగినగాని సమితిద్వారా శాంతిసంస్థాపన జరుగజాల దనియు వక్రలనేకులు తెలియపరచిరి, యుద్ధమునకు సన్నాహములు జరుగుచున్నప్పుడును వానిని ఆపుటకుగాని, యుద్ధము రాకుండజేయుటకుగాని సమితికి యోగ్యత లేనట్లు స్పష్టమైనప్పుడును, ప్రపంచములోని రాజ్యములు చేయవలసిన పని ఎట్టిది?

సాధనాంతరముద్వారా యుద్ధము రాకుండజేయుటకును, యుద్ధము సంభవించినయెడల అందు విజయము సంపాదించుటకును తక్కిన రాజ్యములు ప్రయత్నించుట స్వభావము. అందుచేతనే బ్రిటిష్ అధినివేశరాజ్యముల ప్రధానులు లండనులో అట్టోబరు మాసమున సమావేశమగుట సంభవించినది.

బ్రిటిష్ కామర్స్ వెల్తు ప్రధానుల

సమావేశము

ప్రస్తుతము ఇండియా ఈ అధినివేశరాజ్యములలో ఒక్కటిగ నున్నది. ఇంగ్లండును పాలించు జార్జి ప్రభువు చట్టరీత్యా ఇండియాకుకూడ ప్రభువుగ ఉండుటయే దీనికి చిహ్నము. ఒక్కొక్క అధినివేశరాజ్యము (సోమినియన్ : Dominion) స్వస్వతంత్రము కలదై తన వ్యవహారముల నన్నిటిని జరపుకొన హక్కు

కలిగియున్నను ఇంగ్లండు రాజునీ విధిగ తమ రాజుని అంగీకరించుటచేత ఇవన్నియు ప్రస్తుతము ఒకే రాజకీయగణమునకు చెందియున్నవి. ఆ గణమునకే ఇప్పటి వరకు బ్రిటిష్ కామర్స్ వెల్తు అను పేరు వ్యవహారములో ఉన్నది.

ఈ సమావేశపు విశిష్టత

లండనులో అట్టోబరుమాసమున సమావేశమైన సభకు ఒక విశిష్టత కలిగినది. ఇదివరకు అధినివేశ మను హోదా బ్రిటిష్ వారియొక్కయు, ఇతర శ్వేతజాతుల వారియొక్కయు సంతతివారు నివసించుచుండు కనడా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలండు, దక్షిణఆఫ్రికాలకు మాత్రమే ఉండెడిది. ప్రస్తుతము అధినివేశస్వతంత్ర్యము ఇండియా పాకిస్తాన్ సింహళములకు కూడ లభించినది. శ్వేతజాతులవారుకాని భారతీయులు మొదలైనవారి దేశముల ప్రధానులు అధినివేశ హోదాతో సమావేశమునందు పాల్గొనుట కిదియే మొదటి పర్యాయము. వర్ణవివక్షను పాటించక శ్వేతజాతి అధినివేశముల ప్రధానులును, వర్ణాంతఅధినివేశముల ప్రధానులును కలిసి అనేకవిషయములనుగురించి సమాన ప్రతిపత్తితో, ఈ సమావేశమందు సంప్రతించిరి. దీనిని గురించి గుర్తించదగిన ప్రధానవిషయ మిదియే.

సభ్యుల ఏకోద్దేశము

ఇందు సమావేశమైన రాజ్యము లన్నియు ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతములందును, ఈ సిద్ధాంతమును ఆధారముజేసుకొనిన సోషలిజం (Democratic Socialism) సిద్ధాంతవిధానములందును విశ్వాసము కలవి. కమ్యూనిస్టుసిద్ధాంతములు వీటికి ప్రస్తుతము నచ్చినవి కావు. దౌర్జన్యముద్వారా కమ్యూనిస్టువిధానమును ప్రపంచమందంతట వ్యాపింపజేయుటకు ప్రస్తుతము అంతగాతీయకమ్యూనిస్టుపార్టీ వారు రషియానాయకత్వమున జరపుచుండు ప్రయత్నముల నన్నిటిని ఏవిధముగనైన అణచివేయుటకు ఈ రాజ్యముల ప్రధానులు సముకట్టినవారు.

ఫలితములు

ఈ సమావేశములో జరిగిన సంప్రతింపుల ఫలితముగ కొన్ని విషయములనుగురించి ప్రధానులందరు ఒకే అభిప్రాయమునకు నచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. (౧) ప్రపంచశాంతి ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతముద్వారా

స్థాపించవలసియున్నది. కమ్యూనిస్టుసిద్ధాంతముద్వారా స్థాపించుటకు చేయబడు ప్రయత్నముల నన్నిటిని ప్రతిఘటించుట అవసరము. (౨) కమ్యూనిస్టువిధానమును యుద్ధముద్వారా అణచుటకు ప్రయత్నించుట కంటే ఆర్థికపునర్నిర్మాణము గావించి, కార్మికులు కర్షకులు మొదలగు సామాన్యప్రజల స్థితిగతులను చక్కబరచుటద్వారా ఎదుర్కొనుటయే ఉత్తమ మార్గము. అందుకేత అధినివేశములందుమాత్రమే కాక, బ్రిటనుకు లోబడియున్న వలసరాష్ట్రములన్నిటి యందును, ఇతరసామ్రాజ్యముల పాలనలో ఉండు వలసరాష్ట్రములందును (Colonies and Dependencies) ఇప్పటి పరిపాలనవిధానము మారుటకును సోషలిస్టు సిద్ధాంతానుసారముగ ఆర్థికసంస్కరణములు జరగుటకును వెంటనే ప్రయత్నించవలెను. సామాన్య ప్రజల స్థితిగతులు ప్రజాస్వామ్యవిధానముద్వారా చక్కబడు నను సమ్యక్ము సిద్ధాంతరీత్యాగాక ఆచరణ ద్వారా ఋజువైనప్పటికీ సామాన్యజనలకు కమ్యూనిజంపట్ల గల వ్యామోహము తగ్గును. శుష్కవాదోపవాదములవలన ఎట్టి ప్రయోజనము లేదు. (౩) కమ్యూనిజమును రషియాను ఎదుర్కొనుటకు బ్రిటన్వారు పశ్చిమయుర్రాపుదేశములతో ఏర్పరచుకొన్న సమాఖ్యయుక్తమైన దనియు, అట్టి సమాఖ్యకును కామన్వెల్త్ గణమునకును ఎట్టి వైరద్వయము లేదనియు, ఆ సమాఖ్య మరింత బలపడుట ప్రపంచశాంతికి సాధన మగు ననియు సమావేశమైన ప్రధానము అభిప్రాయపడిరి.

ముఖ్యమైన విషయములనుగురించి వీరు ఏకాభిప్రాయమునకు రాగలుగుట ప్రశంసింపదగిన విషయమే. ౬౦ కోట్ల జనులను పాలించువారు ఏకాభిప్రాయముతో ప్రపంచశాంతికి పాటుబడ నిదమనయెడల ప్రపంచశాంతికి భంగము ఎన్నటికిని కలుగజాలదు. కాని ఇప్పటి అధినివేశరాజ్యము లన్నియు కలిసి కాశ్వత్వముగ కామన్వెల్త్ గణములో సభ్యత్వము వహించియుండగలవా అన్న విషయములో అనేక సందేహములు ఇప్పటికే పుట్టియున్నవి. ఇవన్నియు కలిసియుండుట మానవకల్యాణసాధనమే. కాని ఇది కలిసియుండగలవా?

ఇట్టి సందేహము భారతీయు లనేకులలో ఇది వరకే పుట్టియున్నది. దీనినిగురించి వాదప్రతివాదములు జరగుచున్నవి. రాజ్యాంగపరిషత్తువారు తీర్మానించవలసిన ప్రధానవిషయములలో ఇది ఒకటి.

కామన్వెల్త్ కాశ్వత్వముగ నిలబడునా?

ఇట్టి సందేహము కలుగుటకు కారణము లేకపోలేదు. అధినివేశరాజ్యములన్నియు ఇది వరకు ఇంగ్లండురాజును తమ రాజుగ అంగీకరించియున్నవి. కాని ప్రస్తుతము రాజ్యాంగపరిషత్తువారు తయారు చేయుచుండు రాజ్యాంగ ప్రణాళికలో ఇండియా సర్వస్వామ్యము గల స్వతంత్ర ప్రజారాజ్యమని చెప్పబడి యున్నది. ఇంగ్లీషులో దీనికి రిపబ్లిక్ (Republic) అని పేరు. రిపబ్లిక్ అనగా రాజు లేని ప్రజారాజ్య మన్నమాట. ఈ రాజ్యాంగ ప్రణాళికను పరిషత్తువారు ఆమోదించుపక్షమున ఇండియాకు ఇకమిదట రాజు ఉండదు; ఉండకూడదు. అట్టి సందర్భములో చట్టరీత్యా ఇంగ్లండునకును, ఇండియాకును ఎట్టి అనుబంధము ఉండజాలదు. చట్టరీత్యా రాజురూపమైన అనుబంధము లేని రాజ్యములు కామన్వెల్త్ గణములో కలిసియుండుటకు వీలగునా? మంగళనాత్రమో, ఉంగరమో, మరేదో ఒక బాహ్యచిహ్నమో లేక భార్యాభర్తలనుపేర స్త్రీ పురుషులు వ్యవహరించదగియుండురా అన్న విషయము వంటిదే ఈ విషయముకూడ. ఒకేరాజు లేకపోయినను ఇంగ్లండు ఇండియాల చట్టరీత్యా ఒకే సమాఖ్యలో చేరియుండుటకు వీలగు నని తీర్మానించినపక్షముననే ఈ రెండు దేశములకును తక్కిన అధినివేశములకును ప్రస్తుత మేర్పడిన సంబంధము నిలిచియుండును. ఇట్టిది జరగనియెడల ఈ సంబంధము తెగిపోవును.

ఇండియాకు సభ్యత్వము లాభకరమా?

ఇంతకంటే ప్రధానములైన అంశములు మరి కొన్ని ఉన్నవి. ఇంగ్లండులో రాజకీయమైన సంబంధము ఇండియాకు అవసరమా? లాభకారియో, నష్టకారియో? ఆలోచించదగినవిషయ మిదియే. సంబంధము అవసరమని స్పష్టపడినయెడల దానిని దృఢపరచుటకు ఏదియో ఒక బాహ్యచిహ్నమును కల్పించుకొనుట కష్టసాధ్యము కాదు.

లాభము

కామన్వెల్త్ లో కొంతకాలమువరకైనను సంబంధము కలిగియుండుట ఇండియాకు అవసరమనియు, లాభకారి అనియు చెప్పటకు కొన్ని కారణములు కలవు. (౧) ఇండియాకు స్వరాజ్యము లభించినను దానిని నిలబెట్టుకొనుటకు కావలసిన సైన్య

సామగ్రి, సాకాబలము, విమానబలము ఇంకను లేదు. ఈ బలమునంతను సంపాదించుటకు కొంతకాలము పట్టును. ఈమధ్యకాలములో శత్రువు లెవరైన దేశముపైకి వచ్చి, జయించుటకు ప్రయత్నించినయెడల వారి నెదుర్కొనుటకు ఇండియా అగ్రరాజ్యముల సహాయమును కోరవలసియున్నది. (౨) అనేకసంవత్సరముల నుండి ఇంగ్లండుతో ఇండియాకు ఒక విధమైన అనుబంధ మేర్పడియున్నందున దానియొక్క సహాయమును అపేక్షించుటమే మంచిది. రషియా, అమెరికాలను గురించి భారతీయులకు ఎక్కువ అనుభవము లేదు. ఎరిగినవారితో సంబంధము ఏర్పరచుకొనట శ్రేయస్కరము. (౩) ఈ కాలములో పారిశ్రామికముగ దేశము వృద్ధిగాంచినగాని పైనికపామగ్రిని సమకూర్చుకొనటకు వీలులేదు. పారిశ్రామికముగగూడ ఇండియా మిక్కిలి వెనుకబడియున్నది. దానికి కావలసిన యంత్రాలు, యంత్రములను నడువగల నిపుణులు దేశాంతరములందుండి రావలసియున్నది. ఈ విషయములోకూడ ఇంగ్లండుతోడి సంబంధము ఇండియాకు లాభకారి. (౪) ఇట్టి సహాయము రషియా చేయదగిన స్థితిలో లేదు. పారిశ్రామికముగ ఆ దేశము ఇంగ్లండుకంటె వెనుకబడియున్నది. ఇతరదేశములకు యంత్రాదిపరికరములను పంపు స్థితిలో రషియా లేదు. కనక ఈ కారణములచేత ఇండియా ఇంగ్లండుతో రాజీయసంబంధము ఏర్పరచుకొనట అవసరము. (౫) ఇంగ్లండు అమెరికాలు మిత్రులై ఉండు కారణమున అమెరికాసహాయముకూడ ఇండియాకు లభించుటకు ఈ సంబంధము ఉపయోగపడును. (౬) ఇంగ్లండు అమెరికాలను కాదని స్వతంత్రముగ విదేశ రాజ్యాంగనీతి నొకదాని ననుసరించి ఆగ్నేయఏషియాలోని బర్మా సయాం ఇండోచైనా ఇండోనేషియా మొదలగు దేశముల నన్నిటిని కలిపి అట్టి సమాఖ్యకు నాయకత్వమును వహించుటయే ఇండియాకు గౌరవము కాని ఇంగ్లండునకు అనుచారియై ఉండుట గౌరవభంగకర మను వాద మొకటి ఉన్నది. కాని ఇట్టి నాయకత్వము ప్రస్తుతము ఇండియాయొక్క అందుబడిలో లేదు. కొంతకాలమైన తర్వాతగాని అట్టి నాయకత్వమును వహించుటకు వీలుకాదు.

న ప్ర ము

లాభము లిన్ని ఉన్నను ఇంగ్లండుతో ఏలాటి సంబంధము ఉండరాదని చెప్పవా రెందరో ఉన్నారు. వారునూచించు హేతువులకూడ ఆలోచింపదగినవియే.

(౧) ప్రస్తుతము అగ్రరాజ్యములమధ్య ఏర్పడిన విరోధములలో ఇండియా బహిరంగముగ ఇంగ్లండుతో సంబంధ మేర్పరచుకొనట రషియాతో శత్రుత్వమును కోరుటయే. ఏపక్షమును వహించకుండుట ఉత్తమముగాని అనవసరముగ ఒకరికి మిత్రులుగను, ఇంకొకరికి శత్రువులుగను ఉండుట నష్టకారి. (౨) కామకానెల్లుతో సంబంధము పెట్టుకొనటద్వారా ఇండియాకును పాకిస్తానుకును, ఇండియాకును దక్షిణఆఫ్రికాకును మధ్య ఏర్పడిన వివాదములు శాంతియుతముగ పరిష్కారము కాజాలవచ్చెను. అట్టి కామకానెల్లుతో సంబంధ మున్నను లేకపోయినను ఒకటే. (౩) ఈ వివాదము లన్నిటిలో ఇంగ్లండు, తక్కిన శ్వేతఅధినివేశములను పాకిస్తాన్ పక్షమునే వహించి ఇండియా యెడల విరోధభావమును చూపెట్టినవి. సమావేశములలో తక్కిన రాజ్యము లొక పక్షమునను, ఇండియా మాత్రము ఇంకొకపక్షమునను ఉండవలసిన పరిస్థితులు ఏర్పడునట్లు కనపించుచున్నవి. ఇట్టి సందర్భములో కామకానెల్లునుండి విడిపోవుటయే గౌరవమార్గము.

ఈ విషయములోని సాధకబాధకములు కొన్ని మాత్రమే ఇచ్చుట నూచింపబడినవి. ఇప్పుడు సమావేశమైఉండు రాజ్యాంగపరిషత్తులోని ప్రముఖులందరు వీటినిని, పండిత సైత్రానా విశదీకరించు ఇతరవిషయములను సమగ్రముగ పరిశీలించి దేశమునకు గౌరవకరమును, లాభకరమును అగు నిర్ణయమునకు రావలె నని కోరుటయే కర్తవ్యము.

ఇంగ్లీషువారి కాంత

ఇండియాతోడ ఏదోఒకవిధమైన సంబంధమును ఏర్పరచుకొనటకు కామకానెల్లులోని శ్వేతఅధినివేశ రాజ్యములవారందరు కాంతించుచున్నారు. భూగోళ దృష్ట్యా ఇండియాకు గల ప్రాధాన్యమే దీనికి కారణము. ఈ ప్రాధాన్యముద్వారా యుద్ధకాలమందు ఇండియాకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యము కలుగుచున్నది. రషియాకును, అమెరికా ఇంగ్లండులకును ఎప్పుడైన యుద్ధము సంభవించినయెడల మధ్యప్రాచ్యము ప్రధాన యుద్ధరంగములలో ఒకటి కాగలదు. గతరెండుప్రపంచ యుద్ధములలో మధ్యప్రాచ్యము ఇట్టి యుద్ధరంగ మయ్యెను. అచ్చటి పెట్రోలుగనులు ఈ ప్రాధాన్యమునకు హేతువు. ఇదిగాక, హిందూమహాసముద్రమందుండు బ్రిటిష్వలసరాష్ట్రములను, అస్ట్రేలియా న్యూజీలండులతోడి సంబంధమును ఇంగ్లండు రక్షించుకొను

టకు మధ్యప్రాచ్యము రషియావశము కాకుండుట ఆత్యావశ్యకము. కాని మధ్యప్రాచ్యము రషియా వశము కాకుండజేయుటలోను, హిందూమహాసముద్ర మున తమ ప్రాబల్యమును నిలబెట్టుకొనుటలోను ఇండియా ఇంగ్లండుకు ఎంతో అవసరము. ఈకారణము లన్నిటిచేత ఏదిగమిగనైన ఇండియాతోడి అనుబంధము సవలకుండ ఉండవలె నని ఇంగ్లండు కాంక్షించుచున్నది.

పశ్చిమయూరపు సమాఖ్య

కామెక్ వెల్లప్రధానుల సమావేశము చాలవరకు ఫలవంత మగుటచేత ఆ సమావేశము ముగిసిననెంటనే బ్రిటిష్విదేశాంగమంత్రి జెవిక్ పశ్చిమయూరపు సమాఖ్యలో చేరిన జెలియం, హాలెండు, లక్సెంబర్గు, ఫ్రాన్సు దేశముల విదేశాంగమంత్రులతో యుద్ధ సన్నాహములవిషయమై రహస్యచర్చలు జరిపెను. దీనికి ఫలితముగ రషియాతో యుద్ధము సంభవించిన యెడల ఎట్టి వ్యూహములను పన్నవలసియుండునో వారు నిర్ణయించుకొన్నట్లు తెలియచున్నది. యునైటెడ్ స్టేట్సు కనడారాజ్యములు ఇట్టి యుద్ధములో పశ్చిమ యూరపుసమాఖ్యకు చేయువలసిన వైనికసహాయమును గురించికూడ వివరములన్నియు ఈసంప్రతింపులలో స్పష్టపరచబడెను. ఈసందర్భములో ఇంకోక విశేషము కూడ గమనింపదగియున్నది. స్పెయిన్ దేశము ఫాసిస్టునాయకుడైన ఫ్రాన్కోతో బడియున్న దనియు, ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతవిరోధియు, హిట్లరు ముసోలీనీల మిత్రవర్గములో నొకడును అగు ఫ్రాన్కో నియంతగ ఉన్నంతవరకు స్పెయిన్ తో ఎట్టి సంబంధమును పెట్టుకొనరాదని చెప్పచు వచ్చిన అమెరికా వారు అతని కిప్పడు సుముఖులై అతని సహాయమును సంపాదించుటకు కొన్ని రహస్యసంప్రతింపులు జరుపుచున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

ఫ్రాన్సులోని పరిస్థితులు

దీనికి రెండు ప్రధానకారణములు గలవు. పశ్చిమ యూరపులోని దేశములన్నిటిలో ఫ్రాన్సుకీలకస్థానమును వహించియున్నది. ఫ్రెంచివారి పరిపూర్ణ సహాయము లేక అమెరికావారు రషియాతో యుద్ధము జరపుట సులభపాద్యము కాదు. వైనికశిబిరములు, నాకాశ్రయములు, విమానాశ్రయములు ఫ్రాన్సులో సంపాదించుట వారి కత్యావశ్యకము. కాని ఫ్రాన్సులో ప్రస్తుత

పరిస్థితులు మిక్కిలి ప్రమాదకరములుగ నున్నవి. దీనికి కారణములు గత సంచికలో నూచింపబడెను. అట్టే బర్రలో ఈ పరిస్థితులు మరింత ప్రమాదకరము లయ్యెను. బొస్నగవలలో పనిచేయు అయిదులక్షల కార్మికులు గొప్ప సమ్మెను ప్రారంభించి ఇప్పటివరకు జరపుచున్నారు. మరికొందరు కార్మికులుకూడ వారియెడల సానుభూతి చూపు ఉద్దేశముతో సమ్మెలో చేరిరి. సమ్మెదారులు దౌర్జన్యముద్వారా కొన్ని గవలకు వివరీతనప్రమును కలిగించిరి. ఆకారణముచేత వారిపై పోలీసులను, నైనికులను ఉపయోగించవలసిన అవసరము కలిగెను. ఆఘర్ణణలలో అనేకులు మరణించిరి. ఏలాగో కొన్ని గవలకు ప్రభుత్వమువారు వశపరచుకొనిరి. ఇప్పడెప్పుడు కార్మికులు కొందరు సమ్మెను మాని యథాపూర్వముగ పనిలో ప్రవేశించుచున్నారు. కాని వారు శాశ్వతముగ సమ్మెలధోరణిని మానుకొన్నవారు కాదు. ధరలు పెరుగుటచేత ఎక్కడ కూలీ కావలెనని వీరు సమ్మెలు చేయుచున్నను ఈ సమ్మెలద్వారా రేతమందు అల్లరులగు లేవదీసి, ప్రజాప్రభుత్వమును తొలగించి కమ్యూనిజమును స్థాపించుటకు కమ్యూనిస్టుపక్షం వారు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఫ్రాన్సు ఇట్టిస్థితిలో ఉండుటచేత అచ్చట శిబిరదులను ఏర్పరచుకొనుట తేమము కాదని అమెరికావారు తలచి ఫ్రాన్కోతో రాయబారములు జరపుచున్నారు.

బర్లిన్ ప్రతిష్టంభన

బర్లిన్ సమస్యపై రషియా, పశ్చిమరాజ్యముల మధ్య ఏర్పడిన వివాదము ఇంకను పరిష్కారము కాలేదు. భద్రతాసంఘమువారు దీనినిగురించి ఆలోచించి, ఉభయపక్షములవారి గౌరవమునకు ప్రతిష్ఠకు భంగము కాని రాజీమాగ్గము నొకదానిని నూచించినను రషియావారు దానికి సమ్మతించనందున, సమస్య సమస్యగానే ఉన్నది. ఈమధ్య రషియాప్రధాని ప్లాటిక్ ఇందువిషయమై తన అభిప్రాయమును వ్యక్తపరచుచు, పశ్చిమరాజ్యములవారు యుద్ధమునకు కాలు ద్రవ్యుచున్నారనియు, రషియాప్రభుత్వము శాంతి సంస్థాపనకు ఎన్ని ప్రయత్నములను చేసినను పశ్చిమ రాజ్యములవారి ఆధికారకాంతకారణమున, ఈ ప్రయత్నములు సఫలములు కాలేదనియు వారిని నిందించెను. ఈవివాదములో తప్పుపప్పులు ఫలానివారి దని నిర్ణయించుట సులభము కాదు. కాని బర్లిన్ ప్రతిష్టంభనను ప్రారంభించినవారు రషియావారు. ఎవరెన్ని చెప్పినను, ఆ ప్రతిష్టంభనలో ఎట్టి మార్పు కను

పించలేదు. అందులో రషియావారు కొంచెము మెత్త బడినగాని కొంతి యుండబాలదు.

అమెరికా ఎన్నికలు

బరిక్ ప్రతిష్ఠంభనయే గాక పాలెస్టెయిక్ లోని ప్రతిష్ఠంభనకూడ ఏమాత్రము అక్టోబరులో మారలేదు. దీనికి ఒక కారణము కనుపించుచున్నది. పాలెస్టెయిక్ విషయమై అమెరికావారు ఒక నిశ్చితాభిప్రాయమునకు ఇంకను రాకున్నారు. అగ్గియిని ఎన్నికలు నవంబరు ౨వ తేదీన జరుగనున్నవి. ఈఎన్నికలలో పోటీచేయుచుండు రెండు పక్షములవారు యూదుల సహాయమును అపేక్షించువారు. అమెరికాలో సుమారు ౧౫ లక్షల యూదులు వోటర్లుగా ఉన్నారు. వారి వోటును సంపాదించుటకు రెండు పక్షములవారును ప్రయత్నించుచున్నారు. పాలెస్టెయిక్ సుగించి ఏ అభిప్రాయమును వ్యక్తపరచినను, ఏదో ఒక ఇబ్బంది కలుగు ననే భయముచే ఎన్నికలు పూర్తియగువరకు ఈ విషయమై తమ అభిప్రాయమును తెలుపుటకు అమెరికనులు ఒంకుచున్నారు. అందుచేత పేరునకు పాలెస్టెయిక్ లో యుద్ధవిరమణ ఉన్నను రెండుపక్షములవారు యుద్ధము చేయుచునే ఉన్నారు. ఈ యుద్ధములో యూదులదే వైచెయ్యి. దేశములో కొన్ని ప్రాంతములను వారు ఈమధ్య వశపరచుకొనిరి.

చైనాలో విషమస్థితితులు

గత మాసములో జరిగిన విషయములలో ఎక్కువగా విచారించదగినది చైనాలోని అంతర్యుద్ధము యొక్క విషమపరిణామము. చైనాలోని విశ్వర్యవంతములగు రాష్ట్రములలో మంచూరియా మిక్కిలి ప్రధానమైనది. దీనిని వశపరచుకొనుటకు మాడు సంవత్సరములుగ కమ్యూనిస్టులు పోరాడుచుండిరి. జాతీయప్రభుత్వనాయకుడైన చియాంగ్ కై షైక్ వారిని కొంతవరకు ఎదిరించగలవాడయ్యెనుగాని, క్రమక్రమముగ వారిబలమే అభివృద్ధిగాంచి తుదకు కొన్ని రోజులక్రిందట మంచూరియా ప్రధాన పట్టణముకూడ వారి స్వాధీనమయ్యెను. దీనితో మంచూరియాకు కమ్యూనిస్టులు పరిపాలకులగుటయే కాక, ఉత్తరచైనాలోని మరికొన్ని ప్రాంతములు కూడ వారికి చిక్కు పరిస్థితులు సంప్రాప్తించెను. చియాంగ్ కై షైక్ యొక్క నాయకత్వముగాని అధికారముగాని మరి నిలబడునట్లు లేదు. అతని జాతీయప్రభుత్వము

యొక్క దౌర్బల్యము కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందటనే స్పష్టమయ్యెను. ప్రజల ఆమోదమును తాను, తన ప్రభుత్వము కోల్పోవుచుండుటను గుర్రెగినను దానికి కారణములైన తన అనుచరుల స్వలాభపరత్వము, లంచగొండితనము మొదలైన లోపములను అతడు రూపుమాపలేకపోయెను. జాతీయప్రభుత్వమునకు ఫలితముగ జమిందారీలయు, సామంతులయు దుండెగములు నశించి తమ ఆర్థికస్థితి బాగుపడు నని కర్షకులు, కార్మికులు ఎంతో ఖుషాహలపడియుం కాని, వారు కోరిన సంస్కరణములను వేనిని చియాంగ్ చేయలేకపోయెను. అతని పతనమునకై విషాదము చెందువారెవరు ప్రజాసామాన్యములో కనుపించుటలేదు. బహుశా వారి దురాక్రమణుండి దేశమును రక్షించిన మహామహు డెను ప్రఖ్యాతిగాంచినవాడు స్వరాజ్యరథమును న్యాయమార్గమున నడుపని కారణమున ఇట్టి అభోగతికి రావలసివచ్చెను. కమ్యూనిస్టుల విజృంభణము దేశమందంతట వ్యాపించుటకు పూర్వమే వారితో రాజీ చేసికొని అవసరమైనయెడల వారితో కలిసి మిశ్రమప్రభుత్వము నొకదానిని స్థాపించి, అంతర్యుద్ధమును మాన్పుటకు మితపక్షనాయకుల నేతలు ప్రయత్నించుచున్నారు. ౪౦ కోట్ల జనము కలిగి, ఆర్థిక సదుపాయములన్నిటిని కలదై, సమస్తభౌగోళ్యాగ్రములతో తులనానుచు తూర్పు ఏషియాకంతకు నాయక మణియగు నని ప్రపంచముంతయు అనుకొన్న చైనా దేశము ప్రస్తుతము ఇట్టి పరిస్థితిలోనికి వచ్చుట విషాదకరమైన విషయమే. కమ్యూనిస్టుపక్షమువారు ఇచ్చట ఇంతటి అఖండిమైన విజయమును సంపాదించిన కారణమున ఏషియాలోని ఇతరదేశములం దుండు కమ్యూనిస్టు పక్షమువారు మరింత ఉత్సాహముతోడను, పట్టుదలతోడను పనిచేయుగల రని చెప్పవచ్చును.

కమ్యూనిస్టువిధానమును అణికట్టు ఉద్దేశముతో తమ రాజ్యాంగనితీ సంతను నడుపుచున్న అమెరికా వారు చైనావిషయమై ఇకమిదట ఏమి చేయుదురో చెప్పట కష్టసాగ్యము. మంచూరియా, ఉత్తర చైనాలయందే కాక కొరియాలో కూడ కమ్యూనిస్టు పక్షమువారు ముందుకు వచ్చుచున్నారు. పశ్చిమ యూరపుదేశములలోని కమ్యూనిస్టుపక్షముల సణచుట అమెరికన్లకు సులభము కావచ్చును. కాని, చైనా, కొరియాలో అట్టి పని చేయుట కష్టసాగ్యమని తోచుచున్నది.

కాంగ్రెసు అధ్యక్షుని ఎన్నిక

గతమాసమున భరతఖండములో కాంగ్రెసు అధ్యక్షుపదవికి శ్రీయుతులు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారికిని, పురషోత్తమదాస్ టాండ్కారికిని పోటీజరిగి శ్రీ పట్టాభి సీతారామయ్యగారు విజయము గాంచిరి. సుమారు నలభై సంవత్సరములనుండి దేశోద్ధరణమునకును, స్వరాజ్యసంపాదనమునకును సమస్త త్యాగములు జేసిన శ్రీ సీతారామయ్యగారు కాంగ్రెసు అధ్యక్షు లగుట భారతీయు లందరికి గర్వించదగిన విషయము. ఇన్నాళ్లకు ఆంగ్లనాయకు డొకడు అధ్యక్షు డగుటకు ఆంగ్లలకు ప్రత్యేకముదావహము. పోటీలేకయే వారు అధ్యక్షు లైయుండిన బాగుండెడిది అని అనేకుల అభిప్రాయము. కాని అట్లు జరగలే దని విచారించవలసిన జరూరు లేదు. ప్రజాస్వామ్యవిధానములో పోటీలేని ఎన్నిక లుండుట అసహజము, అసాధ్యముకూడదు. పోటీ లేకపోవుట హింసాయముకూడకాదు. పోటీ ఉన్నప్పుడే ఎన్నికలు రాణించగలవు. నిరంకుశవిధానమునకే పోటీ లేకపోవుట లక్షణము. మహాత్మాగాంధీగారి నిరంకుశత్వము (ప్రజల ఆమోదమును పొందిన నిరంకుశత్వము కావచ్చును) మూలముననే ఇదివరకు పోటీలేక అధ్యక్షుని ఎన్నికలు జరిగినవి. అట్టి ఆమోదమును పొందిన నాయకుడు దేశమునకు లభించజాలడు. ప్రస్తుతపరిస్థితులలో పోటీలో గలిచి శ్రీ పట్టాభిగారు అధ్యక్షులగుట ప్రశంసింపదగినదే.

ప్రభుత్వమునకును అధ్యక్షునకును

సంబంధము

అయితే దేశము ఇప్పుడు ఎదుర్కొనవలసిన గడ్డుసమస్య అధ్యక్షుని ఎన్నికలో పోటీ ఉండవలెనా, కూడదా అన్నది కాదు. కాంగ్రెసు పక్షమునకును 'నెహ్రూ, పటేల్ శార్లతో' కూడిన ప్రభుత్వమునకును ఎట్టి సంబంధ ముండవలె ననుటయే ప్రధానమైన సమస్య. కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడును అతని కార్యనిర్వాహకవర్గమును చెప్పినట్లు కాంగ్రెసుప్రభుత్వము సాగవలెనా? లేక ప్రభుత్వము చెప్పినట్లు అధ్యక్షుడును, అతని కార్యనిర్వాహకవర్గమును నడుపుకొనవలెనా? తాను చెప్పినట్లు ప్రభుత్వమువారు నడుచుకొనుట లేదను కారణముచేతనేగాదా శ్రీ కృపలానీగారు అధ్యక్షుపదవికి రాజీనామా ఇవ్వవలసివచ్చినది. శ్రీ పట్టాభిగారు అధ్యక్షులగుటమూలమున భాషాప్రయుక్త

రాష్ట్రముల నిర్మాణము వెంటనే జరగనని అనేకులు అభిప్రాయపడియున్నారు. ఇప్పటివరకు అట్టి నిర్మాణము జరగకుండుటకు నెహ్రూ, పటేల్ శార్లతో విముఖత్వము కారణము గదా? ఇట్టి సందర్భములో శ్రీ పట్టాభిగారు వారిని కాదని భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములను సాధించగలరా? పరిస్థితులను మనము చక్కగ గమనించినయెడల అట్టిది వీరు సాధింపజాల రనియే చెప్పవలసియున్నది. కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు ప్రభుత్వ వర్గమును అనుసరించి వెళ్లవలసినవాడే గాని అతనిని అనుసరించి ప్రభుత్వము నడుచుట జరగనట్లు కనుపించుచున్నది.

అధ్యక్షుని కర్తవ్యము

ఇట్టి స్థితిలో శ్రీ పట్టాభిగారి సమగ్రము కాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడై సాధించవలసిన పను లేనైన ఉన్నవా? అను సంతయము కలుగక తప్పదు. చేయవలసిన పను లనేకము లున్నవి. వాటిలో ప్రధానమైనది కాంగ్రెసుపేరుప్రతిష్ఠలను దేశమందు పునరుద్ధరించుట. గతరెండుసంవత్సరములమధ్య ఇవి చాలవరకు తగ్గిపోయినవి. కొందరు తెలిసియు, కొందరు తెలియకయు కాంగ్రెసుప్రభుత్వములను తీవ్రముగ విమర్శించి ఖండించుట మామా లైనది. కాంగ్రెసువిరోధుల ప్రాబల్యము అనేక ప్రదేశములలో వృద్ధిగాంచుచున్నది. ఈ విరోధులలో ప్రజాస్వామ్యసిద్ధాంతముల నంగీకరించని దౌర్జన్యవాదు లనేకు లున్నారు. వారిప్రాబల్యము అధికమైనయెడల దేశములో అల్లరులు ఎక్కువై అరాచకము సంప్రాప్తించును. ప్రజాస్వామ్యమందు విశ్వాసముగల సోషలిస్టులు మొదలగువారుకూడ వారి పక్షమును బలపరచుకొనుటకు తీవ్రకృషి చేయుచున్నారు. కాంగ్రెసుయొక్క ఆదర్శములు, పరిపాలనవిధానము తక్కిన పక్షములవారి ఆదర్శములకంటె ఉత్తముయైన వని ప్రజలకు తెలుపవలసిన అవసరము ఎక్కువగ నున్నది. ఒక సంవత్సరములో కొత్త ఎన్నికలు రావచ్చువి. అప్పటికి వివిధరాజకీయ పక్షముల మతములలోని గుణగుణములు ప్రజాసామాన్యమునకు స్పష్టముకావలెను. అట్టి పని చేయుటకు గొప్ప వక్తయు, నాయకుడును అగు శ్రీ పట్టాభి తగినవాడు. వారు చేయవలసిన పనులలో ఈ ప్రచారమే ముఖ్యము. కాంగ్రెసుప్రభుత్వమువారి పరిపాలనమును ప్రజలయెదుట సమర్థించవలసిన అవసర మేర్పడియున్నది. ఆ అవసరమును వారు తీర్చవలెను. ప్రస్తుతము కాంగ్రెసు

నాయకులకు ప్రసాసామాన్యముతో గల సంబంధము చాలవరకు తగ్గిపోయినది. ఇట్టి సంబంధమును తిరిగి సాపించుటకు వారు ప్రయత్నించవలెను. ఇదిగాక కాంగ్రెసులో అనేక చీలికలు బయలుదేరిఉన్నవి. అధికారవ్యాపారము వృద్ధిగాంచయున్నది. స్వలాభ పరత్వము ప్రబలియున్నది. ఇట్టి లోపముల వన్నిటిని పోగొట్టి కాంగ్రెసుపక్షమును బలపరచుటయే అన్యక్షుడు చేయవలసిన పని.

ధరలు తగ్గించుటకు సూచనలు

ధరలు విపరీతముగ పెరుగుచుండుటచేత సామాన్యప్రజలయందు అసంతృప్తి నినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్న దనియు, దానిమూలమున శాంతిభద్రతలకు ప్రమాదము సంభించు వనియు గ్రహించి ధరలు తగ్గించుటకై కొన్ని సాధనములను ప్రయోగించు ఉద్దేశమును తెలుపుచు గతమాస ప్రారంభమున ప్రభుత్వమువారికొక ప్రకటనను గావించిరి. ధరలు పెరుగుటకు రెండే ప్రధానకారణములు. దేశములో ఉత్పత్తి తగ్గుట మొదటి కారణము. చెలామణిద్రవ్యము అత్యధికముగ వృద్ధియగుట రెండవ కారణము. ధరలు తగ్గువలయు ననిన ఉత్పత్తియగు ఆహారాదిపదార్థములు అధికము కావలెను ; చెలామణిద్రవ్యము తగ్గిపోవలెను. చెలామణి ద్రవ్యమును హెచ్చుచేయుటకును, తగ్గించుటకును ప్రభుత్వమువారికే అధికార మున్నది. వారు చేయు ఖర్చులకు కావలసిన ధనమును పన్నులమూలమునను, ఋణములమూలమునను ప్రజలనుండి వసూలుచేయుటకు ఇష్టపడక, క్రొత్తనోట్లను అచ్చువేసి వాటిని ఉపయోగించుటచేత చెలామణి ఎక్కువగుట సంభవించినది. ఇదంతయు ఎక్కువ జీతములు పుచ్చుకొన్న ఉద్యోగిలు, గవర్నమెంటుకంట్రాక్టర్లు, గవర్నమెంటుకు వస్తువులను అమ్మిన వర్తకులు మొదలగువారివద్ద చేరి యున్నది. ఇప్పుడు ధరలు తగ్గువలయు ననిన ధనికుల వద్ద నుండు ఈ చెలామణిద్రవ్యములో చాలభాగమును గవర్నమెంటువారు స్వాధీనముచేసికొనవలెను. అనగా అధికపన్నులను విధించవలెను. ఆవిషయమునే గవర్నమెంటుప్రకటనలో అధికారులు సూచించిరి. ఇదిగాక, ప్రభుత్వమువారు వారుచేయు ఖర్చులను తగ్గించు

కొనవలెను. తగ్గించుకొనుటకు ఇష్టములేనిపక్షమున ఖర్చులకు కావలసిన ద్రవ్యమును పన్నులమూలమున సంపాదించవలెనేగాని, క్రొత్తనోట్లను అచ్చువేసియు, ఇదివరకు దాచిఉంచుకొన్న ద్రవ్యమును ఉపయోగించియు క్రొత్త ఉద్యమములను ప్రారంభించరాదు. మొత్తముమీద కేలిన దేమనగా : ధనికులనుండి పన్నుల మూలమున ఎక్కువ ద్రవ్యమును రాబట్టినగాని పెంటనే ధరలను తగ్గించుటకు వీలులే లే దనుట.

కాని ధనికులపై ఎక్కువ పన్నులు విధించుటకు కేంద్రప్రభుత్వముగాని, రాష్ట్రప్రభుత్వములుగాని ఇంకను నీడపడియుండలేదు. ఇట్టి సందర్భములో ఎంతవరకు ధరలు తగ్గునో చూడవలసియున్నది. ఇందుకై ఎంతటి తీవ్రచర్య తీసికొనవలెనో అంతటి తీవ్రచర్యను ఏ ప్రభుత్వమువారును తీసికొనుట లేదు. ప్రస్తుతప్రభుత్వవిధానములో ఉండు లోపము ఇదియే.

జమీందారీల రద్దు

ఇట్టి పరిస్థితులలో : రాష్ట్రప్రభుత్వమువారు జమీందారీలను రద్దుచేయు చట్టమును గావించిరి. కాని జమీందారుల కియ్యవలసిన పరిహారద్రవ్యము 12½ కోట్లను ద్రవ్యరూపముగ పెంటనే ఇచ్చినయెడల దేశములోని చెలామణి మరింత పెరిగి ధరలు మరింత హెచ్చు ప్రమాద మున్నది. ప్రజలపై పన్నులను విధించి ఈ 12½ కోట్ల ద్రవ్యమును సంపాదించుటకు రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు ధైర్యము చాలదు. కేంద్ర ప్రభుత్వమువారు ఇంతటి ద్రవ్యమును ఉచితముగగాని, ఋణముగగాని రాష్ట్రమున కిచ్చుటకు అంగీకరించలేదు. ఇట్టి సందర్భములో జమీందారీచట్టము నొకదానిని చేసి నామనిమాత్రమే మద్రాసుమంత్రిగమువారు చెప్పకొను సితిలో ఉన్నారగాని, నానిని అమలులో నుంచుటకు సమర్థులు కాకున్నారు. ప్రజలు ఈ విషయమును గమనించవలెను. నవ్వపరిహార మీయక జమీందారీలను రద్దుచేయుట చట్టవిరుద్ధ మనియు, ఆకారణముచేత జమీందారీచట్టము న్యాయసమ్మతము కాదని ఫెడరల్ కోర్టులో వాదించుట కవకాశ మున్న దనియు కొందరు బెదిరించుచున్నారు. [2-11-48]

పట్టాభి

సూరుల్ శూరులు నీదు నర్హతరతన్ సూచింప నెవ్వారు నీ
పేరే పల్క మహానభావతివిగా వేంచేసి పట్టాభి నీ
తౌరామా ! నడిసింపుమా అల స్వతంత్రజ్యోతికి జ్యోతివై
సా రావారహిమాద్రిదీపితము యావద్భారతదీపము.

జాతి జాతిని మలుకొల్పుగల భైషజ్యంబు నీ చేతిలో
చాతుర్యం బని పిన్న పెద్ద తెచటన్ శంఖంబు పూరించి నీ
నేతృత్వంబున నగ్ని కుండమున నేనిక దూక సంసిద్ధ లో
సీతారామ ! సుదైక భండమునకుం జేకొంచుబా మ్మిందరన్.

ముక్తి భుక్తినిగూడ నీగల మహిపూజ్యన్ స్వరాట్పూరుషన్
భక్తి భారతసింహాపీఠికపయిం బట్టాభిషేకక్రియా
యుక్తుం జేయుచు విశ్వమంగళమహాసూక్తంబులన్ నీదు సద్
వక్తృత్వంబున వెల్లడింపు మిక సీతారామమంత్రీశ్వరా !

విశ్వ మెచ్చట నొక్క వేశ్మంబుగా దోచు బురుషు డెచ్చట విశ్వపురుషు గలియు
చుక్కలు దేనివై శుభదృష్టి పరగించు, దిక్కలములు దేని తేరిచూచు
దేనితో నల త్యాగదేవికి సంగాత మగ్ని దేవునితోడ నాట యెచట
విశ్వమానవుని పెన్వెత యెందు వాణియై రాల గోసికొంచు సంద్రములు దాటు
ఎచ్చటను హాస్యరసము దా రచ్చదీర్చు-నచ్చటను బొల్పు నీగడ్డె, యందునుండి
తూర్పుపడమరలకును సేతువు నొనర్ప-దిపురగదవయ్య పట్టాభి ! తెలుగుమీర.

—వేలూరి శివరామకౌన్టీ

కలగుఱుగంప

నీ రాజనం

మొదట్లో ఆశ్చర్యం వేసింది. తరువాత ఓ నాలుగురోజులు కంగారు పడకపోనూలేదు. చివరికి మహదానందం లభించింది. అవును. పట్టాభిని 'మన పట్టాభి' అని దేశం అంతా అనకోవడం, అలాగే ప్రోద్బలముయిన అగ్నిప్రాయాన్ని సమీకరించి, వారినే కాంగ్రెసుకు అధ్యక్షులుగా యెన్నుకోవడం-యింతకన్నా సంతోషవార్త వుంటుందా?

శ్రీ సీతాం మయ్య పంతులుగారు చెప్పాడు, యెన్నాళ్లు వైద్యం ప్రాప్తి కుచేసేలో బెక్కాకి రాదు కాని, వారు ప్రాప్తి కుచేసిన త్యాగం, చూసిన సేవాను రక్షి, కలిగించిన జాతీయతా ప్రతీభారతీయుడి చక్ర నాశాల్లోకి యెక్కిపోయింది, యింజకృతమందులాగ. లోగడ ఓసారి మహాశుభలే వాపోయేడు—“పట్టాభి వోటమి నా వోటమి” అని. ఆమాటే ఆ గోజుల్లో ఒక నెల్లొళ్లు ముందుగా నలుచడివుంటే పరిస్థితులు యెలాగ ఉండేవో? జాతికి జీవగ్రామియిన బాపూజీ పౌరదమంలో ఒక ఉన్నతసానాన్ని భారతరాజువారు ఆక్రమించుకొన్నా రన్న సంతతి విస్మరించరానిది, విస్మరించలేనిదిన్నీ.

* * *

గాంధీజీ గతించేరు. బాపూజీ యిక లేరు. మహాత్ములు మరీ రారు. కాంగ్రెసుసంస్థ అనేపేరుతో జాతికి వైతన్యం కలిగించి, స్వాతంత్ర్యం సము పార్జించి, దేశానికి, ప్రజకి ఒక అంతస్తు ఏర్పడిచిన ఆ ప్రాణి పరోక్షంలోనే వుండిపోయింది! వారి ఉప దేశాన్ని ఆదేశంగా గ్రహించి స్వతంత్రభారతని ప్రగతిమార్గాలలో చిరస్థాయిగా నెలకొల్పే భాగం మనమీదా, మన సంస్థలమీదా, మన నాయకులమీదా ఆధారపడివుంది. సంస్థలన్నిటిలోకి ఆదిమంచీ దేశాభ్యు దయానికి బద్ధకంకలుమయినది కాంగ్రెసు. దానినే అంటి పెట్టుకుని, ఆ మహాదాదర్శాల వగవళ్లలోనే నడు చుకుపోతూ, కలలోనై నా కదం తప్పని ఆశ్రితుడు

పట్టాభి. మేరుపర్యంతంగా ఆపుపించిన అడ్డంకు లన్నీ బూరుగనూదిలాగ లేటికాయ గాలికి ఎగిరి పోగా, పుంజీభూతమయిన తేజోరాశి ఆయి నిలిచేడు ఆయన. ఆ వర్షుస్సు అంతా కాంగ్రెసు అధినేతగా దేశానికి వినియోగిస్తాడు అంటే మహదానందమే కలి గింది.

భారతరాజకీయ వాఙ్మయంలో అమృతము సానం ఆక్రమించుకున్నది రెండే రెండు గ్రంథాలు— ఒకటి *Discovery of India*; రెండోది కాంగ్రెసు చరిత్రాను. ఈ రెండూ చదివి జీర్ణంచేసుకో గలిగితే భారతీయ బౌద్ధత్యాన్ని తెలుసుకు న్నవాణ్ణి అవుతాం. కిటికి ఒకేసాటి. ఒకటి మూర్ఖదూ, రెండోది చంద్రుడున్నా. మొదటిది జీవసంచలనాన్ని కలిగిస్తుంది; రెండోది ఆ సంచలనజీవితంలో శాంతి భద్రతలనీ, శ్రేయస్సాభిగాల్లనీ చేకూరుస్తుంది. కాంగ్రెసుసంస్థనుంచి ఆమూల్యంగా తెలుసు కోవాలిఅంటే సాటికి, నేటికి, ఏనాటికీకూడా పట్టాభి గారు రచించిన చరిత్రే మూలాధారం.

ఇలాగే యీ యాయన పెట్టినది పేరు. నిదన్యనం కావాలంటే ఓగి *"Feathers and stones"* అన్న పుస్తకం చూడండి. "మెటానమి," "సిన్కోడెకిలు" (*Metanomy*) (*Synecdochil*) పెదడుని కలవర పరిచే రోజుల్లో 'మెటాడెక్' (*Metacdoche*) అని ఒక కొత్తపదం సృష్టించి, యీ రెండిటిపోరూ పొదుల్చుకున్నట్టు!

పట్టాభి రచయితమాత్రమే కాదు. వక్త; ప్రతి వాది భయంకరుడు.

ఈయన గొప్ప ఆర్థికశాస్త్రు వేత్తకూడాను. ఆంధ్రాబ్యాంకు మొదలయిన సంస్థలని నెలకొల్పి ఆర్థికపరిస్థితులకి క్రమయోగం కల్పించెడు. చాణుక్యుడి రక్తం పరిచుకుపుట్టినవాడు కాదూ!

అంటేనా? అమాత్యపుంగవులకి ఉంపవలసిన కార్యదక్షతా, కూరత్వమూ, పరిశీలనాచాతుర్యమూ,

వివేచనజ్ఞానమూ నిశితంగా వున్నాయి ఆయనలో. ఆ త్యాగమూర్తి ముఖంలో బ్రహ్మవర్షస్సు ఉట్టిపడుతుంది. సత్యానందాని అన్వేషించి, ఆవేశానికి ఉద్వేగానికి తావు యివ్వక, ఉపాతీతమయిన శక్తులు కనపరిచేడు—మంత్రి యుగంపరుడి మాతృభూమిలో వెలిగిన యీ మహనీయుడు.

ఆయన మేధావి. వాణి ఉన్న జ్ఞాపకశక్తి వివిధవిషయాలలోనూ వారు నేకరించి సప్రమాణంగా ఋజువుచేసేవికరాలూ (Statistics) దిగ్భ్రమగులువుతాయి. ఇటువంటిశక్తియుతుడు కాంగ్రెసుకి నేడు ఎంతో అవసరం. కాంగ్రెసునే నమ్ముతుని, దాని ఆశయాల్లే పరమావధిగా పెట్టుకుని నడిచి మన అందరి ఆహ్వాదంతోనూ పదవులని అలంకరించిన మంత్రి వర్గానికి తనకీ దుమలు సరిపోలేదని వనుక కృపాలిగీ రాజీనామా యిచ్చేడు. ఆ సంగతి జ్ఞాపకం వుంచుకుంటే కాంగ్రెసుకి ప్రభుత్వానికి సైక్లొథాభావం కుదర్చవలసిన అవసరం యెంతైనా వుంది అని తెలుస్తుంది. కాగా, కాంగ్రెసుపక్షకంోనే యింకా యెన్నో మార్పులు, సవరణలు రావలసివున్నాయి. వాని దృక్పథం సునిశితంగా కేంద్రీకరించాలి. ప్రభుత్వానికి ప్రజకీ సామరస్యం, స్పృహితత్వం కుదర్చగలిగింది ఒక్క కాంగ్రెసు పంథ.

దేశంలో వున్న చిన్న రాష్ట్రాలు అన్నీ ఇంకా ఐక్యంకాలేదు. స్టేటుస్ ఫుల్లు కాన్ఫరెన్స్ కి అగ్గితుడుగా వుండి అహింసేప చేసిన పట్టాభిగారివల్లనే యీ రవ్వంతకొఱతా తీరవలసివుంది. ఇట్టి పరిస్థితుల్లో వారు అగ్గితులుకావడం. కాంగ్రెసుకేకాక అఖిల భారతానికి శ్రేయస్కరం అని వేరే చెప్పాలా? పట్టాభిది ఎన్నో ధక్తా మొక్కలు తిని పండిపోయిన బుర్ర. యువకులకన్నా కొండెం ఆధికంగావుండే ఉత్సాహమున్నూ, ఆ అవధివాన్నీ యీ శక్తిగీ దేశానికి వినియోగించడానికి పటుగా పరమాత్ముడు వారిని చిరంతపులని చెయ్యాలనీ, యితోధికమయిన ద్రుఢిమా పటిమ కై సేయాలనీ మన అందరి కోరికా, ప్రార్థనాను. యావద్భారతం వారికి జేజీలు అర్పిస్తోంది.

క్రొవ్విడి లక్ష్యము

కొన్ని ప్రాచీన విషయములు

దక్షిణాఫ్రికాలో నీమగ్న ప్రైవేట్ సొసైటీ వానరుని (ape-man) గర్భాశయ మొకటి లభించి

నది, ఈ వానరుడు మనుష్యుకృతిని బోలిన కోతుల లోనివా డని ఇంతవరకు విజ్ఞు లభిప్రాయపడుచుండెడి వారు. డాక్టర్ బ్రూంకు దొరకిన ఈ వానరుని ఎముకలద్వారా— “ఈతడు మానవుల కలిసన్నిహితుడని చెప్పవీలున్నది. ఈ గర్భాశయము చాలవరకు మనుష్యునిదిగానే కన్పడుచున్న”దని అనివాడు. చెన్న పూస అడుగుభాగమున ఉండు త్రికోణాకారమగు ఎముక మొదలైనవిగూడ దీనితో కలిసి యున్నవి. దీనితోపాటు అస్థిపంజరములో ననేకభాగములు దొరకినవట. ఉత్తర ట్రాన్స్ వాలలో మకపాగుహలవద్ద నీ ఆదిమనివాసులగురించి పరిశోధించువా రనేకు లిప్పుడున్నారు. గార్డ్నర్, కినింగ్ మొదలగువారు దాదాపు ఐదులక్షలక్రితమున్న జనుల గృహములు మొదలగువానిని దక్షిణాఫ్రికాలో శోధించుచున్నారు.

సర్ ఆర్థర్ కీత్ ఆదిమమానవులు ఆఫ్రికా లోనివారని చెప్పిచున్నాడు. క్రోమను, అసూయ, ద్వేషము అనునవి మానవుల అభివృద్ధికి చాల తోడ్పడినవని ఈతని అభిప్రాయము. ఆదిమవాసులలో ననేక తెగలు, వర్ణములు ఉన్నవి. ప్రతివర్ణానికి తన వర్ణముపై అమితఅభిమానము, ఆదరము, గౌరవము కలవు. ఎరవైనా ఒక వర్ణా కన్యసల్పినచో ఆ కూటమికే అది పరాధనముగా కన్పించుటచే అందరును కలిసి ప్రతీకారము చూపుదురు. అనగా నీ వాదముప్రకారము అంతరాతీయత కుదురదు. సర్వదేశములలోని మానవుల నేకత్రే చేర్చవలె నని యెంచిన సంఘటన్నియు కూలి పోయినవి. మున్నుండు దేశీయతయే బలవత్తగు కాగలదని కీత్ యొక్క అభిప్రాయము. దీనితో మన మంగీకరించినచు, లేకున్నను, ఆఫ్రికాఖండమున మానవ సృష్టి ప్రప్రథమమున జరిగిన దని స్పష్టము.

కొన్ని వేలయేండ్లక్రిందట ఆఫ్రికా ఖండము వింగ్యకు దక్షిణమున నున్న భారతదేశము, ఆస్ట్రేలియాలు కలియిండ్చెడివి. గుజరాత్ ప్రాంతములోని అగ్నిపర్వతములు పైకి పొండుటచే నీ ఖండములు విడిబడినవి. కాగా దక్షిణాహిందూదేశముననే మానవోత్పత్తి జరిగిన దని చెప్పవీలున్నది. సింధులోయలో కన్పించు నాగరకత దక్షిణదేశములోని నదీమఖ ద్వారము లన్నింటిలోను కన్పించగలదు. మానవనాగరకత దక్షిణదేశముననే జరిగిన దని చెప్పటకు అనేక ఉపపత్తులు గలవు.

ధర్మశాస్త్రమున ప్రాచీనులు చాలా అభివృద్ధి నందినారు. మనస్మృతికి తుల్యమగునవి చాలవోట్ల కన్పించుచున్నవి. మనుశాసనము చాల ప్రాచీనము. బాబిలోనియాలోని నిఖ్పుర్ ప్రాంతమున కొన్ని ముఖ్యమగు పత్రములు, శాసనములు దొరికినవి. దాదాపు క్రీ. పూ. ౧౫౦౦ లో పాలించిన హమ్మరాబి యను బాబిలోనియా రాజు ప్రథమధర్మశాస్త్రకర్త యని నేటి వరకు విజ్ఞుల యభిప్రాయము. కాని ఇతనికంటె ౧౫౦ సంవత్సరములు ప్రాచీయుడగు లిపిట్ ఇష్టర్ రాజు ప్రథమ మానవధర్మశాస్త్రకర్త యని ప్రస్తుతము లభించిన శాసనాధికమువలన తెలియుచున్నది. క్యూపర్ హిల్స్ లో, సుమేరియా భాషలో నివి యున్నవి. ఈ ధర్మవిధులకు సుమేరియా ఆచారవ్యవహారములే మూలము.

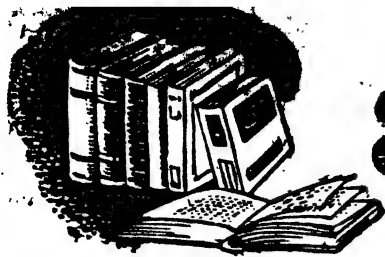
ఏదేని తప్పును చేసిన వ్యక్తి శిక్షింపబడవలెన. ఈ శిక్షకు తప్పుకు అవినాభావసంబంధ ముండితగినవలెను. తప్పుకు శిక్ష చక్కగా సరిపోయియుండువలెనని చాలకాలము క్రిందటనే సుమేరియనులు గ్రహించినారు. 'ఇతరుని తోటలో నన్ను చెట్టు నొకడు నరకి వేసినచో నీతిడు, 'మేనా' యను సంపినాణెముతో నగును తల్లించవలెన' అను సుమేరియను శాసనము హమ్మరాబి శాసనములలో నూపకలదు. కాని "అతోట యొడగానని అనుజ్ఞ గైకొనక ననకినచో" అను విశేష విధియుకటి జేర్చబడినది. "ఇతరుని ఎద్దును బాధుగకు తెచ్చి దాని కంటికి దెబ్బ కలుగజేసిన దాని ప్రస్తుతపు ఖరీదులో నగ మీయవలెను" అని సుమేరియనులు. "ఆ గొద్దుడుకు యజమానపక్షియవలె"నని విశేషముతో హమ్మరాబిలో కలదు. ఈ విధముగా సుమేరియనుల శాసనకలాపము చాలవరకు హమ్మరాబిలోనికి వచ్చినది. కాని సుమేరియనులలోని కొన్ని విధాలు తర్వాతిశాస్త్రమున జేరలేదు.

"అవ్యుని తోటలోని కనజ్జ లేక పెర్బగా, నెవనైన పట్టకొనబడినచో, దొంగతనముక్రింద పది వెండి నాణెములు చెల్లించవలె"నని సుమేరియనులు. ఈ న్యాయవిధుల నిచ్చినతర్వాత నీ క్రిందివాక్యమున్నది. "ఉరు (=ఆరిగ్యుడు) యొక్క క్రమబద్ధమగు న్యాయమువలన, సుమేర్, అక్కడ్ (=బాబిలో

నియా)లలో ఒడుదుడుకులు లేని న్యాయ ముండు నట్లు చేసితిని. ఎన్సిర్ (=సుమేరులోని ప్రధానదేశం) యొక్క అజ్ఞచే, ఎన్సిర్ యొక్క పుత్రుడు, లిపిట్ ఇష్టర్ అను నేను శత్రుత్వమున, హింసను పోగొట్ట గలిగితిని."

ఈవిధముగా అనాదికాలమునంచి న్యాయ శాస్త్రమర్యాద, నైతికప్రవర్తన అన్నివోట్ల కాపాడబడినది. ఈ ప్రవర్తన చక్కగా భారతదేశమే క్రీ. పూ. 3000 నాటికే విరచించి గీతా రూపమున ఆవిష్కరించినది. ఉపనిషత్తుల్యమైన గీతాశాస్త్రమును వించిన గ్రంథము ఇంతవరకును రాలే దనటలో అతిశయోక్తి లేదు.

ఇక సాంఘికవ్యవస్థను గమనింతము. చలితో నీరు, శరీరము కరడుగట్టి పోవు ఆర్కిటిక్ ప్రాంతమున, చాలా శతాబ్దములక్రిందటనే మార్పు బోధించిన కమ్యూనిజము అవలంబింపబడినది. ఎస్కిమోల సాంఘికవ్యవస్థకు క్రొపోట్కిక్, ట్రాట్స్కిలు చెప్పినదానికిని పోలిక చాల కలదు. సంఘములో నెవరివద్ద నన్నును ముడిపదార్థములపై నందరకును సమానహక్కున్నది. కాని వానినంచి తయారగు పదార్థముల కి స్యభావము లేదు. వానికి వ్యక్తియే అధికారి, హక్కుదాగుడుమాడ. కారిబా ఎస్కిమోల ఆచారవ్యవహారములు, అతిప్రాచీనములు, ఆదిమనివాసు లవికూడ. వీరి యిండ్లు ధర్మములతో చేయబడినవి. వీనికి నెచ్చదనము కలుగజేయు మార్గము లేవియు వీరికి తెలియవు. సముద్రతీరస్థులగు ఎస్కిమోలకు నిష్ప చేయు పద్ధతులు బాగుగా తెలియును. కారిబాలు చర్మమునే ధరింతురు. వీరిందరు ఆక్రమించిన స్థల వైశాల్యము ౨,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. వీరి జనాభా ౨,౫౦౦. బల్లెము, విల్లు మొదలగువానితోనే వీరు జీవించుదురు. గ్రీలాండునుంచి అలాస్కావరకు వీరి భాష ఒక్కటే. కనీసము పదివేల మాటలను ప్రతి ఎస్కిమో నేర్చుకొనకతప్పదు. ఇది అతిక్లిష్టమగు భాష యని విజ్ఞుల అభిప్రాయము. ఈ సాంఘికవ్యవస్థ ఆదిమనివాసులందరిలోను కన్పించుచున్నది.

విమర్శనము

ప్రజానిరోధి

హెన్రీక్ ఇబ్సెన్ అనే సుప్రసిద్ధ నాటక రచయిత ప్రాసిన ఒక సుప్రసిద్ధ నాటకానికి ఇది తెలుగు నేత. అనువాదకుడు: విద్యాత్ విశ్వంగారు. ప్రకాశకులు: సత్యసాహిత్యమాల, అనంతపురము. వల ౨ రూ.

“ఒక పట్టణాన్ని సమాజప్రతికృతిగా తీసుకొని, అందులో అవకాశవాదుల స్వార్థపరత్వం, మొండి ఘుటాల కనుమెలకున, మాటలలో మహదాశయాలు ఘెబుకూ కన్న కూటికి ఆశించేవారి కక్కుర్తి, సత్వి దీక్షగలవాగు పడవలసిన పాట్లు” మొదలైన సమాజం లోని కొంత మట్లు కుళ్ళగించి కడిగివేశాడు—మహానుభావుడు ఇబ్సెన్ ఇందులో. ఇటువంటి సంఘసంస్కరణకాన్యకలాపాల్లో అతడు అంశవేసిన చేయి. ఇందులో అతడు చీల్చించినది పరాయిసంఘం కాగి దానికి తెలుసుసంఘంతో సమన్వయం కల్పించి, తెలుగువాతావరణం తెచ్చి, తెలుగుదనం సమకూర్చి, మూలంలోని బిగిసి, బిగిసి పీల్చినంతమట్టుకు సాధించి తెచ్చి విద్యాత్ విశ్వంగారు ఈ తెలుగుపరివర్తనలో కూడా తమ శ్రేణుషీవి శేషాన్ని చక్కగా చూపేట్లారు. ఇది అందరూ చదివి తప్పకుండా మననం చేయవలసిన నాటక మనడానికి సంకేహంలేదు. కొన్ని కొన్ని సవరణలతో ఇది ప్రదర్శనయోగ్య మవుతుందని కూడా చెప్పవచ్చు.

* * * *

లీలాసుందరి

చిన్నపిల్లల చిత్రాలకు హత్తుకొని, వారి నుటూత లూపించే కట్టుకథలంటి కల్పనాకథ. కథకులు: చింతాదీక్షితులుగారు. ప్రకాశకులు: త్రివేణి పబ్లిషర్సు, మచిలీపట్టణము. వల తెలియదు. అచ్చు కూర్పు, పుస్తకము తీరూ ముచ్చటగా ఉండి పిల్లల నిట్టే ఆకర్షింపగలిగేవిగా ఉన్నాయి. దీక్షితులుగారు మనపాలికి బాలవాద్యయోధారకు లనవచ్చు. పసిపిల్లల

మన స్తత్త్వం చక్కగా కనిపెట్టినవారు వారు. అందుకు ఈ చిన్నరచనే తార్కాణం. ఇటువంటి రచనలను వాసింకా ఇంకా సాగించి బాలవాద్యయశాఖను చక్కని తీరుతో వృద్ధి తీసుకొని వస్తూ రని ఆశిస్తున్నాము.

ఆశ్వినమాహాత్మ్యము

రచయిత: పట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రిగారు, ప్రకాశకులు: సాంస్కృతికసంఘం, తెనాలి. వల ౧ రూ.

ఆశ్వయుజమాసమాహాత్మ్యమున, శ్రీ దేవీనవరాత్రిత్రయమిహిమను సత్తమానుగా, పురాణోక్తలతో నిరూపించు అయిగాత్వాసముల పద్యకావ్య విధి కవిత సలక్షణమై, సాంప్రదాయకమై నేపథ్యమవుచున్నది.

గ్రంథ స్వీకారము

అభిషేకనాటకము

భోసకృతికి అనువాదము. అనువాదకుడు: బులుసు సంకటనమణయ్యగారు. ప్రకాశకులు: ఆర్. చంకటేశ్వర్ అండు కో., లోక్ స్క్వేరు, మద్రాసు. వల ౧ రూ. ౧-౪-౦.

ప్రాచీన యోగులు

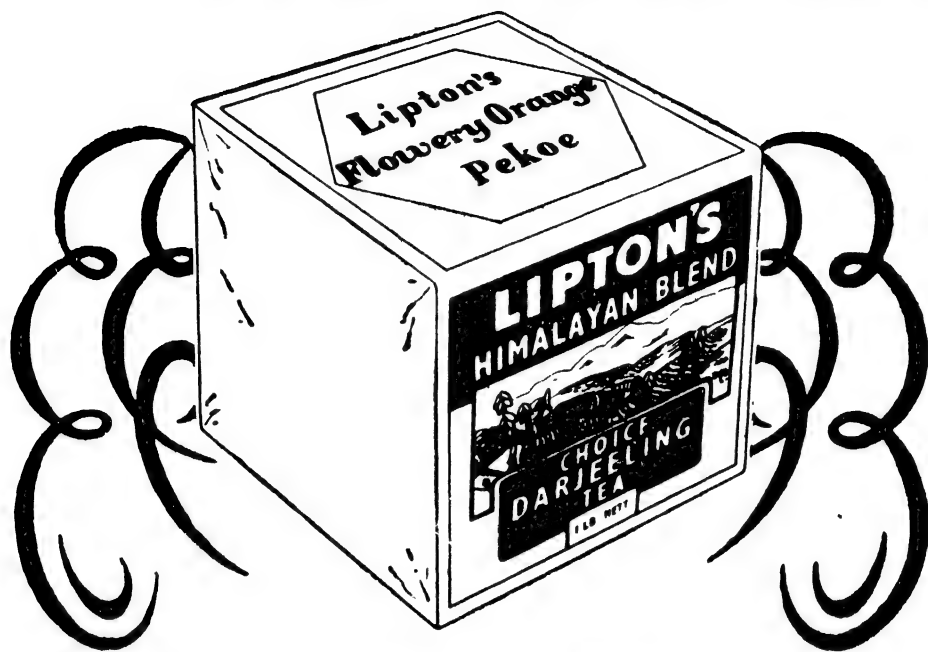
రచయిత: కొడాలి లక్ష్మీనారాయణగారు, పి. వీ., మోపల్లు, తెనాలితాలూకా. వల ౧ రూ.

అశాతశత్రు

నాటకము. రచయిత: శ్రీచంద్రశేఖర కణ్వశ్రీ. ప్రకాశకులు: వి. వి. నాయుడు అండ్ సన్స్, నెల్లూరు. వల ౧౨ అ.

బాపూజీ నిర్యాణము

పద్యకవిత. రచయిత: పోలూరి హనుమంతాచార్యగారు, బి. ఎ. (ఆనర్సు), వి. ఆర్. కాలేజి, నెల్లూరు. వల ౮ అ.

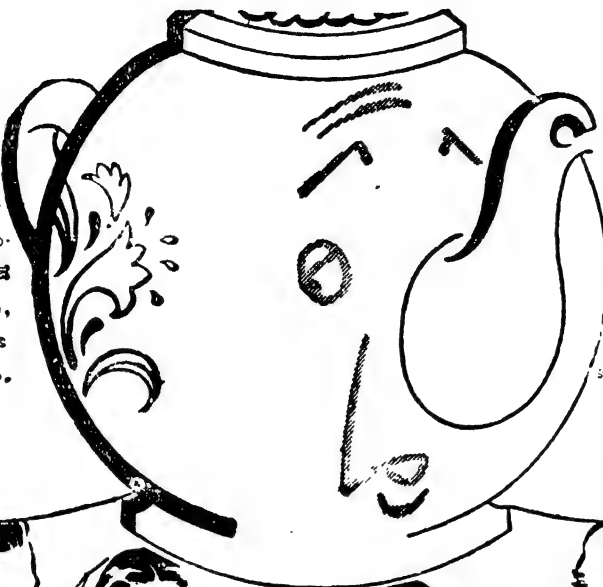

లిప్టన్
అంబ్ అరం
మంచి టీ

66

టి అంటే వారికి

ఇప్పుడు, కాని మంచి
టి అంటే ఏమిటో వారికి
తెలియదని వారు ఎల్లా తెలు
సుకోగలరు? ఎందుచేతనంటే.
టి పాత్రలా ఉండే ప్రవృత్తి
వారు దానిలో పాలను పోసి,
దానిని కప్పులలో పోయి
మంచి పాడుకను వేస్తారు.

మంచి టి కావలెనంటే
పాలను కప్పులలో మంచి
దు టి పోసిన తరువాత
వాటిలో మాత్రమే పో
యవలెన కాని, టి పా
త్రలో టి ఉండగా ఆ
పాత్రలో పాలను పోయి
పాడుదు.

అనందం పోనరమున్నూ ఉత్సాహము పోనరమున్నూ లక్షలకొలది జనులు టిని పోరతారు.
కాని టి వ్రాగే అంతమంది జనులు, మంచి టి అంటే ఏమిటో తెలియకుండా ఉండితము
తీరి పదారించిపైన విషయం : మంచి టికి భర్త్య ఎన్నెవ రేమీ కాదు. సులభములైన
అయిదు సూత్రాలను పాటిస్తే, మంచి టి లభిస్తుంది. మీ సొమ్ముకు పూరా పులుపకావరె
నంటే, మీ టి సంపూర్ణమైన సువాసనలగి ఉండాలంటే ఈ సూత్రాలను కంఠోపాతం చేసి,
మీ మీ యింట్లలో ఇవి అనుసరింపచేయట్లు చూపండి.

అ య దు సు ల భ మో త్ర లా

1. కానా తీవ్రమిచ్చి కానా కాగిల్లించిపాత్ర పోయవలెను.
2. కానాని త్రావడం టి పాత్రకు తప్పవలెనాన.
3. టికి ఇచ్చే ప్రతి తిరిగి పో టివూ మంచి టిని, త్వరిత గా టివూ మంచి టిని,
4. టికి ఇచ్చువాని మంచి పేరు ఆ పేరును మరల టికి పోతానని యిచ్చుండిన, పాత్రలలో పోయి తిరిగి పోతానని, పాత్రలలో పోయి తిరిగి పోతానని.

దాగు తయారు చేయబడిన

టి

అంత మంచి ఇంకొకటి
మీకి లేదు.
ప్రకటింపబడినది.

ఇంతటి అద్భుత టి మా ర్కె టుంక స్వాస్థ్య ఉ భోగ్య వారి చే

